

Yorùbá Yé Mi

A BEGINNING YORÙBÁ TEXTBOOK

FÈHÌNTỌLÁ MOSÁDOMI, Ph.D

THE UNIVERSITY OF TEXAS AT AUSTIN

DEPARTMENT OF AFRICAN AND AFRICAN DIASPORA

DEPARTMENT OF MIDDLE EASTERN STUDIES

AND

THE WARFIELD CENTER

FOR AFRICAN AND AFRICAN-AMERICAN STUDIES

ISBN: 978-1937963-02-6

Library of Congress Control Number: 2012943413

Manufactured in the United States of America

Table of Contents

Preface	4
Contributors	5
Creative Commons License	7
Abbreviation of Grammatical Terms	7
Technology	8
Introduction	9
<i>Map of Africa.....</i>	<i>9</i>
<i>Map of Nigeria .....</i>	<i>10</i>
<i>Map Yorùbá Land (showing some Yorùbá cities).....</i>	<i>11</i>
<i>Map of Yorùbá World .....</i>	<i>12</i>
<i>Vowels.....</i>	<i>14</i>
<i>Consonants .....</i>	<i>15</i>
<i>The syllabic [m] and [n].....</i>	<i>16</i>
<i>Titles in Yorùbá Culture .....</i>	<i>18</i>
<i>Yorùbá Names.....</i>	<i>19</i>
<i>Communication in Class .....</i>	<i>20</i>
Chapter 1 - Orí Kìlíní GREETINGS	23
<i>Àwọn ọrọ̀ (Vocabulary) .....</i>	<i>24</i>
<i>Lesson 1 - Èkọ̀ Kìlíní: Ìkínì (Greetings) .....</i>	<i>26</i>
<i>Lesson 2 - Èkọ̀ Kejì: Verbs.....</i>	<i>33</i>
<i>Lesson 3 - Èkọ̀ Kẹta: Subject Pronouns.....</i>	<i>37</i>
<i>Lesson 4 - Èkọ̀ Kẹrin: Interrogatives 'Kí ní?' and 'Şé?.....</i>	<i>41</i>
Chapter 2 - Orí Kejì MY CLASSROOM	47
<i>Àwọn ọrọ̀ (Vocabulary) .....</i>	<i>48</i>
<i>Lesson 1 - Èkọ̀ Kìlíní Possessive Pronouns .....</i>	<i>51</i>
<i>Lesson 2 - Èkọ̀ Kejì The Plural marker 'àwọn'.....</i>	<i>55</i>
<i>Lesson 3 - Èkọ̀ Kẹta: Nínú Kílààsì (In the Classroom) .....</i>	<i>57</i>
<i>Lesson 4 - Èkọ̀ Kẹrin: Nọ́nbà (Numbers) .....</i>	<i>66</i>
Chapter 3 - Orí Kẹta MARK THE DATE	71
<i>Àwọn ọrọ̀ (Vocabulary) .....</i>	<i>72</i>
<i>Lesson 1 - Èkọ̀ Kìlíní: Nọ́nbà (Numbers) continued.....</i>	<i>73</i>
<i>Lesson 2 - Èkọ̀ Kejì: Future Tense Máa.....</i>	<i>76</i>
<i>Lesson 3 - Èkọ̀ Kẹta The Yorùbá Calendar (Days of the Week) .....</i>	<i>79</i>
<i>Lesson 4 - Èkọ̀ Kẹrin: The Yorùbá Calendar Kàlẹ́ndà Yorùbá (Months of the Year).....</i>	<i>82</i>
Chapter 4 - Orí Kẹrin WHAT TIME DO WE MEET?.....	87
<i>Àwọn ọrọ̀ (Vocabulary) .....</i>	<i>88</i>
<i>Lesson 1 - Èkọ̀ Kìlíní The Interrogative Mèlòó .....</i>	<i>90</i>
<i>Lesson 2 - Èkọ̀ Kejì Aago mèlòó ní ó lù? (What time is it?) .....</i>	<i>95</i>
<i>Lesson 3 - Èkọ̀ Kẹta: Asking for Age.....</i>	<i>104</i>
<i>Lesson 4 - Èkọ̀ Kẹrin: Àwọn Àwọ̀ (Colors) .....</i>	<i>108</i>
Chapter 5 - Orí Karùnún MY FAMILY TREE	111
<i>Àwọn ọrọ̀ (Vocabulary) .....</i>	<i>112</i>
<i>Lesson 1 - Èkọ̀ Kìlíní: The verbs 'jẹ' 'to be' and 'ní' 'to be' .....</i>	<i>115</i>
<i>Lesson 2 - Èkọ̀ Kejì: The interrogative 'Ta ní'.....</i>	<i>119</i>
<i>Lesson 3 - Èkọ̀ Kẹta: Èbí ní Ìdílẹ̀ Mẹta (Three Generations of a Family).....</i>	<i>121</i>
<i>Lesson 4 - Èkọ̀ Kẹrin: Describing people .....</i>	<i>135</i>

Chapter 6 - Orí Kẹfà SHOP WITH ME.....	139
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	140
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Interrogative: Eélòó.....	142
Lesson 2 - Èkọ Kejì: Oní-/Al-/Ẹl-/Ọl-.....	144
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Níná Ọjà (Haggling)	146
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Nọ́nbà (Numbers)	152
Chapter 7 - Orí Keje LET'S FIND SOMETHING TO EAT!	157
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	158
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Verbs 'fẹ, fẹràn.....	163
Lesson 2 - Èkọ Kejì: Àwọn oúnjẹ òdòjọ (Daily meals)	167
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: In the market	173
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Ríra oúnjẹ nínúu búkà tàbí ilé ìtjà oúnjẹ. (Ordering food in a restaurant).....	180
Chapter 8 - Orí Kẹjọ ARE YOU FEELING GOOD TODAY?.....	185
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	186
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Possessive forms of emphatic pronouns.....	192
Lesson 2 - Èkọ Kejì: Parts of the body	194
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Ìlera àti àìsàn (Health and illness)	198
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Eré ìdaráyá (Sports).....	206
Chapter 9 - Orí Kẹsàrán MY WORK PLACE	211
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	212
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Verbs for professions	216
Lesson 2 - Èkọ Kẹta: Negation: kò tílì (has not) / kò ì tílì (has not yet)	218
Lesson 3 - Èkọ Kẹrin: Professions	220
Chapter 10 - Orí Kẹwàá HOME SWEET HOME!	227
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	228
Lesson 1 - Èkọ Kííní Ordinals	231
Lesson 2 - Èkọ Kejì: Reflexives - Vowel Assimilation, Vowel Lengthening, and Vowel Deletion	238
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Our House.....	246
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin Our House.....	254
Ilée wa (Our house)	254
Chapter 11 - Orí Kọkànlá NICE STYLE!	259
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	260
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Aṣọ wíwọ ní ilẹ̀ Yorùbá (Types of Clothing).....	263
Lesson 2 - Èkọ Kejì: More Interrogatives	267
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Verbs fí_ lé/fí_ kọ, wọ, dé, wé, ró, gẹ.....	269
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Seasonal Clothings	276
Chapter 12 - Orí Kẹjìlá CAMPUS LIFE	281
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	282
Lesson 1 - Èkọ Kííní: Ilé-ìwé (School System)	286
Lesson 2 - Èkọ Kejì: University Course Schedules	289
Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Facilities.....	293
Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Campus Life.....	298
APPENDIX	301

Preface

Yorùbá Yémi is a new multi-media program designed to enliven classroom activities. It promotes and enhances the learning of Yorùbá by incorporating the four language learning skills: listening, speaking, reading, and writing. It is the first part of a two-part series, and the first edition.

Introduction: The introduction consists of Yorùbá alphabets—vowels (oral and nasal), and consonants, as well as a description and use of tones. A few Yorùbá titles, names and classroom expressions are also in the introduction.

Text: The book is comprised of twelve themed chapters each of which contains four lessons organized around a cultural theme and associated grammatical structures. Each chapter contains a vocabulary list from the texts. Some chapters consist of cultural vignettes that provide abundance of additional elements of culture that may or may not necessarily be included in the body of the text. The texts are in the form of a dialogue, a monologue, or a comprehension passage with exercises following. Each lesson within the chapters consists primarily of skill-building interactive exercises and activities. Songs and proverbs enrich our learning of the culture.

Appendix: The appendix consists of alphabets with phonetic and phonological examples where necessary, tone practice, pronunciation exercises, and glossary. Tongue twisters in the Appendix create a fun environment conducive to the learning of tones.

Vocabulary: Students are provided with a comprehensive vocabulary list, which consists of basic words and expressions found in the text. This comprehensive list is found at the beginning of each chapter and serves as a base for the main text.

Glossary: This is a vocabulary list arranged in alphabetic order and found in the appendix. This list is derived from texts in the chapters.

Cultural Vignettes: Cultural vignettes are designed to enhance the learning of language through culture, and they follow certain lessons.

Audioscript: The audioscripts were performed by native speakers of Yorùbá.

Contributors

Producer/Author

Fehintola Mosadomi Ph.D.
Department of African and African Diaspora
Studies
The Warfield Center for African and African-
American Studies
Department of Middle Eastern Studies, UT
Austin

Inspiration

Associate Dean Esther Raizen, College of
Liberal Arts, The University of Texas at Austin
All former UT Austin students of Yor 506, 507,
312K and 312L
Prof. Kola Owolabi, University of Ibadan, Nigeria
Prof. Judith Maxwell
Prof. Kristen Brustad

With initial contributions by

Prof. Judith Maxwell,
Department of Anthropology, Tulane University,
New Orleans, Louisiana
Dean Dotun Ogundeji, former Head of
Department of African Languages, University of
Ibadan, Nigeria

Design and Layout

Nathalie Steinfeld, UT Austin

Audio Recording

Mike Heidenreich, UT Austin
Kayla Croft, UT Austin
Jacob Weiss, UT Austin

Other Contributors

Prof. Saheed Aderinto
Bunmi Adeleke (Fulbright, FLTA 07-08)
Bisi Fawole (Fulbright, FLTA 08-09)
Asimiyu Adekunle (Fulbright, FLTA 2010-11)

Audio recording Phonetics

Fehintola Mosadomi, UT Austin

Developers

Prof. Fehintola Mosadomi, UT Austin
Tressa Westermann, UT Austin
Asimiyu Adekunle, UT Austin
Lola Awodola, UT Austin
Busola Ogunnaike, UT Austin
Stefanie Weber, UT Austin

Dialogues, Monologues, and Songs

Asimiyu Adekunle, UT Austin
Lola Awodola, UT Austin
Adelekan Adewuyi, UT Austin
Tosin Abiodun, UT Austin
Tomisin Lagunjoye, UT Austin

Linguistic Consultation

Prof. Dotun Ogundeji, University of Ibadan,
Nigeria
Prof. Kristen Brustad, The University of Texas at
Austin

Web Design and Multimedia

Nathalie Steinfeld, UT Austin

Editing

Katryna Watkins
Jenna Creech

Support

Dean Randy Diehl, College of Liberal Arts
Liberal Arts Instructional Technology Services (LAITS)
U.S. Department of Education
University of Ibadan, Nigeria
The University of Texas at Austin, Austin, Texas

Assistant Dean Joe Tenbarger
Associate Dean Esther Raizen
Former Dean Lariviere
Prof. James Henson
Prof. Niyi Osundare
Prof. Carl Blyth
Prof. Akintunde Akinyemi
Prof. Ted Gordon
Prof. Omi Osun (a.k.a. Joni L. Jones)
Prof. Bolaji Aluko
Prof. Kale Oyediji

Centers and Departments

Department of African and African Diaspora Studies
Warfield Center for African and African American Studies
Department of Middle Eastern Studies
Center for Middle Eastern Studies

COERLL staff:

Rachael Gilg
Karen Kelton
Nathalie Steinfeld

LAITS staff:

Joe Robertson
Suloni Robertson
Carol Ancelet
Laura Welch

Other Support

Chief Mrs. Moji Ladipo,
Former Registrar of University of Ibadan
The Olatawura family
Jide Ogunjobi
Sade Ogunro
Toni Aluko
Remi Aluko
Akinsola Ogundeji
Bisi Martins
Kemi Mosadomi
Ladi Mosadomi
Dipo Mosadomi

Photographs

University of Texas at Austin
University of Ibadan, Nigeria
College of Liberal Arts Instructional Technology Services
Prof. Dotun Ogundeji
Chief Mrs. Moji Ladipo
Dele Balogun
Oluwole Orimogunje
Kevin West
Carrie Wells
Her Royal Highness Olori Ajede
Friends in Ibadan markets

Interviewees

Friends in Ibadan markets

Maps

Muyiwa Joseph, University of Ibadan

Illustrations

Student Assistant Worker (STA), UT Austin:
Camri Hinkie
Sarah Medina
Emma Whelan
Ashley Solano

Creative Commons License

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 3.0 United States License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/us/> or send a letter to Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.

You are free:

to Share — to copy, distribute and transmit the work

Under the following conditions:

Attribution — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work)

Noncommercial — You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works — You may not alter, transform, or build upon this work.

Abbreviation of Grammatical Terms

adj.	.....	adjective
adv.	.....	adverb
f.	.....	feminine
n.	.....	noun
N/A.	.....	Not applicable
m.	.....	masculine
pr.	.....	pronoun
prep.	.....	preposition
pl.	.....	plural
sg.	.....	singular
v.	.....	verb
pers	.....	person

Technology

The Yorùbá Yé Mi textbook provides all the audio files and chapters of the textbooks in electronic format on the Yorùbá Yé Mi website at the following link:

<http://www.coerll.utexas.edu/yemi/>

The Yorùbá Yé Mi textbook is using a new technology that quickly delivers the audio for this textbook to the reader's camera-enabled cell phone using programmed quick response (QR) codes. The QR codes are placed in this textbook with every dialogue, monologue, song, and other texts with audio files. The following symbols in combination with QR codes indicate a corresponding audio file on the Yorùbá Yé Mi website:

Text (e.g. dialogue or monologue) with audio files

Songs lyrics with audio files

What is a QR code?

A QR code is a type of barcode programmed with information that a camera-enabled smart phone can read. Originally introduced in Japan in 1994 as a tracking method for packages, QR codes have evolved into a diverse range of uses.

How does it work?

By far the best way to read QR codes is to use a smart phone with a barcode reader app (there are many in the app store or marketplace). But what if you don't have a smart phone?

If you don't have a smart phone, you will need at least a phone or a computer with a camera and an adequate zoom. Take a clear, crisp picture of the QR code. Then, email or text the picture to x@snpmmy.com. You'll get an instant email or text back.

Once you send or scan the QR code you will get a link for the audio file through the app, text message, or email on your electronic device. Click the link and it will take you straight to the audio player on the website.

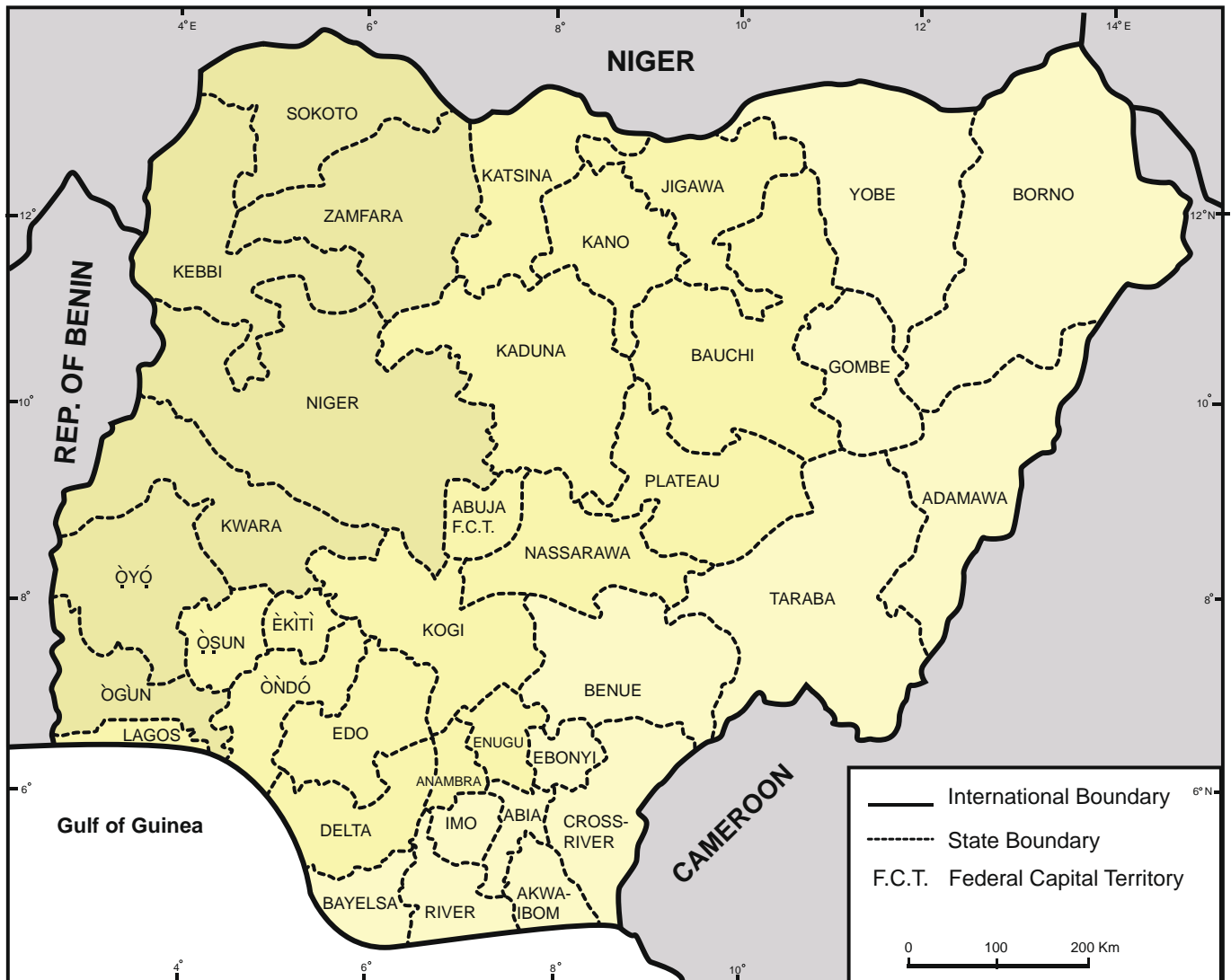

Introduction

Map of Africa

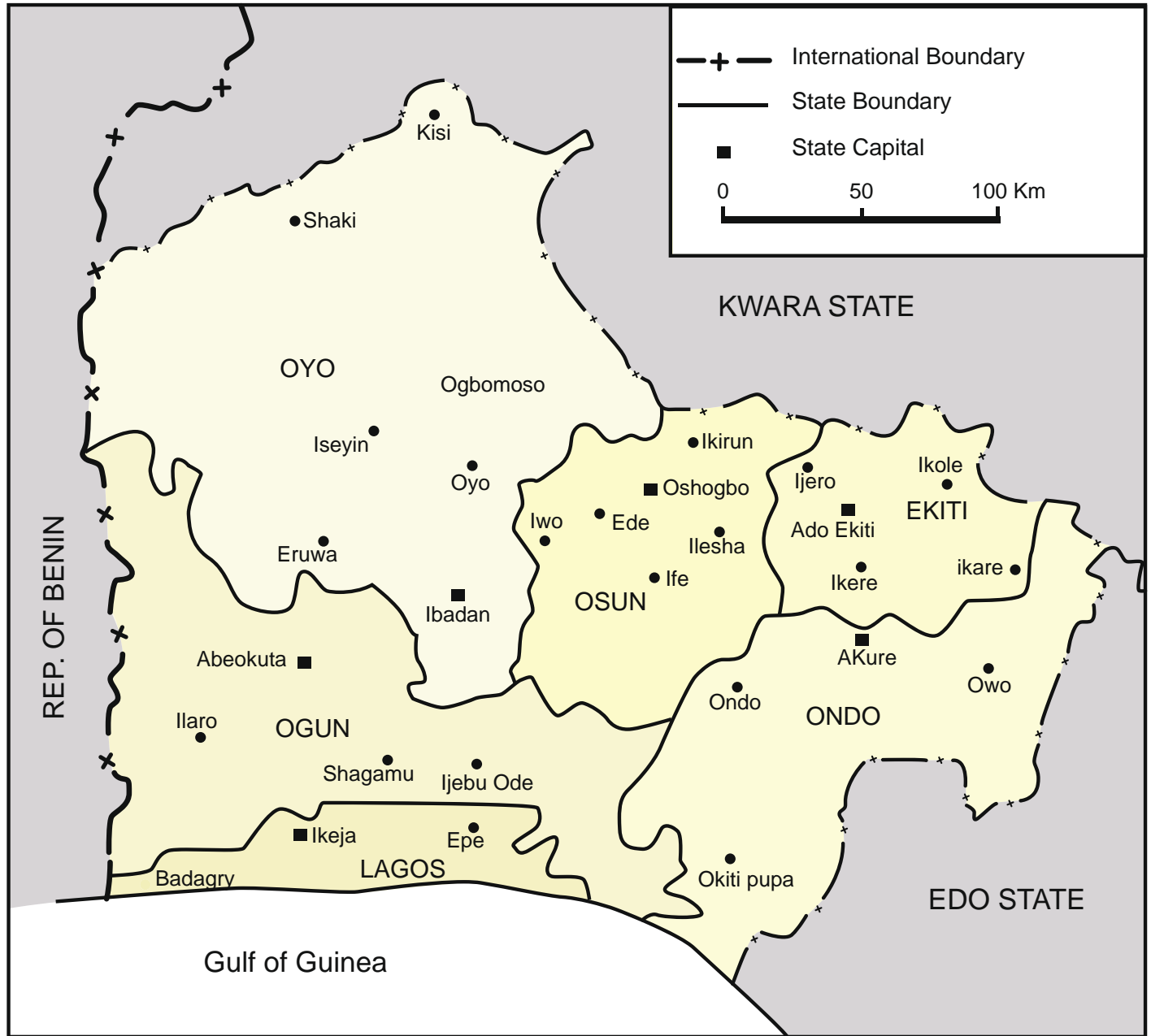

Map of Nigeria

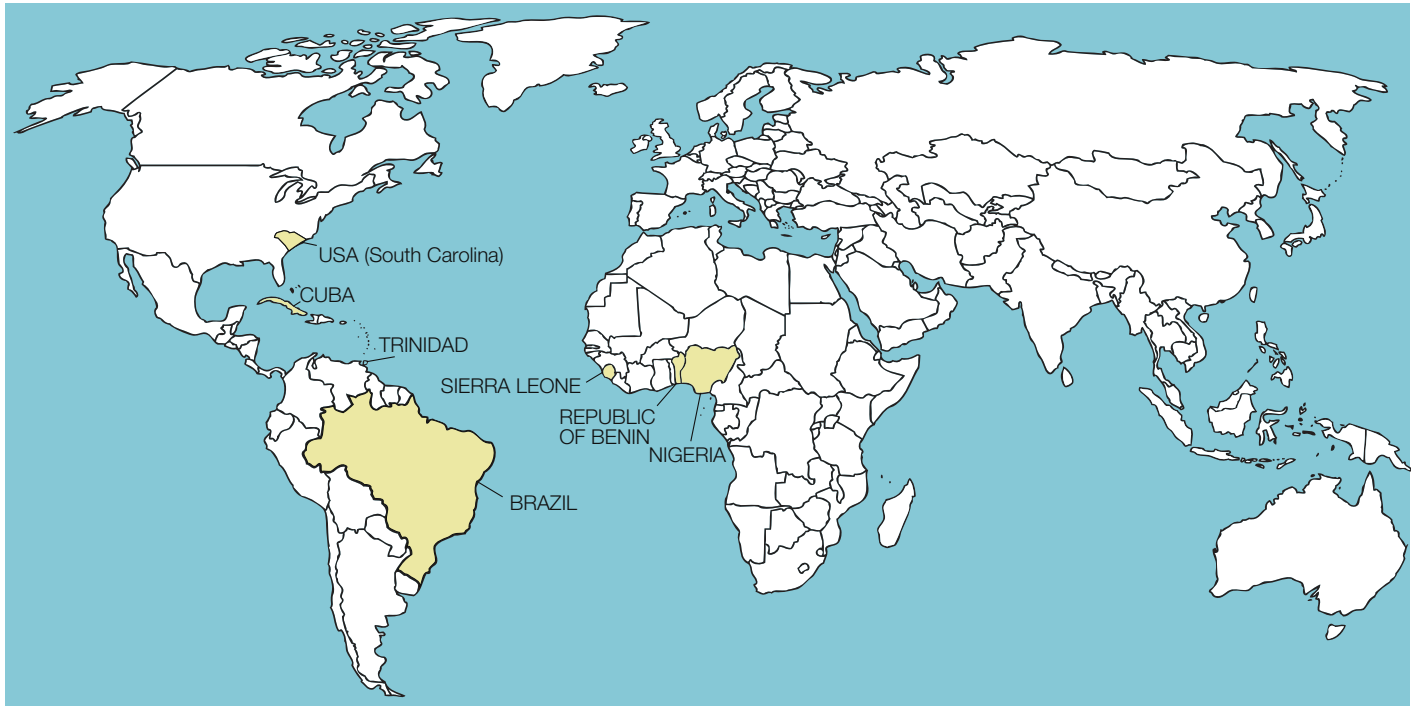
Fig Map of Nigeria Showing all the States
Máàpù Nàìjíríà tí ó ń ẓàfihàn gbogbo ìpínlẹ̀

Map Yorùbá Land (showing some Yorùbá cities)

Fig. Map of South-Western Nigeria Showing the Current Yoruba States

Map of Yorùbá World

Yorùbá Alphabets

Yorùbá language has **eighteen** consonants and **seven** oral vowels as found below:

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[a]	a	àga	<i>chair</i>	as in 'apple'
[b]	b	bàtà	<i>shoe</i>	as in 'boy'
[d]	d	dùndún	<i>a type of drum</i>	as in 'dog'
[e]	e	ehoro	<i>rabbit</i>	as in 'eight'
[ɛ]	ẹ	ẹṣin	<i>horse</i>	as in 'egg'
[f]	f	filà	<i>hat</i>	as in 'feather'
[g]	g	garawa	<i>bucket</i>	as in 'go'
[gb]	gb	gbágùúdá	<i>cassava</i>	pronounced [gb]
[h]	h	hanrun	<i>to snore</i>	as in 'hall'
[i]	i	igi	<i>tree</i>	as in 'igloo'
[dʒ]	j	jígí	<i>mirror</i>	as in 'jog'
[k]	k	kòkòrọ	<i>key</i>	as in 'koala'
[l]	l	légbélègbé	<i>tadpole</i>	as in 'lie'
[m]	m	máńgòrò	<i>mango</i>	as in 'mom'
[n]	n	náírà	<i>nigerian money</i>	as in 'never'
[o]	o	ológbò	<i>cat</i>	as in 'oven'
[ɔ]	ọ	òbọ	<i>monkey</i>	as in 'oil'
[kp]	p	pépéyẹ	<i>duck</i>	pronounced [kp]
[r]	r	ràkúnmí	<i>camel</i>	as in 'rise'
[s]	s	sálúbàtà	<i>sandal</i>	as in 'sun'
[ʃ]	ṣ	ṣíbí	<i>spoon</i>	as in 'shy'
[t]	t	tata	<i>grasshopper</i>	as in 'tie'
[u*]	u*	tú	<i>to untie</i>	as in 'true'
[w]	w	wárápá	<i>epilepsy</i>	as in 'water'
[j]	y	yànmùyánmú	<i>mosquito</i>	as in 'yes'

*No Standard Yorùbá language word starts with the vowel 'u'. However, in certain Yorùbá dialects such as the Èkìtì, and Ìjẹ̀sà dialects, a word can begin with 'u' as in *urọ* (a lie) and *uṣu* (yam) which is written in Standard Yorùbá as *irọ* and *iṣu*.

Vowels

Oral Vowels - Fáwẹ̀lì Àìránmúpè

There are seven oral vowels in Standard Yorùbá:

a	e	ẹ	i	o	ọ	u
---	---	---	---	---	---	---

Below are examples of the vowels with their English meanings.

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[a]	a	ajá	<i>dog</i>	as in 'apple'
[e]	e	erin	<i>elephant</i>	as in 'day'
[ɛ]	ẹ	ẹyẹ	<i>bird</i>	as in 'egg'
[i]	i	imú	<i>nose</i>	as in 'ignore'
[o]	o	owó	<i>money</i>	as in 'open'
[ɔ]	ọ	ọwọ	<i>hand</i>	as in 'oil'
[u]	u	*ooru	<i>heat</i>	as in 'put'

*Remember that there is no Standard Yorùbá word that begins with the vowel 'u' except in some other Yorùbá dialects as mentioned earlier.

Nasal Vowels - Fáwẹ̀lì Àránmúpè

Yorùbá has five nasal vowels:

-an	-ẹn	-in	-ọn	-un
-----	-----	-----	-----	-----

an	as in 'ìbàdàn'	<i>a city in Western Nigeria</i>
ẹn	as in 'ìyẹn'	<i>that one</i>
in	as in 'erin'	<i>elephant</i>
ọn	as in 'ìbọn'	<i>gun</i>
un	as in 'fun'	<i>to blow</i>

While there is a distinction between /-an/ and /-ọn/ in Standard Yorùbá orthography, both are pronounced the same, i.e. [ɔ̃]. Therefore, the nasal vowels in words like àgbọ́n [àgbɔ̃] *coconut* and ìran [ìrɔ̃] *generation* are pronounced the same, i.e. [ɔ̃], though they are orthographically different.

Consonants

Yorùbá language has eighteen consonants as found below:

b	d	f	g	gb	h	j	k	l
m	n	p	r	s	ṣ	t	w	y

Note that the English alphabets c, q, v, x, z do not exist in Yorùbá.

Consonants

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[b]	b	bàtà	<i>shoe</i>	as in 'bag'
[d]	d	dùndú	<i>fried yam</i>	as in 'date'
[f]	f	filà	<i>hat</i>	as in 'foot'
[g]	g	igi	<i>tree</i>	as in 'gig'
[gb]	gb	gbogbo	<i>all</i>	N/A
[dʒ]	j	jòwọ	<i>please</i>	as in 'jaws'
[k]	k	kókórọ	<i>key</i>	as in 'kitchen'
[l]	l	labalábá	<i>butterfly</i>	as in 'lollipop'
[m]	m	méjì	<i>two</i>	as in 'mouth'
[n]	n	nísisìnyí	<i>now</i>	as in 'near'
[kp]	p	pátápátá	<i>completely</i>	N/A
[r]	r	ríkísí	<i>conspiracy</i>	as in 'risky'
[s]	s	sálúbàtà	<i>sandal</i>	as in 'sun'
[ʃ]	ṣ	ṣíbí	<i>spoon</i>	as in 'shy'
[t]	t	tata	<i>grasshopper</i>	as in 'tea'
[w]	w	wàrà	<i>milk</i>	as in 'wheat'
[y]	y	yànmùyánmú	<i>mosquito</i>	as in 'yes'

The syllabic [m] and [n]

/m/ and /n/ are considered nasal consonants. However, they can act in capacity as syllabic nasals because they behave like vowels on which tones can be marked. In other words, they can stand on their own just like a syllable as found below:

Adéṣṣelé	a/dé/ḥ/re/lé	<i>name of a person</i>
Bímboḥlá	Bí/m/bó/lá	<i>name of a person</i>
dùṣṣú	dù/ḥ/dú	<i>fried yam</i>

Tones

Yorùbá language has three primary but contrastive tones that are marked as follows:

High	[/]	as in [bɪ́], <i>to give birth to</i>
Mid	[ ]	usually left unmarked as in [bi], <i>to ask</i>
Low	[\ ]	as in [bì], <i>to vomit</i>

However, there is also a down-stepped tone marked in the following in which a high tone is followed by a high tone and a low tone:

[/ \ ]	as in [akékòḥḥ], <i>a student</i>
	as in [ọ́lọ́pàá], <i>a police officer</i>

Tones can sometimes be marked on a nasal consonant as in the example below:

Mò ḥ ọ	<i>I am going</i>
--------	-------------------

Tones distinguish words when they contrast in Yorùbá language as in the following examples:

eré	→	<i>play</i>
èrè	→	<i>gain, benefit</i>
èrè	→	<i>carved, wooden image</i>
edé	→	<i>shrimp</i>
èdè	→	<i>language</i>

àṣà	→	<i>custom</i>
àṣá	→	<i>hawk, falcon</i>
owó	→	<i>money</i>
òwò	→	<i>trade</i>
ọwọ	→	<i>hand</i>
òwò	→	<i>respect, honor</i>

Titles in Yorùbá Culture

It is not uncommon in Yorùbá culture for people to have titles precede their names when they are being addressed. These titles can be in English or in Yorùbá. Some examples include: Lawyer Bísí Adéplá, Justice Bólá Adébísí, Engineer Dayò Ọlálékan, Chief Táyò Adélarí, Accountant Bádé Adélékè, Olorì Şadé Akíntáyọ, and Ọba Adélékè Adéplá

Adájọ	<i>Judge</i>
Agbejọrò	<i>Lawyer</i>
Alága	<i>Chairman (e.g of a meeting)</i>
Arábìnrin	<i>Mrs.</i>
Arákùnrin	<i>Master</i>
Dókítà	<i>Doctor (medical)</i>
Ọba	<i>King</i>
Ọgá	<i>Boss</i>
Ọgbéni	<i>Mr.</i>
Ọjògbón	<i>Professor</i>
Olorì	<i>Queen</i>
Olóyè	<i>Chief</i>
Omidan	<i>Miss</i>

Ọmọwé	<i>Doctor of philosophy (Ph.D)</i>
Ààrẹ	<i>President (e.g of a club or school.)</i>

Yorùbá Names

Some Yorùbá names are gender specific while other names are gender neutral. Yorùbá people give names to a newborn baby based on the circumstances surrounding the birth of that baby. Meanings of Yorùbá names are discussed in Book II of this series.

Male	Female
Adékúnlé	Similólú
Ọlásẹ̀ìndé	Fọ́lášadé
Àbáyọmí	Folúkẹ̀mi
Ọládàpọ	Olúwátómi
Olúgbénga	Mojísọlá
Gbénró	Fadékẹ̀mi
Akíntúndé	Adérónkẹ
Şẹgun	Fọ́lákẹ̀mi
Olúwadáre	Ìyábọ
Babátúndé	Yéwándé
Gbóyèga	Similólú
Kọ́lápọ	Atinúkẹ

Neutral (Male or female)

Mobólájí	Adébísí
Abíòdún	Bùnmi
Adékóyè	Adébólá
Olúrẹmí	Modúpẹ
Olúfẹmi	Adéolá
Adéşolá	Ayòkúnlé
Olúşẹyẹ	Bùsólá
Fẹyíşayọ	Bámidélé
Moyòsólá	Ọláyínká
Bólájí	Títílọlá
Adétòsìn	Abímbólá

Communication in Class

ẹ dákẹ ariwo!	<i>silence, be quiet!</i> (you pl.)
dákẹ ariwo!	<i>silence, be quiet!</i> (you sg.)
ẹ şí ìwée yín sí ojú ìwée	<i>open your text books to page..</i> (you pl.)
şí ìwée ẹ	<i>open your text book</i> (you sg.)
ẹ dìde!	<i>stand up!</i> (you pl.)
dìde	<i>stand up!</i> (you sg.)
ẹ pa ìwée yín dé	<i>close your books</i> (you pl.)
pa ìwée ẹ dé	<i>close your book</i> (you sg.)
ẹ túnun sọ	<i>repeat!</i> (you pl. or mark of respect)
túnun sọ	<i>repeat!</i> (you sg.)
ẹ jòwọ	<i>please!</i> (you pl.); mark of respect
jòwọ	<i>please!</i> (you sg.)

ẹ f'etí sílẹ!	<i>listen!</i> (you pl.)
fetísílẹ!	<i>listen!</i> (you sg.)
ẹ jókòó!	<i>sit down!</i> (you pl.)
jókòó!	<i>sit down!</i> (you sg.)
ẹ sọ ọ ní Yorùbá	<i>say it in Yorùbá</i> (you pl. or for respect)
sọ ọ ní Yorùbá	<i>say it in Yorùbá</i> (you sg.)
ẹ nawọ sókè	<i>raise your hand</i> (you pl.)
nawọ sókè	<i>raise your hand</i> (you sg.)
mo ní ìbéèrè	<i>I have a question</i>
báwo ni a ẹ ń sọ wí (pé)...	<i>how do we say that...</i>
báwo ni a ẹ ń sọ ____ ní Yorùbá	<i>how do we say ____ in Yorùbá?</i>
ẹ́ ọ́ yée yín?	<i>do you (pl.) understand?</i>
bẹẹ ni, ọ́ yé wa	<i>yes, we understand</i>
ẹ́ ọ́ yé ẹ?	<i>do you (sg.) understand?</i>
bẹẹ ni, ọ́ yé mi	<i>yes, I understand</i>
ẹ sọ ọ tẹlé mi	<i>repeat after me</i> (pl.)
sọ ọ tẹlé mi	<i>repeat after me</i> (sg.)
kí ni ìtúmọ̀.....	<i>what is the meaning of...?</i>

Chapter 1 - Orí Kìíní | GREETINGS

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to greet people
- About Yorùbá verbs
- The use of negation 'kò'
- About Yorùbá pronouns
- The use of interrogatives 'Kí ni 'and 'Şé'

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
àgbàdo	<i>corn</i>
aṣọ	<i>clothing</i>
bàbá	<i>father</i>
bọ̀ọ̀lù	<i>ball</i>
eré	<i>play</i>
ẹ̀mu	<i>palm wine</i>
ẹ̀yin	<i>egg</i>
Ìbàdàn	<i>a city in south western Nigeria</i>
ilé	<i>house</i>
ìrẹ̀sì	<i>rice</i>
kóòkì	<i>Coke</i>
mọ́ínmọ́ín	<i>a meal made from black-eyed peas</i>
Ọ̀gbéni	<i>Mr.</i>
olùkọ	<i>teacher</i>
ọ̀mọ	<i>child</i>
orúkọ	<i>name</i>
owó	<i>money</i>
ọ̀bẹ	<i>stew</i>

Noun Phrases	
aagoo yín	<i>your clock/wristwatch</i>
a dúpẹ	<i>thank you</i>
aṣọọ rẹ	<i>your clothes</i>
bàbáa Fúnmi	<i>Fúnmi's father</i>
iléè rẹ	<i>his/her house</i>
ìwéeè mi	<i>my book</i>
o sẹ	<i>thank you</i>
ó tì	<i>no</i>
owóo wọn	<i>their money</i>
ọ̀jọ̀ ìbí	<i>birthday</i>
ọ̀kọ̀ọ̀ wa	<i>our vehicle</i>

Verbs

gbá	<i>to kick</i>
fẹ	<i>to want</i>
gbé	<i>to live</i>
jẹun	<i>to eat</i>
kàwé	<i>to read a book</i>
mu	<i>to drink</i>
ní	<i>to have</i>

Verb Phrases

báwo ni?	<i>how are you? / how are things?</i>
----------	---------------------------------------

Conjunctions

ṣúgbọ̀n	<i>but</i>
tàbí	<i>or</i>

Interrogatives

kí ni?	<i>what?</i>
kí ni nńkan?	<i>how are things?</i>
ṣé àlàáfíà ni?	<i>how are you/ how are things?</i>
ṣé dáadáa ni?	<i>how are you? How are things?</i>
ṣé nńkan n lọ?	<i>are things are going well?</i>
ṣé wà á jókòó?	<i>would you like to sit down?</i>

Other Expressions

àlàáfíà ni	<i>fine/I am fine/ things are fine/peace</i>
dáadáa ni	<i>I am fine</i>
káàbọ̀ o	<i>you are welcome</i>
kó o kí wọn	<i>greet them (members of your family)</i>
mo kàn sáré wá kí ẹ̀ ni	<i>I quickly came to say 'hi' to you</i>
ó rẹ̀ mí díẹ̀	<i>I am a little tired</i>

Lesson 1 - Èkọ Kìlíní: Ìkíni (Greetings)

Greeting people is an important aspect of Yorùbá culture. ‘Kú’ is an expression used for greetings by Yorùbá people regardless of the time of day. However, in order to express good night, Yorùbá people will rather say ‘ó dààárò.’ Some examples are found below:

A. Kú + time of the day:

kú + àárò	→	káàárò	<i>good morning</i>
kú + ọsán	→	káàsán	<i>good afternoon</i>
kú + ìrọlẹ	→	kúùrọlẹ	<i>good early evening</i>
kú + alẹ	→	káalẹ	<i>good evening</i>

B. Kú + weather:

kú + òtútù	→	kú òtútù	<i>a greeting said when the weather is cold</i>
kú + ọyẹ	→	kú ọyẹ	<i>a greeting for the Harmattan Season</i>
kú + ọjò	→	kú ọjò	<i>a greeting for the rainy season</i>
kú + ọgìnnìntìn	→	kú ọgìnnìntìn	<i>a greeting for damp weather</i>

C. Kú can also be used in other circumstances:

kú + iṣẹ	→	kúuṣẹ	<i>a greeting said to someone working</i>
kú + ìjókòó	→	kúùjókòó	<i>a greeting said to someone seated</i>
kú + ìsinmi	→	kúùsinmi	<i>a greeting said to someone resting or to someone on Sunday</i>

D. ‘Kú’ is also used as a greeting during festivities such as New Year, Christmas, birthday, and anniversaries.

kú + ọdún	→	kú ọdún	<i>a greeting said to someone during festivities (for example, happy new year / birthday, merry Christmas)</i>
-----------	---	---------	--

When one is greeting an older person such as a father, mother, sister, brother, aunt, uncle, teacher or any other people that is older, one makes use of the honorific pronoun ‘ẹ’ to show respect. For example, to greet one’s father or mother in the morning, one will say **Ẹ káàárò o, bàbá’** or **ẹ káàárò o màmá**. The response will be **káàárò o**. A girl kneels down, while a boy prostrates to greet the older ones. For a friend or a younger sibling, the response will also be **káàárò o**. Women address their husbands by using the name of one of their children. If a child’s name is Tádé, the mother will address her husband as **Bàbáa Tádé**. The same principle applies when Tádé’s mother will be addressed as **Màmáa Tádé**. But in westernized Yorùbá families, some wives address their husbands by their first names.

Times of the day

àárọ̀	from about 12:01a.m. to 11:59a.m.
ọ̀sán	from about noon to 4:59p.m.
ìrọ̀lẹ̀	from about 5:00p.m. to 6:59p.m.
alẹ̀	from about 7:00p.m. to 11:59p.m.

The middle of the night is referred to as **òru** but there is no greeting with the word **òru** in Standard Yorùbá. Therefore, Yorùbá people do not greet by saying ‘**Ẹ kú òru**’ unless something is going on at that time of night! Besides, who walks around in the middle of the night?

ÀṢÀ

The period between 12.01 am and 3 am to 4 am is usually considered **òru** because people are still sleeping. After 4 am, the greeting **káàárọ̀** or **Ẹ káàárọ̀** is used.

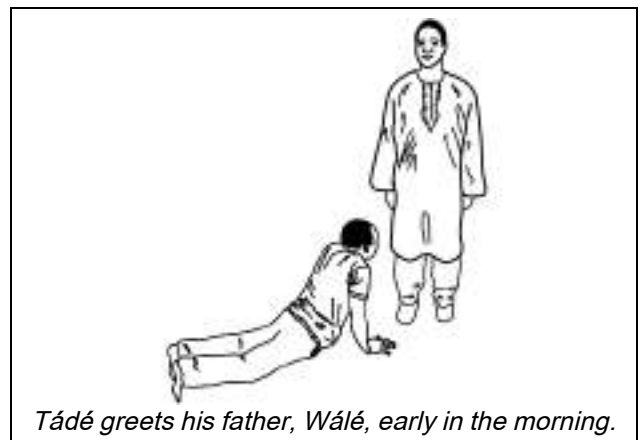
Ìsọ̀rọ̀ngbèsì (Dialogue)

1.

- Ẹ káàárọ̀ o, bàbá.

- Káàárọ̀ o, Tádé. Ẹ́ o sùn dáadáa?

- Bẹ̀ẹ̀ ni, mo sùn dáadáa. Ẹ́ ẹ́.

Tádé greets his father, Wálé, early in the morning.

2.

- Ẹ káàbò o, Màmá

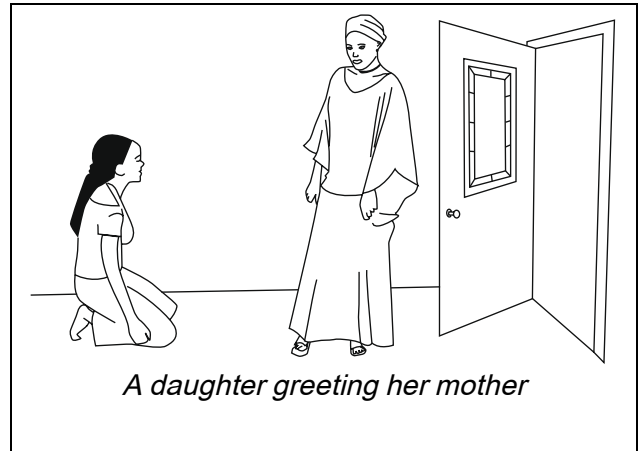
- Kúulé O, Lọlá. Ẹ́é àlàáfíà ní?

- Àlàáfíà ní.

- Ẹgbónọ́n rẹ́ ńkọ́?

- Wọ́n wà nílẹ́.

- Ó dára o. Dìdẹ.

3.

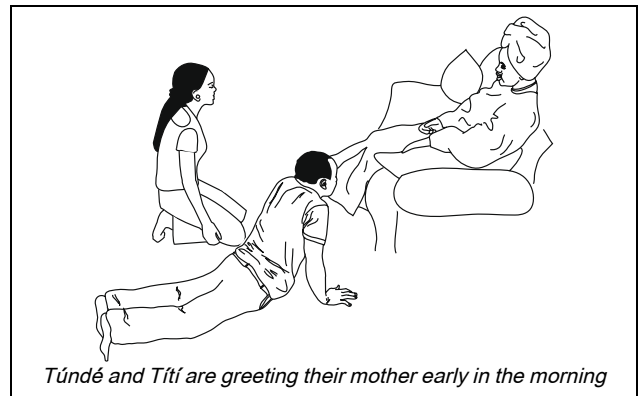
- Ẹ káàárò mà.

- Ẹ káàárò o. Ẹ́é dáadáa ní o?

- Dáadáa ní mà.

- Ẹ́é ẹ sùn dáadáa?

- Bẹ̀ẹ́ ní mà.

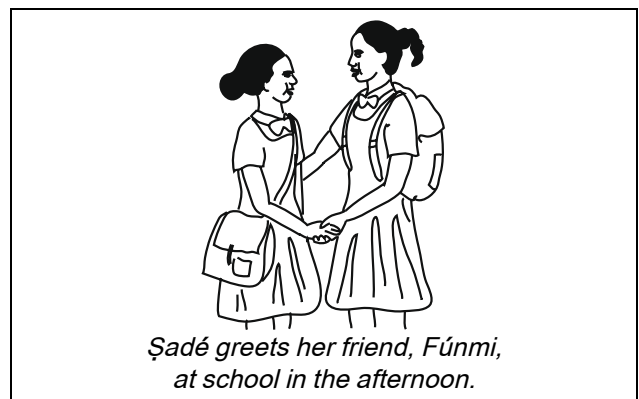
4.

- Káàsán o, Fúnmi.

- Káàsán o, Ẹ́adé. Ẹ́é dáadáa ní?

- A dúpẹ́. Ìwọ náà ńkọ́?

- A dúpẹ́ o.

5.

- Kí ni orúkọ̀ rẹ̀?

- Orúkọ̀ mi ni Olúfẹ́mi.

- Kí ni orúkọ̀ bàbáà rẹ̀?

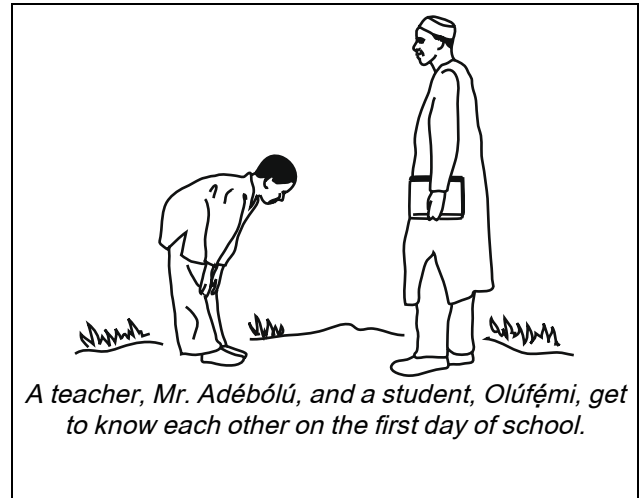
- Orúkọ̀ bàbáà mi ni Kúnlé Akínlàjà.

- Bá mi kí àwọn òbì rẹ tí o bá délé,

- Mo gbọ̀ sà.

- Ó dàbò o, Olúfẹ́mi.

- Ó dàbò sà.

6.

- Ẹ káàsán o, Màmáa Fúnmi.

- Ẹ káàsán o, Màmáa Şadé. Gbogbo ilé ñkọ́?

- Dáadáa ni o. Bàbáa Fúnmi ñkọ́?

- Wọn wà. Ẹ şé o. Ó dàbò o

- Ó dàbò o.

7.

- Ẹ káalẹ̀ mà.

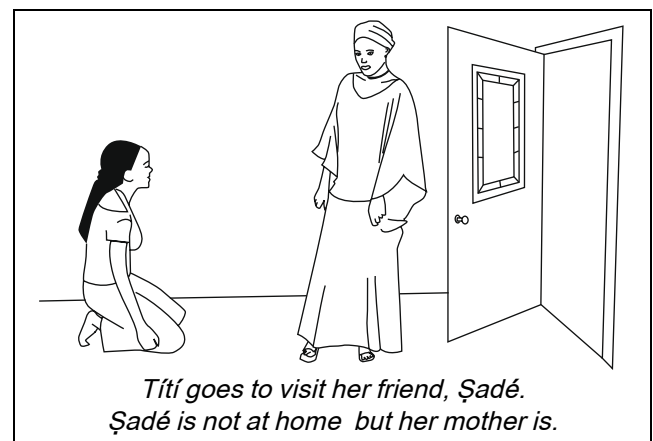
- Káalẹ̀ o, Títí. Şé àlàáfíà ni?

- A dúpẹ̀ mà. Şé Şadé wà nílẹ̀?

- Rára o. Ó ti jáde.

- Ó dàárò mà.

- Ó dàárò o, Títí. Kílẹ̀ o.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Pèsè ìdáhún sí àwọn ọrọ wọnyí.

Provide the appropriate response to the following.

1.   Ṣé àlàáfíà ni? _____
2.   Ṣé dáadáa ni? _____
3.   Báwo ni? _____
4.   Ilé ńkọ? _____
5.   Kí ni orúkọ bàbàà rẹ? _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Pèsè ìkíni sí àwọn ọrọ wọnyí.

Provide the appropriate greeting to the following.

1.   _____ ? Wọn wà.
2.   _____ ? A dúpẹ.
3.   _____ . Káàbọ.
4.   _____ . Ẹ káàárọ.
5.   _____ . Kúulẹ.

Iṣẹ́ \$íṣe 3

In pairs, let A greet B at the indicated time of the day and let B respond appropriately.

Bí àpẹẹrẹ:

Your son at 2pm

A: Kúule o, Akin.

B: E káàbò o, màamá.

1. Your father at 8pm.

A. _____

B. _____

2. Your friend at 1pm.

A. _____

B. _____

3. Your teacher at 9am.

A. _____

B. _____

4. Your friend's mother at 5pm.

A. _____

B. _____

5. Your mother at noon.

A. _____

B. _____

Iṣẹ́ \$íṣe 4

Pèsè ìbéèrè tí ó ba àwọn ìdáhùn wònyí mu.

Provide the question to each of the following.

1. Wọn wà.

2. Dáadáa ni.

3. Ó dàbò sà.

4. A dúpẹ.

5. Káàsán o.

6. Orúkọ mi ni Jídé.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Wá àwọn ọrọ wọnyí

Look for these words in this puzzle below. *Pay attention to the tones!*

àárò, ṣadé, ọsán, àlàáfíà, fúnmi, dáadáa, kúnlé, tútù, ọyẹ, òjò

à	a	ẹ	ṣ	n	s	t	a	í	m	u	k	f	ù	ò
í	á	ò	í	a	a	m	ò	n	ẹ	f	n	u	y	t
ù	r	r	d	ẹ	d	y	á	t	ò	n	ú	m	ó	i
m	ọ	è	ò	t	é	é	j	ù	ó	í	l	n	ẹ	s
á	í	t	ẹ	n	í	y	ó	t	n	t	e	s	m	d
ó	ò	m	a	j	t	n	k	ò	ṣ	á	n	ẹ	ù	i
d	ẹ	ù	t	à	á	k	n	k	s	t	ó	m	n	e
á	á	ò	o	ẹ	l	m	ú	ù	a	á	i	t	á	n
a	n	a	m	ù	á	à	l	n	t	f	n	ẹ	ó	a
d	ò	t	d	i	f	m	á	l	l	n	ú	n	m	i
í	m	o	ù	á	i	ó	é	f	t	é	ó	ọ	á	í
ù	t	á	j	ó	a	f	á	m	í	ó	í	y	a	n
i	ò	n	á	t	b	ù	b	e	y	à	m	ẹ	j	ò
í	t	ú	t	ù	j	m	á	ẹ	k	u	f	ù	y	j
t	á	m	í	ò	o	ù	b	k	ó	j	ẹ	ó	o	ò

Lesson 2 - Èkọ Kejì:

Verbs

There are different types of verbs in Standard Yorùbá. The simple structure of the following Yorùbá verbs is monosyllabic:

Verbs	
jẹ	<i>to eat</i>
kà	<i>to read</i>
ṣe	<i>to do</i>
fẹ	<i>to want</i>
ní	<i>to have</i>
wá	<i>to come</i>
lọ	<i>to go</i>
sùn	<i>to sleep</i>
jó	<i>to dance</i>
fò	<i>to jump</i>
rà	<i>to buy</i>
tà	<i>to sell</i>
mu	<i>to drink</i>
sè	<i>to cook</i>
gbé	<i>to carry</i>
rìn	<i>to walk</i>
Olú n jẹ iṣu	<i>Olu is eating yam</i>
Bàbá n sùn	<i>Father is sleeping</i>
Mò n lọ	<i>I am leaving/going</i>
Adé n mu omi	<i>Adé is drinking water</i>

However, there are verb-nominal combinations that behave like verbs. Some can be split without affecting the meaning.

Examples of splittable verb-nominals include:

A		B	
rẹ̀rìnín	←	rín ẹ̀rín	<i>to laugh</i>
sunkún	←	sun ẹ̀kún	<i>to cry</i>
jagun	←	ja ogun	<i>to fight a war</i>
sáré	←	sá eré	<i>to run</i>
gégi	←	gé igi	<i>to cut a tree</i>
pọ̀nmi	←	pọ̀n omi	<i>to fetch water</i>
kọ̀lé	←	kọ̀ ilé	<i>to build a house</i>
gbálẹ̀	←	gbá ilẹ̀	<i>to sweep the floor</i>
sọ̀rọ̀	←	sọ̀ ọ̀rọ̀	<i>to say a word (speak)</i>
kọ̀rin	←	kọ̀ orin	<i>to sing a song (sing)</i>

Not all verb-nominals are splittable. The examples below in column B are ungrammatical:

A (correct)		B (incorrect)
tọ̀jú	<i>take care of</i>	tọ̀ ojú
dìde	<i>to stand</i>	dì ìde
dúró	<i>stop wait</i>	dú aró
jókòó	<i>sit</i>	jó ìkó

A verb can be followed by another verb. An example of this is **fẹ́** ‘to want’ or ‘to wish’.

Àwa fẹ́ jẹ́ ẹ̀yin.

We want to eat eggs.

Ẹ̀yin fẹ́ fọ́ aṣọ́.

You want to wash clothes.

Fẹ́ can also be used in an interrogative sentence.

For example:

Ẹ̀sẹ̀ ìwọ́ fẹ́ fọ́ aṣọ́?

Do you want to wash clothes?

Bẹ̀ẹ̀ ni, èmi fẹ́ fọ́ aṣọ́.

Yes, I want to wash clothes.

Ẹ̀sẹ̀ Kóyẹ̀ fẹ́ sùn?

Does Kóyẹ̀ want to sleep?

Bẹ̀ẹ̀ ni, Kóyẹ̀ fẹ́ sùn.

Yes, Kóyẹ̀ wants to sleep.

The verb **fẹràn** ‘to like’, ‘to love’

Mo fẹràn ajá
Olú fẹràn ọmọdẹ

I like dogs.
Olú loves children.

Negation of Verbs

Negation of verbs using ‘kò’

One way to negate a verb in a sentence is to precede the verb with the negator ‘kò’.

Olú ń jẹ iyán
Olú kò jẹ iyán

Olú is eating pounded yam
Olú is not eating pounded yam

Wálé ń rẹ̀rínín
Wálé kò rẹ̀rínín

Wálé is laughing
Wálé is not laughing

Mo fẹ jẹ búrẹ̀dì
N kò fẹ jẹ búrẹ̀dì

I want to eat bread
I do not want to eat bread

Bọ́lá ń mu omi
Bọ́lá kò mu omi

Bọ́lá is drinking water
Bọ́lá is not drinking water

Jòkẹ ń di irunun Dúpẹ̀
Jòkẹ kò di irunun Dúpẹ̀

Jòkẹ is weaving Dúpẹ̀'s hair
Jòkẹ is not weaving Dúpẹ̀'s hair

Màamá ń se ìrẹ̀sì
Màamá kò se ìrẹ̀sì

Mother is cooking rice
Mother is not cooking rice

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Tún àwọn gbólóhùn wònyí kọ ní òdì.

Turn the following sentences into negative.

1. Báde ń ka ìwé.

2. Wọn ń jẹ ìrẹ̀sì.

3. Àwa ń fọ aṣọ.

4. Mo ń gbin àgbàdọ.

5. Èyin ń jẹ ẹyin.

6. Àwọn ń ta iṣu.

7. Mo fẹ ra àgbàdọ.

8. Àwa jẹ ọrẹ.

9. Ọ ń sùn.

10. Ó fẹ jẹun.

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní òdì.

Respond to the following questions in the negative.

1. Ṣé Títí fẹ sùn?

2. Ṣé Jídé ń ta iṣu?

3. Ṣé wọn fẹ jẹ ẹyin?

4. Ṣé àwa ń jó?

5. Ṣé Báde ń fẹ owó?

Lesson 3 - Èkọ Kẹta:

Subject Pronouns

There are two types of subject pronouns in Yorùbá: emphatic and regular.

Regular Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	Mo	<i>I</i>	1 st pers.	A	<i>We</i>
2 nd pers.	O	<i>You</i>	2 nd pers.	ì	<i>You</i>
3 rd pers.	Ó	<i>She/He/It</i>	3 rd pers.	Wòn	<i>They</i>

Note that the vowels in the 3rd person singular and plural take a high tone.

Note that in each of these pronouns, the first vowel is marked with a low tone.

Yorùbá, however, has a second set of pronouns referred to as the emphatic pronouns:

Emphatic Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	Èmi	<i>I</i>	1 st pers.	Àwa	<i>We</i>
2 nd pers.	Ìwọ	<i>You</i>	2 nd pers.	Èyin	<i>You</i>
3 rd pers.	Òun	<i>She/He/It</i>	3 rd pers.	Àwọn	<i>They</i>

Emphatic and regular pronouns can be used interchangeably in many situations, though not in all situations. For example, the following are used interchangeably when using the progressive marker **ń** (-ing):

Èmi ń lọ / Mò ń lọ	<i>I am going</i>
Àwa ń jẹun / À ń jẹun	<i>We are eating</i>
Èyin ń sùn / È ń sùn	<i>You (pl) are sleeping</i>
Òun ń ọ́rẹ́ / Ó ń ọ́rẹ́	<i>She/he/it is playing</i>

Below, the expressions in column A below are grammatically correct, while the expressions in column B are incorrect:

A (correct)	B (incorrect)
Èmi ńkọ? <i>How about me?</i>	Mo ńkọ
Ìwọ tàbí èmi <i>You or I</i>	O tàbí ìwọ
Àwọn àti èyin <i>They and you (pl.)</i>	Wọn àti èyin

The Honorific Pronoun / ẹ /

Respect for elders is highly appreciated and strongly encouraged in Yorùbá culture. In fact, it is an integral part of the culture. As a result, when you greet an elderly person, you use the regular pronoun of respect 'ẹ' followed by the greeting:

ẹ káàbọ
ẹ kúulẹ

*a greeting to welcome someone older than you
a response to 'ẹ káàbọ'. It is said to someone
(older than you) that one finds at home when
one returns home.*

The Honorific Pronoun 'wọn'

Wọn is another regular pronoun of respect in Yorùbá. For example, when you are asked how your mother or father is doing, you respond '**wọn wà**' (he/she is doing fine), even though **wọn** is a 3rd person plural subject pronoun.

A: Awọn àbúrò rẹ ńkọ?

How are your younger siblings?

B: Wọn wà.

They are fine.

A: Bàbàà rẹ ńkọ?

How is your father?

B: Wọn wà.

He is fine.

The progressive marker ń

The progressive marker 'ń' is used to express a continuous or an on-going action. It is similar in use to the English **-ing**. However, in Yorùbá, it occurs before the verb. If it is omitted following the noun or pronoun subject, that verb then indicates 'past.'

Hence:

Èmi ń lọ *I am going*

Mò ń lọ *I am going*

Whereas:

Èmí lọ *I went*

Mo lọ *I went*

Iṣẹ́ \$íṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéeèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Kí ni Wálé ń ẹ? (eré)

Wale ń ẹ eré.

1. Kí ni Bòdé ń ẹ? (ọjọ ìbí)

_____

2. Kí ni màámáà ń sè? (ọbẹ ọdún)

_____

3. Kí ni bàbáà ń tà? (aṣo)

_____

4. Kí ni ìwọ ń ẹ? (kàwé)

_____

5. Kí ni wọn ń ẹ? (jẹun)

_____

Iṣẹ́ \$íṣe 2

Replace the words in bold with regular pronouns.

Bí àpẹẹrẹ:

Ẹyin ń gbé ní Austin. Ẹ ń gbé ní Austin.

1. Ẹmi àti àwọn fẹ jẹun. _____

2. Bàbáa Jíde ń gbé ní Ikòlé-Èkìtì. _____

3. Olú ń ṣiṣe ní Òdè-Èkìtì. _____

4. Ìwọ ń gbé ní Adó-Èkìtì. _____

5. Màámáa Wọnú fẹ mu ẹmu. _____

Ìṣẹ́ Ẹ́ṣe 3

Replace the words in bold with emphatic pronouns.

Bí àpẹẹrẹ:

Wọ̀n ní fọ aṣọ. Àwọ̀n ní fọ aṣọ.

1. **Mo** tàbí Adé ní lọ sí ọjà. _____
2. **A** pẹ̀lu Tósìn fẹ gbá bọ̀lù. _____
3. Túnjì àti **ó** ní fẹ ọmọ _____
4. **Ẹ** àti **a** jẹ ọrẹ _____
5. Kẹmi tàbí **o** ní gbé ní Houston. _____

Ìṣẹ́ Ẹ́ṣe 4

Replace the regular pronoun in bold with an emphatic pronoun.

Bí àpẹẹrẹ:

A fẹ lọ sí ọjà.

Àwa fẹ lọ sí ọjà.

1. **Wọ̀n** ní ta ịṣu
_____
2. **Mò** ní se ìrẹ̀sì
_____
3. **Ó** fẹ ra àgbàdo
_____
4. **O** ní owó
_____
5. **Ẹ** fẹ se mọ́ínmọ́ín
_____

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin: Interrogatives ‘Kí ní?’ and ‘Şé?’

‘Kí ní’ (*what*) and ‘Şé’ (*do/does*) are two forms of Yorùbá interrogatives. They are used in the following examples:

Q:	Kí ní o fẹ?	<i>What do you (sg.) want?</i>
R:	Mo fẹ owó.	<i>I want money.</i>
Q:	Kí ní orúkọẹ rẹ?	<i>What is your (sg.) name?</i>
R:	Orúkọẹ mi ni Bádé Adéléké.	<i>My name is Bádé Adéléké.</i>
Q:	Şé wọn fẹ owó?	<i>Do they want money?</i>
R:	Bẹẹ ni, wọn fẹ owó.	<i>Yes, they want money.</i>
Q:	Şé o fẹ jẹun?	<i>Do you want to eat?</i>
R:	Bẹẹ ni, mo fẹ jẹun.	<i>Yes, I want to eat.</i>

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbèèrè wọnyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Kí ni wọn ń kà? (ìwé)

Wọn ń ka ìwé.

1. Kí ni a fẹ jẹ? (oúnjẹ)

_____

2. Kí ni wọn ń kọ? (ìwé)

_____

3. Kí ni ẹyin ń tà? (ìrẹ̀sì) (in conversational context)*

_____

4. Kí ni Olú ń fẹ? (owó)

_____

5. Kí ni ìwọ ní? (ilé)? (in conversational context)*

_____

6. Kí ni ìwọ àti òun ń fẹ? (ọmọ)

_____

7. Kí ni àwa àti ẹyin ní? (àláfíà)

_____

8. Ẹ́é ó ń fẹ owó?

Bẹẹ ni, _____

9. Ẹ́é ọ ń fẹ owó? (in conversational context)*

Bẹẹ ni, _____

10. Ẹ́é wọn ń fẹ kóòkì?

Bẹẹ ni, _____

* Conversational context implies that you are engaged in a conversation. Therefore, you respond accordingly.

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 2

Respond to the following questions in conversational context using a regular subject pronoun.

Bí àpẹẹrẹ:

Ẹ́ ̀wọ ̀fẹ̀ràn ̀rẹ̀sì?

Bẹ̀ẹ̀ nì, mo ̀fẹ̀ràn ̀rẹ̀sì.

1. Ẹ́ ̀wọ ̀n gbé nì Ilé-Ifẹ̀?

Bẹ̀ẹ̀ nì, _____ ̀n gbé nì Ilé-Ifẹ̀.

2. Ẹ́ bàbàà rẹ̀ nì owó?

Bẹ̀ẹ̀ nì, _____ nì owó.

3. Ẹ́ Kóyè fẹ̀ jẹ̀ ̀rẹ̀sì?

Bẹ̀ẹ̀ nì, _____ fẹ̀ jẹ̀ ̀rẹ̀sì.

4. Ẹ́ bàbá àtì mà máà rẹ̀ nì ilé?

Bẹ̀ẹ̀ nì, _____ nì ilé.

5. Ẹ́ Bùnmi nì ọkọ?

Bẹ̀ẹ̀ nì, _____ nì ọkọ.

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 3

In pairs, ask your friend the following questions. Let your friend respond. Then take turns.

1. Kí nì ̀ò ̀n rà? _____

2. Kí nì o fẹ̀? _____

3. Kí nì ̀ò ̀n sè? _____

4. Kí nì bàbá àtì mà máà rẹ̀ fẹ̀ràn? _____

5. Kí nì mà máà rẹ̀ ̀n fẹ̀? _____

Iṣẹ Ẹ́ṣe 4

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Wálé fẹ jẹ ìrẹ̀sì, ó sì fẹ _____ omi.

- a. jẹ
- b. mu
- c. wẹ
- d. se

2. Túndé fẹ _____ sí ibí yíí.

- a. rí
- b. ní
- c. wá
- d. mú

3. Títí fẹ _____ sí orí bẹ̀ẹ̀dì.

- a. sùn
- b. wà
- c. wá
- d. lé

4. Bàbáa Jídé fẹ _____ bàtà fún Jídé.

- a. lọ
- b. ra
- c. gé
- d. tà

5. Kúnlé fẹ _____ sí orí àga.

- a. jó ìkó
- b. jókòó
- c. dide
- d. gbé

Iṣẹ́ Ṣíṣe 5

In pairs, ask your partner in class what his/her father wants in life, followed by what the partner wants in life. Write down what your partner's father wants in life, and what you want in life. Then take turns.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 6

Let one student ask the teacher what the teacher wants in life. That student should report to the rest of the class what the teacher said h/she wants in life.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 7

In class, students work in pairs to create dialogues using the verbs **fẹ́**, **ní**, **sè**, **tà**, **kà** and **kọ** with the interrogative forms **şé** and **kí ní**. Do these first orally and then in written form.

Chapter 2 - Orí Kejì | MY CLASSROOM

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- About possessive pronouns
- How to use the plural marker
- About classroom objects
- How to count from 0-40

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
àga	<i>chair</i>
àjà	<i>ceiling</i>
àpẹẹrẹ	<i>example</i>
àròpò	<i>the sum of</i>
àwòrán	<i>picture</i>
ẹfun-ìkọ̀wé, ẹ̀dẹ̀kì	<i>chalk</i>
fàìlì	<i>file</i>
fẹ̀rẹ̀sé	<i>window</i>
fídíò	<i>video</i>
gbólóhùn	<i>sentence</i>
ìdánwò	<i>exam</i>
ilé	<i>house</i>
ilẹ̀kùn	<i>door</i>
iná	<i>light</i>
ìrésà, ìpàwérẹ	<i>eraser</i>
ìsìrò	<i>mathematics</i>
ìwé-ìkọ̀wé	<i>notebook</i>
ìwée gírámà	<i>grammar book</i>
ìwé-ìtumọ̀	<i>dictionary</i>
kífibọ̀dù, àtẹ-ìtẹ̀wé	<i>keyboard</i>
kòhnpútà, ẹ̀rọ ayára-bí-àṣá	<i>computer</i>
lọ̀pọ̀lọ̀pọ̀	<i>very much</i>
máòsì	<i>mouse</i>
mọ̀nítọ̀	<i>monitor</i>
ǹhkan	<i>something</i>
nọ́mbà	<i>number</i>
ògiri	<i>wall</i>
ọ̀jọ̀gbọ̀n	<i>a professor</i>
ọ̀la	<i>tomorrow</i>
ọ̀lọ̀pàá	<i>police</i>
olùwà	<i>subject</i>

pàjáwìrì	<i>emergency</i>
panápaná	<i>fire fighter</i>
pátákó-ìkòwé	<i>chalkboard</i>
pẹ̀ẹ̀nì	<i>pen</i>
pẹ̀ńsùlù	<i>pencil</i>
rára	<i>no</i>
rúlà, ìfàlà	<i>ruler</i>
síídìì, àwo-mọ́ńbẹ	<i>CD</i>
tábìlì	<i>table</i>
tábìlì ọmọ ilé-ẹ̀kọ́, tábìlì ìkòwé	<i>desk</i>
tẹ̀lífòònù	<i>telephone</i>
tẹ̀lífíṣàń, ẹ̀rọ mọ́hùn-máwòrán	<i>television</i>
yàrá-ìkẹ́kọ́, kíláàsì	<i>classroom</i>
yunifásítì	<i>University</i>

Noun Phrases

akẹ́kọ́ọ obìnrin	<i>a female student</i>
akẹ́kọ́ọ ọkùnrin	<i>a male student</i>
apẹ̀rẹ̀ ìdalẹ̀nùsì	<i>waste basket</i>
bébà àjáko	<i>piece of paper</i>
fẹ̀rèsẹ̀ alárábarà	<i>window with designed</i>
gbogboo yín	<i>all of you</i>
ìlẹ̀kùn alárábarà	<i>door with design</i>
iná ìlẹ̀tíríńkì	<i>electric light</i>
máàpù àgbáyé	<i>world map</i>

Verbs

túwò, yẹ̀wò	<i>to examine, to check</i>
yangàn	<i>boast of</i>

Verb Phrases

gba ìṣìrò	<i>get maths right</i>
mú ìwé ìṣìrò yín jáde	<i>bring out your math books</i>
ṣe ìṣìrò kíńí	<i>solve the first math problem</i>
tó tẹ̀lé ìyẹn	<i>that follows (that one)</i>

Interrogatives

şé .....gba ìşiròò rẹ?	<i>did ....get the math problem right?</i>
şé ..... gbà á?	<i>did ..... get it right?</i>

Other Expressions

ẹ dákẹ ariwo	<i>(You all) be quiet</i>
ẹ şí ìwé yín sí ojú-ìwé	<i>open your books to</i>
o gba ... rẹ şámúşámú	<i>you got your ... exactly right</i>
ojú-ìwé karúnúnlélógbòn	<i>page 35</i>
o káre!	<i>good job</i>
ó ku ẹẹsàńń	<i>nine is left</i>
ó yẹ kí á tun ìşiròò wa wò	<i>we need to review our math</i>
òla ni ojò ìdánwò	<i>tomorrow is exam day</i>
yọ .....ńínú	<i>take.....away from</i>

Lesson 1 - Ẹ̀kọ́ Kìlíní

Possessive Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	mi	<i>my</i>	1 st pers.	Wa	<i>our</i>
2 nd pers.	rẹ/ẹ	<i>your</i>	2 nd pers.	Yín	<i>your</i>
3 rd pers.	rẹ/ẹ	<i>hers, his, its</i>	3 rd pers.	Wọn	<i>their</i>

ìwéeè mi	<i>my book</i>
ilée wọn	<i>their house</i>
ojúu wa	<i>our eyes</i>
ìyàwóò rẹ	<i>his wife</i>
ìwàa yín	<i>your (sg./pl.) behavior</i>
màmàà rẹ	<i>your (sg.) mother</i>

Wọn and **yín** can also be used as pronouns of respect. Status, apart from old age, demands respect in Yorùbá society. These pronouns are, therefore, used for people like doctors, judges, professors, one's boss, one's father, mother, uncle, or aunt, etc. For example, when you want to ask someone a professor's name, i.e. 'What is his/her name?' You say 'kí ni orúkọọ **wọn**?' If the Professor's name is Àládé), you respond: Orúkọọ **wọn** ni Ọ̀jọ̀gbọ̀n Àládé (His/her name is Professor Àládé).

Recall the emphatic pronouns below that you learned in Chapter 1 lesson 3, and compare them to the possessive pronouns above:

Emphatic Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	èmi	<i>I</i>	1 st pers.	Àwa	<i>we</i>
2 nd pers.	ìwọ	<i>you</i>	2 nd pers.	ẹyin	<i>you</i>
3 rd pers.	òun	<i>she, he, it</i>	3 rd pers.	àwọn	<i>they</i>

To form the possessive pronouns, the vowels at the beginning of the subject pronouns drop in the 1st person singular **èmi**, 1st person plural **àwa**, and in the 3rd person plural **àwọn**.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 1

Fi arópò orúkọ ìní rópò ọ̀rọ̀ tí a kọ̀ gòdògbò.

Replace the words in bold with possessive pronouns.

Bí àpẹẹrẹ:

Orúkọ **èmi** àti **Túnde**.

Orúkọ **wá**.

1. Bàbá **ìwọ** àti **Kẹmi**. (in conversational context)

---

2. **Ìwé** **ìwọ** (not in conversational context).

---

3. **Ilé-ìwé** **Àlíná**.

---

4. **Ilée** **bàbá** àti **mámáà** **mí**.

---

5. **Ìwé** **èmi** àti **ìwọ**.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 2

Lo arópò orúkọ ìní tó tònà.

Use a possessive pronoun.

Bí àpẹẹrẹ:

Bàbáa Túndé = Bàbáa rẹ

1. Bàbá àti māmáa Títí

---

2. Ègbọnọ́n Jídé

---

3. Àbúróò Títí àti Wálé

---

4. Àbúróò bàbáa Wálé

---

5. Mámá èmi àti ìwọ

---

6. Ìwé ìwọ (conversational context)

---

7. Pẹ́ńsùlù ẹ̀yin (not in conversational context)

---

8. Kílààsì àwà àti ẹ̀yin

---

9. Ìwée Jídé àti Títí

---

10. Bébà ìwọ (conversational context)

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 3

Dí àwọn àláfó wònyí pèlú àwọn ọ̀rọ̀ tí wọn bá wọn mu. Rí wí pé àwọn ọ̀rọ̀ náà ẹ̀ déédé pèlú àwọn olùwà inú gbólóhùn náà.

Use a possessive pronoun to fill in the space below. Let the pronoun correspond to the subject of the sentence or phrase.

1. Olú fẹ̀rànan bàbáa _____, sùgbọ̀n kò fẹ̀ràn ìyáa _____.
2. Èmí fẹ̀rànan olùkọ̀ọ̀ _____, sùgbọ̀n Adé kò fẹ̀ràn olùkọ̀ọ̀ _____.
3. Ó fẹ̀ràn ajáa _____, èmi fẹ̀ràn ológbò _____.
4. Àwọn ọ̀bí Olú fẹ̀ràn àwọn ọ̀mọ̀ _____, sùgbọ̀n wọn kò fẹ̀ràn ìdòtí nínú ilée _____.
5. O fẹ̀ràn ajáa _____, sùgbọ̀n Olú kò fẹ̀ràn ìṣẹ́ _____.

Lesson 2 - Èkọ Kejì

The Plural marker 'àwọn'

'Àwọn' is a plural marker that is placed before the noun. For example:

1. Mo ri àwọn obìnrin náà lánàá	<i>I saw the women yesterday</i>
2. Àwọn ilé náà ní jó.	<i>The houses are burning</i>
3. Àwọn ọkùnrin máa ní dé fílà	<i>Men do wear hats</i>

Compare:

1b. Mo ri obìnrin náà lánàá	<i>I saw the woman yesterday</i>
2b. Ilé náà ní jó.	<i>The house is burning.</i>

However, the use of **àwọn** is sometimes redundant and therefore does not necessarily have to be used. For example:

4. Obìnrin kì í dé fílà	<i>Women do not wear hats</i>
5. Ọmọdé kì í sùn	<i>Children don't sleep</i>

In 4 and 5, the subjects do not have to be preceded by 'àwọn' to indicate plurality.

We should, however note that **àwọn** can be singular when used honorifically--as a mark of respect as for example ' **àwọn bàbáà mi** ní kí n kí i yín ' *my father asked me to say 'hi' to you.*

More examples:

Àwọn ilé	<i>Houses</i>
Àwọn òbí	<i>Parents</i>
Àwọn ọmọdé	<i>Children</i>
Àwọn ilée wọn	<i>their houses</i>
Ilée wọn	<i>their house</i>
Àwọn aráà mi	<i>my people</i>
Ilé òbì mi	<i>my parent's house</i>
Ilé àwọn òbì mi	<i>my parents' house</i>
Àwọn ilé àwọn òbì mi	<i>the houses of my parents</i>
Mo fẹràn àwọn ọmọdé	<i>I love children</i>

Iṣẹ́ Ṣíṣe 1

Kọ àwọn gbólóhùn wònyí ní Yorùbá. Lo ‘àwọn’ ni ibi tí ó bá yẹ.

Write the sentences below in Yorùbá using the plural marker where necessary.

1. I like her father's books.
2. My hands are clean.
3. I love children.
4. My parent's house is in Austin.
5. I want to buy four books.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 2

Fi àrọ̀pọ̀ orúkọ tó bá yẹ dí àwọn àláfọ̀ wònyí.

Fill out the spaces below with appropriate pronouns.

Nígbà tí _____ délé, _____ òbìń _____ bí _____ pé níbo
 ni _____ tí ń bọ. _____ pinnu láti sọ òtítọ́ fún _____.
 _____ sọ fún wọn pé ọ̀dọ̀ ọ̀rẹ̀ẹ̀ _____ ni _____ tí ń bọ.

Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Nínú Kílààsì (*In the Classroom*)

Ọrọ àdásọ (*Monologue*)

Kílààsì mi (*My classroom*)

Orúkọ mi ni Wálé. Mo jẹ akẹkọọ ní Yunifásítì ti Texas ní Austin. Mo fẹràn ilé-ìwéè mi gan-an ni nítorí pé gbogbo ohun tí ó lè mú kí èkọ rọ ènìyàn lórùn ni ó wà níbẹ̀ àgàgà nínú kílààsì mi.

Oríṣíríṣi nṣkan ni ó wà nínú kílààsì mi. Láraa wọn ni àga, tábíì, àwòrán, kòhnpútà, mọ́nítò, máòsì, kífọ̀dù, ìwé atúmọ̀-èdè, pẹ̀nì, pẹ̀nṣùlù, rúlà, ìrèsà, fídíò, sídíì, fáìlì, máàpù àgbáyé, ẹ̀dẹ̀kì, pátákó-ìkọ̀wé àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Léyìn èyí, a tún lè rí àwọn nṣkan mìíràn tí wọn mú kílààsì mi yàtò sí kílààsì mìíràn ni Yunifásítì bíi ìlẹ̀kùn alárábarà, fẹ̀rèsé alárábarà, iná ìlẹ̀tíríṣí, àjà, apẹ̀rẹ̀-ìdalẹ̀nùsì àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Mo fẹràn ilé-ìwéè mi lópòlópò. Mo sì máa ń fi í yàngàn láàárín àwọn ọ̀rẹ̀è mi nítorí pé náánní náànnì náánní, ohun a ní là á náánní bí ọ̀mọ̀ aṣẹ̀gítà ẹ̀ ń náánní ẹ̀po igi.

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 1

Dáhùn àwọn ìbẹ̀rẹ̀ wọ̀nyí.

Respond to the following questions.

	Òótọ̀ ni	Òótọ̀ kọ
1. Ọ̀ṣìṣe ni Wálé ní Yunifásítì ti Texas ní Austin.	☐	☐
2. Wálé fẹ̀ràn kílààsì rẹ̀.	☐	☐
3. Fáàànú wà ní kílààsì Wálé.	☐	☐
4. Wálé máa ń fi ilé-ìwé rẹ̀ yàngàn.	☐	☐
5. Wálé máa kúrò ní ilé-ìwé rẹ̀ nítorí pé kò fẹ̀ràn ilé-ìwé rẹ̀.	☐	☐

Prepositions

Preposition of location is one of the grammatical classes in Yorùbá. 'Ní' combines with the following to form prepositions.

For example:

Ní + abẹ̀	→	lábẹ̀	<i>under</i>
Ní + iwájú	→	níwájú	<i>in front of</i>
Ní + èyìn	→	lẹyìn	<i>behind</i>
Ní + àárín	→	láàárín	<i>in between / in the middle of</i>
Ní + inú	→	nínú	<i>inside</i>
Ní + ègbẹ̀	→	lẹgbẹ̀	<i>beside</i>
Ní + orí	→	lórí	<i>on top of</i>

These prepositions do not require **ní**:

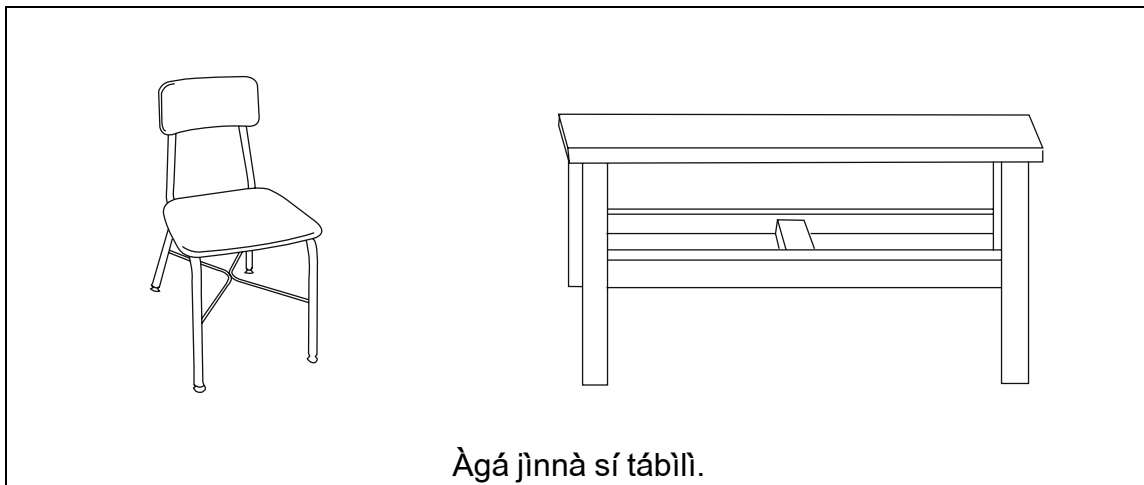
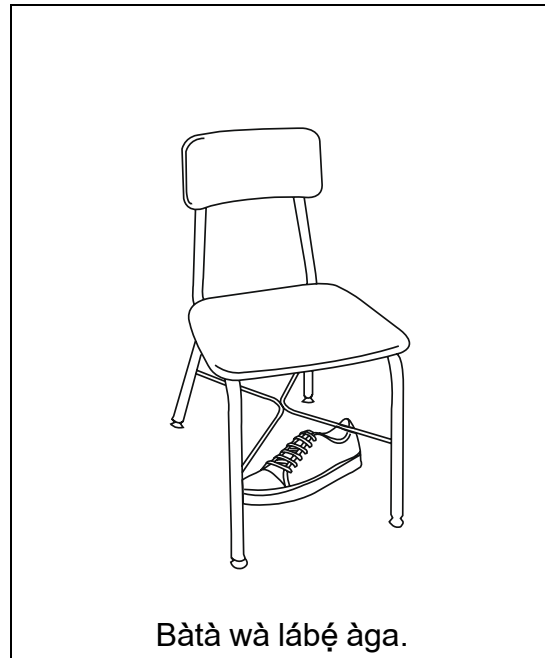
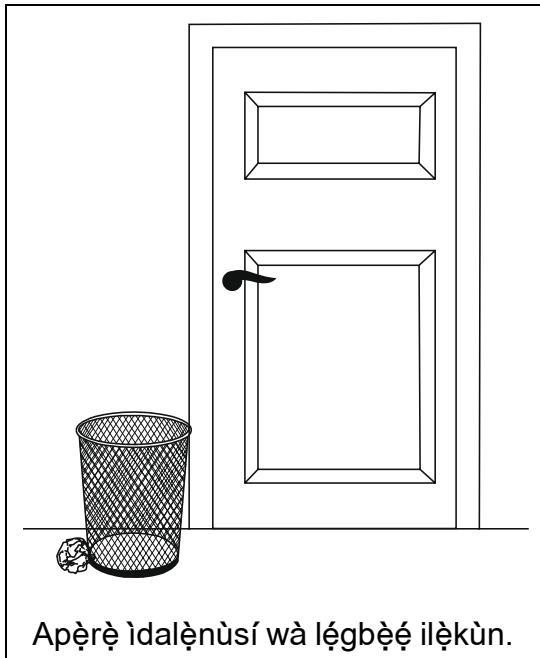
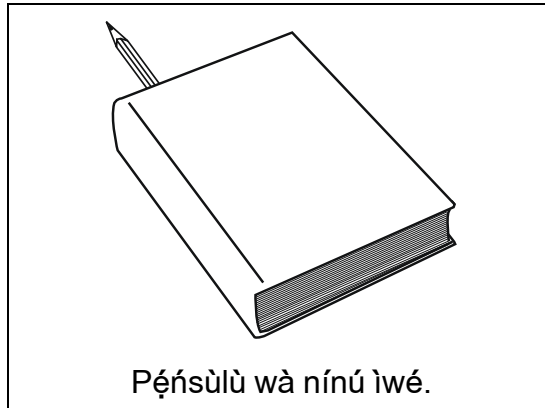
súnmọ̀	<i>near</i>
jínnà sí	<i>far from</i>

Wà 'to be' precedes the preposition to express location. For example:

Ìwé wà lórí tábíìlì → *The book is on the table.*

Other examples are found below:

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Kọ àwọn gbólóhùn wọnyí ní èdèe Yorùbá.

Write the following sentences in Yorùbá.

1. The book is inside the bag. _____
2. The bag is under the table. _____
3. The pencil is beside the bag. _____
4. The table is in front of the chalkboard. _____
5. The book is between the pencil and the pen. _____
6. I am far from the chalkboard. _____
7. The bag is near the student. _____

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Olùkọpọ rẹ yó fí àwọn nṣkan kan hàn ẹ nínú kílášì. Dáhùn àwọn ìbéèrè tí ó bá tẹlẹ̀ ìfihàn náà.

Your teacher will show you some objects in the classroom and their location. Provide a response to your teacher's questions.

The interrogative Níbo *Atọka Àṣebéèrè Níbo*

'Níbo' is an interrogative form that means **where?**.

Níbo ni.....? *Where is.....?*

The verb **wà** (*to be / to exist*) is used in combination with **níbo ni** to ask a question concerning the location of something or someone.

For example:

Ìbéèrè: Níbo ni ìwé wà? *Where is the book?*

Ìdáhùn: Ìwé wà lórí tábíì. *(The) book is on the table.*

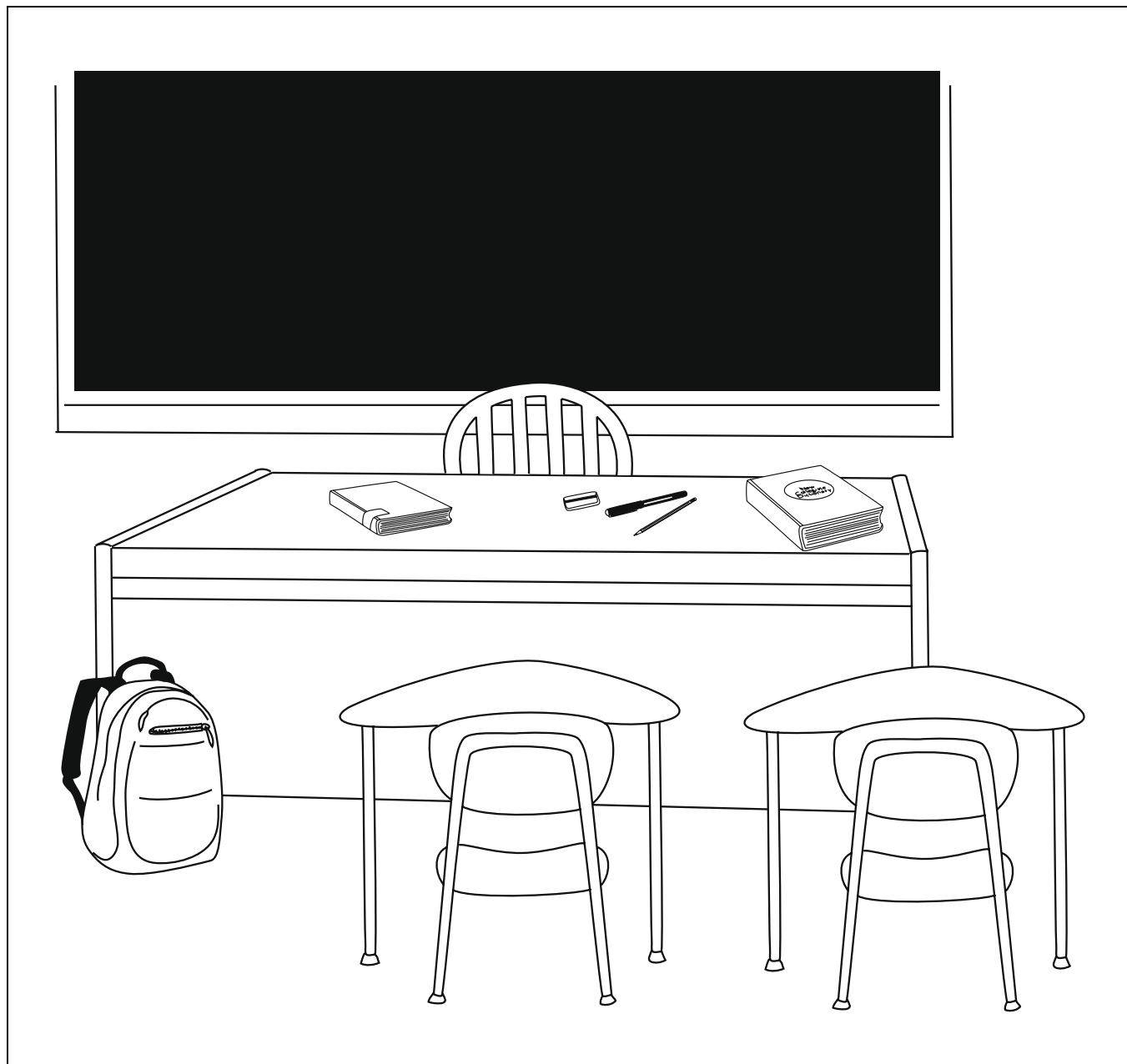
Ìbéèrè: Níbo ni kòhnpútàá wà? *Where is the computer?*

Ìdáhùn: Kífọ̀dù wà níwájú kòhnpútàá. *The keyboard is in front of the computer.*

However, **wà** can also be used as a response to indicate how someone is doing, as in the following:

Bàbá ñkọ? *How is your father doing?*

Wọ̀n wà. *He is doing fine/well.*

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Wo àwọn àwòrán ti a pèsè sókè láti fi dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Use the pictures of objects of the classroom and their locations provided above to respond to the following questions

1. Níbo ni ìwé wà?

---

2. Níbo ni ìrésà wà?

---

3. Níbo ni pẹ̀ẹ̀nì wà?

---

4. Níbo ni pẹ̀ẹ̀nì àti pẹ̀ńsùlù wà?

---

5. Níbo ni pẹ̀ńsùlù wà?

---

6. Níbo ni ìwé-atúmọ̀ wà?

---

7. Níbo ni pátákó-ìkòwé wà?

---

8. Níbo ni àga wà?

---

9. Níbo ni àpò wà?

---

10. Níbo ni tábílì wà?

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ̀rẹ̀.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Níbo ni ìwéè rẹ̀ wà?

---

2. Níbo ni pẹ̀ẹ̀nì rẹ̀ wà?

---

3. Níbo ni ìwọ náa wà?

---

4. Níbo ni olùkọ̀ọ̀ rẹ̀ wà?

---

5. Níbo ni ọ̀rẹ̀ rẹ̀ wà?

Iṣẹ Ẹ́ṣe 6

Béèrè ìbéèrè márùnún nínú àwọn ìbéèrè tí wọ̀n wà ní Iṣẹ Ẹ́ṣe 4 ní ọwọ ọ̀rẹ̀ẹ̀ rẹ kan nínúu kíláàsì. Kọ àwọn ìdáhùnun rẹ sílẹ.

Ask your friend five questions from exercise 4 above. Write down his or her responses.

Wá àwọn ọrọ wọnyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

àga, tábíìl, kòhnpútà, mọnfọt, pẹẹnì, pẹ́nsùlù, ilẹ̀kùn, àjà, tẹlífẹ̀sàn, akẹ̀kọ̀fọ

m	k	ọ	h	p	ú	t	a	à	g	ù	k	e	k	á
b	ọ	g	á	a	s	á	k	e	k	ọ	ọ	ì	l	ẹ
g	a	n	ù	y	í	b	ẹ	à	n	ẹ	n	á	b	k
e	s	u	í	à	t	á	k	e	b	ẹ	í	j	ù	u
á	ẹ	b	a	t	í	k	ọ	k	ẹ	o	m	à	u	n
í	b	à	b	ù	ọ	b	ọ	p	á	m	ọ	n	i	t
g	d	k	t	ẹ	l	l	f	í	s	à	n	u	b	à
b	ù	b	a	í	ẹ	à	i	t	a	b	i	á	g	b
à	l	a	t	á	b	ù	l	g	á	n	t	a	b	í
l	s	á	k	o	l	í	ẹ	à	t	b	ọ	f	i	s
e	í	g	b	ù	d	à	k	ẹ	ọ	k	ì	à	g	n
b	t	à	s	í	l	k	ù	s	g	á	n	l	j	í
k	ù	ń	p	e	g	u	n	à	a	k	o	b	ì	à
e	ẹ	g	à	l	b	à	g	a	n	o	b	ù	b	à
p	e	e	n	í	p	ẹ	u	s	b	á	a	g	a	t

Iṣẹ́ Ṣíṣe 7

Dárúkọ àwọn nṣkan mọwàá tí ó wà nínúú kíláàsì rẹ kí o sì sọ ibi tí wọ̀n wà.

Mention ten objects in your classroom and provide the location.

Iṣẹ Ṣíṣe 8

Lo àwọn nṣkan márùnún tí ó wà nínú kílàsì yìí ní gbólóhùn pẹ̀lú **Níbo ni...**, kí o sì pèsè ìdáhùn sí wọn.

*Use five objects in this classroom to form questions with **Níbo ni...** , and provide answers to your questions.*

Bí àpẹẹrẹ:

1a. Níbo ni àgá wà?

1b. Ó wà níwájúú tábíì.

1a. _____

1b. _____

2a. _____

2b. _____

3a. _____

3b. _____

4a. _____

4b. _____

5a. _____

5b. _____

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin: Nọ́bà (*Numbers*)

Nọ́bà 0 - 40

0	òdo	21	oókànlélógún
1	oókan	22	eéjìlélógún
2	eéjì	23	ẹẹtàlélógún
3	ẹẹta	24	ẹẹrìnlélógún
4	ẹẹrin	25	aárùnundínlọgbọ̀n
5	aárùnún	26	ẹẹrìndínlọgbọ̀n
6	ẹẹfà	27	ẹẹtàdínlọgbọ̀n
7	eéje	28	eéjìdínlọgbọ̀n
8	ẹẹjọ	29	oókàndínlọgbọ̀n
9	ẹẹsàrán	30	ọgbọ̀n
10	ẹẹwàá	31	oókànlélọgbọ̀n
11	oókànlá	32	eéjìlélọgbọ̀n
12	eéjìlá	33	ẹẹtàlélọgbọ̀n
13	ẹẹtàlá	34	ẹẹrìnlélọgbọ̀n
14	ẹẹrìnlá	35	aárùnundínlógójì
15	aárùnundínlógún	36	ẹẹrìndínlógójì
16	ẹẹrìndínlógún	37	ẹẹtàdínlógójì
17	ẹẹtàdínlógún	38	eéjìdínlógójì
18	eéjìdínlógún	39	oókàndínlógójì
19	oókàndínlógún	40	ogójì
20	ogún		

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí ní èkúnrẹ́rẹ́.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

$$3 + 3 = \text{ẹẹfà}$$

$$10 - 6 = \text{ẹẹrín}$$

$$3 \times 9 = \text{ẹẹtàdínlọgbọ̀n}$$

$$20 / 2 = \text{ẹẹwàá}$$

1. $12 + 2 =$ _____

2. $10 + 5 =$ _____

3. $41 - 20 =$ _____

4. $18 / 3 =$ _____

5. $2 \times 8 =$ _____

6. $20 - 11 =$ _____

7. $15 + 5 =$ _____

8. $8 \times 4 =$ _____

9. $19 - 5 =$ _____

10. $24 + 12 =$ _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

$1 + 1 = 2$	Oókan àti oókan jẹ eéjì.
$7 - 3 = 4$	Yọ ẹẹta kúrò nínú eéjé, ó jẹ ẹẹrin.
$2 \times 7 = 14$	Eéjì lónà méje jẹ ẹẹrínlá.
$18 / 2 = 9$	Fi eéjì pín eéjìdínlógún, ó jẹ ẹẹsànan.

- $7 + 8 = 15$ _____
- $19 - 6 = 13$ _____
- $15 - 5 = 10$ _____
- $18 / 9 = 2$ _____
- $4 \times 5 = 20$ _____

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Kókọ kọ àwọn nọ́nbà náà sílẹ́ kí o tó kọ wọn ní Yorùbá.

Write the numbers first in figures then in Yorùbá words.

- Kí ni nọ́nbàa tẹlífóònù rẹ? _____
- Kí ni nọ́nbàa tẹlífóònù àwọn ọlọpàá? _____
- Kí ni nọ́nbàa tẹlífóònù àwọn panápaná? _____
- Kí ni nọ́nbàa tẹlífóònù ilẹ̀ rẹ? _____
- Kí ni nọ́nbàa tẹlífóònù fún nẹ́kà pàjáwùrì? _____

Iṣẹ́ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Eéjì àti oókan jẹ ẹẹta

1. Eéjì àti ẹẹjọ jẹ?

2. Yọ ẹẹfà kúrò nínú eéjìlálá, ó jẹ?

3. Ẹẹta lònà méfà jẹ?

4. Yọ eéje kúrò nínú ẹẹtàlálá, ó jẹ?

5. Oókànlá àti oókan jẹ?

Iṣẹ́ Ṣíṣe 5

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ́ A àti ọwọ́ B papọ́.

Match the words in column A with those in column B.

A

Ẹ́ẹ́rìn àti ẹ́ẹ̀rìndínlógún

Eéjìlálá àti ẹẹtàlálá

Aárùnún àti aárùnúndínlọgbọn

Oókànlá àti oókànlélógún

Ẹ́ẹ̀tàdínlógún àti ẹ́ẹ̀tàlélógún

B

ogójì

ọgbọn

eéjìlélọgbọn

aárùnúndínlọgbọn

ogún

Ìsọ̀rọ̀ngbẹ̀sì (Dialogue)

1.

Olùkọ́: Gbogbo yín, ẹ mú ìwé ìṣirò yín jáde. Ẹ sí ìwé yín sí ojú-ìwé karùnlélọgbọ̀n. Títí, ẹ ìṣirò kìní.

Títí: Aárùnundínlógún àti ẹ̀ẹ̀tálá jẹ ẹ̀ẹ̀tínlógbọ̀n.

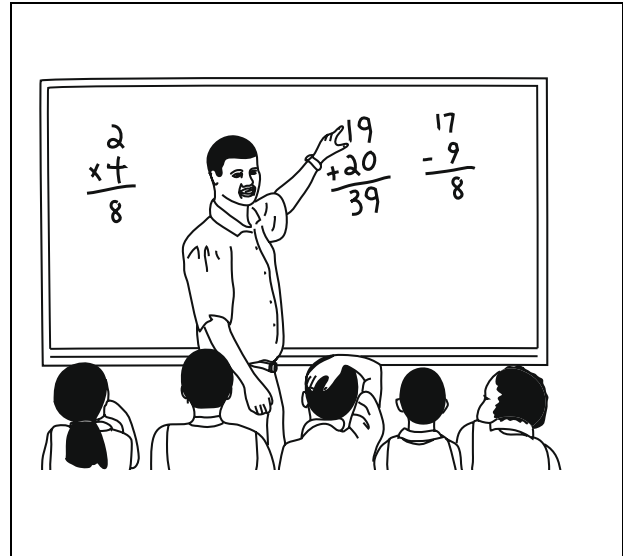
Olùkọ́: Títí, o gba ìṣirò rẹ sàmúṣámú. Kẹ̀mì, ẹ ìṣirò kọ̀kànlá. Yọ ẹ̀ẹ̀rín kúrò nínú ẹ̀ẹ̀tálá.

Kẹ̀mì: Ẹ̀m ẹ̀m ẹ̀m, ó ku ẹ̀ẹ̀sàná.

Olùkọ́: O káre, Kẹ̀mì. Fọ́lákẹ́, ẹ ìṣirò tó tẹ̀lé ìyẹn. Yọ ẹ̀ẹ̀sàná kúrò nínú ẹ̀ẹ̀tádínlógún.

Fọ́lákẹ́: Ó kù ẹ̀ẹ̀jọ.

Olùkọ́: Ó káre Fọ́lákẹ́.

Nínú kíláàsì, Olùkọ́ áti àwọn ọ̀mọ ilé-íwé ń ẹ̀ ṣìṣirò.

Inside the classroom, the teacher and students are solving math problems

2.

Olùkọ́: Ẹ̀yin ọ̀mọ, ẹ dákẹ ariwo. Ọ̀lá ní ọ̀jọ̀ ìdánwò. Ó yẹ kí á tún ìṣirò wá wò. Lọ́lá, Kí ní ìṣirò ẹ̀ẹ̀jì àti ẹ̀ẹ̀fà?

Lọ́lá: Ẹ̀ẹ̀jọ̀ ní.

Olùkọ́: Ó káre Lọ́lá. Títí, kí ní oókàndínlógún àti ogún?

Títí: Oókàndínlógbọ̀n ní

Olùkọ́: Fẹ̀mì, ẹ́ Títí gba ìṣirò rẹ?

Fẹ̀mì: Rárá, oókàndínlógójì ní àròpọ̀ oókàndínlógún àti ogún.

Olùkọ́: O káre Fẹ̀mì. Rẹ̀mí, yọ aárùnundínlógún kúrò nínú oókànlélọgbọ̀n.

Rẹ̀mí: Ẹ̀ẹ̀rìndínlógún ní.

Olùkọ́: Fúnmi, ẹ́ Rẹ̀mí gba ìṣirò rẹ?

Fúnmi: Bẹ̀ẹ̀ ní, ó gba ìṣirò rẹ.

Olùkọ́: Gbogbo yín, ẹ káre.

Chapter 3 - Orí Kẹta | MARK THE DATE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to count from 40 to 100
- How to express the future
- How to ask how much..., how many..., and what is the sum of?
- How to identify the days of the week and months of the year.

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
bàtà	shoe
ẹ̀sì	last year
ìdúnta	three years ago
ìbéèrè	question
ìdáhùn	answer
ìpínlẹ̀	state
ìtàn	story
koríko	grass
òmìnira	independence
orílẹ̀-èdè	country
oṣù	month
ọdún	year
ọjọ	day
ọla	tomorrow
ọlópàá	police officer
ọtúnla	day after tomorrow
panápaná	fire station

Noun Phrases	
ìwée girámàa Yorùbá	Yorùbá grammar book
ọdún márùnún sẹyìn	five years ago
ọjọ mẹrin òní	three days from now
ọjọ márùnún òní	four days from now
ọjọ mẹfà òní	five days from now
ọjọ wo...?	what/which day?
ọdún tí ó kọjá	last year

Verbs	
rà	to buy
ni	is

Adjective	
yí	this

Lesson 1 - Ẹkọ Kìlíní: Nọ́nbà (*Numbers*) continued

Nọ́nbà 40-100

0	òdo
10	ẹẹwàá
20	ogún
30	ogbọn
40	ogójì
41	oókànlélogójì
42	eéjìlélogójì
43	ẹẹtàlélogójì
44	ẹẹrìnlélogójì
45	aárùnundínláàádọta
46	ẹẹrìndínláàádọta
47	ẹẹtàdínláàádọta
48	eéjìdínláàádọta
49	oókàndínláàádọta
50	àádọta
60	ogọta
70	àádọrin
80	ogọrin
90	àádọrùnún
100	ogọrùnún

Eélòó: *How much*

Eélòó is an interrogative form that means *how much?* However, in terms of solving problems such as addition, subtraction, multiplication, etc., we ask:

Eélòó ni? What is the sum of?

Bí àpẹẹrẹ:

Ìbéèrè: Eélòó ni oókan àti oókan jẹ?

Ìdáhùn: Oókan àti oókan jẹ eéjì.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Kọ ìbèèrè àti ìdáhùn àwọn àròpọ̀ yíí sílẹ̀.

Write down the questions and answers to the following.

1. $47 + 38 =$ _____

2. $39 + 54 =$ _____

3. $75 + 15 =$ _____

4. $69 + 19 =$ _____

5. $44 + 44 =$ _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Kọ àwọn ìdáhùn rẹ̀ nìkan sílẹ̀.

Write down your answers in words only.

Bí àpẹẹrẹ:

$100 - 39 =$ oókànlélógótà.

1. $98 - 43 =$ _____

2. $100 - 58 =$ _____

3. $75 - 49 =$ _____

4. $50 - 25 =$ _____

5. $80 - 38 =$ _____

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Ìbéèrè: Eélóó ní o ra ìwée rẹ?

Ìdáhùn: Náíra méréin ní mo ra ìwée mi.

1. Eélóó ní o ra ìwée gírámàa Yorùbáà rẹ?

---

2. Eélóó ní o ra àpò ìwée rẹ?

---

3. Eélóó ní o ra bàtàà rẹ?

---

4. Eélóó ní o ra péńsùlù rẹ?

---

5. Eélóó ní o ra péẹ̀nìlì rẹ?

Lesson 2 - Ẹkọ Kejì:

Future Tense Máa

‘Máa’ is a future tense marker that can be used with both emphatic and regular pronouns. Below, emphatic and regular pronouns can be used interchangeably.

For example:

Èmí máa lọ /Mo máa lọ	<i>I will go</i>
Ìwọ máa lọ /O máa lọ	<i>You will go</i>
Òún máa lọ /Ó máa lọ	<i>He/She/It will go</i>
Àwá máa lọ /A máa lọ	<i>We will go</i>
Ẹyín máa lọ /Ẹ máa lọ	<i>You all (or honorific singular) will go</i>
Àwọn máa lọ /Wọn máa lọ	<i>They will go</i>

Emphatic Pronoun + Máa + Negation

Èmí máa lọ	Èmi kò nì í lọ
Ìwọ máa lọ	Ìwọ kò nì í lọ
Òún máa lọ	Òun kò nì í lọ
Àwá máa lọ	Àwa kò nì í lọ
Ẹyín máa lọ	Ẹyin kò nì í lọ
Àwọn máa lọ	Àwọn kò nì í lọ

Regular Pronoun + Máa + Negation

Mo máa lọ	N kò nì í lọ
O máa lọ	O kò nì í lọ
Ó máa lọ	Kò nì í lọ
A máa lọ	A kò nì í lọ
Ẹ máa lọ	Ẹ kò nì í lọ
Wọn máa lọ	Wọn kò nì í lọ

The following also indicate future tense

Mà á lọ	<i>I will go</i>
Wà á lọ	<i>You will go</i>
Á á lọ	<i>He/She/It will go</i>
À á lọ	<i>We will go</i>
È ẹ lọ	<i>You all will go</i>
Wọ́n á lọ	<i>They will go</i>

Máa + Yorùbá Calendar

Ìsọròhgbèsì (Dialogue)

Ọsẹ tí ó n bọ (Next Week)

Bàbá Adé: Bàbá Ọlá, ẹ wà á bámi lọ sí oko ní ọsẹ tí ó n bọ?

Bàbá Ọlá: Rára o, nítorí pé mo máa lọ sí ọdọ àbúròò mi obìnrin tí ara rẹ kò yá. Tí mo bá dé ibẹ, mà á ba lọ sí oko láti mú ịṣu, ilá, tòmatò, ẹgú sí, ata rodo, tàtásé àti ẹgẹ wá sílé. Tí mo bá dé láti oko, mà á ba se óúnjẹ. Lẹyìn náà, mà á ní láti bá a fọፆ, lẹta, kí n sì bá a gé igi. Mà á ba lọ gba oogùn lẹdọ apòògùn. Mà á tọjú àbúròò mi dádára. Mà á dúró tí í títí di alẹ. Mà á wá padà sí ilẹ mi.

Bàbá Adé: Ó dára o. Mà á sì lọ sí oko láti hú koríko. Tí mo bá ẹ tán, mà á padà wá sílé.

Bàbá Ọlá: Bóyá ti ara àbúròò mi obìnrin bá yá tán a má a jọ lọ. Jẹ kí á lọ ìsọ Mámá Títí.

Bàbá Adé: Ìyẹn á dára púpọ.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ta ni ó ń lọ sí ọdọ àbúròò rẹ?
2. Tí Bàbá Ọlá bá dé ibẹ, kí ni ó máa ẹ?
3. Kí ni Bàbá Adé àti Bàbá Ọlá máa ẹ nígbà tí ara àbúròò Bàbá Ọlá bá yá tán?
4. Kí ni ìdìi rẹ tí Bàbá Ọlá fi máa tọjú àbúròò rẹ dádára?
5. Ta ni Bàbá Adé?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni o máa ẹ ní ọsẹ tí ó mbọ?
2. Kí ni o máa ẹ ní àárò ọla?
3. Kí ni o máa ẹ ní ìparí èkọ̀ọ̀ rẹ ní yunifásítì?
4. Kí ni o máa ẹ ní ọjọ àbámẹta ?
5. Kí ni o máa ẹ ní ọjọ̀ ìsinmi tí ó mbọ?

Lesson 3 - Ẹkọ Kẹta

The Yorùbá Calendar (Days of the Week)

Days of the Week	Ọjọ nínú ọsẹ	
Sunday:	Ọjọ Àìkú	<i>day of not dying (day of rest)</i>
Monday:	Ọjọ Ajé	<i>day of commerce</i>
Tuesday:	Ọjọ Ìṣẹgun	<i>day of victory</i>
Wednesday:	Ọjọrú	<i>day of confusion</i>
Thursday:	Ọjọbò	<i>day of sacrifice</i>
Friday:	Ọjọ Ẹ̀tì	<i>day of impossibility</i>
Saturday:	Ọjọ Àbámẹta	<i>day of three resolutions</i>

However, many Yorùbá people substitute the following borrowings below for the traditional days of the week above:

Sunday:	Ọjọ Sọ́nńdè / Ọjọ ọ̀sẹ (Ọjọ̀ọ̀sinmi)
Monday:	Ọjọ Mọ́ńdè
Tuesday:	Ọjọ Túsìdeè
Wednesday:	Ọjọ Wẹ̀sìdeè
Thursday:	Ọjọ Tọ̀sìdeè
Friday:	Ọjọ Fúráìdeè
Saturday:	Ọjọ Sátidé

Yorùbá people also refer to Thursday as Ọjọ Àlámísì, and Friday as Ọjọ Jímọ̀.

Òrọ àdásọ (Monologue)

Orúkọ mi ni Wálé. Mo jẹ ọmọ bíbí ìlú Ìbàdàn láti Ìpínlẹ̀ Ọ̀yọ́ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Tí ó bá di ọjọ̀ kẹsàn-án, oṣù kọkànlá ọdún tí ó ń bọ̀ ni màá pé ọmọ ọdún mọkàndínlọgbọ̀n.

Gégé bí ìtàn tí mo gbọ̀, torí bí ọmọdé kò bá gbọ̀ ìtàn, yóò gbọ̀ àrọ́bá torí pé àrọ́bá ni bàbá ìtàn. Mo gbọ̀ pé ọjọ̀ ìṣẹgun ni ọjọ̀ tí àwọn òbìl mi bí mi. Èyí máa ń jẹ kí inúu mi dùn fún ọjọ̀-ìbìl mi tí ó bá bọ̀ sí ọjọ̀ ìṣẹgun.

Nípa ti àwọ̀, kí n má purọ̀, mo fẹràn àwọ̀ sùgbọ̀n n kò fẹràn àwọ̀ pupa àti yẹlò rára rára. Gbogbo ohun tí ẹnú ń jẹ pátá ni mo fẹràn.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 1

Sọ 'bẹ̀ẹ̀ ni' tàbí 'bẹ̀ẹ̀ kọ' fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are true or false.

	Òótọ̀ ni	Òótọ̀ kọ
1. Wálé fẹràn óúnjẹ.	☐	☐
2. Ọmọ ìlú Ọ̀yọ́ ni Wálé.	☐	☐
3. Ọmọ ọdún méjìdínlógún ni Wálé bá yí.	☐	☐
4. Ọjọ̀ àbáméta ni wọn bí Wálé.	☐	☐
5. Gbogbo àwọ̀ ni Wálé fẹràn.	☐	☐

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Tí Wálé bá ẹ̀ ọjọ̀-ìbìl rẹ̀ ní ọjọ̀-ìṣẹgun ní ọdún yí, ọjọ̀ wo ni ó máa ẹ̀ é ní ọdún tí ó ń bọ̀?
2. Ṣàlàyé irú ènìyàn tí Wálé jẹ.
3. Irú àwọn óúnjẹ wo ni Wálé fẹràn?
4. Njẹ̀ iwọ̀ rò pé Wálé lè ẹ̀ ìrìn-àjò lọ sí ilẹ̀ òkèèrè?
5. Kí ni ó máa ń mú inúu Wálé dùn?

Iṣẹ Ẹ́ṣe 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ọjọ wo ni ọjọ kìíní oṣù kẹta ọdún yìí?
_____
2. Ọjọ wo ni ọjọ kejìdínlógún oṣù kẹrin ọdún yìí?
_____
3. Ọjọ wo ni ọjọ kọkàndínlógún oṣù kẹfà ọdún yìí?
_____
4. Ọjọ wo ni ọjọ kejìlá oṣù kejọ ọdún yìí?
_____
5. Ọjọ wo ni ọjọ kẹtàlèlógún oṣù kejìlá ọdún yìí?
_____

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin:

The Yorùbá Calendar *Kàlẹ́hà Yorùbá (Months of the Year)*

Oṣù nínú Ọdún		Months of the Year
Oṣù kìíní ọdún (Şẹrẹ)	<i>first month of the year</i>	<i>January</i>
Oṣù kejì ọdún (Èrèlé)	<i>second month of the year</i>	<i>February</i>
Oṣù kẹta ọdún (Ẹrẹnà)	<i>third month of the year</i>	<i>March</i>
Oṣù kẹrin ọdún (Igbe)	<i>fourth month of the year</i>	<i>April</i>
Oṣù karúnún ọdún (Èbìbí)	<i>fifth month of the year</i>	<i>May</i>
Oṣù kẹfà ọdún (Òkudù)	<i>sixth month of the year</i>	<i>June</i>
Oṣù keje ọdún (Agẹmọ)	<i>seventh month of the year</i>	<i>July</i>
Oṣù kejọ ọdún (Ògún)	<i>eighth month of the year</i>	<i>August</i>
Oṣù kẹsànlá ọdún (Ọwẹrẹ)	<i>ninth month of the year</i>	<i>September</i>
Oṣù kẹwàá ọdún (Ọwàrà)	<i>tenth month of the year</i>	<i>October</i>
Oṣù kọkànlá ọdún (Belú)	<i>eleventh month of the year</i>	<i>November</i>
Oṣù kejílá ọdún (Ọpẹ)	<i>twelfth month of the year</i>	<i>December</i>

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

*Answer the following questions.***Bí àpẹẹrẹ:**

Oṣù wo ni oṣù kẹta ọdún?

Oṣù ẹrẹnà (march)

1. Oṣù wo ni oṣù kejì ọdún?

2. Oṣù wo ni oṣù kejìlá ọdún?

3. Oṣù wo ni oṣù keje ọdún?

4. Oṣù wo ni oṣù karùnún ọdún?

5. Oṣù wo ni oṣù kọkànlá ọdún?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí

Answer the following questions.

1. Oṣù wo ni à ń ṣe ọdúnun Kérésìmesì?

2. Oṣù wo ni à ń ṣe ọdúnun Ìdúpẹ (Thanksgiving) ní ọdún yìí?

3. Oṣù wo ni à ń ṣe ọdún tuntun?

4. Oṣù wo ni ọjọ ìbílẹ?

5. Oṣù wo ni ọjọ ìbíì bàbàà rẹ?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ A àti ọwọ B papọ.

Match the words in column A with those in column B.

A	B
9 th month	oṣù keje
7 th month	oṣù kẹfà
6 th month	oṣù kẹta
3 rd month	oṣù kẹsànlá
1 st month	oṣù kẹwàá
8 th month	oṣù kẹ́níní
10 th month	oṣù kejọ
12 th month	oṣù kejì
11 th month	oṣù kọkànlá
2 nd month	oṣù kejìlá

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

8/12 = December 8 = Ọjọ kejọ oṣù kejìlá ọdún

1. 16/2 = _____
2. 21/11 = _____
3. 17/9 = _____
4. 21/6 = _____
5. 30/4 = _____

Iṣẹ Ẹ́ṣe 5

Parí àwọn ọrọ wọnyí:

*Complete the following:***Bí àpẹẹrẹ:**

oṣù mèta	=	ọsẹ méjìlá.
----------	---	-------------

1. ọsẹ kan	=	ọjọ _____
2. oṣù kan	=	ọsẹ _____
3. ọdún kan	=	oṣù _____
4. oṣù méjì	=	ọsẹ _____
5. ọsẹ mèta	=	ọjọ _____

Chapter 4 - Orí Kẹrin | WHAT TIME DO WE MEET?

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to express quantity using 'mélòó'
- How to ask time using 'mélòó'
- How to express your age using 'mélòó'
- Colors in Yorùbá Culture

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
èédú	<i>charcoal</i>
ewé	<i>leaf (green color)</i>
gààrí	<i>cassava grains</i>

Noun Phrases	
ìbì ọ̀jọ̀-ìbí	<i>birthday venue</i>
ìsìn àgbà	<i>adults' worship</i>
ìsìn ọ̀mọ̀dé	<i>children's service/worship</i>

Verbs	
bẹ̀rẹ̀	<i>to start</i>
dé	<i>to arrive</i>
fẹ̀	<i>to want/wish</i>
jí	<i>to wake up</i>
lọ	<i>to go</i>
máa	<i>will</i>
ní	<i>to have</i>
wá	<i>to come</i>
wà	<i>to be or to exist</i>

Verb Phrases	
bá mi ọ̀rẹ̀	<i>play with me</i>
gbá ilẹ̀	<i>to sweep the floor</i>
jẹun ọ̀sán	<i>to eat lunch</i>
jẹun alẹ̀	<i>to eat dinner</i>
jẹ kí á pàdẹ̀	<i>let us meet</i>
sọ fún...	<i>to tell...(e.g. someone)</i>

Adjectives	
búlúù	<i>blue</i>
dúdú	<i>black</i>
funfun	<i>white</i>
píńkì	<i>pink</i>

yẹn	<i>that</i>
yẹlò	<i>yellow</i>

Adverbs

bíí / bí	<i>like</i>
díẹ	<i>a little</i>
ganan ni	<i>a lot (very)</i>
kúkú	<i>just</i>

Conjunctions

tí..bá	<i>if</i>
nítorí pé	<i>because</i>

Prepositional phrases

ní ẹ̀yìn ọ̀sẹ̀	<i>at the end of the week</i>
ní ọ̀dọ̀ Akin	<i>at Akin's place</i>
lójoojúmọ̀	<i>everyday</i>
lẹ̀yìn náà	<i>following that /after that</i>

Interrogatives

Nígbà wo ni ?	<i>when?</i>
---------------	--------------

Other Expressions

ó dára	<i>that's fine</i>
ó funfun bí eérú	<i>It is white like ashes (grey)</i>
Olórí ilú Àmẹ́ríkà	<i>The President of the United States of America</i>
ọ̀mọ ọ̀dún mélòó?	<i>how old?</i>
O sẹ	<i>thank you</i>
ó ti pẹ̀ jù	<i>It is too late</i>
ó ti yá jù	<i>It is too early</i>

Lesson 1 - Ẹkọ Kìlíní

The Interrogative Mélòó

Remember how to count from 1 – 10, as we already learned in Chapter 2 and as found below under ‘numbers.’ Cardinals act like adjectives – they follow the noun that they describe and answer the question **mélòó?** ‘*how many?*’

Numbers	Cardinals	English
oókan	kan	one
eéjì	méjì	two
ẹẹta	mẹta	three
ẹẹrin	mẹrin	four
aárùnún	márùnún	five
ẹẹfà	mẹfà	six
eéje	méje	seven
ẹẹjọ	mẹjọ	eight
ẹẹsàńń	mẹsàńń	nine
ẹẹwàá	mẹwàá	ten
oókànlá	mókànlá	eleven
eéjìlá	méjìlá	twelve

For example:

Ìwé mélòó nì ó wà ní orí tábíì?

How many books are on the table?

One will respond by using the cardinal:

Ìwé mẹta nì ó wà lórí tábíì

There are three books on the table.

Also, the numbers in between the multiples of 10 will take an 'm' before them.

For example:

ọmọ mètàdínlógún

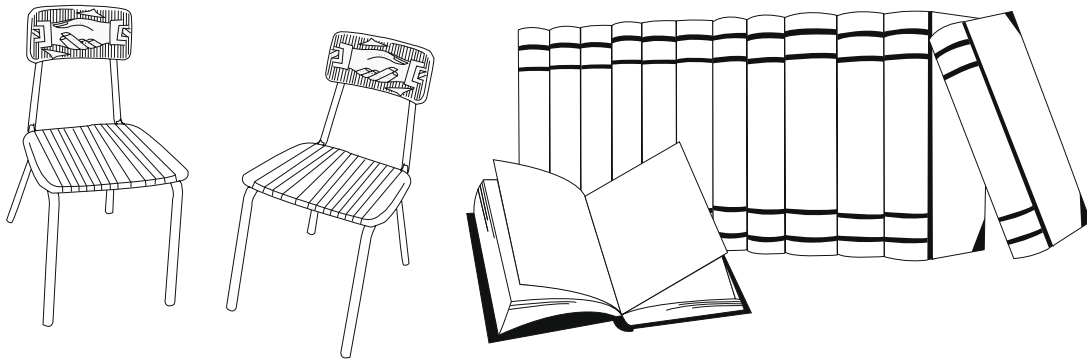
seventeen children

àga méjì

two chairs

ìwé mètàlá

thirteen books

However, we do not say *àga mókan—one chair
One would rather say **àga kan**

Below are examples of multiples of ten:

ogún ìyàwó

twenty wives

àádọ́ta ìgbà

fifty times

ogórùnún ọdún

hundred years

ogótà ilé

sixty houses

ogbọ̀n ènìyàn

two hundred people

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 1*Write out the following in Yorùbá.***Bí àpẹẹrẹ:**80 people   Ogórin èniyàn13 books   ìwé mètálá

1. 18 houses _____
2. 38 pencils _____
3. 62 tables _____
4. 40 students _____
5. 80 pencils _____
6. 75 schools _____
7. 54 children _____
8. 46 teachers _____
9. 20 computers _____
10. 6 desks _____

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 2

Remember the verbs **ní** (to have), **fẹ́** (to want/to wish), **wà** (to be or to exist)

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí ní èkúnṣẹ́.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ìwé mélòó ni o ní?

---

2. Ọmọ mélòó ni Òbámà, olórí orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà, bí(to give birth to)?

---

3. Àbúrò mélòó ni o ní?

---

4. Ilé mélòó ni o fẹ́?

---

5. Ìpínlẹ̀ mélòó ni o wà ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà?

---

6. Ìpínlẹ̀ mélòó ni ó wà ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà?

---

7. Kòhnpútà mélòó ni ó wà nínú kíláàsì Yorùbáà ẹ?

---

8. Akẹ̀kọ̀ obìnrin mélòó ni ó wà nínú kíláàsì Yorùbáà ẹ?

---

9. Akẹ̀kọ̀ ọ̀kùnrin mélòó ni ó wà nínú kíláàsì Yorùbáà ẹ?

---

10. Pátákó ìkọ̀wé mélòó ni ó wà nínú kíláàsì Yorùbáà ẹ?

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 3

In pairs, a student should ask his or her partner the number of people—men, women, or children in that partner’s family, with the partner responding. Students take turns.

1. A. _____

B. _____

2. A. _____

B. _____

3. A. _____

B. _____

4. A. _____

B. _____

5. A. _____

B. _____

Lesson 2 - Èkọ Kejì

Aago mélòó ni ó lù? (*What time is it?*)

Remember in Chapter One we discussed how to distinguish between a.m. and p.m.

àárọ̀	from about 4:00am to 11:59 am
ọ̀sán	from about noon to 4:59 pm
ìrọ̀lẹ̀	from about 5:00 pm to 6:59 pm
alẹ̀	from about 7:00 pm to 10:00 or 11:59 pm

Other expressions of time:

Àbọ̀	=	half (or 30 minutes past the hour) as in aago kan àbọ̀ ọ̀ru = 1:30 am
Ku	=	to or less than the hour as in aago méta ọ̀sán ku ogún ìṣẹ́jú = 2:40pm
Kojá	=	past/after as in aago méfà ìrọ̀lẹ̀ kojá ìṣẹ́jú méta = 6:03pm

Other expressions:

Ó ti pẹ̀ jù	=	It is too late
Ó ti yá jù	=	It is too early

Different times of the day such as àárọ̀, ọ̀sán, ìrọ̀lẹ̀, and alẹ̀ express how we distinguish time(aago). See exercises below and write down the indicated times.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 1

Complete the following exercises. The first one has been done for you.

1. aago kan ọsán = 1pm
2. aago méjì ọru = _____
3. aago méjìlá ọsán = _____
4. aago kan àbọ ọru = _____
5. aago mẹfà ìròlẹ kọjá ìṣẹ́jú mẹta = _____
6. aago méje alẹ ku ìṣẹ́jú mẹwáà = _____
7. aago mẹta ọsán ku ogún ìṣẹ́jú = _____
8. aago márùnún àárọ kọjá ìṣẹ́jú márùnúndínlógún = _____
9. aago méjìlá ọru = _____
10. aago mẹrin àárọ = _____

Ìsọrọ̀nḡbèsì (Dialogue)

Lẹ̀yìn ìjádé ilé-ìwé

Jìmí: Fẹ̀yí, ẹ̀ wá á wá kí mi ní òpín ọ̀sẹ̀, ní ọ̀jọ̀ àìkú?

Fẹ̀yí: Ní aago mélòó ni o fẹ́ kí n wá? Ó máa dára ní ọ̀sán nítórí pé mo máa ń lọ sí ìsìn ọ̀mọ́dé ní aago mèsàńń àbò àárọ̀. Lẹ̀yìn náà, ní aago mewa, ìsìn àgbà máa bèrẹ̀.

Jìmí: (Èmi náà), ní aago márùnún ìròlẹ̀, mo ń lọ sí ibi ọ̀jọ̀ ìbí ọ̀rẹ̀ẹ̀ mi kan.

Fẹ̀yí: Ọ̀jọ̀ ìbí ta ni?

Jìmí: Ọ̀jọ̀ ìbí Akin Ọ̀mọ́yẹ́mí.

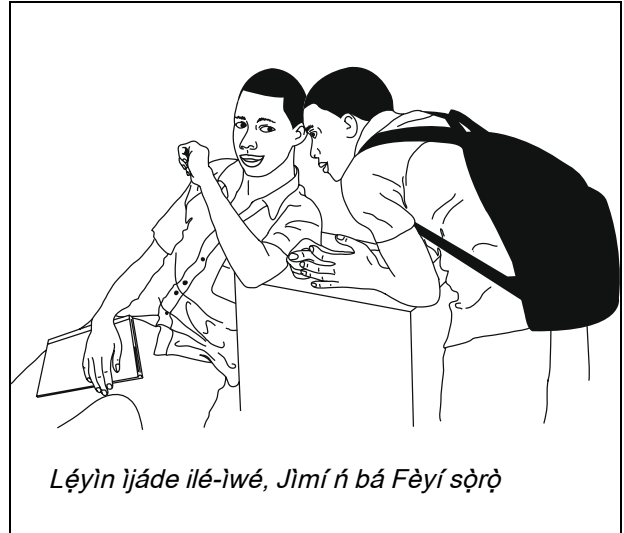
Fẹ̀yí: Rára o, aago mewa ni ọ̀jọ̀ ìbí Akin yẹn. Tí o bá lọ ní aago márùnún, wá á kàn lọ gbá ilẹ̀ ni!

Jìmí: O ọ̀ ẹ̀ kúkú jẹ́ kí á pàdé ní ọ̀dọ̀ Akin. Ẹ̀ wá á sọ fún àwọn òbìlẹ̀?

Fẹ̀yí: Nígbà wo ni o máa dé ọ̀dọ̀ Akin?

Jìmí: Bí aago mewa àbò ọ̀sán.

Fẹ̀yí: Ó dára, ó dígba kan ná.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbèèrè wònyí ní èkúnrẹ̀rẹ̀.

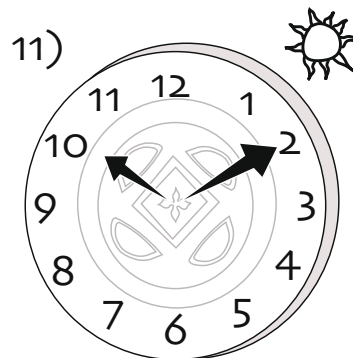
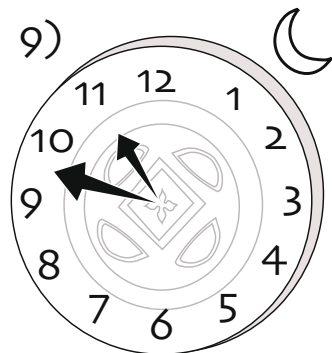
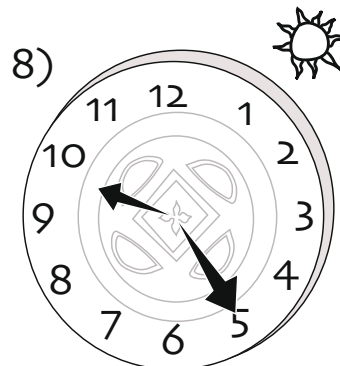
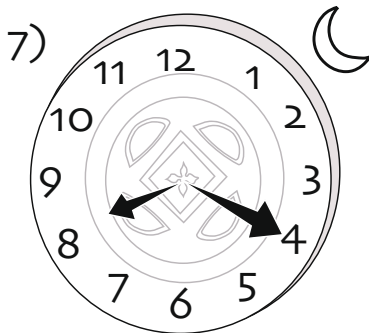
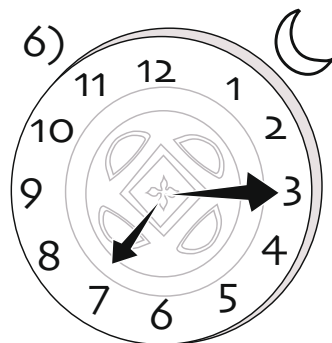
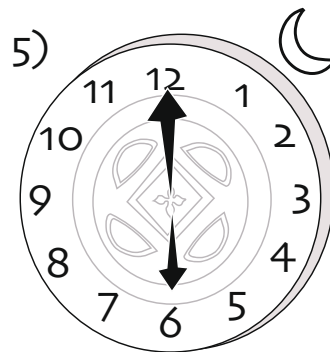
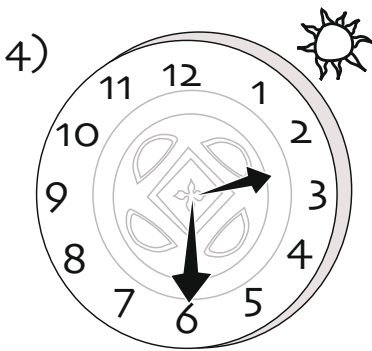
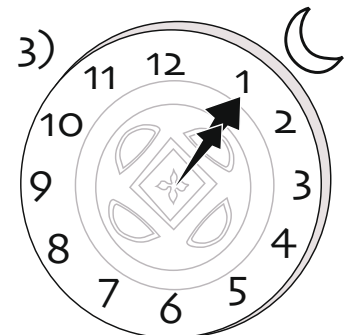
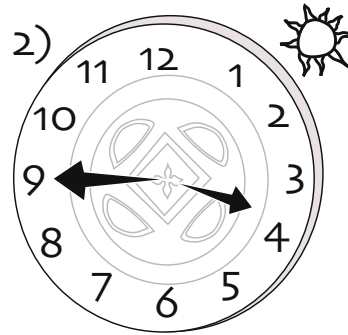
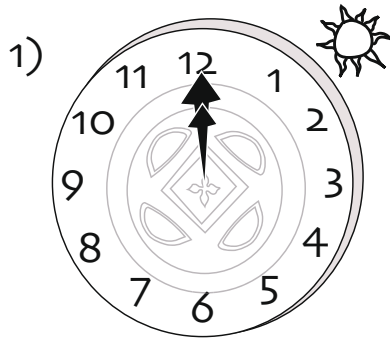
Answer the following questions in complete sentences

1. Aago mélòó ni Jìmí máa dé ọ̀dọ̀ Akin?
2. Ta ni Fẹ̀yí?
3. Ọ̀jọ̀ ìbí ta ni Fẹ̀yí àti Jìmí fẹ́ ẹ́ lọ?
4. Ta ni Akin Ọ̀mọ́yẹ́mí?
5. Aago mélòó ni Fẹ̀yí máa ń lọ sí ìsìn ọ̀mọ́dé?

Ìṣẹ́ Ẹ́ṣe 3

Aago mélòò ní ó lù lórí àwọn aago wònyí?

What time is it on the following clocks?

Máa ń + Time

Iṣẹ Ẹíṣe 4

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Aago mélòó ni kíláàsì èdè Gẹ̀ẹ̀sì rẹ máa ń bèrẹ?

Aago mẹwàá àárò ni kíláàsì èdè Gẹ̀ẹ̀sì mi máa ń bèrẹ.

1. Aago mélòó ni kíláàsì èdè Yorùbáà rẹ máa ń bèrẹ?

2. Aago mélòó ni o máa ń jí lójóójúmọ?

3. Aago mélòó ni o máa ń jẹ ouńjẹ ọsán?

4. Aago mélòó ni o máa ń jẹ ouńjẹ alẹ?

5. Aago mélòó ni o máa ń sùn ní alẹ?

6. Aago mélòó ni kíláàsì rẹ àkọkọ ń bèrẹ ní ọjọ àìkú?

7. Aago mélòó ni gbogbo kíláàsì rẹ ń parí ní ọjọ Àlámísì?

8. Kí ni o máa ń ẹ ní aago mẹta ọsán ní ọjọ Mọ́ndè?

9. Kí ni o máa ń ẹ ní aago mèsàńń alẹ ní ọjọ Jímọ́?

10. Kí ni o máa ń ẹ ní aago méje àárò ní ọjọ ọ̀sẹ?

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 5

Ìwọ àti ọ̀rẹ̀ẹ̀ rẹ, ẹ sọ fún ara yín ìgbà tí ẹnìkòdòkan nínúu yín ń lọ sí kíláàsì àti wí pé kíláàsì wo ni?
You and your friend, tell each other what time you go to class and what class you have.

Bí àpẹẹrẹ:

Dúpẹ: Aago mélòó ni kíláàsì Bàólójì rẹ maa ń bèrẹ ní ọjọọ
 Túsìdeè?

Tósìn: Aago méjì ni.

Dúpẹ: Kí ni o ní ni aago méréin?

Tósìn: Mo ní Kẹmísìrì.

Dúpẹ: _____

Tósìn: _____

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 6

Èyí ni àtẹ àkókò ìṣẹ́ Ṣadé fún ọ̀sẹ̀ kan
This is Ṣade's schedule for the week.

Àkókò	Ajé	Ìṣẹgun	Ọjọ́rú	Ọjọ́bò	Ẹ̀tì
9-10	Èdèe Gẹ̀ẹ̀sì	Ìṣirò		Físíṣì	Ìṣirò
10-11	Ìṣirò	Físíṣì	Potogí		Potogí
11-12	Faransé	Èdèe Gẹ̀ẹ̀sì	Físíṣì	Ìṣirò	Èdèe Gẹ̀ẹ̀sì
12-1	Físíṣì		Yorùbá	Kẹmísìrì	
1-2	Bàólójì	Kẹmísìrì	Èdèe Gẹ̀ẹ̀sì	Yorùbá	Kẹmísìrì
2-3	Yorùbá	Faransé	Yorùbá	Faransé	Físíṣì
3-4			Ìṣirò	Èdèe Gẹ̀ẹ̀sì	Faransé
4-5	Kẹmísìrì	Potogí		Potogí	Yorùbá
5-7	Láàbù			Láàbù	

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Mèlòó ni àpapọ̀o gbogbo iṣẹ́ tí Ẹ́adé ń ẹ̀e lọ̀sẹ́?
2. Iṣẹ́ wo ni Ẹ́adé ní láago mẹ́wàá àárọ̀ ojú ajé?
3. Tí ó bá di ojórú ní aago mèsàńń àárọ̀, Ẹ́adé máa wà nínú kíláàsì wo?
4. Wákàtí mèlòó ni Ẹ́adé fi ń ẹ̀e èdè Gẹ̀ẹ́sì ní ọ̀sẹ́?
5. Njẹ́ Ẹ́adé ní iṣẹ́ kankan ní ojú àbámẹ́ta?

Iṣẹ́ Ẹ́íṣe 7

Using the exercise 3 above, prepare your class schedule using Yorùbá language. Indicate the time you have each class and who your teachers are. Below, you will find a list of courses to help you. If your course is not listed, ask your teacher.

Bàólójì	<i>Biology</i>
Kẹ́mísìrì	<i>Chemistry</i>
Físìsì	<i>Physics</i>
Èdè Faransé	<i>French language</i>
Èdè Sípánìṣì	<i>Spanish language</i>
Ẹ́kọ̀ nípa Òṣẹ̀lú	<i>Government</i>
Lìngúísìkì	<i>Linguistics</i>
Èdè Gẹ̀ẹ́sì	<i>English</i>
Láàbù	<i>Lab work</i>
Èdè Yorùbá	<i>Yorùbá language</i>
Èdè Potogí	<i>Portuguese language</i>
Ẹ́kọ̀ Ìtàn	<i>History</i>
Saìkólójì	<i>Psychology</i>
Sosiolójì	<i>Sociology</i>
Ẹ́kọ̀ nípa ọ̀rọ̀ ìṣẹ̀lú	<i>Political Science</i>
Ẹ́kọ̀ nípa ọ̀rọ̀ ajé	<i>Economics</i>
Lítírésẹ̀	<i>Literature</i>

Iṣẹ Ẹ́ṣe 8

Parí ìsọ̀rò̀ngbèsì yí nípa lílo àwọn àkókò àti ọ̀sùu Yorùbá (Gbólóhùn méjìlá sí márùnúndínlógún).

Complete the short dialogue below using time and Yoruba calendar (12-15 sentences).

Ládi pe Kúnlé pé kí ó wá gbá bọ̀lù pẹ̀lú òun.

Ládi invites Kúnlé to play soccer with him.

Ládi: Kúnlé, ẹ̀ wà á wá sí ilée wa láti wá gbá bọ̀lù ní ìrọ̀lẹ̀ ọ̀la?

Kúnlé: Ó dára. Mà á sọ́ fún màamáà mi. Aago mélòó ní kí n wá?

Ládi: Ní aago márùnún àbò ìrọ̀lẹ̀. Màá máa retí ẹ̀ o.

Kúnlé: _____

Ládi: _____

Iṣẹ Ẹ́ṣe 9

Wá àwọn ọ̀rọ̀ wọ̀nyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

èdè, gẹ̀ẹ̀sì, ìṣirò, kẹ́m(s)ìrì, fí(s)ìsì, faransé, ìhngúfí(s)kì, láàbù, potogí, Ifífréşò

è	l	i	t	i	r	e	k	ẹ	m	í	s	ì	r	ì
d	d	f	a	r	a	n	s	é	ù	b	i	s	l	l
è	g	e	f	i	s	i	i	s	m	ù	r	o	s	ì
e	d	e	ọ	p	o	t	ò	k	í	ì	o	s	i	h
g	e	ẹ	é	b	o	h	i	l	a	à	s	u	n	g
ì	ş	i	r	ò	r	t	l	a	à	b	ù	r	ọ	ú
í	s	ẹ	g	u	n	u	o	l	e	d	e	g	ì	í
k	e	i	m	s	i	l	ẹ	g	ì	b	a	ọ	l	s
f	i	s	r	i	s	ọ	í	l	í	h	ọ	m	b	í
r	u	l	a	ò	d	s	i	t	a	m	g	ọ	j	ì
g	ẹ	e	s	l	i	k	a	á	í	à	f	u	n	k
ẹ	l	a	b	ì	d	e	k	e	b	r	b	n	i	ì
ẹ	d	á	s	l	á	à	b	ù	n	h	é	ù	m	g
s	e	i	á	b	u	l	i	t	i	r	e	ş	ọ	h
ì	f	í	s	í	ì	s	ì	n	s	i	d	f	ọ	l

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 10 Scenarios

In pairs, create your own dialogue on planning on eating in a restaurant.

Lesson 3 - Ẹ̀kọ́ Kẹ̀ta:

Asking for Age

When you want to ask 'how old' you will ask: 'ọmọ ọdún mélòó?' For example, if you want to ask how old Tèmi is, you will ask: Ọmọ ọdún mélòò ni Tèmi?

And the response:

Ọmọ ọdún méjì ni Tèmi.
Tèmi is 2 years old.

Telling how old you are

Túndé fẹ̀ mọ̀ nípa ọjó-orí àwọn ẹbí Yẹmí.

Túndé wants to know how old Yẹmí's family members are.

Ìsọrọ̀ngbèsì (Dialogue)

Yẹmí, Ọmọ ọdún mélòó ni ẹ?

Ọmọ ọdún méjìdínlógún ni mí.

Ọmọ ọdún mélòó ni bàbàà rẹ?

Ọmọ ọdún mètàlélógójì ni wọn.

Ọmọ ọdún mélòó ni màamáà rẹ?

Ọmọ ogójì ọdún ni wọn.

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúròò bàbàà rẹ?

Ọmọ ogbọn ọdún ni wọn.

Ọmọ ọdún mélòó ni ẹgbọnẹn rẹ?

Ọmọ ogún ọdún ni wọn.

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúròò rẹ?

Ọmọ ọdún mèrìndínlógún ni.

Túndé fẹ̀ mọ̀ nípa ọjó-orí àwọn ẹbí Yẹmí.

Túndé wants to know how old
Yẹmí's family members are.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn awọn ìbéèrè wònyí nípa lílo àpẹẹrẹ tí ó wà ní ìsàlẹ̀ yíí.

Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Ọmọ ọdún mélòó ni ègbọnọ̀n rẹ? 30 years old

Ọmọ ọgbọ̀n ọdún ni ègbọnọ̀n mi.

1. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà rẹ? 70 years old

_____

2. Ọmọ ọdún mélòó ni àntí rẹ? 34 years old

_____

3. Ọmọ ọdún mélòó ni màamáà bàbáà rẹ? 97 years old

_____

4. Ọmọ ọdún mélòó ni ìwọ? 19 years old

_____

5. Ọmọ ọdún mélòó ni ọrẹ rẹ? 21 years old

_____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúrò rẹ?

Ọmọ ọgún ọdún ni àbúrò mi.

Ọmọ ọdún mélòó ni ọmọ rẹ?

Ọmọ ọdún méjìlélógún ni ọmọ mi.

1. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà rẹ?

2. Ọmọ ọdún mélòó ni màamáà rẹ?

3. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà bàbáà rẹ?

4. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà màamáà rẹ?

5. Ọmọ ọdún mélòó ni ègbọ̀n tàbí àbúrò rẹ?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Dáhùn awọn ìbéèrè wònyí nípa lílo àpẹẹrẹ tí ó wà ní ìsàlẹ̀ yìí.

Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Títí--16years old.

Ó jẹ ọmọ ọdún mẹrìndínlógún.

1. Bàbá àgbà--87 years old

---

2. Màmá kékeré--64 years old

---

3. Bùròdá Olú--43 years old

---

4. Èmi--17 years old

---

5. Bàbáa màamá -- 100 years old

---

6. Ọgá Tádé--78 years old

---

7. Ìwọ --19 years old

---

8. Òun-- 46 years old

---

9. Ègbónọ̀n mi ọkúnrin—25 years old

---

10. Àbúròò mi obìnrin-- 13 years old

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn awọn ìbéèrè wọnyí nípa lílo àpẹẹrẹ tí ó wà ní ìsàlẹ̀ yí.

Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Kóyè--18years old: Ọmọ ọdún méjìdínlógún ni.

1. Ṣadé--46 years old:
2. Bàbá Ẹ̀bùn—50 years old:
3. Wọnúọlá--16 years old:
4. Délé—10 years old:
5. Akin—21 years old:
6. Ìwọ— 18 years old:
7. Ọjọgbọ̀n ọ̀n rẹ---65 years old:
8. Ọ̀rẹ̀ẹ̀ rẹ-- 17 years old:
9. Màmá bàbáà rẹ--96 years old:
10. John Legend—26 years old:

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin: Àwọ̀n Àwọ̀ (Colors)

There are three primary colors in Yoruba culture:

red (pupa)
black (dúdú)
white (funfun)

For example:

Ènìyàn dúdú	<i>A Black person</i>
Ènìyàn funfun	<i>A White person</i>
Ènìyàn pupa	<i>A light skinned person</i>

There are other colors besides the primary colors. However, their description is foreign or borrowed.

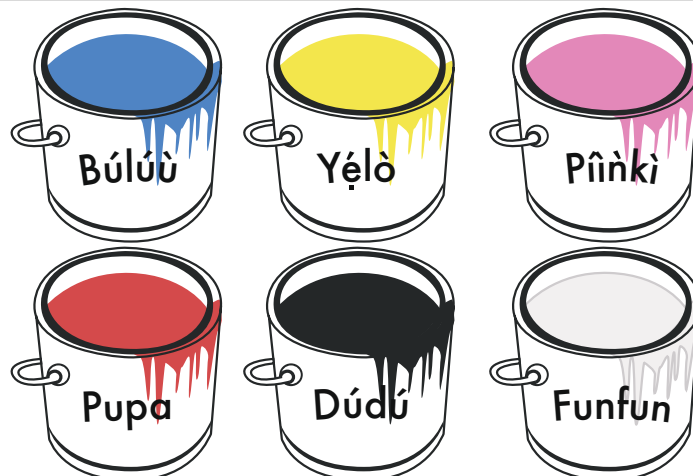
For example:

búlúù	<i>blue</i>
yélò	<i>yellow</i>
pînhkì	<i>pink</i>

However, to describe the colors that are 'off primary colors' such as a light or dark color, we use the words 'díẹ' and 'gan-an ni' respectively following the main color.

For example:

Ó dúdú díẹ	<i>S/he is not very dark</i>
Ó pupa gan-an ni	<i>S/he is really light in complexion</i>

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 1

Ẹ àpéjúwẹ àwọn ènìyàn wọnyí.

Describe the following people.

Bí àpẹẹrẹ:

Bill Clinton: Wọn funfun

1. Barack Obama: _____	14. James Brown: _____
2. George Clooney: _____	15. Shakira: _____
3. Aretha Franklin: _____	16. Madonna: _____
4. 50 cent: _____	17. Michael Phelps: _____
5. Usher: _____	18. Tim Duncan: _____
6. Jennifer Lopez: _____	19. Michael Jordan: _____
7. Mariah Carey: _____	20. Tina Turner: _____
8. Halle Berry: _____	21. John Legend: _____
9. Taylor Swift: _____	22. Michelle Obama: _____
10. Miley Cyrus: _____	23. Cyndi Lauper: _____
11. The Jonas Brothers: _____	24. Janet Jackson: _____
12. The BackStreet Boys: _____	25. Beyoncé: _____
13. U2: _____	

Another way to describe colors is to use comparison –as and like, **bí** in Yorùbá language.

For example:

Ó dúdú bí ewé	<i>S/he/ It is black/dark like a leaf (green color)</i>
Ó dúdú bí èédú	<i>S/he/ it is dark/black like charcoal</i>
Ó funfun bí eérú	<i>It is white like ashes (grey)</i>

One uses 'bí' for colors that are not primary, that is variants of the primary colors.

'Bí' is used before a noun that starts with a consonant
(bíi gààrí —like gààrí)

Primary colors are also used as the base color to describe variants of colors or other shades of the same color. For example, a beige wall or an off-white wall will be described as 'ogiri funfun' because off-white or beige color is closer to white. Brown color will be described as 'pupa', and blue as in 'blue jeans' will be described as 'dúdú'.

Iṣẹ́ Ẹ́lẹ́ 2

Group Activity. In pairs, take turns to describe your friend in class.

Chapter 5 - Orí Karùnún | MY FAMILY TREE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to describe people by using the verbs 'jé', 'ni'
- How to use the negation 'kó'
- How to use the interrogative 'ta ni'
- How to describe one's family

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
aáwọ̀	<i>differences</i>
àbúrò	<i>younger sibling</i>
àgbà	<i>older person</i>
agbolé	<i>compound</i>
àdúgbò	<i>neighborhood</i>
àgbàlagbà	<i>older person</i>
agbejọ̀rò	<i>lawyer</i>
àkójọ̀pọ̀	<i>collection</i>
akẹ̀kọ̀ọ̀	<i>student</i>
àlàáfíà	<i>peace</i>
apòògùn	<i>pharmacist</i>
àpọ̀nlé	<i>respect</i>
ara	<i>body</i>
àṣà	<i>culture</i>
baálé	<i>male head (of family)</i>
burẹ̀wà	<i>ugly</i>
dókítà	<i>doctor</i>
ẹ̀gbọ̀n	<i>older sibling</i>
ẹ̀kọ̀	<i>studies</i>
ẹ̀wà	<i>beans</i>
gbogbo	<i>all</i>
ìdàgbàsókè	<i>progress, development</i>
ìdòbálẹ̀	<i>prostration</i>
ìdílé	<i>family (immediate)</i>
ìlú	<i>town, city, country</i>
ìgbàgbọ̀	<i>belief</i>
igun	<i>branch (of family)</i>
ìpàdé	<i>meeting</i>
ìṣẹ̀gùn	<i>medicine</i>
ìtumọ̀	<i>the meaning</i>
kódà	<i>in fact</i>

mòlẹ́bí	<i>family (extended)</i>
ojoojúmọ́	<i>every month</i>
ọkọ	<i>husband</i>
olórí	<i>head</i>
oṣoosù	<i>every month</i>
òsọ̀òsẹ̀	<i>every week</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
ọjà	<i>market</i>
ọmọdé	<i>youth</i>
pàjáwìrì	<i>emergency</i>
píparí	<i>settling of; completion of</i>
wúra	<i>gold</i>

Noun Phrases

bùròdáa lágbájá	<i>brother (of somebody)</i>
ètò ẹbí	<i>organization of family</i>

Verbs

dàrú	<i>confused, disorganized</i>
fún	<i>for</i>
gbé	<i>to live in/at</i>
gbọdọ	<i>must</i>
jẹ	<i>to eat</i>
jẹ	<i>to be</i>
kúnlẹ	<i>kneel down</i>
parí	<i>to complete</i>
sọrọ	<i>to talk</i>
tí	<i>if</i>
túmọ sí	<i>translates to/means/implies</i>
wí pé	<i>said that</i>

Verb Phrases

bí tẹlé	<i>to be born following</i>
kóra jọ	<i>to get together</i>
lẹ dàrú	<i>can lead to chaos; can be disorganized</i>

kò ì tí ì	<i>has/have not yet</i>
máa ń wáyé	<i>always takes place</i>
lágbára	<i>to be strong</i>
ṣe kókó	<i>is important; is crucial</i>
ṣe pàtàkì	<i>is important</i>

Adjectives

ga	<i>tall</i>
kéré	<i>small</i>
kúró	<i>short</i>
kòòkan	<i>each</i>
sanra	<i>fat</i>
tóbi	<i>big</i>
tínínrín	<i>skinny (thin)</i>

Adverbs

péré	<i>only</i>
------	-------------

Conjunction

àti	<i>and</i>
nítorí èyí	<i>because of this</i>
nítorí pé	<i>because</i>
nípa	<i>about</i>

Prepositional phrases

lààárín	<i>among, in the middle of</i>
nígbà mìíràn	<i>at other times</i>

Interrogative

mélòó ni	<i>how many?</i>
----------	------------------

Other Expressions

ẹni tí ó bá juni lọ	<i>anyone that is older than oneself</i>
ìdí èyí ni wí pé	<i>this/that is why</i>
kí ayé ó gún	<i>for the world to be in good shape</i>
ọgbọn àti òye	<i>wisdom and understanding</i>
ọkan lára	<i>one of</i>

Lesson 1 - Èkọ Kìíní:

The verbs 'jẹ' 'to be' and 'ni' 'to be'

The Verb 'Jẹ'

The verb 'jẹ' implies *to be*. It is frequently used with professions.

For example:

Ladi jẹ dókítà.
Fadérera jẹ agbẹjórò.
Mo jẹ akẹkọ.

*Ladi is a doctor.
Fadérera is an attorney/a lawyer.
I am a student.*

The verb jẹ can be used to link phrases.

For example:

Èwà jẹ óúnjẹ tí ó dára láti jẹ

Beans are good to eat.

Jẹ can also be used to express one's age.

For example:

Kẹmi jẹ ọmọ ọdún mewaá
Mamàà mi jẹ ọmọ ogójì ọdún

*Kẹmi is 10 years old
My mother is 40 years old*

Jẹ + negation

Jẹ	→	kì í ẹ
Ladi jẹ dókítà	→	Ladi kì í ẹ dókítà
<i>Ladi is a doctor</i>	→	<i>Ladi is not a doctor</i>
Mo jẹ akẹkọ	→	N kì í ẹ akẹkọ
<i>I am a student</i>	→	<i>I am not a student</i>
Kẹmi jẹ ọmọ ọdún mewaá	→	Kẹmi kì í ẹ ọmọ ọdún mewaá
<i>Kẹmi is 10 years old</i>	→	<i>Kẹmi is not 10 years old</i>

The verb 'Ni'

In Yorùbá, 'ni' is another form of the verb 'to be' as used in the sentences below:

Èmi ni màámá Túndé.	<i>I am Túndé's mother.</i>
Dókítà ni Ládi.	<i>Ladi is a doctor.</i>
Ọla ni ọjà	<i>Tomorrow is market day.</i>
Ìyá ni wúrà	<i>Mother is gold.</i>

However, one cannot say:

- * Dókítá jẹ Ládi
- * Ọla jẹ ọjà

one would rather say

Ládi jẹ dókítá
Ọla jẹ ọjó ọjà

Negation 'kọ'

When ni is negated, it becomes 'kọ ni', as found in the examples below:

Èmi ni bàbáa Kóyè.	<i>I am Kóyè's father.</i>
Èmi kọ ni bàbáa Kóyè.	<i>I am not Kóyè's father.</i>
Àwọn ni màámáà mi.	<i>She is my mother.</i>
Àwọn kọ ni màámáà mi.	<i>She is not my mother.</i>
Olú ni àbúrò Adé	<i>Olú is Adé's younger sibling.</i>
Olú kọ ni àbúrò Adé	<i>Olú is not Adé's younger sibling.</i>
Şé àwọn ni olùkọ̀ rẹ?	<i>Is s/he your teacher?</i>
Rárá, àwọn kọ ni olùkọ̀ rẹ mi.	<i>No, he is not my teacher.</i>

Regular pronouns cannot be used with 'ni' as in the following examples:

- *Mo ni dókítá
- *Ó ni olùkọ̀

Similarly, 'kọ' cannot be used with regular pronouns as in the following examples:

- *Mo kọ ni dókítá
- *Ó kọ ni olùkọ̀

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní òdì.

Respond to the following questions negatively.

1. Ṣé bàbàà rẹ̀ ni olórí ìlú?

---

2. Ṣé àwọn ni ègbọnnon Kíkẹ?

---

3. Ṣé ìwọ̀ ni dókítà?

---

4. Ṣé ẹ́ẹ̀jọ̀ àti eéjì ni ẹ́ẹ̀sàrán?

---

5. Ṣé èmi àti ìwọ̀ ni ẹ̀yin?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Yí àwọn gbólóhùn yí sí òdì.

Turn the following into negative.

1. Bàbàà mi jẹ olórí ìlú.

---

2. Àwọn ni ègbọnnon mi.

---

3. Ó jẹ ọlọpàá.

---

4. Èmi àti iwọ̀ ni ọ̀rẹ́.

---

5. Mo jẹ agbejọ̀rò.

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Lo 'jẹ' tàbí 'ní' láti fi dí àwọn àláfọ wònyí.

Use 'jẹ' or 'ní' to fill out the blank spaces below.

1. Mámáà mi _____ nọ̀ọ̀sì.
2. Èmi _____ mò ń ṣíṣe ní ilé-ìwé.
3. Wọn _____ ọ̀jọ̀gbọ̀n ní ilé-ìwèé mi.
4. Ṣé àwọn _____ mà́máà rẹ?
5. Èmi _____ ọ̀mọ̀ bàbáaTádè.
6. Ó màṣe o. Ó _____ ọ̀mọ̀dé níí.

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Yí àwọn gbólóhùn wònyí sí òdì.

Turn the following sentences into negation.

1. Mo jẹ nọ̀ọ̀sì _____
2. A jẹ akẹ̀kọ̀ọ̀ _____
3. O jẹ dọ́kítà _____
4. Ẹ jẹ ọ̀jọ̀gbọ̀n _____
5. Ó jẹ olùkọ̀ _____
6. Wọn jẹ olórí ìlú _____

Lesson 2 - Èkọ Kejì: The interrogative 'Ta ni'

The interrogative 'ta ni' implies 'who'

Ta ni ọrẹẹ rẹ?

Ta ni bàbà rẹ?

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Ọlá:	Bàbà mi, mo ní ọrẹ kan.	<i>Dad, I have a friend.</i>
Bàbá Ọlá:	Ìyẹn dára o. Ta ni ọrẹẹ rẹ?	<i>That's nice. Who is your friend?</i>
Ọlá:	Orúkọ rẹ ni Láńre.	<i>His name is Láńre.</i>
Bàbá Ọlá:	Ta ni bàbà Láńre ?	<i>Who is Láńre's father?</i>
Ọlá:	Ọjògbọn Ọşúndáre ni bàbà Láńre	<i>Professor Ọşúndáre is Láńre's father.</i>

Cultural Vignette: ÀPỌNLÉ

Àpọnlé jẹ ọkan lára àşà àti işé àwọn Yorùbá. Yorùbá máa n pa á lówé pé: ẹni tí ó bá ju 'ni lẹ jùni nù . Itumọ èyí ni pé, ẹni tí ó bá ju ènìyàn lẹ ní ọgbọn àti òye ju ènìyàn lẹ. Àwọn Yorùbá á tún máa wípé: Àìbòwọ fún àgbà ni kò jẹ kí ayé ó gún. Eléyí tùmọ sí pé: ilé ayé n dàrú nítorí wí pé àwọn ènìyàn kò şe àpọnlé tí ó yẹ fún àwọn tí ó jù wọn lẹ.

Bàbá àti ìyá ènìyàn nìkan kó ló yẹ kí ènìyàn şe àpọnlé fún. Ó şe pàtàkì fún gbogbo ènìyàn láti şe àpọnlé fún ẹgbọn, ẹbí, ará àti ojúlùmọ tó bá jùni lẹ. Ènìyàn kò gbọdọ pe àgbàlagbà lórúkọ. Bùròdàa lágbájá tàbí àntí/sìsítáa lágbájá ni ènìyàn gbọdọ pe ẹni tí ó bá jùni lẹ. Ìdòbálẹ ni ọkúnrin máa n kí ẹni tí ó bá ju ènìyàn lẹ. Àwọn obìnrin máa n kúnlẹ láti fi àpọnlé wọn hàn. Ní ọnà míràn, ènìyàn kò gbọdọ lo 'ó' fún ẹni tí ó bá dàgbà ju ènìyàn lẹ, kódà kó jẹ wí pé ọdún kàn pére ni ẹni náà gbà lówọ ènìyàn. Ẹni tí kò bá ní èkọ ilé ní ó máa n pe àgbàlagbà lórúkọ. Ara èkọ ilé ni bí a ti şe n kí àwọn tí ó bá ju ènìyàn lẹ.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ta ni ó yẹ kí ènìyàn ẹ àpọnlé fún?

---

2. Kí ni àpọnlé ní ilẹ̀ẹ̀ Yorùbá?

---

3. Ta ni ó máa ń pe àgbàlagbà lórúkọ?

---

4. Kí ni ìtumọ̀ òwe yìí: 'ẹni tí ó bá ju 'ni lọ lẹ̀ jùni nù'?

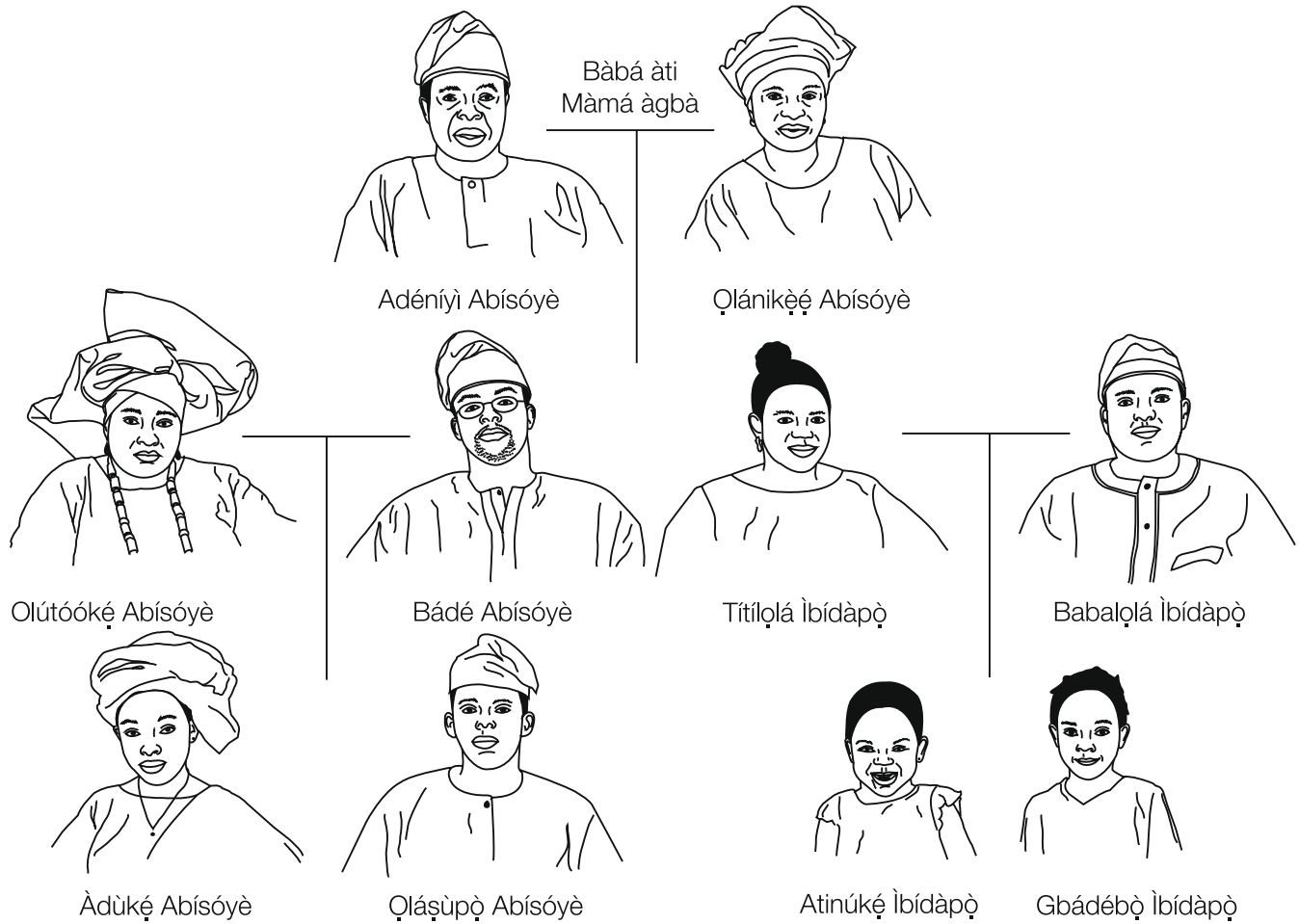
5. Kí ni àpọnlé ní ìlúù ẹ?

Lesson 3 - Èkọ Kẹta:
 Ẹbí ní ìdílẹ̀ Mẹ̀ta (*Three Generations of a Family*)

ÌRAN MÈTÀ TÍ ÌDÍLẸ̀ KAN

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ìdílé bàbá Àdùkẹ?

---

2. Kí ni orúkọ bàbá bàbá Àdùkẹ?

---

3. Ta ni màamá Àdùkẹ?

---

4. Ta ni ọmọ ọmọ Ọláníkẹẹ?

---

5. Ta ni àwọn ọmọ ọmọ Ọláníkẹẹ?

---

6. Ọmọ mélòó ni Ọláníkẹẹ ní?

---

7. Ọmọ ọmọ mélòó ni Ọláníkẹẹ ní?

---

8. Ta ni Babalọlá?

---

9. Ta ni àbúrò Gbádébò?

---

10. Ta ni ègbọn Àdùkẹ?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn ọrọ wọnyí.

Complete the following sentences.

Bí àpẹẹrẹ:

Babalọlá ni ọkọ Títílọlá. Òun ni bàbáa Atinúkẹ àti Gbádébò. Òun sì ni ọkọ ọmọ Ọláníkẹẹ àti Adéníyì

1. Adéníyì ni _____
2. Gbádébò ni _____
3. Olútóókẹ ni _____
4. Bádé ni _____
5. Atinúkẹ ni _____

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Sọ lóòótọ ni tàbí lóòótọ kọ fún àwọn gbólóhùn wọnyí.

State whether the following sentences are true or false.

	Òótọ ni	Òótọ kọ
1. Àdùkẹ ni ọkọ Ọlášùpò.	☐	☐
2. Ọlášùpò ni ìyàwó Àdùkẹ.	☐	☐
3. Atinúkẹ ni ọmọ ọmọ Ọláníkẹẹ.	☐	☐
4. Bádé ni bàbá Atinúkẹ.	☐	☐
5. Adéníyì ni bàbáa bàbáa Gbádébò.	☐	☐
6. Babalọlá ni bàbáa Gbádébò.	☐	☐
7. Olútóókẹ ni ègbọnnon Títílọlá.	☐	☐
8. Ọláníkẹẹ ni ìyàwó Adéníyì.	☐	☐
9. Ọlášùpò ni ọmọ Bádé.	☐	☐
10. Bádé àti Títí ni àwọn ọmọ Adéníyì àti Ọláníkẹẹ.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Ọkọ Títíṣọlọ ní? Babalọlọ

1. Bàbáa bàbá Àdùkẹ ní?

_____

2. Ọbí Àdùkẹ àti Ọlášùpọ ní?

_____

3. Bàbáa Báde ní?

_____

4. Ọmọọ Báde ní?

_____

5. Ọmọọ Babalọlọ àti Títíṣọlọ ní?

_____

Wá àwọn ọrọ wọnyí.

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

àpónlẹ́, àṣà, àgbàlagbà, bùròdá, ọgbọn, ìdòbálẹ̀, wúra, ìdílẹ̀, olórí, ìdàgbàsókè

à	g	b	a	l	a	d	à	b	á	d	í	l	é	à
d	ì	l	e	l	o	b	í	ṣ	ọ	l	a	ó	g	l
w	í	d	á	g	b	á	s	d	à	l	e	l	a	a
d	ú	k	í	ó	b	à	ó	k	ọ	í	k	o	l	ọ
w	u	r	á	l	e	a	g	í	b	ọ	a	l	a	g
ó	t	b	à	í	é	d	á	b	ọ	á	g	á	m	b
ì	g	i	d	ọ	b	à	d	g	à	í	j	b	n	o
á	d	d	ọ	o	d	í	p	o	k	l	b	a	ọ	l
k	í	ọ	g	l	b	ó	d	ọ	l	b	à	b	k	n
o	g	a	b	i	t	ù	s	a	n	í	n	g	á	b
ó	l	o	r	á	í	n	r	á	b	l	d	ó	b	a
a	d	ó	s	á	l	ọ	b	ọ	r	d	é	k	i	à
ọ	k	o	r	ó	b	ẹ	l	á	d	í	l	a	r	i
a	d	á	b	í	o	d	ó	b	i	á	g	d	í	b
b	l	d	à	g	b	à	s	ó	k	è	í	k	e	à

Cultural Vignette: Ẹbí ní ilẹ̀ẹ Yorùbá

Ní ilẹ̀ẹ Yorùbá, mọ̀lẹ́bí jẹ àkójọpọ̀ àpapọ̀ igun. Baálé ilé ni olórí igun kòòkan. Ètò ẹbí jẹ nńkan tí ó ẹ̀ pàtàkì fún àlàáfíà láàárín àwọn ọmọ ẹbí àti ìlú lápapọ̀. Ìdí èyí ni wí pé, àlàáfíà láàárín mọ̀lẹ́bí ẹ̀ kókó fún ìdàgbàsókè ìlú. Yorùbá ní ìgbàgbọ̀ wí pé ilé lè dàrú tí àlàáfíà kò bá sí láàárínin mọ̀lẹ́bí. Gbogbo ènìyàn ni ó gbọ̀dọ̀ jẹ mọ̀lẹ́bí kan tàbí òmíràn. Nítorí èyí ni Yorùbá fi máa ń sọ wí pé: “A kí wáyé ká má lẹ́bí.” Ìpàdée mọ̀lẹ́bí máa ń wáyé ní ọ̀sọ̀sọ̀ tàbí ní ọ̀sooşù. Nígbà mìíràn, àwọn mọ̀lẹ́bí máa ń ní ìpàdé pàjáwìrì. Gbogbo mọ̀lẹ́bí tún máa ń kóra jọ láti ẹ̀ ìgbéyàwó, ìsọmọ̀lórúkọ àti ìjádèòkù.

Gbogbo ẹbí ni ó ní olórí ẹbí. Olórí ẹbí jẹ ọkúnrin tí ó dàgbà jùlọ nínúu mọ̀lẹ́bí. Sùgbọ̀n nígbà mìíràn olórí ẹbí lè jẹ obìnrin tí ó dàgbà jùlọ nínúu mọ̀lẹ́bí. Ara àwọn ojúşẹ olórí ẹbí ni píparí aáwọ̀ láàárín àwọn mọ̀lẹ́bí. Olórí ẹbí tún máa ń sojú àwọn mọ̀lẹ́bí rẹ ní ìpàdé àdúgbò, ìpàdé agbolé, tàbí ìpàdé ìlú. Ó ẹ̀ pàtàkì kí olórí ẹbí rí i wí pé ẹbí kò tú mọ̀ ọ̀n lórí. Ìdàgbàsókè ẹbí ní í ẹ̀ pẹ̀lú irú olórí ẹbí tí wọn bá á ní.

Ìşẹ Şíşẹ 6

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ̀rẹ̀.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni pàtàkì mọ̀lẹ́bí ní ilẹ̀ẹ Yorùbá?

---

2. Ta ni olórí ẹbí ní ilẹ̀ẹ Yorùbá?

---

3. Kí ni işẹ olórí ẹbí nínú ẹbí àti ní ìlú?

---

4. Kí ni mọ̀lẹ́bí jẹ fún ìdàgbàsókè ìlú?

---

5. Kí ni ìtumọ̀ mọ̀lẹ́bí?

Iṣẹ Ṣíṣe 7

Túmọ àwọn ọrọ wọnyí ní èdè Yorùbá.

Provide the meanings of the following words in Yorùbá Language.

1. olórí _____
2. ìpàdé _____
3. gbọdọ _____
4. ojúṣe _____
5. baálé ilé _____

Ọrọ àdásọ (Monologue)

Àbíké ń sọrọ nipa ẹbí rẹ fún Arábìnrin Fáladé, olùkọ rẹ.

Àbíké is talking about her family to Mrs. Fáladé, her teacher.

Ẹbí mi (My Family)

Ẹbí mi ni ẹbí Adédìran

À ń gbé ní ilú Ìbàdàn ní àdúgbò Ìyágànkú. Bàbá àti Ìyáà mi bí ọmọ méréin. Àkọbí wọn ń jẹ Adéolú. Ọmọ ọdún méjìlélọgbọn ni wọn. Apòògùn sì ni wọn pẹlú. Wọn ní Ìyàwó. Orúkọ Ìyàwó wọn ni Gbémi. Wọn bí ọmọ méjì, Doyin àti Yétúndé. Ọkúnrin ni Doyin. Doyín jẹ ọmọ ọdún méréin. Yétúndé sì jẹ ọmọ ọdún méjì. Ọmọ kejì tí bàbáà àti màamáà mi bí ni Bímpé. Bímpé jẹ ọmọ ọgbọn ọdún. Dókítà ni wọn, sùgbọn wọn kò ì tí ì fẹ ọkọ. Ẹni tí ó tẹlé Bímpé ni Jídé. Ọmọ ọdún méréindínlọgbọn ni wọn. Agbẹjórò ni wọn. Wọn sèsè bí ọmọ kan tí orúkọ rẹ ń jẹ Rónké. Rónké jẹ ọmọ oṣù mẹta. Èmi ni àbígbẹ̀yìn nínú ẹbí mi. Orúkọ mi ni Àbíké. Mo jẹ ọmọ ọdún méjìlélógún. Mo wà ní Yunifásítì ti ilú Ìbàdàn. Mo ń kọ nípa èkọ ìṣẹ̀gùn.

Iṣẹ Ẹ́ṣe 8

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Respond to the following questions.

1. Kí ni orúkọ ẹni tí ó ń sọrọ?

2. Kí ni iṣẹ tí Bímpé ń ẹ?

3. Ipò wo ni Adéolú wà nínú ẹbí yíí?

4. Kí ni orúkọ àdúgbò àwọn Àbíké?

5. Kí ni orúkọ ìyàwó Adéolú?

6. Ta ni wọn bí tẹlé Bímpé?

7. Ọmọ ọdún mélòó ni Jídé?

8. Kí ni orúkọ àwọn ọmọ Adéolú?

9. Kí ni orúkọ ilé-ìwé gíga Àbíké?

10. Kí ni orúkọ ẹbí yíí?

Iṣẹ Ṣíṣe 9

Parí àwọn ọrọ wònyí.

*Complete the following based on the monologue.***Bí àpẹẹrẹ:**

Ọmọ ọdún méjìlélógún ni = Àbíké _____

1. Apòògùn ni	=	_____
2. Ìyàwó Adéolú ni	=	_____
3. Doyin àti Yétúndé ni	=	_____
4. Ọmọ kejì bàbáà àti màamáà mi ni	=	_____
5. Ọmọ ọdún méréni ni	=	_____
6. Ọmọ ọdún méjì ni	=	_____
7. Ọmọ ọgbọn ọdún ni	=	_____
8. Dókítà ni	=	_____
9. Ó ní kọ nípa èkọ ìṣègùn	=	_____
10. Ọmọ ọsù mètá ni	=	_____
11. Àbígbẹ̀yìn ni	=	_____
12. Agbẹ̀jẹ̀rò ni	=	_____
13. Ọmọ ọdún méréndínlọgbọn ni	=	_____
14. Ọmọ Yunifásítì ni	=	_____
15. Ó ní sọrọ nìpa ẹbí rẹ	=	_____

Ọrọ àdásọ (Monologue)**Ẹbí Akínwálé**

Orúkọ mi ni Lọlá. Orúkọ bàbáà mi ni Fẹmi. Orúkọ màamáà mi ni Ọláníkẹẹ. Mo ní abúrò mètá. Orúkọ wọn ni Jídé, Báýò àti Bùnmi. Jídé àti Báýò ni àwọn abúrò mi ọkúnrin, Bùnmi sì ni àbúrò mi obìnrín. Jídé ni ọmọ kejì. Báýò ni ọmọ kẹta. Bùnmi ni àbúrò mi àbígbẹ̀yìn. À ní gbé ní ìlú Èkó. Mo fẹ̀ràn gbogbo àwọn ẹbí mi gan-an ni.

Ẹbí Akínwálé
Bàbá àti Màmá

Fẹmi

Ọláníkẹẹ

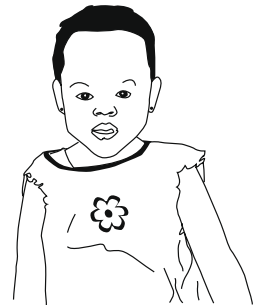
Lọlá

Jídé

Báyò

Bùnmi

Iṣẹ Ṣíṣe 10

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ẹbí Lọlá? _____
2. Kí ni orúkọ bàbáa Jídé? _____
3. Ta ni Báyò? _____
4. Kí ni orúkọ àwọn àbúròò Lọlá? _____
5. Ta ni Ọláníkẹẹ ? _____
6. Kí ni orúkọ ẹgbónon Lọlá? _____
7. Ta ni Bùnmi? _____
8. Ọmọ mélòò ni ó wà nínú ẹbí Akínwálé? _____

Iṣẹ Ṣíṣe 11

Mú èyí tí ó bá tònà nínú àwọn ìdáhùn wònyí.

Circle the correct answer.

1. Orúkọ bàbáa Lọlá ni?

- a. Gbénga
- b. Fẹmi
- c. Báýò
- d. Ṣeun

2. Kí ni orúkọ àbúròò Bàyọ?

- a. Lọlá
- b. Bùnmi
- c. Kẹmi
- d. Jídé

3. Ọmọ méléòò ni Ọláníkẹẹ bí?

- a. Ọmọ mẹta
- b. Ọmọ márùnún
- c. Ọmọ kan
- d. Ọmọ mẹrin

4. Ègbọn méléòò ni Bùnmi ní?

- a. Mèjì
- b. Mẹta
- c. Mèfà
- d. Mẹrin

5. Ìlú wo ni ẹbí Akínwálé ní gbé?

- a. Ìbàdàn
- b. Abẹ̀òkúta
- c. Èkó
- d. Ilé-Ife

Iṣẹ Ṣíṣe 12

Túmọ àwọn ọrọ wọnyí ní èdè Yorùbá.

Provide the meanings of the following words in Yorùbá language.

1. My brother-in-law
2. Her mother-in-law
3. His niece
4. Your nephew
5. My first cousin
6. Our uncle
7. Your aunt
8. My grandfather
9. Their great grandfather
10. Her grandmother

Iṣẹ Ṣíṣe 13

So àwọn tí ó bara mu ní ọwọ A àti ọwọ B papọ.

Match the words in column A with those in column B.

A

Ẹbí

Bàbá

Màamá

Bàbáa bàbá

Màmáa màamá

Ègbọn

Àbúrò

B

Younger sibling

Older sibling

Grandmother

Grandfather

Mother

Father

Family

Iṣẹ Ṣíṣe 14

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ A àti ọwọ B papọ.

Match the words in column A with those in column B.

A

Ìkúnlẹ

Ìdòbálẹ

Àpónlẹ

Àṣà

Agbolé

B

Respect

Culture

Compound

Kneeling down

Prostration

Iṣẹ Ṣíṣe 15

Ya àwòrán ẹbî rẹ. Tí o bá ẹ é ẹ, ya àwòrán yí títí dé ìran kẹta.

Draw a picture of your family, if possible a three- generation family tree.

1. Generation

2. Generation

3. Generation

Iṣẹ Ṣíṣe 16

Mú fótò ẹbìl rẹ wá sí kílààsì. Fí fótò ẹbìl rẹ han ọrẹẹ rẹ, jẹ kí ọrẹẹ rẹ gbìyànjú bóyá ó lè sọ nípa àwọn ẹbìl rẹ fún ẹ.

Bring a picture of your family to class. Show it to your partner in class, and let your partner guess who the members of your family are.

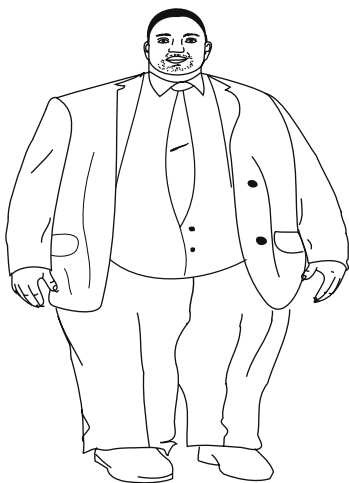
Iṣẹ Ṣíṣe 17 Ní méjì méjì. (In pairs)

Nínú kílààsì, lálàísí fótò, ẹ àpẹjúwe ẹbìl rẹ fún ọrẹẹ rẹ, kí ọrẹẹ rẹ náà sì ẹ àpẹjúwe ẹbí rẹ fún ìwọ náà. Ẹ kọ ohun tí ẹ sọ fún ara yín sílẹ.

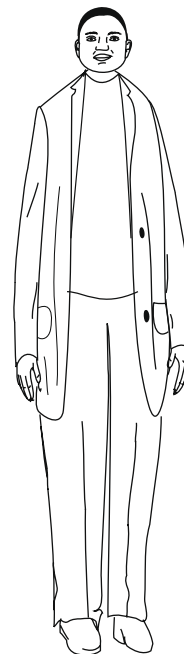
In pairs, without pictures, let each student describe his or her family to his or her partner. Each of you should write down what the other person said.

Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Describing people

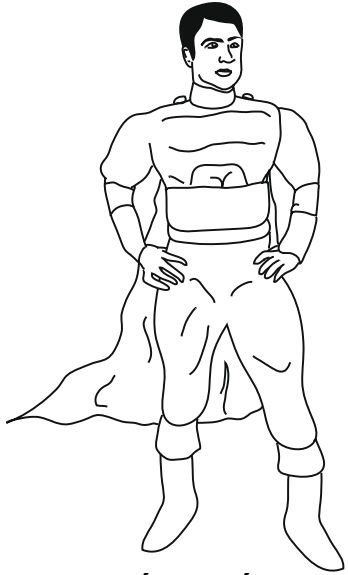
Àbúròò mi ọkùnrin lágbára	<i>My younger brother is strong</i>
Ọrẹẹ mi sanra	<i>My friend is fat</i>
Mo kúrú	<i>I am short</i>
Tádé ga	<i>Tádé is tall</i>
Ègbọnòn mi tínínrín	<i>My older sibling is skinny</i>
Bàbàà mi kúrú	<i>My father is short</i>
Ọrẹẹ mi tóbi	<i>My friend is big</i>
Kò kúrú kò ga	<i>S/he is neither tall nor short</i>
Ènìyàn dúdú	<i>a black person</i>
Ènìyàn pupa	<i>a light-skinned person</i>
Ènìyàn funfun	<i>a white person</i>

Abíọlá nìyí. Ó sanra. Kò ga. Ọ̀ṣìṣẹ̀ nì.

Sẹ̀ìndẹ̀ nìyí. Ó tínínrín. Ó ga. Ó yọ̀lẹ̀.

Kúnlé nìyí. Ó tóbi. Ó lágbára.
Akínkanjú ènìyàn ni.

Títí nìyí. Kò kúrú. Kò ga.

Gerunds are formed from adjectival verbs.

Some examples of adjectival verbs include ga (tall), sanra (fat) and tóbi (big).

ga	→	gíga
sanra	→	sísanra
tóbi	→	títóbi

However, some adjectival verbs do not follow the above structure.

Some examples include:

kéré	→	kékeré	<i>small</i>
kúrú	→	kúkúrú	<i>short</i>
burú	→	búburú	<i>wicked, mean</i>

Gerunds can be used to describe people. They follow their nouns.

For example:

màmáà mi jẹ ènìyàn gíga   *my mother is a tall person*

OR

ènìyàn sísanra ni bàbáà mi   *my father is a fat person*

The prefixes oní-, al-, ọl-, ẹl- (*one who is*) can be added to the noun to describe people.

For example:

ọgbọn	→	ọlọgbọn
àánú	→	aláàánú
ìwàpẹlẹ	→	oníwàpẹlẹ

Example:

mà máà mi jẹ ọlọgbọn

OR

mà máà mi jẹ ọlọgbọn ènìyàn

OR

ọlọgbọn ènìyàn ni mà máà mi

Ọrọ àdásọ (Monologue)

Olú ń ẹ àpẹjúwe ẹbí rẹ nínú kílášì.

Olú is describing his family in the classroom.

Bàbà mi t́ínínrín, wọn sì dúdú. Mà máà mi sanra, wọn sì pupa. Wọn lẹwà. Kì í ẹ pé bàbà mi búrẹwà o! Wọn jẹ ọlọgbọn, aláàánú àti onírẹlẹ. Wọn sì tún jẹ ènìyàn gígá. Mà máà mi jẹ oníwàpẹlẹ. Wọn kì í ẹ onígberaga. Wọn kò ga bí bàbà mi. Wọn kò sì kúrú púpọ. Wọn jẹ ènìyàn rere. Wọn sì jẹ ọmọlúwàbí ènìyàn.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Sọ lóòótọ ni tàbí lóòótọ **kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are true or false.

	Òótọ ni	Òótọ kọ
1. Bàbá Olú sanra.	☐	☐
2. Mà má Olú ga.	☐	☐
3. Bàbá Olú jẹ oníwàpẹlẹ.	☐	☐
4. Bàbá Olú kò búrẹwà.	☐	☐
5. Mà má Olú kò gbéraga.	☐	☐

Iṣẹ́ Ẹ́ṣe 2

Ẹ̀e àpẹ̀júwe àwọn ènìyàn wọ̀nyí.
Describe the following people.

Bí àpẹ̀rẹ̀:

Britney Spears = Ó kúrú, ó kéré, kò gbéraga.

1. George H. W. Bush	=	_____
2. Miley Cyrus	=	_____
3. 50 Cent	=	_____
4. Barack Obama	=	_____
5. Michael Jackson	=	_____
6. Michael Phelps	=	_____
7. Bill Clinton	=	_____
8. Hillary Clinton	=	_____
9. Carrie Underwood	=	_____
10. Michelle Obama	=	_____
11. Kanye West	=	_____
12. Oprah Winfrey	=	_____
13. Will Smith	=	_____
14. Paula Abdul	=	_____
15. Simon Cowell	=	_____
16. Christina Aguilera	=	_____
17. Angelina Jolie	=	_____
18. Brad Pitt	=	_____
19. Jennifer Aniston	=	_____
20. Nelson Mandela	=	_____
21. Dolly Parton	=	_____
22. Percy Sledge	=	_____
23. Beyoncé Knowles	=	_____
24. King Sunny Ade	=	_____
25. Fela Anikulapo Kuti	=	_____
26. Jennifer Aniston	=	_____
27. Denzel Washington	=	_____
28. Dalai Lama	=	_____
29. Muhammed Ali	=	_____
30. Martin Luther King Jr.	=	_____

Chapter 6 - Orí Kẹfà | SHOP WITH ME

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- The use of the interrogative 'Eélòó
- Oní-/Al-/Ẹl-/Ọl-
- How to haggle
- Numbers 100-3000

Àwọn ọrọ (Vocabulary)

Nouns	
aago	<i>clock/bell</i>
àgbàdo	<i>corn</i>
àgbẹ	<i>farmer</i>
àgbò	<i>ram</i>
àlùbòsà	<i>onion</i>
àmàlà	<i>yam floured meal</i>
aşo	<i>cloth/clothing</i>
ayò	<i>a game</i>
ewúré	<i>goat</i>
filà	<i>hat</i>
gààrí	<i>grain made from cassava</i>
ìjògbòn	<i>trouble</i>
ilá	<i>okra/okro</i>
ìpolówó	<i>advertisement</i>
ìrìn-àjò	<i>journey</i>
irú	<i>locust bean</i>
kẹkẹ	<i>bicycle</i>
olóko	<i>farm owner</i>
òróró	<i>peanut oil/vegetable oil</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
ògèdè	<i>plantain</i>
ọjà	<i>market</i>
ọjọ	<i>day</i>
ọkà / àmàlà	<i>meal made from yam flour</i>
ọla	<i>tomorrow</i>
ọlọjọ	<i>periodic</i>
màálù	<i>cow</i>
méje-méje	<i>in sevens</i>
sùúrù	<i>peace</i>
wòsìwòsì	<i>petty trading</i>

Noun Phrases	
àwọn ọjà kan	<i>some markets</i>
èlò ilé	<i>household items</i>
ẹkọ mímu	<i>pap</i>
erè oko	<i>farm produce</i>
ẹyà ọkọ	<i>car parts</i>
ìyá aláta	<i>female pepper seller</i>
ọjà oko	<i>farm market/ village market</i>

Adjective	
tuntun	<i>new</i>

Other Expressions	
ó súnmọ	<i>It's near</i>

Lesson 1 - Ẹkọ Kìlíní:

Interrogative: Eélòó

Interrogative 'Eélòó' implies 'how much'. For example:

Buyer:	Eélòó ni ata yíí?	<i>How much is this pepper?</i>
Seller:	Ogúnun náírà ni.	<i>It is twenty naira (₦20).</i>

Ìṣé Ẹ́ṣe 1

Lo àpẹẹrẹ tí ọ wà ní ìsàlẹ̀ yíí láti fi dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Use the model below to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Hat (₦ 50)

Eélòó ni filà yíí?

Àádọ́ta náírà ni.

1. Shoe (₦ 70)
2. Pen (₦ 40)
3. Bag (₦ 65)
4. Onion (₦ 12)
5. Corn (₦ 20)
6. Hat (₦ 35)
7. Plantain (₦ 25)
8. Mango (₦ 18)
9. Okra (₦ 22)
10. Locust beans (₦ 15)

Iṣẹ Ṣíṣe 2 Níná ọjà *Haggling*

Lo àpẹẹrẹ tí ọ wà ní ìsàlẹ̀ yí láti fi dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Use the model below to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

A pair of pants (₦ 50)

Ṣé ṣòkòtò náà gba ogójì náírà?

Rárá, kò gbà.

1. Shoe (₦ 70)
2. Dress (₦ 40)
3. Beans (₦ 15)
4. Onion (₦ 5)
5. Corn (₦ 8)
6. Banana (₦ 10)
7. Plantain (₦ 25)
8. Dictionary (₦ 49)
9. Okra (₦ 20)
10. Spinach (₦ 17)

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Wo àpẹẹrẹ tó wà lókè yí, kọ ìsọròhngbèsì tí ó wáyé láàárín ìwọ àti ìyá ọlọjà sílẹ̀. Má ṣe jẹ kí ó ju gbólóhùn mẹwàá lọ.

Use the example above; write ten lines of dialogue between you and a market woman (haggling in the market).

Lesson 2 - Ẹkọ Kejì:

Oní-/Al-/Ẹl-/Ọl-

Al-/Ẹl /Ọl- are prefixes used to describe one who owns, one who does, one who sells, or one who has. They are derivatives of Oní-/ . For example, oní + aṣọ → onáṣọ → aláṣọ. n=1 because they are allophones, and /i/ is elided with tone retention. The initial vowel /o/ takes the form of /a/ which is then copied. Note that al-, ọl-, ẹl-, and el- are allomorphs of oní

For example:

oní	+	ata	→	aláta	<i>one who sells peppers</i>
oní	+	ọmọ	→	ọlọmọ	<i>one who has a child</i>
oní	+	ẹran	→	ẹlẹran	<i>one who sells meat</i>
oní	+	iṣu	→	oníṣu	<i>one who sells yams</i>
oní	+	aago	→	aláago	<i>one who sells or fixes watches</i>

Note the initial vowel copying in aláta, ọlọmọ, ẹlẹran, and aláago.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Use oní-, al-, ẹl-, or ọl-

1. àmàlà	=	_____
2. gààrí	=	_____
3. irú	=	_____
4. àlùbòsà	=	_____
5. kẹkẹ	=	_____
6. wòsìwòsì	=	_____
7. ilá	=	_____
8. aṣọ	=	_____
9. òróró	=	_____
10. aago	=	_____
11. ọkà	=	_____
12. ọlá	=	_____
13. ayò	=	_____
14. fílà	=	_____
15. sùúrù	=	_____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Fì èyí tó bá yẹ dí àwọn àlàfo wònyí

Fill in the spaces below with the appropriate words using oní-, al-, ẹl-, or ọl-

Ní ọjọ kan, mo lọ sí ọjà láti lọ ra aṣọ lówọ _____. Ní ibi tí mo ti ń bá _____

sọrọ lówọ ni mo ti rí _____. Mo pè é, mo sì ra iṣu mọta lówọ _____ láti fì gún iyán.

Bí mo ẹ fẹ máa lọ ni mo tún rí _____ àti _____ tí wọn ń polówó ata àti

ẹran. Mo pe àwọn náà, mo sì ra ata àti ẹran pẹlú.

Lesson 3 - Ẹkọ Kẹta: Níná Qjà (Haggling)

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Nínú qjà (Inside the market)

Màmáa Tádé: Eélóó ni tàtásée yín, ìyá aláta?

Ìyá Aláta: Èwo nínúu wọn?

Màmáa Tádé: Àwọn tí ó wà ni àárín yẹn?

Ìyá Aláta: Náíra márùnún ni àwọn yẹn.

Màmáa Tádé: Háà! Wọn ti wọn jù. N kò lè san náíra márùnún o. Ẹ jẹ kí n san náíra mètá àbò.

Ìyá Aláta: Rárá, kò gbà. (Màmáa Tádé ń lọ.) Ó dára o. Ẹ wá mú u ní náíra mètá àbò.

Màmáa Tádé: Ẹ gbà. Náíra márùnún nìyí o.

Ìyá Aláta: Ò dára o. Ẹ gba náíra kan àti àádọta kọbò. Ẹ padà wá o.

Mà máa Táde: Mo gbọ o.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ìbéèrè wo ni mà máa Táde bèèrè lówọ ìyá aláta?
2. Eélóó ni ìyá aláta pe tàtásé fún mà máa Táde?
3. Eélóó ni mà máa Táde ní òun máa san?
4. Eélóó ni mà máa Táde san ní lgbẹ̀yìn?
5. Ṣéjì eélóó ni ìyá aláta fún mà máa Táde?

Cultural vignette: ỌJÀ

Ọjà jẹ ibi tí àwọn ènìyàn tí ń tà tàbí tí wọn ti ń ra nńkan. Àwọn ọjà kan wà fún nńkan pátó tí ènìyàn bá fẹ. Bí àpẹẹrẹ, ọjà oúnjẹ yàtò sí ọjà aṣọ. Bẹẹ ni ọjà aṣọ yàtò sí ọjà ohun èlò ilé. Oríṣíríṣi ọjà ni ó wà ní ilẹ̀ẹ Yorùbá. Ní ilú Ibàdàn, ọjà tí ó wà fún aṣọ títà ni Ọjàa Gbági tuntun àti Ọjà Alẹ́ṣinlọ́yẹ. Ọjà Ọ́jé, Ọjà Orítamérin àti Ọjàa Bódìjà ni wọn ti máa ń ta nńkan bíi oúnjẹ àti ohun èlò ilé. Ọjàa Gèèṭì ni wọn ti máa ń ta àwọn ẹyà ọkọ. Ọjàa Mònìyà àti Ọjà Ọráníyàn ni ibi tí wọn ti máa ń ta ẹran ìso bíi àgbò, ewúré àti màálù.

Àwọn ọjà mìíràn wà tí kì í ṣe olójoojúmọ. Nígbà mìíràn, ó lè jẹ ọjà ọlọjó mẹtá-mẹtá, márùnún-márùnún tàbí méje-méje. Ọjà oko ni àwọn ọjà tí ó súnmo oko tí àwọn àgbẹ̀ ti máa ń ko irẹ̀ oko wọn wá fún títà.

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Irú àwọn ọjà wo ni ó wà ní ilẹ̀ẹ Yorùbá?
2. Dárúkọ àwọn ọjà ilú Ibàdàn tí a kà nínú àyọkà yìí.
3. Àwọn ọjà wo ni wọn ti ń ta aṣọ ní ilú Ibàdàn?
4. Kí ni wọn ń ta ọjà ni Ọjàa Mònìyà àti Ọjà Ọráníyàn?
5. Ọjó mélóó – mélóó ni wọn sáábà máa ń ná àwọn ọjà ìyókù?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Jẹ ká ẹ àfiwé àṣà. Sọ fún wa nípa àṣà ojà ní ìlúù rẹ.
Tell us about the market system in your country.

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Màmáa Ṣadé àti Màmáa Fúnmi pàdé ní ojà.
Ṣadé's mom and Fúnmi's mom meet in the market.

Màmáa Ṣadé: Ẹ káàárò o, Màmáa Fúnmi

Màmáa Fúnmi: Ẹ káàárò o, Màmáa Ṣadé, a à jí bí?

Màmáa Ṣadé: A jííre o. Gbogbo ilé ñkọ?

Màmáa Fúnmi: A dúpẹ o. Dáadàa ni wọn wà. Bàbáa Ṣadé ñkọ? Ẹ àlàáfíà ni wọn wà?

Màmáa Ṣadé: A dúpẹ o. Bàbáa Fúnmi náà ñkọ o?

Màmáa Fúnmi: Wọn wà o. Wọn mà ti lọ sí ìrìn àjò.

Màmáa Ṣadé: Dáadàa ni wọn yòò dé o. Mo mà fẹ ra ata rodo, ata sòhnbò, tò máàtì, àlùbòsà, iyò àti epo pupa.

Màmáa Fúnmi: Èmi náà fẹ ra ẹja tútù àti sòhnbò fún ọbẹ ẹja aláta ni.

Màmáa Ṣadé: Mo máa ra ẹfọyọ sọkọ yòkòtò àti ẹgúsí. Mo ní láti ra èlùbọ fún àmàlà,

fún oúnjẹ alẹ.

Ìṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Níbo ni Màmáa Ṣadé àti Màmáa Fúnmi ti pàdé?
2. Kí ni ìdí tí Màmáa Ṣadé fi kí Màmáa Fúnmi pé 'a à jíbí'?
3. Ta ni ó lọ sí ìrìn àjò?
4. Kí ní Màmáa Ṣadé wá rà lọjà?
5. Kí ni Màmáa Fúnmi ní láti rà?

OWÓ NÍNÁ NÍNÚ ỌJÀ

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Two friends, Kúnlé and Ládi meet in the market.

- Haa Kúnlé, kí ni o wá ṣe ní ọjà?
- Màmáa mí ní kí n wá ra ẹran náíra mewaá, ìrẹ̀sì náíra márùnún ààbò, ata rodo náíra kan, àlùbòsà náíra kan, èfọ̀ tètẹ̀ náíra méjì. Wọn fún mí ní ogúnun náíra. Tí ìṣìrò rẹ bá péjú, eélódó ni ó yẹ kí n mú padà lọ sí ilé?
- Kúnlé, ṣe o mọ pé mo fẹ̀ràn ìṣìrò! Wà á mú .....uhhhh..... àádọta kọ̀bọ̀ padà lọ sí ilé fún màmáa rẹ. Tí o kò bá ṣe bẹ̀, o ti wọ̀ lẹ̀gbẹ̀nọ̀n màmáa rẹ̀ nìyẹn.
- Ládi, èmi náà tí ṣìrò iye tí ó yẹ kí n mú padà lọ sí ilé, O mọ ìṣìrò gan-an ni o.
- Màmáa tẹ̀mí náà ní kí ń ra ata tàtàsẹ̀ ọgọ̀ta kọ̀bọ̀, epo pupa náíra kan, àlùbòsà ọgọ̀rìn kọ̀bọ̀, ẹ̀wà pupa náíra márùnún, gààrí náíra márùnún, nínúu náíra márùnún dínlógún. Èlọ̀ lo rò wípé ó yẹ kí n mú padà lọ sí ilé?

- Náíra méjì ati ogóji kọbọ.
- O gbà á. Ó dàbọ o.
- Ó dàbọ o.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Respond to the following questions.

	True Òótọ ni	False Òótọ kọ
1. Ládi àtí Kúnlé pàdé nílẹ ọtí.	☐	☐
2. Màmáa Kúnlé ní kí ó lọ ra ẹran ogúnun náíra.	☐	☐
3. Ogúnun náíra ni wọn fún Kúnlé láti ilé.	☐	☐
4. Ládi kò fẹràn ìṣirò rára.	☐	☐
5. Àádọta náíra ni Kúnlé máa mú padà lọ sílé.	☐	☐
6. Babáa Ládi ni ó rán an lọ sí ọjà.	☐	☐
7. Èfọọ tètẹ wà lára nńkan tí màmáa Kúnlé ní kí ó rà wálẹ.	☐	☐
8. Àlùbọsà wà lára nńkan tí Ládi àtí Kúnlé máa rà lọ fún màmáa wọn.	☐	☐
9. Kọbọ mẹrìndínlógún ni màmáa Ládi fún un.	☐	☐
10. Kúnlé sọ iye owó tí Ládi máa mú padà lọ fún màmáa rẹ.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Kọ ìsọròhgbèsì kan láàárínin iwọ àti ọrẹẹ rẹ ti ẹ jọ pàdé nínúu ọjà

Write a dialogue between you and your friend you met in the market.

Áṣà ìpolówó Ọjà (Advertisement)

Àgbàdò síṣè: Láńgbé jíná o
 Ọ̀rọ̀kún orí ebè
 Olóko ò gbowó

Ẹ̀wà síṣè: Àdàlú elédé o

Awùsá: Awùsá gbó keke bí obì
 Ó gbó bí orógbó

Ìṣu síṣè: Ẹ̀lẹ̀ntú dé o.
 Ọ̀rẹ̀ ìkẹ̀tẹ̀ dé o
 Ó tú sépo múyẹ̀,
 Ó fàtàrí napo pẹ̀ bẹ̀

Ẹ̀kọ̀ mímu Ómí ẹ̀ ní hó yeeyèè,
 Yeeyèè ní ní hó o
 Ẹ̀yin ọ̀mọ̀ àràbà méta Odòokun,
 Ẹ̀ wa mu ún
 Yeeyèè ní ní hó o

Àwọ̀n orin Yorùbá nípa ọ̀nǹjẹ̀ (Song about food)

Oní mọ́nmọ́ín gbewá gbewá
 Mọ́nmọ́ín epo
 Ẹ̀sọ̀ mepo
 Ẹ̀sọ̀ mepo ẹ̀ndìn
 Mọ́nmọ́ín epo
 Ẹ̀so fedé si pẹ̀lálùbọ̀sà
 Mọ́nmọ́ín epo

Àwọ̀n orin Yorùbá nípa ọ̀nǹjẹ̀ (Song about food)

Oní dọ̀dọ̀ oní mọ́nmọ́ín
 Oní dọ̀dọ̀ oní mọ́nmọ́ín
 Nígba tí ọ̀ tà ó gbé gbá kalẹ̀
 Ẹ̀ wá wò jà ní Láfíàjì.

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin: Nọ́nbà (*Numbers*)

Nọ́nbà 100-3000

100	ogórùnún	300	òdúnrún
110	àádọfà	400	irínwó
120	ogófà	500	èédégbẹta
130	àádóje	600	ẹgbẹta
140	ogóje	700	èédégbẹrin
150	àádọjo	800	ẹgbẹrin
160	ogọjo	900	èédégbẹrún
170	àádọsàrán	1000	ẹgbẹrún
180	ogọsàrán	1200	ẹgbẹfà
190	àádọwàá	1400	ẹgbẹje
200	igba	1600	ẹgbẹjo
203	ẹtálénígba	2000	ẹgbẹwá/ẹgbàá
250	àádọtalénígba	2,200	ẹgbẹkànlá
		2,800	ẹgbẹrìnlá
		3,000	ẹgbẹédógún/ èédégbàajì

More on Numbers

Àádọ	=	ogún lónà ilọpo iye kan ó dín ẹẹwàá (20 x ? - 10)
Ẹ̀ẹ̀dé	=	igba lónà ilọpo iye kan ó dín ogórùnún (200 x ? - 100)
Ẹ̀ẹ̀dé + ẹgbàá	=	Ẹ̀ẹ̀dégbàá i.e. ẹgbàá lónà ilọpo iye kan ó dín ẹgbẹrún (2,000 x ? - 1,000)

ẹgbàáta	=	6,000 (2000 x 3)
Therefore, ẹẹdẹgbàáta	=	5,000
ẹgbàárin	=	8,000
Therefore, ẹẹdẹgbàárin	=	7,000
ẹgbàáwàá or ọkẹ kan	=	20,000
ọkẹ méjì	=	40,000

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Kọ ìdáhùn rẹ ní Yorùbá.

Write your response in Yorùbá.

Bí àpẹẹrẹ:

$$100 - 100 = \text{òdo}$$

1. $150 - 40 =$ _____
2. $200 - 60 =$ _____
3. $87 + 54 =$ _____
4. $45 \times 3 =$ _____
5. $16 + 143 =$ _____
6. $78 + 125 =$ _____
7. $49 \times 4 =$ _____
8. $169 - 53 =$ _____
9. $70 + 70 =$ _____
10. $200 - 132 =$ _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Kọ ìdáhùn rẹ ní Yorùbá.

Write your response in Yorùbá .

Bí àpẹẹrẹ:

Yọ àádọ́taléńlọ́dúnrún kúrò nínú ẹgbẹ́ta. Kí ni ó kù?
Ó ku àádọ́ta.

1. Yọ ẹgbẹ́ta kúrò nínú ẹ̀tádínlógúnléńlẹ́gbẹ́rin. Kí ni ó kù?
2. Yọ ẹ̀dẹ́gbẹ́rin kúrò nínú ẹgbẹ́rin . Kí ni ó kù?
3. Yọ ọ́gọ́sàńán kúrò nínú ẹgbẹ́rún. Kí ni ó kù?
4. Yọ ọ́gọ́jọ kúrò nínú ọ́gọ́sàńán. Kí ni ó kù?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Dí àwọn àláfọ wọnyí.

Fill in the blank spaces.

Bí àpẹẹrẹ:

ogún x 3 = ọ́gọ́ta

1. _____ x 4 = ọ́gọ́rin
2. àád _____ = 180-10
3. ọ́gbọ́n àti _____ = 630
4. ẹ̀dẹ́gbẹ́sán dín _____ = ẹgbẹ́jọ
5. _____ = 420

Iṣẹ Ṣíṣe 4

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ A àti ọwọ B papọ.

Match the words in column A with those in column B.

A	B
149	ẹẹrìndínlógòwá
196	oókàndínláàdọjọ
500	igba
200	ẹẹdẹgbẹta
2000	ẹgbẹfà
1200	ẹgbàá
120	ẹgbẹta
600	ogófà
60	àádọsàńń
170	ogóta

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Mú èyí tó bá tònà nínú àwọn wònyí.

Circle the correct answer.

- Yọ ẹẹtádínláàdọje kúrò nínú ọ̀dúnrún, ó jẹ?
  - ẹẹtáléláàdọsàńń
  - ẹẹtálélógóje
  - ẹẹrìndínlógòwá
  - oókànléláàdọsàńń
- Yọ ẹẹtádínlógún kúrò nínú ẹẹrìndínláàádọtalénígba, ó jẹ?
  - oókàndínlógbònlénígba
  - ẹẹtádínlógbònlélọ̀dúnrún
  - ẹẹjìlélógbònlénígba
  - ẹẹtálénígba
- Yọ ogún kúrò nínú ẹẹtálélogójọ, ó jẹ?
  - ẹẹtádínláàdọje
  - ẹẹtálélógóje
  - ẹẹtáléláàdọje
  - ẹẹtáléláàdọsàńń

4. Aárùnúndínlọgófà àti aárùnúndínláàádóje jẹ?

- a. ogójìlénígba
- b. ogbònlénígba
- c. aárùnúndínlógúnlénígba
- d. àádọtalénígba

5. Oókàndínláàádóta àti àádófà jẹ?

- a. oókànlélọgójọ
- b. eéjìléláàádójọ
- c. ẹẹtàlélọgójọ
- d. oókàndínlọgójọ

6. Eéjì lònà àádófà jẹ?

- a. ogúnlénígba
- b. ẹẹtàlénígba
- c. àádọtalénígba
- d. eéjìlénígba

7. Ẹẹrin lònà aárùnúnlẹlọgófà jẹ?

- a. ẹẹdẹgbẹta
- b. ẹgbẹta
- c. ọọdúnrún
- d. ẹẹdẹgbẹrin

8. Ẹẹtà lona ọgọrúnún jẹ?

- a. igba
- b. ọọdúnrún
- c. irínwó
- d. ẹẹtàlénígba

9. Fi èéjì pín irínwó, ó jẹ?

- a. eéjìlénirínwó
- b. ọọdúnrún
- c. ẹẹdẹgbẹta
- d. igba

10. Fi aárùnú pín ogúnlélẹẹdẹgbẹta, ó jẹ?

- a. ẹẹrìnlélọgọrúnún
- b. ẹẹrìnléláàádófà
- c. ẹẹrìndínlọgọrúnún
- d. ẹẹrìnlélẹẹdẹgbẹta

Chapter 7 - Orí Keje | LET'S FIND SOMETHING TO EAT!

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to express hunger and thirst
- About food in the market
- About daily meals
- How to order food in a restaurant

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
adìẹ	<i>chicken</i>
alákòwé	<i>educated person</i>
alàránán	<i>a type of fish</i>
àlejò	<i>visitor, guest</i>
àgbàdo	<i>corn</i>
agbálùmọ̀	<i>wild cherry</i>
àkàrà	<i>food made from black eye peas/beans</i>
àlùbòsà	<i>onion</i>
àrọ̀	<i>drum (fish)</i>
àṣàró	<i>food made from yam</i>
ata	<i>pepper</i>
awó	<i>guinea fowl</i>
bọ̀ọ̀lì	<i>roasted plantain</i>
bọ̀tà	<i>butter</i>
búrẹ̀dì	<i>bread</i>
dòdò	<i>fried plantain</i>
ẹ̀gbo	<i>food made from corn</i>
ẹ̀lùbọ̀	<i>flour made from yam</i>
ẹ̀pìyà	<i>tilapia (fish)</i>
ẹ̀so	<i>fruit</i>
ewédú	<i>a type of leafy green</i>
ẹ̀fọ̀	<i>leafy green</i>
ẹ̀ja	<i>fish</i>
ẹ̀ran	<i>meat/beef</i>
ẹ̀gúsí	<i>melon seed</i>
ẹ̀bà	<i>food made from cassava</i>
ẹ̀dọ̀	<i>liver</i>
ẹ̀kọ̀	<i>a food made from corn</i>
ẹ̀lédè	<i>pork(pig)</i>
ẹ̀lẹ̀ran	<i>meat seller</i>
ẹ̀mu	<i>palm wine</i>

ẹ̀pà	<i>peanut</i>
ẹ̀wà	<i>beans</i>
ẹ̀yin	<i>egg</i>
fàájì	<i>fun</i>
fántà	<i>fanta</i>
fùfú	<i>food made from cassava</i>
gààrí	<i>grains made from cassava</i>
gbẹ̀gìrì	<i>bean stew</i>
gúgúrú	<i>popcorn</i>
hámúbọ̀gà	<i>hamburger</i>
ìbẹ̀pẹ̀	<i>papaya</i>
ìgbákọ	<i>scoop</i>
ìgbín	<i>snail</i>
ìkọ̀kọ̀rẹ̀	<i>wateryam porridge</i>
ilá	<i>okra/okro</i>
ìnáwó	<i>ceremony</i>
ìpékeré	<i>plantain chips</i>
ìsọmọ̀lórúkọ	<i>naming ceremony</i>
ìgbéyáwó	<i>marriage ceremony</i>
ìrẹ̀sì/ráìsì	<i>rice</i>
irú	<i>locust bean</i>
ìsò	<i>stall/booth</i>
iṣu	<i>yam</i>
iyán	<i>pounded yam/ food made from yam</i>
kókà oòtù	<i>Quaker Oats</i>
kídìnrín	<i>kidney</i>
kóòkì	<i>Coca-Cola</i>
kọfí	<i>coffee</i>
màálù	<i>cow meat (cow)</i>
màkàróni	<i>macaroni</i>
máńgòrò	<i>mango</i>
mílîkì	<i>milk</i>
mínírà	<i>mineral/soft drinks</i>
mọ́ínmọ́ín	<i>food made from black eye peas/beans</i>
ọ̀bẹ̀	<i>stew</i>

òbòkún	<i>a type of fish</i>
ògì	<i>food made from corn</i>
ògúfe	<i>goat meat</i>
òkèèrè	<i>foreign</i>
òkèlè	<i>morsel</i>
ọ̀jọ̀-ìbí	<i>birthday</i>
omi	<i>water</i>
oníbàárà	<i>customer/ buyer</i>
ọ̀pẹ̀ ọ̀yìn bó	<i>pineapple</i>
oríṣiríṣi	<i>different</i>
òróró	<i>vegetable oil</i>
ọ̀sàn	<i>orange</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
panla	<i>stockfish</i>
pàtàkì	<i>important</i>
pẹ̀pẹ̀sì	<i>Pepsi</i>
pọ̀fupọ̀fù	<i>puff-puff (fried snack made with flour)</i>
rára	<i>no</i>
tàtàsé/ tàtàsẹ̀	<i>red pepper</i>
tī	<i>tea</i>
sandīnì	<i>sardine</i>
sẹ́fúnọ̀pù	<i>7 UP</i>
sírìàlì	<i>Corn Flakes, Rice Krispies, etc</i>
ṣàkì	<i>tripe</i>
ṣáwá	<i>a type of smoked fish</i>
ṣī̀sì	<i>cheese</i>
ṣinṣī̀nì	<i>chinchin (fried snack made with flour)</i>
ṣúgà	<i>sugar</i>
tòlótóló	<i>turkey</i>
tómáàtì	<i>tomato</i>

Noun Phrases

àmàlà ịṣu	<i>food made from yam</i>
àmàlàà / ọ̀kàà lááfún	<i>food made from cassava</i>
ara ẹ̀ran	<i>meat parts</i>

àwọn aláṣọ	<i>fabric sellers</i>
dokitọ pépẹ	<i>Dr. Pepper</i>
epo pupa	<i>palm oil</i>
ẹja gbígbẹ	<i>dried/smoked fish</i>
ẹja tútú	<i>fresh fish</i>
ẹran ìgbẹ	<i>bush meat</i>
ẹsẹ ẹran	<i>cow leg</i>
ilé-ìtajà oúnjẹ	<i>restaurant</i>
jìlọ̀fọ̀fù ráìsì	<i>jollof rice</i>
màamá olóúnjẹ	<i>food seller</i>
ògèdè àgbagbà	<i>plantain</i>
ògèdè wẹwẹ	<i>banana</i>
ohun-èlò oúnjẹ	<i>food ingredients</i>
oúnjẹ olókèlè	<i>solid food (rolled into morsels)</i>
ọdún ìbílẹ	<i>traditional festival</i>
ọdún egúngún	<i>the masquerading festival</i>
òbẹ ilá	<i>okra stew</i>
òbẹ ẹgúsí	<i>melon stew</i>
ọkà gidi/ àmàlà	<i>food made from yam</i>
ònà méjì	<i>two ways</i>
òpẹ òyìnbó	<i>pineapple</i>
púpọ nínú	<i>a lot of</i>
rára kògbà	<i>no deal</i>

Verbs

fẹràn	<i>love/ like</i>
fẹ	<i>want/ need</i>
fún	<i>to give</i>
gbàgbọ	<i>to believe</i>
ná	<i>shop/bargain/haggle</i>

Verb Phrases

dá lórí	<i>is about</i>
fún mi	<i>give me</i>
kò gbọdọ	<i>must not</i>

lọ pọ jù	<i>found the most</i>
pín sí	<i>categorized into</i>
rìn kojá	<i>walk past</i>
tún lè rí	<i>can also find/see</i>

Adjectives

èyí	<i>this</i>
nìyẹn	<i>that</i>
ṣoṣo	<i>only</i>
dára	<i>good</i>

Adjective Phrase

ju òmíràn lọ	<i>than another one</i>
--------------	-------------------------

Prepositional phrases

níbẹ	<i>there</i>
------	--------------

Adverb

lẹẹkọ̀ọkan	<i>once in a while</i>
------------	------------------------

Interrogative

ṣé ó gbà...?	<i>can I pay...?</i>
--------------	----------------------

Other Expressions

bí ó ti lẹ jẹ pe	<i>in spite of the fact that</i>
lọ̀nà mìíràn/ nígbà mìíràn	<i>in another vein/ in another light/ in other ways</i>
ki a má gbàgbé pé	<i>don't let us forget that</i>
óúnjẹ tí kì í ṣe olókèlè	<i>food (not rolled into morsels)</i>

Lesson 1 - Èkọ Kìlíní:

Verbs 'fẹ, fẹràn

The verb 'fẹ' means 'to want' while 'fẹràn' means 'to like or to love'.

Mo fẹ ọúnjẹ	→	<i>I want food.</i>
Mo fẹ owó	→	<i>I want, or need money.</i>
Mo fẹ aṣọ	→	<i>I want clothes.</i>
Mo fẹ jẹun	→	<i>I want to eat</i>
Mo fẹ sùn	→	<i>I want to sleep</i>
Mo fẹràn ọúnjẹ	→	<i>I like food.</i>
Mo fẹràn owó	→	<i>I like, or love money.</i>
Mo fẹràn aṣọ	→	<i>I like clothes.</i>

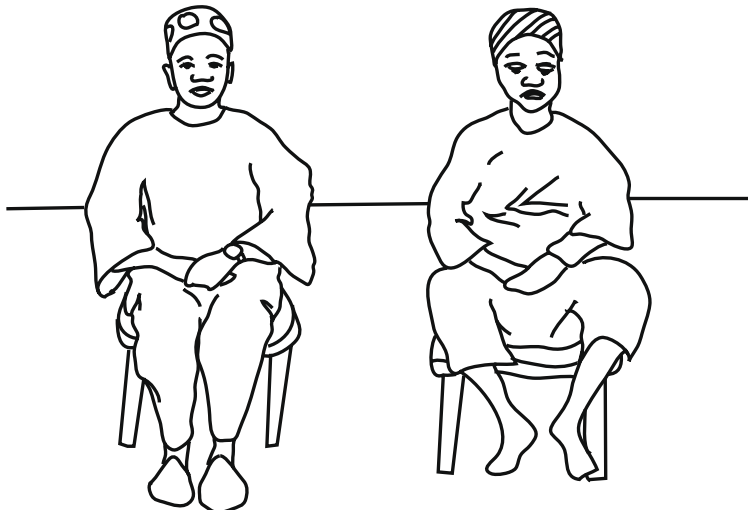
One cannot say *Mo fẹràn jẹun* or *Mo fẹràn sùn*
One would rather say:

Mo fẹràn láti jẹun	→	<i>I like to eat .</i>
Mo fẹràn láti sùn	→	<i>I like to sleep.</i>

Ìsọrọ̀ngbẹ̀sì (Dialogue)

Ọ̀rẹ̀ ní Túndé àti Wálé. Wálé lọ kí Túndé ní ilée wọn.
Túndé and Wálé are friends. Wálé visits Túndé at home.

Túndé: Wálé, báwo ni nńkan?

Wálé: Dáadáa ni.

Túndé: Àwọn ẹbî rẹ ńkọ?

Wálé: Dáadáa ni gbogbo wọn wà o. Màáà mi ní kí n máa kí ẹ.

Túndé: Wọn mà sẹ o, wọn kú àìgbàgbé mi.

Wálé: Àwọn ọbî rẹ náà ńkọ?

Túndé: Wọn ti jade láti àárọ, kò sì yẹ kí wọn pẹ dé mọ.

Wálé: Ó yẹ kí n dúró dè wọn, nítorí pé ó pẹ tí mo ti rí wọn.

Túndé: Kí ni kí n fi sẹ ẹ lálẹjò bá yí?

Wálé: Èmi! Àlejò? Gbogbo ohun tí o bá ní nílẹ pátá ni kí o gbé wá, mà á jẹ wọn. Àmọ, má gbé ọ̀gì wá o.

Túndé: Kí ló dé?

Wálé: N kì í mu ọ̀gì. N kò fẹràn ọ̀gì rárá.

Túndé: Kò burú o, ìrẹ̀sì àti ẹ̀wà ni mo fẹ́ fún ẹ jẹ o.

Wálé: Ìrẹ̀sì kẹ! Sẹ kò sí iyán tàbí ẹ̀bà ní?

Túndé: Wálé! O ti fẹràn ọ̀kẹ̀lẹ̀ jù. Ọmọ ọkà!

Wálé: Sẹ ìwọ ti gbàgbé ọ̀rọ̀ àwọn Yorùbá tí wọn sọ pé:
“Iyán l’oúnjẹ, ọkà l’oògùn, Àìrí rárá là á j’ẹ̀kọ, K’ẹnu má dilẹ ni ti gúgú.”

Túndé: Ó dára, mà á fún ẹ lẹ̀bà.

Wálé: Hẹ̀n-ẹ̀n-ẹ̀n! O sẹ jàre ọ̀rẹ.

Ìṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

	True Bẹẹ ni	False Bẹẹ kó
1. Àwọn òbíí Túndé wà nílẹ ní ojú tí Wálé ló kí Túndé.	☐	☐
2. Wálé ni ó kọkọ kí Túndé.	☐	☐
3. Kò pẹ tí Wálé rí àwọn òbíí Túndé.	☐	☐
4. Túndé kò mọ Wálé rí tẹlẹ.	☐	☐
5. Àti alẹ ni àwọn òbíí Túndé ti jáde.	☐	☐
6. Gbogbo óúnjẹ tí Túndé ní ló gbé fún Wálé.	☐	☐
7. Wálé fẹràn ògì púpọ.	☐	☐
8. Ìrẹsì àti ẹwà ni Túndé fún Wálé jẹ.	☐	☐
9. Wálé kò fẹràn iyán.	☐	☐
10. Àwọn òbíí Wálé mọ Túndé.	☐	☐

Ìṣẹ Ṣíṣe 2

Lo 'mo fẹràn' láti sọ nìkan márùnún tí o fẹràn àti ìdí tí o fi fẹràn wọn.

Use 'mo fẹràn' to talk about five things you like, and state why you like them.

Bí àpẹẹrẹ:

Mo fẹràn owó nítorí pé mo lè fi ra ohun tí ó bá wù mi.

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Lo 'n kò fẹràn' láti sọ nṣẹkàn mǎrùnún tí o kò fẹràn àti ìdí tí o kò fi fẹràn wọ́n.

Use 'n kò fẹràn' to talk about five things you do not like, and state why you do not like them.

Bí àpẹẹrẹ:

N kò fẹràn àìsàn nítorí pé kì í jẹ kí n ẹe ohun tí mo bá fẹ ẹe.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Lesson 2 - Ẹkọ Kejì: Àwọn òúnjẹ òdòjọ (Daily meals)

Àwọn Yorùbá fẹràn òúnjẹ wònyí:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Mọ́ínmọ́ín àti ògì 2. Àkàrà àti ògì 3. Iṣu àti ẹyin 4. Ẹwà àti búrédì 5. Dòdò àti ẹyin 6. Búrédì àti sandîṇì 7. Búrédì àti ẹyin 8. Iṣu àti ọbẹ ata 9. Búrédì àti bọ̀tà 10. Síríàlì (Corn Flakes, Rice Krispies) 11. Kókà Oòtù (Quaker Oats) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ẹ̀bà tàbí iyán tàbí àmàlà pẹ̀lú ọ̀bẹ̀ ẹ̀gú sí tàbí ilá, tàbí ẹ̀fọ̀, tàbí ewédú, tàbí ẹ̀fọ̀ ẹ̀lẹ̀gùúsí 2. Ìrẹ̀sì àti dòdò 3. Ìrẹ̀sì àti mọ́ínmọ́ín 4. Ìrẹ̀sì àti ẹ̀wà 5. Ìrẹ̀sì jòlọ́fù àti adìẹ/ẹ̀ran/ẹ̀ja 6. Dòdò àti ẹ̀yin 7. Dòdò àti ẹ̀wà 8. Dòdò àti mọ́ínmọ́ín
--	--

Oúnjẹ	Ọ̀bẹ̀	Ẹ̀lò ọ̀bẹ̀	Ẹ̀so	Ìpápánu
olókèlè: ẹ̀bà, iyán, àmàlà, fùfú, ẹ̀bà, semolina	ọ̀bẹ̀ ẹ̀gú sí, ilá, ẹ̀fọ̀, ewédú, ẹ̀fọ̀ ẹ̀lẹ̀gùúsí	tàtàsé, atarodo, tò máàtì, àlùbòsà epo pupa, irú, òròro	ọ̀pẹ̀ òyìnbó, ọ̀gèdè wẹ̀wẹ̀, ìbẹ̀pẹ̀, gúrọ̀fà, ọ̀sàn, àgbọ̀n, mà̀ngòrò	sìnìnsìn, pọ̀fupọ̀fù, ìpékeré, kókoró, ẹ̀pà, gúrúrú, bọ̀lò
alálólókèlè: Ìrẹ̀sì funfun, Ìrẹ̀sì jòlọ́fù, ẹ̀wà, dodo, mọ́ínmọ́ín, ẹ̀yin, ògì, àkàrà, búrédì, sandîṇì, iṣu,	adìẹ, ẹ̀ran, ẹ̀ja	ẹ̀fọ̀: tètẹ̀, ẹ̀kọ̀, ewúro, gbúre		

Síse oúnjẹ ní ilẹ̀ Yorùbá

Ríro iyán (Recipe for iyán)

1. Gbé ìkòkò sọrí iná
2. Da omi sínú ìkòkò
3. Jẹ ki omi hó
4. Da iyán sínú omi híhó
5. Ro iyán nínú omi híhó fún ìṣẹ́jú márùnún sí mẹwàá
6. Bí ó bá ẹ fẹ ẹ sí (ní líle tàbí ní rírò)
7. Tí ó bá le jù, fi omi díẹ sí
8. Tí ó bá rò jù, fi iyán díẹ sí
9. Dé e fún bíi ìṣẹ́jú márùnún, tún rò ó. Ó ti jinná nìyẹn!
10. Jẹ iyánàn rẹ pẹ̀lú ọbẹ ilá tàbí ọbẹ ẹfọ tàbí ọbẹ ẹfọ ẹlẹ́gùúsí.

- Ẹkú ìjẹun o! (Bon appetit!)

Èlò ọbẹ ẹlẹ́gùúsí (ingredients for ẹ́gùsí stew)

- ẹ́gùsí
- ata
- omi
- ẹfọ
- epo pupa
- ẹran
- omi ẹran
- iyọ
- àlùbòsà

Síse ọbẹ ẹlẹ́gùúsí (Recipe for ẹ́gùsí stew)

1. Lọ ẹ́gùsí pẹ̀lú omi
2. Ge àlùbòsà sí wẹwẹ
3. Da àlùbòsà sínú ẹ́gùsí
4. Gbé ìkòkò ọbẹ sọrí iná
5. Da epo pupa sínú ìkòkò ọbẹ
6. Tí epo pupa bá gbóná díẹ
7. Da àlùbòsà àti ẹ́gùsí sínú epo pupa
8. Jẹ ki ó sẹ díẹ
9. Da ata lílò àti omi ẹran sínú ìkòkò ọbẹ
10. Ro gbogbo ẹ pọ
11. Lẹ́yìn ìṣẹ́jú márùnún, da ẹfọ gígé sínú rẹ
12. Fi magí àti iyọ sí i.
13. Lẹ́yìn ìṣẹ́jú márùnún, ó ti jinná nìyẹn!

- Ẹkú ìjẹun o! (Bon appetit!)

Verbs 'jẹ, mu' (eat, drink)

Mo fẹ jẹ ìrẹ̀sì.	→	<i>I want to eat rice.</i>
Mo fẹ mu omi.	→	<i>I want to drink water.</i>

Mo lè jẹ ìrẹ̀sì.	→	<i>I can eat rice.</i>
Mo lè mu omi	→	<i>I can drink water.</i>

Iṣẹ́ Ṣíṣe 1

Parí àwọn ọrọ̀ wọ̀nyí.

Complete the following sentences.

1. Fún òùngbẹ, àwọn ènìyàn lè mu _____
2. Tí ebí bá ń pa mí, mo lè jẹ _____
3. Tí òùngbẹ bá ń gbẹ mí, mo lè mu _____
4. Tí mo bá fẹ jẹ ìpápánu, mo lè jẹ _____
5. Tí mo bá fẹ jẹ èso, mo lè jẹ _____

Iṣẹ́ Ṣíṣe 2

Lo ọ̀rọ̀-ìṣe tó dára láti ṣàlàyé bí a ṣe le se àwọn oúnjẹ wònyí.

Use the correct verb to describe how to prepare these foods.

Bí àpẹẹrẹ:

se iṣu

1. _____ iyán
2. _____ ẹyin
3. _____ ìrẹ̀sì jòlọ́fù
4. _____ àmàlà
5. _____ dòdò
6. _____ ẹwà
7. _____ àṣàró
8. _____ ẹbà
9. _____ àkàrà
10. _____ ògì

Iṣẹ́ Ṣíṣe 3

Lo ọ̀rọ̀-ìṣe tó dára láti ṣàlàyé àwọn oúnjẹ àti nṛkan mímu wònyí.

Use the correct verb to describe eating or drinking of the following.

Bí àpẹẹrẹ:

mu omi

1. _____ ẹbà
2. _____ ẹmu
3. _____ kóòkì
4. _____ àmàlà
5. _____ ògì

Iṣẹ Ẹ́ṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ́rẹ́.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni àwọn óúnjẹ àárò mẹ́rin tí àwọn Yorùbá lè jẹ?
_____
2. Kí ni àwọn óúnjẹ ọ́sán márùnún tí àwọn Yorùbá lè jẹ?
_____
3. Dárúkọ àwọn nṣẹ́ mẹ́rin tí ìwọ máa ń jẹ ní àárò?
_____
4. Dárúkọ àwọn óúnjẹ mẹ́ta tí àwọn Yorùbá lè jẹ ní alẹ́?
_____
5. Kí ni àwọn eso mẹ́ta tí ìwọ fẹ́ràn láti jẹ?
_____
6. Kí ni àwọn ọmọ́dé fẹ́ràn láti jẹ ní ilúù rẹ?
_____
7. Kí ni àwọn ọmọ́dé fẹ́ràn láti mu ní ilúù rẹ?
_____
8. Kí ni màamáà rẹ fẹ́ràn láti jẹ ní àárò?
_____
9. Àwọn óúnjẹ wo ni bàbáà rẹ fẹ́ràn láti jẹ?
_____
10. Àwọn eso wo ni màamáà rẹ fẹ́ràn láti jẹ?
_____
11. Kí ni àwọn nṣẹ́ tí ìwọ fẹ́ràn láti mu?
_____
12. Àwọn eso wo ni ìwọ fẹ́ràn láti jẹ?
_____
13. Kí ni àwọn nṣẹ́ tí ìwọ lè jẹ ní ọ́sán?
_____
14. Kí ni àwọn nṣẹ́ tí bàbáà rẹ fẹ́ràn láti mu?
_____
15. Kí ni àwọn nṣẹ́ tí àwọn ẹbî rẹ lè jẹ ní alẹ́?
_____

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àláfó wònyí

Fill in the spaces below with appropriate pronouns.

Nígbà tí mo délé láti ilé—ìwéè mi, màamáà mi bí mí pé kí ni mo fẹ_____. Mo dá wọn lóhùn pé iyán ni. Wọn sọ wipe àwọn kò lè _____iyán ní àsìkò náà torí pé ó ti rẹ àwọn, sùgbọ́n tí ó bá jẹ àmàlà ni mo fẹ ni, àwọn ṣìlè_____ò. Màamáà mi_____àmàlà fún mi, mo sì _____ẹ pẹ̀lú ọbẹ ewédú àti ẹran. Mo fẹràn màamáà mi gan-an ni.

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Ṣe àlàyé bí wọn ṣe máa ń ṣe óúnjẹ kan nílúù rẹ.

Lesson 3 - Èkọ Kẹta: In the market

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Ìsòròngbèsì láààrin Bùnmi àti Tósìn. (Dialogue between Bùnmi and Tósìn.)

Bùnmi: Kí ni orúkọ ọjà tí wọn ń ná ní àdúgbò tí a rìn kojá yẹn?

Tósìn: Ọjàa Sánhgo ni.

Bùnmi: Šé ọjà kan soṣo tí ó wà ní ilú Ìbàdàn nìyẹn ní?

Tósìn: Rára o!

Bùnmi: Kí ni orúkọ àwọn ọjà tí ó kù àti àwọn ohun tí a lè rí rà ní ibẹ?

Tósìn: Oríṣiríṣi ọjà ló wà ní ilú Ìbàdàn yí. Nínú wọn ní a ti rí Ọjàa Sánhgo, Ọjàa Mápó, Ọjà Alẹ̀ṣinlọ́yẹ, Ọjàa Dùgbẹ, àti Ọjà Orítamérin. Bí àpẹrẹ, a lè rí ohun èlò ẹnú ń jẹ rà ní ọjà Alẹ̀ṣinlọ́yẹ bí ó ti lẹ jẹ pé ìsò àwọn álaṣo ló pò jù níbẹ. Àwọn èlò oúnjẹ bíi ata, tò máàtì, epo pupa, irú, òróó, àlùbòsà, ilá, ègúsí àti oúnjẹ bíi ìrẹ̀sì, èwà, àgbàdo, ẹja, ẹran, gàrí, èlùbò, àti ẹfọ. A tún lè rí àwọn èso bíi ọsàn, mángòrò, ìbẹ̀pẹ àti bẹ̀pẹ bẹ̀pẹ lọ ní àwọn ọjà wònyí. Nínú àwọn ọjà tí mo dárúkọ wònyí, a lè sọ wípé Ọjàa Sánhgo, Mápó, àti Alẹ̀ṣinlọ́yẹ ni àwọn ọjà tí wọn tóbi jù ní ilú Ìbàdàn.

Bùnmi: Èyí mà dára o. Wọn yàtò púpọ sí àwọn ọjà tí a máa ń ná ní Ilé-Iṣẹ.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ọjà tí Bùnmi àti Tósìn rìn kojá?
_____
2. Yàtò sí èlò oúnjẹ àti oúnjẹ, kí ni nhkan tí a tún lè ra ni ọjà Alẹṣinlọyé?
_____
3. Kí ni orúkọ ìlú tí Bùnmi ti wá?
_____
4. Orúkọ ọjà mèlòó ni Tósìn dárúkọ?
_____
5. Dárúkọ àwọn ọjà tí Tósìn sọ wípé wọn tóbi jù ní ìlú Ìbàdàn?
_____
6. Kí ni àwọn èlò oúnjẹ tí a lè rà ní ọjà Alẹṣinlọyé?
_____
7. Dárúkọ àwọn ọjà tí ó wà ní ìlúù rẹ.
_____
8. Kí ni àwọn èlò oúnjẹ tí a lè rí rà ní àwọn ọjà tí ó wà ní ìlúù rẹ?
_____
9. Kí ni ìdírẹ̀ tí Bùnmi fi sọ wípé “Èyí mà dára o”?
_____
10. Níbo ni ìlú Ìbàdàn wà?
_____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Mú èyí tó bá tònà nínú àwọn wònyí.

Circle the correct answer.

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ́rẹ́. Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ́rẹ́.

1. Kí ni orúkọ ọjà kan tí ó wà ní ìlú Ìbàdàn tí Tósìn dárúkọ?
  - a. Ọjàa Dùgbẹ
  - b. Ọjà Ọba
  - c. Ọjà Ilé-Ifẹ
  - d. Ọjà Orítamẹfà

2. Kí ni wọn ń tà ní Ọjà Alẹṣinlọ́yẹ?
  - a. asọ
  - b. bàtà
  - c. aago
  - d. àwòrán

3. Ọjà wo ni ó tóbi jù láàárin àwọn ọjà tí wọn wà ní ìlú Ìbàdàn?
  - a. Ọjàa Mápó
  - b. Ọjàa Dùgbẹ
  - c. Ọjà Orítamẹrin
  - d. Ọjà Ọba

4. Kí ni orúkọ ìlú tí Tósìn tí wá?
  - a. Ilé-Ifẹ
  - b. Ìbàdàn
  - c. Èkó
  - d. Abẹ̀òkúta

5. Orúkọ ọjà mélòó ni Tósìn dárúkọ pe wọn tóbi jù ní ìlú Ìbàdàn?
  - a. Mẹta
  - b. Méjì
  - c. Márùnún
  - d. Mefà

Oúnjẹ ní ilẹ̀ẹ̀ Yorùbá (*Food in Yorùbá land*)

Oúnjẹ olókèlè àti oúnjẹ tí kílí ẹ̀ se olókèlè ni ọ̀nà méjì pàtàkì tí àwọn oúnjẹ Yorùbá pín sí. Àwọn oúnjẹ olókèlè ni ẹ̀bà, iyán, àmàlà ọ̀ṣu, àmàlà láfún àti fùfú. Àwọn oúnjẹ tí kílí ẹ̀ se olókèlè ni ìrẹ̀sì, ẹ̀gbo, ẹ̀wà, àṣàró àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Púpọ̀ nínú àwọn oúnjẹ olókèlè ni wọn máa ń fi ẹ̀gẹ̀ ẹ̀. Ẹ̀gẹ̀ ni wọn fi ń ẹ̀ gààrí, àmàlà láfún àti fùfú. Nínú gààrí lati rí ẹ̀bà. Nínú ọ̀ṣu lati rí àmàlà ọ̀ṣu àti iyán.

Oríṣíríṣi ọ̀bẹ̀ ni àwọn Yorùbá máa ń jẹ. Díẹ̀ nínú àwọn ọ̀bẹ̀ yìí ni ọ̀bẹ̀ ẹ̀fọ̀, ilá, amúnútutù, ẹ̀gúsí, ewédú àti gbẹ̀gìrì. Ọ̀bẹ̀ ilá dára fún oúnjẹ òkèlè bíi ẹ̀bà. Ọ̀bẹ̀ ẹ̀gúsí ni àwọn ènìyàn sáábà máa ń fi jẹ iyán. Ọ̀bẹ̀ ewédú àti gbẹ̀gìrì ni àwọn ènìyàn gbogbo sọ wípé ó dára jù fún àmàlà láfún àti àmàlà ọ̀ṣu. Oríṣíríṣi ọ̀bẹ̀ ẹ̀fọ̀ ni ó wà: ọ̀bẹ̀ ẹ̀fọ̀ ẹ̀kọ̀, tètẹ̀, gbúre, ewúro àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Oríṣíríṣi ẹ̀ran ni wọn fi ń se ọ̀bẹ̀. Nínú àwọn ẹ̀ran wònyí ni ẹ̀ran ògúfẹ̀, màálù, ẹ̀lẹ̀dẹ̀ àti ẹ̀ran ìgbẹ̀. Oríṣíríṣi ara ẹ̀ran ni wọn sì ń jẹ. Nínú wọn ni ẹ̀kìlì, ẹ̀dọ̀ àti kídínrín. Àwọn Yorùbá sì máa ń fi ẹ̀ja se ọ̀bẹ̀ nígbà mìíràn. Nínú àwọn ẹ̀ja wònyí ni ẹ̀ja àrọ̀, ẹ̀plà, ọ̀bòkún, aláranán, panla, ẹ̀sáwá àti ẹ̀ja gbígbẹ̀. Wọn sì tún máa ń fi adìẹ̀, tòlótóló, awó àti ìgbín se ọ̀bẹ̀ pẹ̀lú.

Yorùbá gbàgbọ̀ wípé àwọn ẹ̀yáa Yorùbá kòòkan fẹ̀ràn oúnjẹ kan ju òmíràn lọ. Bí àpẹ̀ẹ̀ẹ̀, àwọn Èkítì fẹ̀ràn iyán. Àwọn Ìbàdàn ni ó ni àmàlà láfún. Àwọn Ìjẹ̀bú fẹ̀ranan gààrí àti ẹ̀bà. Ọ̀wọ̀ ni àwọn Yorùbá fi máa ń sáábà jẹ òkèlè nítorí pé wọn ní ìgbàgbọ̀ pé àtẹ̀lẹ̀wọ̀ ẹ̀ni kílí tan ní jẹ. Ẹ̀gbẹ̀n àwọn mìíràn máa ń fi fọ̀kọ̀ jẹun.

Àwọn Yorùbá sì máa ń jẹ ẹ̀so bíi ọ̀sàn (òrombó), ìbẹ̀pẹ̀, ọ̀pẹ̀ ọ̀yìnbo, àgbálùmọ̀ àti ọ̀gẹ̀dẹ̀ wẹ̀wẹ̀. Ìpápánu bíi bọ̀lẹ̀ àti ẹ̀pà wà lára oúnjẹ tí àwọn ènìyàn máa ń jẹ. Bọ̀lẹ̀ ni ọ̀gẹ̀dẹ̀ tí wọn yan. Àwọn ènìyàn tun máa ń jẹ ìpẹ̀keré, gúgúrú, ẹ̀pà àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Ní gbogbo ìgbà ni àwọn Yorùbá máa ń mu omi pẹ̀lú oúnjẹ wọn. Ẹ̀gbẹ̀n lẹ̀kọ̀kan, wọn máa ń mu mínírà bíi kókòkì, fáńtá àti pẹ̀pusí. Nígbà mìíràn, wọn tún máa ń mu ẹ̀mu fún fàájì tàbí nígbà ìnawó bíi ìṣílẹ̀, ìṣomọ̀lórúkọ̀, ìgbéyàwó, ọ̀jọ̀ ìbí àti ọ̀dún ìbílẹ̀ bíi ọ̀dún egúngún. Kí a má gbàgbé pé àwọn Yorùbá náà máa ń mu tìlì tábí kọfí o!

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnṣẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ọnà mélòó ni ọúnjẹ tí àwọn Yorùbá máa ń jẹ pín sí?
_____
2. Kí ni àwọn ọúnjẹ olókèlè?
_____
3. Kí ni àwọn ọúnjẹ tí kì í ṣe olókèlè?
_____
4. Irú ọúnjẹ wo ni àwọn Ìbàdàn fẹràn?
_____
5. Ọúnjẹ wo ni àwọn Èkìtì fẹràn?
_____
6. Dárúkọ ìpápánu méjì tí àwọn Yorùbá máa ń jẹ.
_____
7. Oríṣi ọbẹ mélòó ni a dárúkọ nínú àròkọ yìí?
_____
8. Kí ni a máa ń fi ṣe púpọ nínú àwọn ọúnjẹ olókèlè?
_____
9. Ọbẹ wo ni ó dára fún ọúnjẹ òlókèlè?
_____
10. Kí ni ìdíí rẹ tí àwọn Yorùbá fi ń fọwọ jẹun?
_____
11. Kí ni ìpápánu tí àwọn ènìyàn máa ń jẹ ní ìlúù rẹ?
_____
12. Kí ni àwọn ọúnjẹ tí kì í ṣe olókèlè tí ìwọ máa ń jẹ?
_____
13. Kí ni àwọn ọúnjẹ tí ìwọ máa ń fi ọwọ jẹ?
_____
14. Kí ni àwọn ọúnjẹ ìlú òkèèrè tí àwọn Yorùbá máa ń jẹ?
_____
15. Irú ọúnjẹ wo ni ó yẹ kí àwọn ènìyàn máa jẹ? Kí n ìdíí rẹ?
_____

Iṣẹ Ṣíṣe 4

To àwọn òunjẹ tí o rí kà nínú àyọkà yìí sí abẹ àwọn ọrọ wọnyí.

List the various types of food or drink you read in the passage above into the groups below.

1. Oúnjẹ olókèlè: _____
2. Oúnjẹ tí kì í ṣe olókèlè: _____
3. Ìpápánu: _____
4. Nṣhkan mímu: _____
5. Ọbẹ: _____

Iṣẹ Ṣíṣe 5

To àwọn òunjẹ tí o mò ní ìlúù rẹ sí abẹ àwọn ọrọ wọnyí.

List the various types of food or drink in your country under the categories below.

1. Oríṣíríṣi ẹja: _____
2. Oúnjẹ tí kì í ṣe olókèlè: _____
3. Ìpápánu: _____
4. Nṣhkan mímu: _____
5. Ọbẹ: _____
6. Oúnjẹ àárò: _____
7. Oúnjẹ ọsán: _____
8. Oúnjẹ alẹ: _____
9. Oríṣíríṣi ẹfọ: _____
10. Oríṣíríṣi ẹwà: _____

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wọnyí sílẹ ní èdè Yorùbá

Write down the meaning of the following expressions in Yorùbá

1. ohun-èlò ẹnú-ń-jẹ
2. wọn yàtò
3. oúnjẹ olókèlè
4. àtẹlẹwọ ẹni kì í tan ní jẹ
5. ìsọmọlórúkọ
6. ìgbéyáwó

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin:

Ríra ounjẹ nínú búkà tàbí ilé ìtajà ounjẹ.

(Ordering food in a restaurant)

Àwọn ilé ìtajà ounjẹ alábódé ti wà káàkiri ilẹ̀ Yorùbá. Àwọn ounjẹ òkèèrè bíi meat pie, salad, chicken pie, egg buns àti bẹẹ bẹẹ lọ, pẹ̀lú àwọn ounjẹ ìbílẹ̀ bíi iyán, ẹ̀bà àti àmàlà ni wọn n tà ní ilé àwọn ounjẹ yí. Púpọ̀ nínú wọn wà ní ìlú ríla bíi Ẹ̀kọ̀ àti Ìbàdàn. Àwọn aláṣẹ ló sáábà máa n jẹun ní àwọn ilé ounjẹ yí. Díẹ̀ nínú àwọn ilé ounjẹ yí ni Tantalizer, Mr. Biggs àti Right Choice.

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Oníbàárà: Màmá, irú ounjẹ wo ni ẹ ní?

Màmá Olóúnjẹ: Ẹ̀bà, iyán, ọ̀kà gidi àti fùfù.

Oníbàárà: Irú ọ̀bẹ̀ wo ló wà?

Màmá Olóúnjẹ: Ọ̀bẹ̀ ilá, ẹ̀gúsí, ewédú àti gbẹ̀gìrì.

Oníbàárà: Irú ẹ̀ran wo ló wà?

Màmá Olóúnjẹ: Ẹ̀ran ògúnfe, màlúù àti ọ̀yà.

Oníbàárà: Ẹ̀ja n kọ? Irú ẹ̀ja wo ló wà?

Màmá Olóúnjẹ: Ẹ̀ja sáwá, ẹ̀ja ẹ̀pà, ẹ̀ja aborí àti ẹ̀ja àrọ̀.

Oníbàárà: Eélòó ni ìgbákọ̀ àmàlà kan?

Màmá Olóúnjẹ: Ogúnun náíra.

Oníbààrà:	Şé ó gba náíà mǎrùnúnínlógún?
Màamá Olóúnjẹ:	Rára, kò gbà. Ogúnun náíà ní ìgbákọ.
Oníbààrà:	È fún mí ní ìgbákọ méré.
Màamá Olóúnjẹ:	Irú ọbẹ wo lẹ fẹ? Ọbẹ ilá, ewédú, gbẹgìrì, ègúsí àti èfọ rírò.
Oníbààrà:	È fún mí ní àbùlà.
Màamá Olóúnjẹ:	Èrán ñkọ?
Oníbààrà:	Eélòó ní ẹran kọ̀ọkan?
Màamá Olóúnjẹ:	Náíà mǎrùnún ní ẹran kọ̀ọkan.
Oníbààrà:	È fún mí ní ẹran méjì?
Màamá Olóúnjẹ:	Şé omi lẹ fẹ tàbí míníà?
Oníbààrà:	Irúu míníà wo lẹ ní?
Màamá Olóúnjẹ:	A ní fáńtà, kòòkì, sípíràlì, sẹ́fúnọ̀pù, pẹpusí àti dọkítọ pẹpẹ.
Oníbààrà:	Eélòó ní kòòkì yín?
Màamá Olóúnjẹ:	Ọgbọ̀nọ̀n náíà ní.
Oníbààrà:	È fún mí ní kòòkì kan. Eélòó ní owó mí jẹ?
Màamá Olóúnjẹ:	Owóo yín jẹ ọgọ̀fàa náíà.
Oníbààrà:	È gba owó.
Màamá Olóúnjẹ:	È şé o. (Oníbààrà gba óúnjẹ, ó sì wọ inúu búkà lọ láti jẹ óúnjẹ rẹ.)

Işé Şíşẹ 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Irú óúnjẹ wo ní màamá olóúnjẹ ní?

2. Irú nńkan mímu wo ní màamá olóúnjẹ ní?

3. Óúnjẹ wo ní oníbààrà rà?

4. Eélòó ní oníbààrà san?

5. Kí ní oníbààrà mu?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Lo ‘eélòó’ láti fi bèèrè iye tí wọn n ta àwọn oúnjẹ wònyí.

Use the interrogative ‘eélòó’ to ask for the price of the following items

Bí àpẹẹrẹ:

ẹwà / ₦ 10

Eélòó ni ẹ n ta ẹwà?

Náírà mẹwàá ni.

1. Ẹbà àti ọbẹ ilá / ₦150
2. Ẹkọ àti mọ́ínmọ́ín / ₦120
3. Kóòkì ìgò méjì / ₦200
4. Ìrẹ̀sì jòlọ̀fọ̀fù / ₦70
5. Ìrẹ̀sì, dòdò àti ẹwà / ₦500
6. Ìrẹ̀sì, dòdò àti ẹja / ₦600
7. iyán, ọbẹ ẹfọ àti ẹran / ₦750
8. àmàlà, ọbẹ ewédú àti adìẹ / ₦ 690
9. búrẹ̀dì, ẹyin àti tî / ₦170
10. búrẹ̀dì, ẹyin, tî àti ọ̀gẹ̀dẹ / ₦ 190

Iṣẹ́ Ṣíṣe 3

Wá àwọn ọrọ̀ wọnyí.

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

adìẹ, àkàrà, àlùbòsà, àgbàdò, dòdò, búrédì, fùfú, ìnàwó, eran, mífírà

a	f	u	f	ú	l	m	í	n	í	r	à	d	n	a
b	d	l	u	ẹ	g	i	i	ẹ	f	u	n	f	u	d
u	o	ì	f	ẹ	b	n	f	n	e	w	à	s	k	i
r	a	n	ẹ	r	a	i	u	b	i	r	í	k	í	e
e	g	á	a	a	l	r	f	u	n	r	e	s	i	f
d	b	w	s	n	e	a	u	l	o	l	a	ì	n	u
i	a	ó	ò	ì	n	a	w	d	a	à	d	à	d	f
a	l	ì	b	ọ	s	a	à	n	ò	ẹ	h	i	l	u
ẹ	r	a	n	i	l	b	a	b	r	d	i	l	o	b
f	ú	f	u	n	g	e	f	ù	f	ú	ò	í	a	s
d	o	d	o	à	l	ù	b	ọ	s	à	d	b	g	a
ẹ	b	u	r	e	d	i	i	g	b	a	l	e	u	b
a	k	à	r	a	m	i	n	i	r	a	n	u	e	r
o	k	u	n	r	i	n	à	n	m	o	e	s	n	à
à	b	u	r	ẹ	d	ì	a	g	b	a	d	ò	d	o

Chapter 8 - Orí Kẹjọ | ARE YOU FEELING GOOD TODAY?

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to use possessive forms of emphatic pronouns
- About parts of the body
- How to express what to do with different parts of the body
- About the future tense
- About health and sickness
- About different types of sport

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
aboyún	<i>pregnant lady</i>
àgbo	<i>concoction</i>
aládàáni	<i>private</i>
apá	<i>arm</i>
apòògùn	<i>pharmacist</i>
àrùn	<i>disease/illness</i>
babaláwo	<i>the healers</i>
babańlá	<i>ancestor</i>
ẹ̀jìkà	<i>shoulder</i>
eré síṣá	<i>athletics</i>
ewé	<i>leaf</i>
ẹ̀ka	<i>branch</i>
ẹ̀sẹ̀	<i>leg/foot</i>
ẹ̀sẹ̀ jíjà	<i>boxing</i>
gbajúmọ̀	<i>common</i>
ìdàgbàsókè	<i>progress</i>
ìṣẹ̀	<i>work</i>
ìṣẹ̀ abẹ̀	<i>surgery</i>
ìlú	<i>city/town</i>
irin ìṣẹ̀	<i>tool</i>
itan	<i>thigh</i>
ìyá Àbíyè	<i>midwife</i>
nọ̀ṣì	<i>nurse</i>
òlímpíkì	<i>Olympics</i>
oníṣẹ̀gùn	<i>doctor</i>
oníṣẹ̀ abẹ̀	<i>surgeon</i>
ọ̀lájú	<i>civilization</i>
yọ́yínyọ́yín (dókítà eyín)	<i>dentist</i>

Noun Phrases	
agbára omi àti ewé	<i>the power of water and herbs</i>
alábòójútó erée bọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá/rẹ́fírí	<i>soccer referee</i>
àlọ́ pípa	<i>telling of folktales</i>
bọ̀lù àjúsáwọn	<i>basketball</i>
bọ̀lù àfọ̀wọ̀gbá	<i>handball</i>
bọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá	<i>soccer</i>
dókítà àrùn ọ̀pọ̀lọ	<i>psychiatrist</i>
dókítà eyín	<i>dentist</i>
dókítà ojú	<i>optometrist</i>
dókítà olùtójú obìnrin	<i>gynecologist</i>
dókítà ọ̀mọ̀dé	<i>pediatrician</i>
egbò igi/ egbòogi	<i>medicine</i>
eléwé ọ̀mọ	<i>herb seller</i>
eré ìdàrayá	<i>sport/ game</i>
ìjàkadì tàbí ẹ̀kẹ	<i>wrestling</i>
ilé ìta òògùn	<i>pharmacy</i>
ilé ìbímọ	<i>delivery room</i>
ilé ìwòsàn ìjọba	<i>Government/General hospital</i>
ilé ẹ̀kọ́ gíga	<i>institution of higher education</i>
ìṣẹ̀ àjogúnba	<i>inherited job</i>
ìṣẹ̀ àrùn wíwò	<i>the job of curing diseases</i>
ìṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn	<i>medical practice</i>
ìtọ́jú aboyún	<i>pre-natal care</i>
ìtọ́jú aláìsàn	<i>care of the sick</i>
ìtọ́jú ọ̀mọ̀dé	<i>children's care</i>
ìwé àṣẹ̀ ìtọ́jú aláìsàn	<i>authorization to take care of the sick</i>
ìwòsàn òyìnbó	<i>western medicine</i>
ohun búburú	<i>evil</i>
òkè ọ̀rùn	<i>above the neck</i>
olùrànlọ́wọ́ rẹ́fírí	<i>assistant referee/line man</i>
oníṣẹ̀gùn ìbílẹ̀	<i>traditional doctor</i>
òyìnbó amúnisìn	<i>colonial master</i>
ọ̀mọ́ ìkókó	<i>an infant</i>
ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀nà	<i>several ways</i>
pápá ìṣeré	<i>playground</i>

Verbs	
díde	<i>to stand up</i>
fò	<i>to jump</i>
fún	<i>to give</i>
gbóòórùn	<i>to smell</i>
gbọ̀rọ̀	<i>to hear</i>
jà	<i>to fight</i>
jẹun	<i>to eat</i>
jókòó	<i>to sit down</i>
juwọ̀	<i>to wave hand</i>
kàpọ̀	<i>to put together</i>
kàwèé	<i>to read</i>
kọ̀wèé	<i>to write</i>
lò	<i>to use</i>
pàtẹ̀wọ̀	<i>to clap</i>
rà	<i>to buy</i>
rẹ̀rìnín	<i>to laugh</i>
rìn	<i>to walk</i>
ríran	<i>to see</i>
ronú	<i>to think</i>
sáré	<i>to run</i>
sín	<i>to sneeze</i>
sunkún	<i>to cry</i>
wẹ	<i>to take a bath</i>

Verb Phrases	
bá ... jà (serial verb)	<i>to be afflicted with; fight with</i>
fí ẹ̀ (serial verb)	<i>make do</i>
fojú sí	<i>to observe</i>
fọ ẹ̀nu	<i>to brush teeth</i>
fun fẹ̀rẹ̀	<i>to play trumpet; to blow balloon</i>
gba bọ̀òlù	<i>to play soccer</i>
gba ìwé àṣẹ	<i>to get permission</i>
gba ìwúre	<i>go to parents for prayers</i>
gbá tẹ̀nìsì	<i>to play tennis</i>

jẹ ohun tí	<i>is something that</i>
jẹ ọúnjẹ àárọ̀	<i>to eat breakfast</i>
jogún àìsàn wíwò	<i>to inherit the healing of diseases</i>
jogún iṣẹ́	<i>inherit the profession</i>
jọ̀ọ kúrò ojèrè	<i>please, leave me alone</i>
kò ní látí gbà	<i>do not have to obtain</i>
kun ojú	<i>to put on make-up</i>
látí fí ẹ	<i>to make</i>
látí fí wo ààrùn	<i>to cure disease/illness</i>
látí já ewé	<i>to pluck leaves</i>
látí gbẹ́bí	<i>to deliver (baby)</i>
látí mọ́ irú àrùn	<i>to know what type of disease</i>
lo agbára	<i>to use power</i>
lọ sí ilé-ìwé	<i>to go to school</i>
lọ rí (serial verb)	<i>to go see</i>
máa n bọ̀ Ọ̀rìṣà Ọ̀lọ́mọ	<i>to worship the children's deity</i>
máa n dá ifá	<i>to consult the oracle</i>
máa n gbo pọ̀	<i>to combine/to mix</i>
mọ́ wípé	<i>to know that</i>
mú... wá (serial verb)	<i>to bring</i>
ní ìgbàgbọ́ wípé	<i>to have the belief that</i>
nu ara	<i>to dry body</i>
pa ara	<i>to put on body lotion</i>
ran ... lówó	<i>to help</i>
ṣe ìtọ́jú ọmọ ìkókó	<i>to take care of the infant</i>
sọ wípé	<i>to say that</i>
tẹ̀ dùrù	<i>to play piano</i>
tọ̀ nńkan wò	<i>to taste something</i>
wà lára	<i>to be among</i>
wo tẹlífisàn	<i>to watch TV</i>
wọ aṣọ	<i>to put on clothes</i>
wọ bàtà	<i>to wear shoes</i>
ya irun	<i>to comb hair</i>

Adjectives

òpòlòpò	<i>several</i>
wònyí	<i>these</i>
wópò	<i>common</i>
yàtò	<i>different</i>

Adverbs

sáábà	<i>usually</i>
tún	<i>also</i>

Adverbial phrase

tí mo bá jí	<i>when I wake up</i>
-------------	-----------------------

Prepositional phrases

bíi Ọ̀ṣun àti Ọ̀ya	<i>such as Ọ̀ṣun and Ọ̀ya</i>
inú igbó	<i>inside the bush/forest</i>
kí ayé tó di ayé ọ̀lájú	<i>before the world became civilized</i>
kí wọn tó lè ẹ	<i>before they can do/make</i>
kí wọn tó gba	<i>before they can be given/awarded</i>
láti fi ẹ̀ ọ̀tọ̀jú	<i>for taking care of</i>
láti kékeré	<i>from childhood</i>
láti ọ̀kẹ̀ ọ̀kun	<i>from abroad/ from overseas</i>
láti ...	<i>from ...</i>
láti ọ̀wọ̀ àwọn babańlá	<i>from the ancestors</i>
lọ̀wọ̀ ẹ̀jọ̀ba	<i>from government</i>
ní àárín	<i>in between/in the middle of</i>
ní ẹ̀gbàgbọ̀ wípé	<i>believe that</i>
ní ọ̀wúrọ̀/àárọ̀	<i>in the morning</i>
nípa	<i>about</i>
nítorí èyí ni	<i>it's because of this</i>
nítòrí ẹ̀dí èyí	<i>for this reason; because of this</i>
yàtò sí èlẹ̀yí	<i>besides this</i>

Other Expressions	
àwọn èyí tí ó wọpọ̀	<i>the most common</i>
bojúbojú àti ẹ̀kùn mẹ̀ran	<i>types of hide and seek games</i>
ìlera ni oògùn ọ̀rọ̀	<i>health is wealth</i>
ìtumọ̀ èyí ni pé	<i>this implies/this means that</i>
o dé nìyẹn	<i>You have come again</i>
ó ẹ̀ pàtàkì láti	<i>it is important to</i>
púpọ̀ nínú	<i>a lot of / many</i>
ẹ̀se tán	<i>on completion/completed</i>
tí ó bá ń bá ènìyàn jà	<i>that people are afflicted with</i>

Lesson 1 - Ẹkọ Kìlíní:

Possessive forms of emphatic pronouns

Possessive Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	tèmi	<i>mine</i> (m/f)	1 st pers.	tàwa	<i>ours</i> (m/f)
2 nd pers.	tìwọ	<i>yours</i> (m/f)	2 nd pers.	tẹyin	<i>yours</i> (m/f)
3 rd pers.	tòhun	<i>his/hers</i> (m/f)	3 rd pers.	tàwọn	<i>theirs</i> (m/f)

Emphatic pronouns have possessive forms derived from being preceded by 'ti'.

A B			
èmi	ti + èmi	→	tèmi
ìwọ	ti + ìwọ	→	tìwọ
òun	ti + òun	→	tòun
àwa	ti + àwa	→	tàwa
ẹyin	ti + ẹyin	→	tẹyin
àwọn	ti + àwọn	→	tàwọn

Ti + emphatic subject pronouns above contract to become tèmi, tìwọ, etc.
Notice that in the column B, the low tone on the first vowel of the pronoun is retained.

Using possessive pronouns in sentences:

- Tìwọ ni aṣọ náà
- The cloth is yours

- Ìbídùn sọ pé tòun ni ìwé náà
- Ìbídùn said that the book is hers

- Tiwa ni ajá yẹn
- The dog is ours

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àláfọ wònyí.

Use the correct possessive pronoun in the blank space provided.

1. _ni ìwé yẹn. (mine)
2. Aṣọ_____wà ní orí ibùsùn. (yours pl.)
3. Àwọn ọmọ_____wà ní ilé-ẹkọ gíga. (ours)
4. Ìdánwò_____ń bèrè ní ọlẹ. (yours sg.)
5. Nígba wo ni_____ń bèrè? (yours pl.)

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àláfọ wònyí.

Use the correct possessive pronoun in the blank space provided.

Bí àpẹẹrẹ:

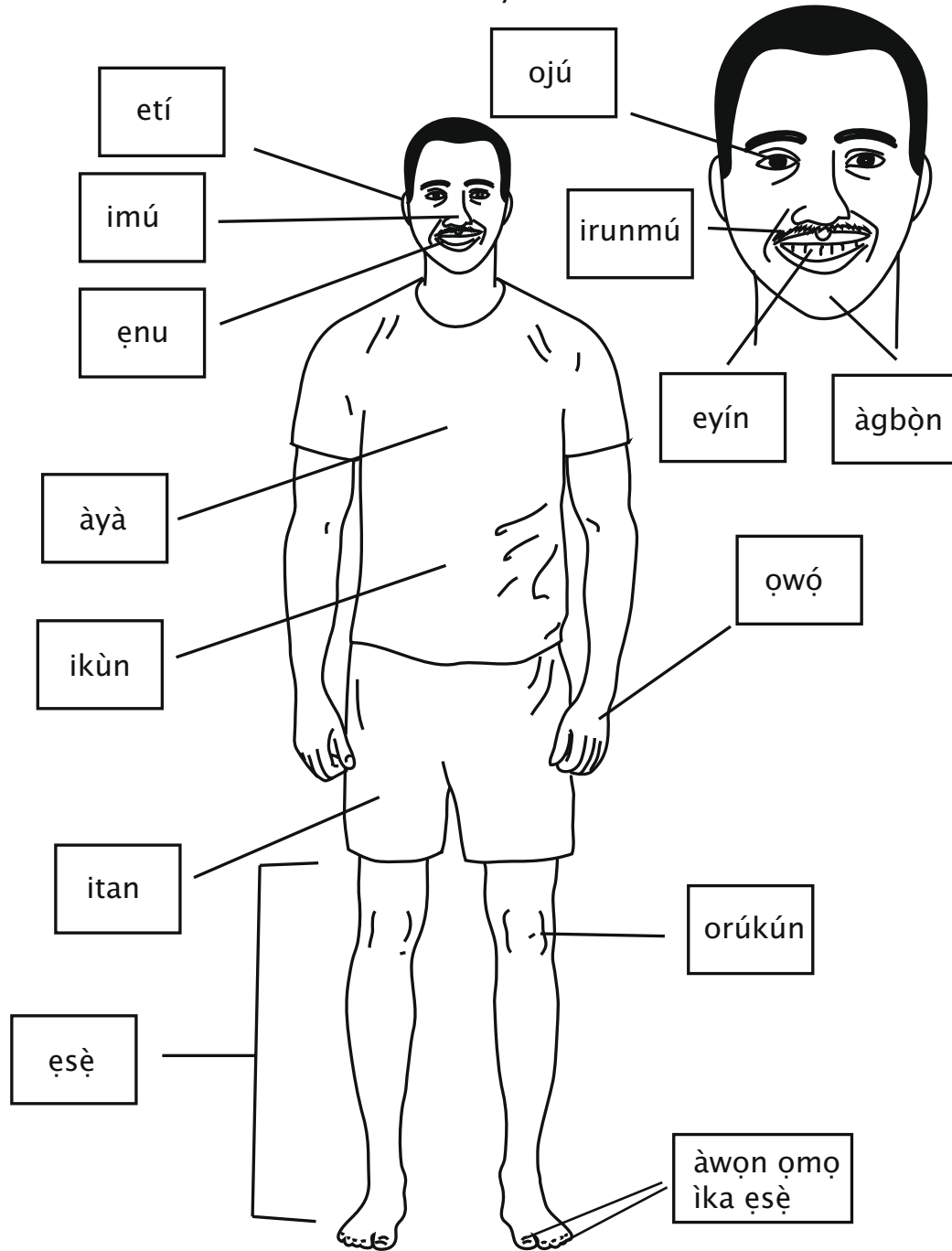
Tèmi_____ni ìwé yẹn (mine)

1. _ni ìwé yẹn (ours).
2. _ni ìwé yẹn (his/hers).
3. _ni ìwé yẹn (theirs).
4. _ni ìwé yẹn (yours pl.).
5. _ni ìwé yẹn (yours sg.).

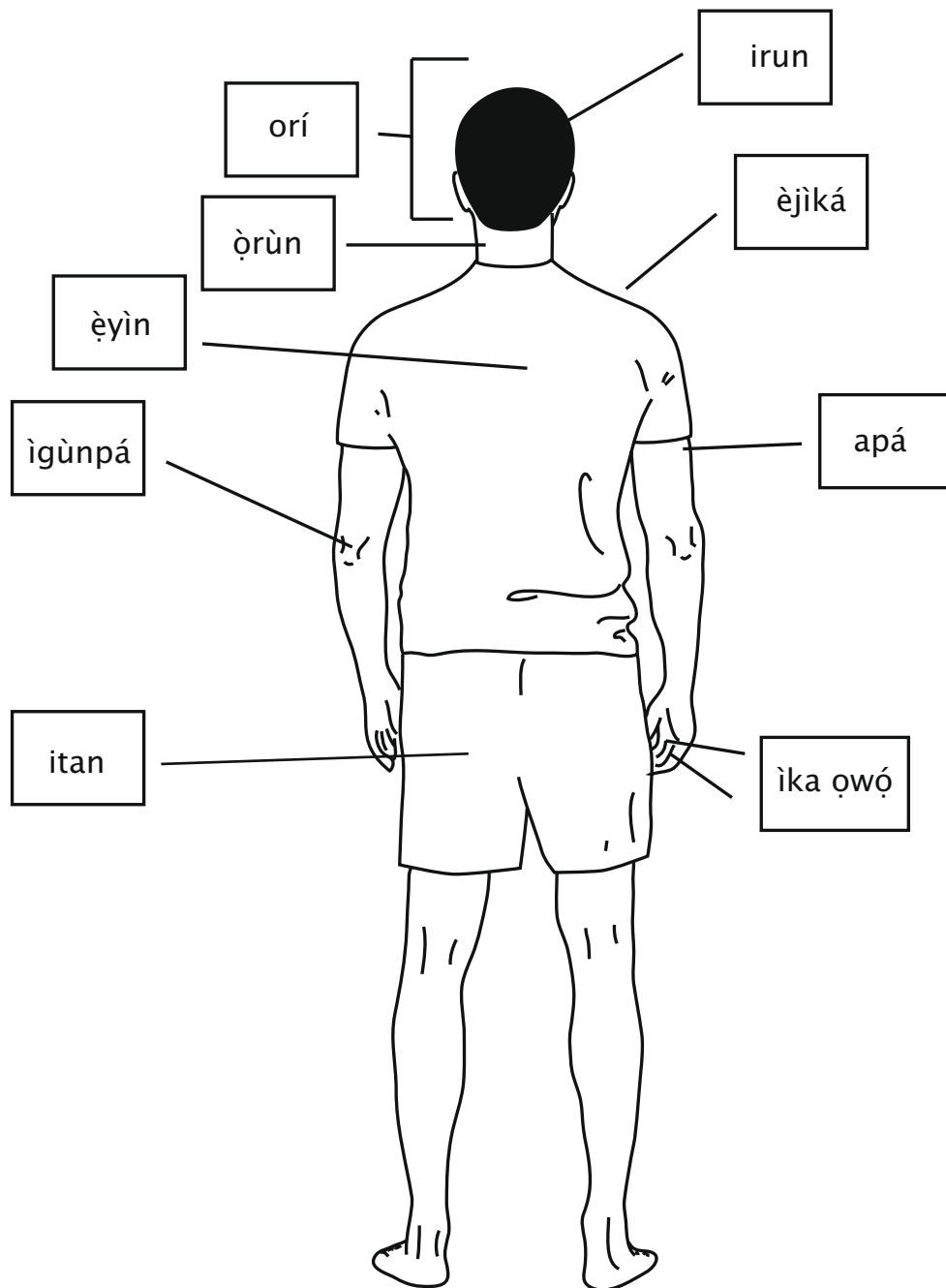
Lesson 2 - Ẹkọ Kejì

Parts of the body

Parts of the body 1 – Front view

Parts of the body 2 – Back view

The interrogative **kí ni** followed by 'what to do with the parts of the body

Kí ni a = **Kí la** what do we...?

n = **I**

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dárúkọ àwọn ẹyà ara tí à ń lò láti ṣe àwọn nṣẹkọ wọnyí:

Mention parts of the body that we use to do the following:

1. Kí la fi ń ronú? _____
2. Kí la fi ń rìn? _____
3. Àwọn ẹyà ara wo ni a/ la fi ń gbá bọ̀dọ̀lù? _____
4. Kí la fi ń tẹ dùrù? _____
5. Kí ló wa ni òkè ọ̀rùn? _____
6. Kí la fi ń sunkún? _____
7. Kí la fi ń rẹ̀rìnín? _____
8. Kí la fi ń gbá tẹ̀nìsì? _____
9. Kí la fi ń wo tẹ̀lífíṣà̀n? _____
10. Kí la fi ń ríran? _____
11. Kí ló wa ni òkè orí? _____
12. Kí la fi ń jẹun? _____
13. Kí ló wa ni àárínin èjìkà àti ọwọ? _____
14. Kí ló wà ní àárínin itan àti ẹsẹ? _____
15. Kí la fi ń kọ̀wèé? _____
16. Kí la fi ń fun fẹ̀rè? _____
17. Kí la fi ń gbọ̀rọ? _____
18. Kí la fi ń gbóòòrùn? _____
19. Kí la fi ń fò? _____
20. Kí la fi ń pàtẹ̀wọ? _____
21. Kí la fi ń jà? _____
22. Kí la fi ń sín? _____
23. Kí la fi ń tọ̀ nṣẹkọ wò? _____
24. Kí la fi ń sàré? _____
25. Kí la fi ń kàwé? _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Sọ ohun tí à ń fi àwọn ẹyà ara wọnyí ẹ.

State what we use these parts of the body for.

Bí àpẹẹrẹ:

orókún: a fi ń kúnlẹ

1. ojú: _____
2. ẹnu: _____
3. etí: _____
4. ọwọ: _____
5. orí: _____
6. imú: _____
7. ẹsẹ: _____
8. eyín: _____
9. ahọn: _____
10. apá: _____

Lesson 3 - Èkọ Kẹta:

Ìlera àti àìsàn (*Health and illness*)

Ìwòsànan ayé àtijọ

Kí ayé tó di ayé ọlájú, ewé àti egbòogi jẹ ohun tí àwọn babańlára wa máa ń lò láti fi wo àrùn. Àwọn oníṣẹ̀gùn máa ń lọ sí inú igbó láti já ewé. Ewé àti egbòogi ni wọn máa ń gbo pọ láti fi ẹ ̀tọ́jú àwọn ènìyàn. Ó ẹ pàtàkì láti mọ wípé àwọn oníṣẹ̀gùn máa ń lo agbára oríṣíríṣi láti mọ irú àrùn tí ó bá ń bá ènìyàn já. Nítorí ìdí èyí, àwọn babaláwo máa ń dá ifá láti mọ irú àrùn ti ó ń ẹ ènìyàn. Ịṣẹ ịṣẹgun jẹ ịṣẹ àjogúnba. Púpọ nínú àwọn oníṣẹ̀gùn ni wọn ń jogún ịṣẹ náa láti ọwọ àwọn babańlára wọn.

Àwọn Yorùbá ní ìgbàgbọ́ wípé ohun búburú ni àrùn jẹ. Nítorí èyí ni wọn fi máa ń sọ wípé: “Ìlera ni oògùn ọrọ”. Ìtumọ èyí ni wípé, ìlera ẹ pàtàkì fún ịṣẹ àti ìdàgbàsókè ènìyàn àti ìlú. Oríṣíríṣi àrùn ni ó máa ń bá àwọn ènìyàn já. Àwọn èyí tí ó wọpọ ni ibàa jẹdọjẹdọ, ibàa pọnjúpọntọ àti bẹẹ bẹẹ lọ. Oríṣíríṣi ̀tọ́jú ni ó wà fún oríṣíríṣi ènìyàn. ̀tọ́jú ọmọdé yàtọ sí ̀tọ́jú aboyún. Ịyá Àbíyè ni orúkọ tí wọn máa ń pe oníṣẹ̀gùn aboyún. Púpọ nínú àwọn Ịyá Àbíyè ni wọn máa ń bọ Ọ̀rìṣà Ọlómọ bíi Ọ̀ṣun àti Ọya. Agbára omi àti ewé ni àwọn Ịyá Àbíyè máa ń lò láti gbẹbí fun àwọn aboyún. Àwọn eléwé ọmọ ni àwọn obìnrin tí wọn ń sáábà máa ń ẹ ̀tọ́jú ọmọ ìkókó. Oríṣíríṣi àgbo ni àwọn eléwé ọmọ máa ń kàpọ láti fi ẹ ̀tọ́jú ọmọ ìkókó.

Ịṣẹ Ịṣẹ 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni àwọn Yorùbá máa fi ń ẹ ̀tọ́jú aláìsàn kí ayé tó di ayé ọlájú?
2. Ọ̀nà wo ni àwọn oníṣẹ̀gùn máa ń gbà mọ irú àrùn tí ó bá ń bá ènìyàn já?
3. Kí ni ìgbàgbọ́ àwọn Yorùbá nípa àrùn?
4. Irú àwọn ènìyàn wo ni ó máa ń ẹ ̀tọ́jú àwọn ọmọdé àti àwọn aboyún ni ayé àtijọ?
5. Bí àrùn bá kọjá nhkan tí a kò lè lo egbòogi fún, kí ni ohun pàtàkì tí àwọn oníṣẹ̀gùn máa ń ẹ?
6. Báwo ni púpọ nínú àwọn oníṣẹ̀gùn ní ayé àtijọ ẹ máa ń di oníṣẹ̀gùn?
7. Kí ni ohun pàtàkì tí àwọn tí ó ń ẹ ̀tọ́jú àwọn aboyún àti ọmọdé máa ń lò láti ẹ ̀tọ́jú wọn?
8. Ẹ àlàyé gbólóhùn yí, “Ìlera ni oògùn ọrọ”.
9. Dárúkọ àwọn àrùn tí ó wọpọ láàárín àwọn ọmọdé.
10. Àwọn wo ni wọn màa ń ̀tọ́jú aláìsàn ní ayé àtijọ?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

1. Ní ayé àtijọ́, _____ ni àwọn ènìyàn máa ń lò fún ìwòsàn.
  - a. ewé
  - b. egbò
  - c. ewé àti egbò igi
  - d. ògùn òyìnbó
2. Àwọn _____ ni wọn máa ń ṣe ìṣẹ̀gùn fún àwọn ènìyàn láyè àtijọ́.
  - a. oníṣẹ̀gùn òyìnbó
  - b. oníṣẹ̀gùn ìbílẹ̀
  - c. oníṣẹ̀gùn àgbáyé
  - d. Babaláwo
3. Àwọn oníṣẹ̀gùn láyè àtijọ́ máa ń kọ ìṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn lẹ́wọ́ àwọn _____.
  - a. oníṣẹ̀gùn òyìnbó
  - b. oníṣẹ̀gùn funfun
  - c. Babańláa wọn
  - d. ọ̀rẹ́
4. Ìlẹ̀ra ṣe _____ ní àwùjọ̀ Yorùbá.
  - a. wúlò
  - b. pàtàkì
  - c. oníṣẹ̀gùn
  - d. ìdàgbàsókè
5. _____ ni ó ń gbẹ̀bí fún àwọn aláboyún.
  - a. Ìyá Àbíyè
  - b. Babaláwo
  - c. oníṣẹ̀gùn òyìnbó
  - d. eléwé ọmọ

Ìwòsànan ti òde-òní

Àwọn òyìnbó amúnisìn ni wọn mú èto ìwòsàn ìgbàlódé wá sí ilẹ̀ Yorùbá. Ilé ìwòsàn ìgbàlódé ni àwọn dókítà àti onímọ̀ ìṣẹ̀gùn ti máa ń ṣe ìtọ́jú aláìsàn. Láti òkè òkun ni wọn ti máa ń kó awọn irin ìṣẹ̀ ti wọn ń lò wá.

Ìwòsàn òyìnbó yàtò sí ti àwọn babańlá àwọn Yorùbá ní ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀nà. Àwọn dókítà tàbí onímọ̀ ìṣẹ̀gùn ní láti lọ sí ilé-ẹ̀kọ̀ gíga láti kó ìṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn kí wọn tó lè ṣe ìtọ́jú aláìsàn. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀dún ni wọn sì máa ń lò kí wọn tó gba ìwé àṣẹ láti lè tọ́jú aláìsàn. Púpọ̀ nínúu wọn ni wọn máa ń fojú sí ìṣẹ̀ ọ̀bíi wọn láti kékeré.

Oríṣíríṣi onímọ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó ni ó wà. Àwọn apòògùn ni wọn mọ̀ nípa pípo oògùn àti bí awọn ènìyàn ṣe lè ra oògùn. Àwọn apòògùn náa máa ń lọ sí ilé-ẹ̀kọ̀ gíga láti kó ìṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó. Yàtò sí eléyíí, àwọn nọ̀dọ̀sì ni àwọn obìnrin tàbí okùnrin tí ó máa ń ran dókítà lówọ̀ pèlú ìtọ́jú aláìsàn.

Oríṣíríṣi dókítà ni ó wà. Díẹ̀ nínúu wọn ni dókítà eléyin, oníṣẹ̀ abẹ̀, dókítà ọ̀mọ̀dé, dókítà àrùn ọ̀pọ̀lọ̀, dókítà obìnrin tàbí aboyún, àti dókítà ojú. Ní ilé ìwòsàn òyìnbó, oríṣíríṣi ẹ̀ka ni ó wà. Àwọn ilé ìwòsàn tí ó tóbi máa ń ní ẹ̀ka bíi ìṣẹ̀ abẹ̀, ilé ìta oògùn àti ilé ìbíṣẹ̀.

Àwọn ilé ìwòsàn ìjọba yàtò sí ti aláààni. Dókítà aláààni ní láti gba ìwé àṣẹ lówọ̀ ìjọba kí ó tó lè ṣe ìṣẹ̀ àrùn wíwò. Şùgbọ̀n àwọn oníṣẹ̀gùn ìbílé kò ní láti gba ìwé àṣẹ kí wọn tó lè wo àìsàn.

Ìṣẹ̀ Şíṣe 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ̀rẹ̀.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Sọ fún wa ìyàtò tí ó wà láàárín ìwòsàn ní ayé àtijọ̀ àti ti ayé òde-òní.
2. Àwọn wo ni ó mú ìwòsàn ìgbàlódé wá sí ilẹ̀ Yorùbá?
3. Kí ni ìyàtò tí ó wà láàárín oníṣẹ̀gùn ìbílé àti ti òyìnbó?
4. Báwo ni ènìyàn ṣe lè di oníṣẹ̀gùn òyìnbó?
5. Njẹ̀ ìyàtò wà láàárín ìmọ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó àti ti ìbílé? Dárúkọ oríṣi onímọ̀ ìṣẹ̀gùn tí ó wá ní ayé òde-òní.
6. Kí ni àhàfàní ìmọ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó ní òde-òní?
7. Dárúkọ irú àwọn dókítà tí ó wá nípa ìmọ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó?
8. Níbo ni àwọn irin ìṣẹ̀ fún ìwòsàn òyìnbó ti máa ń wá?
9. Kí ni àhàfàní tí ilé ìwòsàn òyìnbó tí ó bá tóbí ní?
10. Kí ni ìyàtò tí ó wà láàárín ilé ìwòsàn ìjọba àti tí aláààni?

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Mú èyí tó yẹ nínú àwọn wònyí sí ibi tó bá yẹ.

Check the appropriate category for the following expressions.

Àwọn ọrọ	Ìwòsànan ti ayé átijó	Ìwòsànan ti òde òní
1. àgbo	☐	☐
2. apòògùn	☐	☐
3. babaláwo	☐	☐
4. dókítà àrùn ọpọlọ	☐	☐
5. dókítà obìnrin tàbí aboyún	☐	☐
6. dókítà ojú	☐	☐
7. dókítà ọmọdé	☐	☐
8. dókítà eyín	☐	☐
9. egbò igi/ egbòdogi	☐	☐
10. eléwé ọmọ	☐	☐
11. ewé	☐	☐
12. ìyá Àbíyè	☐	☐
13. nọ̀dọ̀sì	☐	☐
14. oníṣẹ̀gùn aboyún	☐	☐
15. oníṣẹ̀ abẹ	☐	☐

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Jídé àti Túndé n sọrọ nípa ìlera.

Jídé: Túndé, ẹ wàá wá sí ilé-ìwé lọla?

Túndé: Rára o, nítorí pé araà mi kò yá. Orí ń fọ mi. Gbogbo ara ń ro mí.

Jídé: Ẹ o ní ibà ni?

Túndé: Ó dàbẹẹ, sùgbọn n kò mò.

Jídé: Ẹbí tí o bá ní ibà, wà á kàn lọ rí dókítà ní ilé-ìwòsàn ìjọba ni.

Túndé: Njẹ o mò wípé n kò fẹràn láti máa lọ sí ilé-ìwòsàn? Mo bèrù abẹrẹ púpọ.

Jídé: Túndé, kì í ẹ gbogbo àìsàn ni ènìyàn ń gba abẹrẹ sí. Tí ó bá jẹ wípé ibà lásán ni, o lè mu àgbọ.

Túndé: Háà, èèmi, àgbọ kẹ! Kì ní yẹn korò bí ewúro.

Jídé: Ẹbí kí àwọn òyìnbó tó dé, àgbọ ni àwọn Yorùbá máa ń mu.

Túndé: Àwọn Yorùbá ẹ ń mu àgbọ tí tì ìsinyí, sùgbọn èmi kọ. Mà á kúkú lọ gba abẹrẹ yẹn ni!

Jídé: Tí ojú, etí àti ẹsẹ bá ń dùn ọ ń kọ?

Túndé: Fún ojú, màá lọ rí dókítà ojú ni. Ẹbí dókítà kò ní fún mi ní abẹrẹ nínú ojú!

Jídé: Túndé, o kì í ẹ dókítà.

Túndé: Bẹẹ ni, n kì í ẹ dókítà. Njẹ o mò pé eyín ń dùn èmi náà?

Jídé: Háà! Wà á lọ rí yoyínyoyín (dókítà eyín) nìyẹn. Wọn á fún ẹ ní abẹrẹ nínú eyín.

Túndé: Jò ọ kúrò o jẹre. O dé nìyẹn.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní ẹkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni àrùn tí ó ń ṣe Túndé?
2. Kí ni àrùn tí ó ń ṣe Jídé?
3. Tí o bá ń ṣe àìsàn, kí ni o máa ṣe?
4. Kí ló dé tí Túndé fi sọ wí pé “jò ọ kúrò o jèrè”?
5. Ṣé àwọn Yorùbá kò mu àgbo mọ?

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Wá àwọn ọrọ wònyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

aboyún, àgbo, àrùn, dókítà, èjìkà, ewé, nọ̀ọ̀sì, oníṣẹ̀gùn, iṣẹ, ìlú

a	i	l	u	a	g	b	o	e	w	e	à	b	u	o
b	b	a	b	r	o	n	o	o	s	i	d	e	u	n
o	g	o	e	u	f	d	ó	k	í	t	à	e	j	i
y	d	u	y	n	o	è	m	n	l	u	j	w	l	s
ú	b	à	d	ú	n	j	j	s	l	i	k	e	k	è
à	g	b	o	k	n	l	h	i	u	n	r	i	n	g
r	u	a	l	s	ẹ	k	ẹ	n	k	ú	n	k	ú	u
ù	k	t	d	o	k	à	s	w	n	à	g	ú	k	n
n	a	m	e	g	n	e	j	a	b	o	y	i	n	i
ọ	k	n	o	w	n	í	g	é	n	ọ	ọ	s	ì	ṣ
o	i	g	o	d	é	a	ṣ	ẹ	o	w	o	e	j	ẹ
s	s	i	ẹ	s	h	à	b	è	d	é	l	é	w	a
i	e	d	a	b	ó	y	u	n	g	à	r	l	s	n
ó	g	ó	g	ó	i	à	d	à	n	ù	m	k	ú	à
n	o	o	ẹ	s	à	g	b	e	j	à	n	ẹ	n	ọ

Iṣẹ Ṣíṣe 7

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wọnyí sílẹ ní èdèe Yorùbá.

Write the meanings of these words in Yorùbá.

1. aboyún _____
2. àgbo _____
3. àrùn _____
4. dókítà _____
5. èjìkà _____
6. ewé _____
7. nọ̀ṣì _____
8. oníṣẹ̀gùn _____
9. iṣẹ _____
10. ìlú _____

Lesson 4 - Ẹkọ Kẹrin: Eré Ẹdàrayá (Sports)

Eré Ẹdàrayá àtíjọ

Oríṣi eré Ẹdàrayá méjì ní ó wà: tí ẹ̀ta gbangba àti tí abẹ́lé (abẹ́ ilé). Méjèèjì ní àwọn Yorùbá máa ń ẹ́ láyé àtíjọ títí di òní. Eré Ẹdàrayá abẹ́lé tí ó gbajúmò jù láàrín àwọn Yorùbá ní ayọ́ títá. Tọ́mọ́dẹ̀ tàgbà, tọ́kùnrin tòbìnrin ní ó máa ń ta á. Oríṣiríṣi erémọ́dée Yorùbá tí ó jẹ́ tí ẹ̀ta gbangba ní erée bojúbojú àti ẹ̀kùn mẹ́ran. Ẹ̀kádì tàbí ẹ̀kẹ́ ní eré ẹ̀ta gbangba tí àwọn ọ́mọ́dẹ̀ àti ọ́dọ́ tí wọ́n lágbara máa ń ẹ́ látayé báyé.

A kò gbòdò gbàgbé àlọ́ pípa gégé bí oríṣi erésùpá (ere òsùpá) kan. Ẹ̀yẹn ní pé lákòókò tí òsùpá bá mọ́lẹ̀ rokoso ní wọ́n máa ń ẹ́ eré náà. Ní ẹ̀rú àkókò bẹ́ẹ̀, àgbàlagbà kan ní í máa kó àwọn ọ́mọ́dẹ̀ jọ láti sọ̀tàn fún wọ́n. Orin, ijó, àti ẹ̀lù ẹ̀lù pẹ̀lú àtẹ̀wọ́ pípa ibẹ́ a máa mú kí àwọn ọ́mọ́dẹ̀ gbádùnun rẹ̀, a sì máa dá wọ́n lára ya dádára.

Ìṣẹ́ Ẹ́ṣe 1

Dáhùn lóòótọ́ ní tàbí lóòótọ́ kọ́ fún àwọn ìbẹ̀rẹ̀ wọ́nyí.

Answer 'Yes' or 'No' to the following questions.

	Òótọ́ ní	Òótọ́ kọ́
1. Oríṣi eré Ẹdàrayá mẹ́rin ní ó wà ní ayé àtíjọ.	☐	☐
2. Eré òde-òní ní ayọ́ títá.	☐	☐
3. Àwọn àgbàlagbà nìkan ní wọ́n máa ń ta ayọ́.	☐	☐
4. Ọ́sán ní wọ́n máa ń pa àlọ́.	☐	☐
5. Ọ́mọ́ kékeré ní ó máa ń pa àlọ́ fún àwọn ẹ̀gbẹ́ rẹ̀.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

1. Oríṣi eré ìdáráyá mélòó ni ó wá?

- a. mẹ́ta
- b. mẹ́rin
- c. méjì
- d. márùnún

2. Eré ìdáráyá abẹ́lé tí ó gbajúmọ̀ jù láàárín àwọn Yorùbá ni _____?

- a. gbígba bọ̀bọ̀lù
- b. ayó títa
- c. wíwo tẹlífíṣàṇ
- d. òkìtì títa

3. Eré ìdáráyá àgbàlagba ni _____?

- a. ìjàkadì
- b. ẹ̀kùn mẹ́ran
- c. erée bojúbojú
- d. ayó títa

4. Eré òṣùpá fún ọ̀mọ́dé ni _____?

- a. ẹ̀kùn mẹ́ran
- b. àlọ́ pípa
- c. ìjàkadì
- d. erée bojúbojú

5. Ta ni ó lè ta ayò?

- a. ọ̀mọ́dé
- b. ọ̀kùnrin
- c. obìnrin
- d. gbogbo ènìyàn

Eré Ìdáráyá òde-òní

Lóde-òní tí ọlájú ti gbòde, eré ìdáráyá abẹ́lé bíí lúdò àti káàdì gbajúmọ púpọ́púpọ́. Oríṣíríṣi sì ni eré ìdáráyá ìta gbangba lóde-òní. Lára wọn ni igi fífò, eré síṣá, bọ̀ọ̀lù àjùsáwọn, bọ̀ọ̀lù àfowọgbá, èṣé jíjà àti bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹgbá. Bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹgbá ní ó gbajúmọ jùlọ nínúu gbogbo àwọn eré òde-òní ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Agbábọ̀ọ̀lù mọ̀kànlá ni ó máa wà ní ọwọ́ ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù kan ní oríi pápá lákòókò ìdíje. Ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù méjì ni ó sì máa ń díje ní akókò ìṣeré. Nítorí náà agbábọ̀ọ̀lù méjìlélógún ni àpapọ́ gbogbo agbábọ̀ọ̀lù tí wọn gbòdò wà lóríi pápá lákòókò ìdíje. Rẹfírí ni ẹnì kẹ̀tálélógún. Òun sì ni alábòójútó erée bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹgbá lóríi pápá. Ó sì máa ń ní olùránlọwọ́ méjì tí wọn máa ń dúró sí ẹgbẹ́ pápá ìṣeré. A lè pè wọn ní olùránlọwọ́ rẹfírí.

Lára àwọn ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù tí ó lórúkọ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà ni: Shooting Stars ti Ìbàdàn, Rangers International, Enyimba Football Club ti Aba, Kano Pillars, Abiola Babes àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ ọ. Super Eagles ni ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù tí ó ń sojú orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Lára àwọn agbábọ̀ọ̀lù tí wọn ti ẹ́ gudugudu méje àti yàà yà méfà lóríi pápá tí wọn sì lórúkọ gidi ni Tundé Balógun, Şegun Odegbami, Raşidì Yẹkínnì, Peter Rùfáí, Kanu Nwankwo, Babangida Babayaro, Sunday Oliseh, Taribo West, Daniel Amokachi, Victor Ikpeba Augustin Jay-jay Okocha àti bẹ̀ẹ́ bẹ̀ẹ́ ọ.

Àwọn ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù Super Eagles kò kẹ̀rẹ́ rára. Káàkiri àgbáyé ni wọn ti mò wọn bí ẹnì mowó. Àwọn ni wọn gba ife ẹyẹ ti àwọn orílẹ̀-èdè Adúláwọ ní ọdúnun 1994 àti ìdíje ti Olíhípíkì ní ọdúnun 1996.

Ìṣé Şíṣe 3

Dáhùn àwọn ìbẹ̀èrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Dárúkọ eré ìdáráyá mẹ́rin tí ó mò ní òde-òní.
2. Sọ iyàtò tò wà lááàrínin bọ̀ọ̀lù àjùsáwọn àti bọ̀ọ̀lù àfowọgbá.
3. Ènìyàn mélòó ni wọn máa ń wà lóríi pápá ìṣeré fún bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹgbá?
4. Şé gbogbo ènìyàn ni wọn mò ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù Super Eagles?
5. Şé ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù Super Eagles ni ó gba ife ẹyẹ àgbáyé ni ọdúnun 1998?

Iṣẹ́ \$íṣe 4

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

1. Eré ìdáráyá abẹlẹ̀ òde-òní ni _____?
  - a. ayò
  - b. lúdò
  - c. eré síṣá
  - d. igi fífò
2. Oríṣi eré ìdáráyá ìta gbangba mélòó ni ó wá ni òde-òní nínú nḡkan tí a kà?
  - a. márùnún
  - b. mẹfà
  - c. méje
  - d. mẹrin
3. Eré ìdáráyá òde-òní wo ló gbajúmọ̀ jùlọ̀ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà?
  - a. bọ̀ọ̀lù àfọwọgbá
  - b. bọ̀ọ̀lù àjùsáwọ̀n
  - c. ẹ̀ṣẹ́ jíjà
  - d. bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá
4. Ènìyàn mélòó ni ó wá ní ẹgbẹ́ agbábọ̀ọ̀lù kan?
  - a. méjìlélógún
  - b. mẹtálélógún
  - c. mọ̀kànlá
  - d. méjìlá
5. Olùránlọ̀wọ̀ mélòó ni ẹfírí máa ń ní nínú bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá?
  - a. mẹrin
  - b. mẹta
  - c. méjì
  - d. márùnún

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Mú èyí tó yẹ nínú àwọn wònyí sí ibi tó bá yẹ.

Check the appropriate category for the following expressions.

Àwọn ọrọ	Eré Ìdaráyá àtíjọ	Eré Ìdaráyá òde-òní
1. alábòójútó erée bọ̀lù	☐	☐
2. àfẹ̀sẹ̀gbá/rẹ̀fírí	☐	☐
3. àlọ pípa	☐	☐
4. bọ̀lù àjùsáwọn	☐	☐
5. bọ̀lù àfọ̀wọ̀gbá	☐	☐
6. bọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Kọ ìtumọ̀ àwọn ọrọ̀ wònyí sílẹ̀ ní èdè Yorùbá.

Write down the meanings of these words in Yorùbá.

1. alábòójútó eré bọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá
2. bojúbojú
3. ìjàkadì tàbí ẹkẹ
4. ìwẹ́ wíwẹ́
5. pápá ìseré

Chapter 9 - Orí Kẹsàńán | MY WORK PLACE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to describe different types of professions
- How to use future tense
- How to negate a sentence using 'kò tí'ì'
- How to identify types of professions

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
adájọ́	<i>judge</i>
àgbẹ̀	<i>farmer</i>
agbejọ̀rò	<i>lawyer</i>
akòpẹ̀	<i>palm tree tapper</i>
alágbẹ̀dẹ̀	<i>blacksmith/goldsmith</i>
alápatà	<i>butcher</i>
aláró	<i>tie-dyer</i>
akòwé	<i>secretary</i>
alájàpá	<i>person who travels with goods in a truck</i>
àṣeyọ́rí	<i>success</i>
awakò	<i>driver</i>
babaláwo	<i>Ifa priest/diviner</i>
daran-daran	<i>shepherd</i>
dókítà	<i>doctor</i>
ẹ̀lẹ̀ran	<i>meat seller</i>
géńdẹ̀	<i>adult</i>
ìránṣọ̀	<i>sewing</i>
ìyàtọ̀	<i>difference</i>
jagunjagun/ajagun	<i>warrior/soldier</i>
méjéèjì	<i>both</i>
mẹ̀kánîkì	<i>mechanic</i>
nọ̀ọ̀sì	<i>nurse</i>
oko	<i>farm</i>
olùkọ̀	<i>teacher</i>
onídìrì	<i>hair braider</i>
oníṣòwò	<i>trader</i>
oníròyìn	<i>newscaster, journalist</i>
oníwóróbo	<i>petty trader</i>

ọ̀dẹ̀	<i>hunter</i>
ọ̀lọ̀pàá	<i>police officer</i>
ọ̀rẹ̀	<i>friend</i>
pejapeja	<i>fisherman</i>
sáyẹ̀hì	<i>science</i>

Noun Phrases

àtẹ̀ títà	<i>display of goods for sale</i>
àwọn tí wọ̀n ní ị̀ṣẹ̀ lẹ̀wọ̀	<i>those who are working</i>
àwọn tí wọ̀n kàwé	<i>the educated</i>
dókítà ẹ̀sẹ̀	<i>podiatrist</i>
dókítà eyín	<i>dentist</i>
dókítà olùtọ́jú obìnrin	<i>gynecologist</i>
dókítà ọ̀mọ̀dé	<i>pediatrician</i>
ìgbó kíkíkìjì	<i>thick forest</i>
Ilé-ìwé olùkọ̀ni àgbà	<i>College of Education</i>
Ilé-ìwé gbogbo-ń-ṣe	<i>Polytechnic</i>
Ilé-ìwé mẹ̀wàá	<i>secondary school</i>
ìlú nílá	<i>city/big town</i>
ìṣẹ̀ àbáláyé	<i>traditional profession</i>
ìṣẹ̀ aṣerunlọ́ge	<i>hair dresser</i>
Ìwé àṣẹ̀ ị̀ṣẹ̀gùn ọ̀yìnbo	<i>Western medical certification</i>
ìwé kíkà	<i>studies</i>
kàrà-kàtà	<i>buying and selling/petty trading</i>
ohun tí ó wúlò	<i>something that is useful</i>
oògùn ị̀ṣẹ̀	<i>remedy for poverty</i>
òwe Yorùbá	<i>Yorùbá proverb</i>
ọ̀jà etílẹ̀	<i>town market</i>
ọ̀jà eréko	<i>village market</i>
ọ̀jọ̀ iwájú	<i>(in)the future</i>
ọ̀mọ̀ kékeré	<i>a child</i>

oníwé ìròyìn	<i>journalist/newspaper columnist</i>
ònà oríṣíríṣi	<i>different ways</i>
yunifásítì	<i>university</i>
Yunifásítì ìmọ̀ ẹ̀rọ	<i>University of Technology</i>
Yunifásítì ẹ̀kọ̀ àgbẹ̀	<i>University of Agriculture</i>

Verbs

di/da	<i>to become</i>
gbà	<i>take</i>
gbayì	<i>honored/valued</i>
gbọ̀dọ̀	<i>must</i>
yàn	<i>to choose</i>

Verb Phrases

bá fẹ́	<i>like to</i>
dẹgbẹ́	<i>to hunt</i>
foju sí	<i>to observe</i>
gba ìwúre	<i>prayer for success</i>
gba ọ̀dún púpọ̀	<i>take several years</i>
gbé ìgbésẹ̀	<i>take up the responsibility</i>
jẹ́ kí	<i>to allow/let</i>
kò burú	<i>that's fine</i>
kò kí n sáábà	<i>it's not always</i>
kò tí ì di géndé	<i>has not become an adult</i>
kọ̀ ẹ̀sẹ̀	<i>to learn a trade</i>
máa n di ipò pàtàkì mú	<i>to hold important positions</i>
máa n pẹ̀ láti gbà	<i>to take a long time to obtain</i>
múra	<i>hasten to</i>
parí	<i>to complete/to end</i>
pàtẹ̀ irẹ̀ oko	<i>to display farm products</i>
rẹ̀ni (rí ẹ̀ni)	<i>to find or see someone</i>
rọ̀ irin	<i>to melt metals</i>

ṣe àyẹwo	<i>to take a look at</i>
sọ àkọsẹ̀jáyé ọmọ	<i>predict a child's future</i>
tẹlé	<i>to follow</i>
wọ pọ	<i>common</i>
yàn láàyò	<i>to favor by choice</i>

Adjectives

bíí	<i>like</i>
léwu púpọ̀	<i>to be very dangerous</i>
yíí	<i>this</i>

Adverbs

gan-an ni	<i>very much /a lot</i>
nígbà mìíràn	<i>sometimes</i>

Prepositional phrases

fún ìdàgbàsókè ìlú	<i>for the progress of the city/town/community</i>
jìnnà sí	<i>far from</i>
nípa ìgbésí ayé	<i>about life</i>
ní àwùjọ	<i>in the community</i>
ní ọ̀de-òní	<i>today</i>
súnmọ̀ abà	<i>near the hut</i>

Other Expressions

tí ó yẹ	<i>that is required (of them)</i>
---------	-----------------------------------

Lesson 1 - Èkọ Kìíní: Verbs for professions

The following verbs are used for asking questions or talking about professions: jẹ, dī/dà

For example:

Kí ni ìwọ fẹ dà? *What do you want to become?*

However, when you respond to the question, you use the verb 'dī'.

For example:

Èmi fẹ di dókítà àrùn ọpọlọ.

The low tone in 'dī' is dropped, becoming a mid tone when the verb is used in a sentence.

For example:

Bàbáa Jídé jẹ agbẹjórò, şùgbón Délé fẹ di ẹníníà lẹyìn èkọọ rẹ

Jídé's father is an attorney, but Délé wants to be an engineer following his studies

Ìşẹ Şíşẹ 1

Ó kàn ẹ. Sọ fún wa nńkan tí àwọn òbí rẹ jẹ, àti nńkan tí ìwọ náá fẹẹ dà.

It's now your turn. Tell us about your parents' professions and what you want to become.

Ìsọrọngbèsì (Dialogue)

Marcus ń sọ fún Felicia ohun tí ó fẹ dà nígbà tí ó bá parí èkọọ rẹ.

Marcus is telling Felicia what he wants to become when he completes his education

Marcus: Bàwo ni, Felicia?

Felicia: Háà! Marcus, dáadáa ni.

Marcus: Kí ní o wá ẹ ní láàbù?

Felicia: Mo wá ẹ àyẹwò sámpúlù ni.

Marcus: Hà! Hà! Ẹ ẹkọ nípa sáyẹ̀nsì ni iwọ náà ń kọ ni?

Felicia: Bẹ̀ẹni. Mo ń kọ nípa sáyẹ̀nsì. Bàólọ̀jì ni ẹkọ̀ mi dálé lórí nítorí pé mà á fẹ̀ di dókítà nígbà tí mo bá parí ẹkọ̀ mi.

Marcus: Ó dára bẹ̀ẹ. Abájọ tí o fi tẹra mọ́şẹ. Á á dára o!

Felicia: Oo. O ẹ́ o Marcus. Kí ni ẹkọ̀ tìrẹ̀ dálé lórí ?

Marcus: Mo kan ń ẹ́ kan tí ó jomọ́ sáyẹ̀nsì ni. Ẹkọ́ nípa ìmọ̀-ẹ̀rọ ni ẹkọ̀ mi dálé lórí. Mo fẹ̀ràn ìmọ̀-ẹ̀rọ gan-an ni nítorí pé mà á fẹ̀ di ẹ̀njíníà nígbà tí mo bá parí ẹkọ̀ mi.

Felicia: Işẹ ẹ̀njíníà náà dára púpọ̀, şùgbọ̀n n kò lè ẹ́ é, nítorí pé mo fẹ̀ràn işẹ̀e dókítà gan-an ni.

Marcus: Kò burú. A jẹ́ wípé níwòyí ọdún márùnún, màá ti di ẹ̀njíníà. Ìwọ náà á ti di dókítà. Ó dàbò o.

Felicia: Ó dàbò o, ẹ̀njíníà Marcus!!!

Işẹ Şíşẹ 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Ta ni Felicia àti Marcus?
2. Kí ni Marcus wá ẹ ní láàbù?
3. Kí ni Felicia fẹ̀ dà?
4. Kí ni Marcus fẹ̀ dà?
5. Kí ló dé tí àwọn méjèèjì fi fẹ̀ di nńkan tí wọn fẹ̀ dà?

Lesson 2 - Ẹkọ Kẹta:

Negation: kò tí ì (*has not*) / kò ì tí ì (*has not yet*)

Emphatic pronouns do not change with kò tí ì (*has not*).

For example:

èmi kò tí ì	I have not
ìwọ kò tí ì	You (sg.) have not
òun kò tí ì	S/he has not

Regular pronouns + kò tí ì

Singular			Plural		
1 st pers.	n kò tí ì	<i>I have not (m/f)</i>	1 st pers.	a kò tí ì	<i>we have not (m/f)</i>
2 nd pers.	o kò tí ì	<i>you have not (m/f)</i>	2 nd pers.	ẹ kò tí ì	<i>you(pl.) have not (m/f)</i>
3 rd pers.	kò tí ì	<i>s/he has not</i>	3 rd pers.	wọn kò tí ì	<i>they have not (m/f)</i>

Regular pronouns + kò ì tí ì

Regular pronouns do not change whatsoever with 'kò ì tí ì (*has not yet*).

For example:

Singular			Plural		
1 st pers.	n kò ì tí ì	<i>I have not yet (m/f)</i>	1 st pers.	a kò ì tí ì	<i>we have not yet (m/f)</i>
2 nd pers.	o kò ì tí ì	<i>you have not (m/f)</i>	2 nd pers.	ẹ kò ì tí ì	<i>you (pl.) have not yet(m/f)</i>
3 rd pers.	kò ì tí ì	<i>s/he has not yet</i>	3 rd pers.	wọn kò ì tí ì	<i>they have not yet (m/f)</i>

Iṣẹ Ẹ́ṣe 1

Lo 'kò ì t́f ì' láti fi yí àwọn gbólóhùn wọnyí sí òdì.

Use 'kò ì t́f ì' to negate the following sentences.

1. Olú ti jẹun. _____
2. Mo ti lọ sí ibẹ. _____
3. Ó ti sùn _____
4. Èmi ti wẹ. _____
5. Mámá Olú ti fọṣọ. _____

Iṣẹ Ẹ́ṣe 2

Tún àwọn gbólóhùn wọnyí kọ ní èdè Yorùbá.

Translate the following into Yorùbá.

1. I have not yet started my homework assignment?
2. You have not yet finished your assignment.
3. She has not yet given birth.
4. We have not received our money.
5. You (pl.) have not found your bag?
6. They have not eaten their food.
7. It has not seen its shadow.
8. I have not gone there.
9. He has not yet finished reading the book.
10. I have not taken my exams.

Lesson 3 - Èkọ Kẹrin: Professions

Cultural Vignette: Iṣẹ Àbáláyé (*Traditional Professions*)

Ní ilẹ̀ Yorùbá, ọ̀nà oríṣiríṣi ní àwọn ènìyàn maa ń gbà láti mọ iṣẹ́ tí wọn bá fẹ́ yàn láàyò. Ìgbà mìíràn, àwọn ọ̀bí á lọ sí ilée babaláwo láti lọ ṣàyèwò. Babaláwo á sọ àkọṣẹ́jayé ọmọ wọn fún wọn. Nínú àkọṣẹ́jayé ní wọn á ti mọ iṣẹ́ tí ọmọ náà gbọ̀dọ̀ ṣe.

Nígbà mìíràn, àwọn ọ̀bí maa ń jẹ́ kí ọmọ wọn jogún iṣẹ́ tí wọn bá ń ṣe. Bí àpẹẹrẹ, àwọn àgbẹ́ maa ń jẹ́ kí àwọn ọmọ ọkúnrin wọn tẹ́lẹ́ wọn lọ sí oko tí́tí tí wọn á fi di géńdẹ́. Tí ọmọ bá ti di géńdẹ́, bàbá ọmọ áá ya oko fún un. Oko yíyà ṣe pàtàkì nínú ìgbésí ayé ọmọ ọkúnrin. Ìdí èyí ní wí pé, tí wọn bá ti ya oko fún ọmọ, wọn ti fún ọmọ náà ní ohun tí ó nílò láti fi tọ́jú ìyàwó àtí ẹbí tírẹ̀. Ọ̀wẹ Yorùbá kan sọ wí pé: “bí ọmọ́dé bá tó ó lókó, ó ní láti lókó ní.” Ìtumọ̀ eléyí ní wí pé, ènìyàn kò gbọ̀dọ̀ fi ẹ̀tọ́ dun ọmọ́dé tí o bà tí dàgbà.

Àwọn ọ̀dẹ́ àti alágbẹ́dẹ́ náà maa ń jẹ́ kí àwọn ọmọ wọn fi ojú sí iṣẹ́ tí wọn bá ń ṣe. Tí ènìyàn bá dé ìbì tí alágbẹ́dẹ́ ti ń rọ́ irin, ènìyàn á bá ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọmọ kékeré pẹ̀lú wọn. Púpọ̀ nínú àwọn ọmọ yí ní wọn jẹ́ ọmọ wọn. Àwọn ọ̀dẹ́ náà maa ń jẹ́ kí àwọn ọmọ wọn tẹ́lẹ́ wọn lọ sí ibi tí wọn ti ń dẹgbẹ́. Ẹ̀yàgbọ́n wọn kì í sáábà jẹ́ kí wọn tẹ́lẹ́ wọn lọ sí inú ìgbó kíkíkìjì. Ìgbó kíkíkìjì léwu púpọ̀ fún àwọn ọmọ kékeré tí wọn kò tì di géńdẹ́.

Ní ilẹ̀ Yorùbá, kára-kátà ní àwọn obìnrin sáábà maa ń ṣe jù. Gẹ́gẹ́ bí àwọn ọmọ ọkúnrin, àwọn ọmọ obìnrin náà maa ń tẹ́lẹ́ màmáa wọn lọ sí ọjà. Oríṣi ọjà méjì ló wà ní ilẹ̀ Yorùbá. Ọjà etílẹ́ àti ọjà eréko. Ọjà etílẹ́ ní àwọn ọjà tí ó sún mọ́ abà tàbí ìlú. Ọjà eréko ní àwọn ọjà tí wọn maa ń pàtẹ̀ nńkan oko. Ọjà eréko sáábà maa ń jìnnà sí ìlú. Ó ṣe pàtàkì fún àwọn ọmọbìnrin láti fojú sí iṣẹ́ màmáa wọn. Ìdí èyí ní wí pé, iṣẹ́ ẹ́ṣe wà lára àwọn ọ̀nà tí Yorùbá maa ń gbà láti fi kọ́ àwọn ọmọ wọn nípa bí wọn ṣe lè gbé ìgbésí àyée wọn. Ọmọ tí ó bá fojú sí iṣẹ́ àwọn ọ̀bí rẹ̀, áá gba ìwúre. Ìwúre jẹ́ àdurà tí àwọn ọ̀bí maa ń ṣe fún ọmọ láti ṣe oríre àti àṣeyọ́rí nínú nńkan tí ọmọ bá dáwólé.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Báwo ni àwọn Yorùbá ẹe máa ń mọ irú iṣẹ tí àwọn ọmọọ wọn gbọdọ yàn lááyò?
2. Ọ̀nà wo ni àwọn ọmọ lè gbà láti ẹe iṣẹ tí àwọn bàbáa wọn bá ń ẹe tí wọn bá dàgbà?
3. Irú oríṣì iṣẹ ìbílẹ̀ pàtàkì mélòó ni a kà nínú ìwé pé àwọn ọmọ ọkúnrin lè jogún láti ọwọ̀ àwọn bàbáa wọn? Dárúkọ wọn.
4. Kí ni ìdí rẹ̀ ti oko yíyàn fi ẹe pàtàkì nínú ìgbésí ayé ọmọ ọkúnrin?
5. Kí ni ìdí rẹ̀ tí àwọn ọ̀dẹ̀ kì í fí sáábà jẹ́ kí àwọn ọmọ wọn tẹ̀lé wọn lọ dẹgbẹ́ nínú ìgbó kìjìkìjì?
6. Dárúkọ iṣẹ́ tí àwọn obìnrin Yorùbá máa ń sáábà ẹe jù.
7. Báwo ni àwọn ọmọ obìnrin ní ilẹ̀ Yorùbá ẹe máa ń kọ iṣẹ́ yìí láti ọ̀dọ̀ àwọn màámá wọn?
8. Irú oríṣì ọ̀jà mélòó ni a dàrúkọ pé ó wà ní ilẹ̀ Yorùbá? Dárúkọ wọn.
9. Kí ní ìyàtò tí ó wà láàárín àwọn ọ̀jà wònyí?
10. Kí ni pàtàkì iṣẹ́ ṣíṣe nínú ìgbésí ayé àwọn ọmọ Yorùbá?

Iṣẹ Ọ̀de-Ọ̀nì (Modern Professions)

Ní ọ̀de-ọ̀nì, àwọn ènìyàn máa ń kọ iṣẹ́ lóríṣíríṣi. Púpọ̀ nínúu iṣẹ́ yìí wọpọ̀ láàárín àwọn tí wọn ń gbé ní ilú ríá bíi Èkó (Lagos) Ìbàdàn, Ọ̀gbómòsọ̀, Èdẹ̀, Ọ̀sogbo àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Àwọn ènìyàn máa ń kọ iṣẹ́ bí i iṣẹ́ awakọ̀, alápatà, mẹkánìkì, iṣẹ́ aṣọ̀ rírán àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀dún ni àwọn ènìyàn máa ń lò láti fi kọ iṣẹ́ yìí. Kò kí ń pé tí àwọn ènìyàn fi máa ń mọ iṣẹ́ bíi awakọ̀ ẹe. Nígbà mìíràn, iṣẹ́ mẹkánìkì máa ń gba ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀dún láti kọ. Iṣẹ́ aṣẹrunlọ́gẹ̀ àti àtẹ̀ títà sáábà máa ń jẹ́ iṣẹ́ obìnrin.

Ọ̀nà mìíràn tí àwọn Yorùbá tún máa ń gbà kọ́ṣẹ́ ni ilé-ìwé lílọ. Oríṣíríṣi ilé-ìwé ló wà: Ilé-ìwé aláḱọ̀bẹ̀rẹ̀, Ilé-ìwé mẹwáà àti ilé-ìwé gígá. Oríṣíríṣi yunifásítì ni ó wà ní ilẹ̀ Yorùbá. Àwọn yunifásítì kan wà fún èkọ̀ àgbẹ̀. Àwọn kan sì wà fún èkọ̀ imọ̀ èrọ̀, Ilé-ìwé olùkọ̀ni àgbà ni àwọn tí ó bá fẹ́ ẹe iṣẹ́ olùkọ̀ máa ń lọ. Ilé-ìwé gbogbo-ń-ẹe ni ó wà fún àwọn ènìyàn tí ó bá fẹ́ kọ̀ èkọ̀ ìmọ̀-èrọ̀ àti sáyẹ̀ǹsì.

Àwọn tí ó bá lọ sí ilé-ìwé gígá ni wọn máa ń di adájọ̀, dókítà, olùkọ̀ àti akòwé ìjọba. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀dún ni àwọn ènìyàn máa ń lò láti fi kọ̀ èkọ̀ nípa iṣẹ́ tí wọn bá fẹ́ yán lááyò ní ọ̀jọ̀ iwájú. Iṣẹ́ dókítà máa ń gbà ọ̀dún púpọ̀ ganan ni. Ìwé àṣẹ̀ ìṣẹ̀gùn òyìnbó máa ń pé láti gbà. Ní ọ̀de-ọ̀nì, ìwé kíkà gbayì débì wípé gbogbo òbí ni ó fẹ́ rán ọmọ wọn lọ sí ilé-ìwé nítorí pé àwọn tí wọn lọ sí ilé-ìwé ni wọn máa ń di ipò pàtàkì mú ní àwùjọ̀. Ó ẹe pàtàkì kí awọn tí ó kàwé àti awọn ti wọn ní iṣẹ́ lẹ́wọ̀ gbé ìgbésẹ́ tí ó yẹ fún ìdàgbàsókè ilú.

Iṣẹ Ẹ́ṣe 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Irú àwọn iṣẹ wo ni àwọn Yorùbá máa ń kọ ní ayé òde-òní?
2. Kí ni ìyàtò tí ó wá láàárín iṣẹ ní ayé àtíjọ àti ní ayé òde-òní?
3. Kí ni ìyàtò pàtàkì tí ó wá láàárín iṣẹ ọwọ kíkọ àti ìwé kíkà?
4. Ilé-ìwé wo ni ó yẹ kí àwọn ènìyàn lọ kí wọn tó lè fi ìwé kíkà ẹ́ṣe ẹ́ṣe?
5. Oríṣì Yunifásítì mélòó ni a dárúkọ? Dárúkọ wọn.
6. Njẹ́ ó ẹ́ ẹ́ fún ènìyàn láti kọ ẹ́kọ nípa iṣẹ́ àgbẹ́ ní ilé-ìwé ní òde-òní? Kí ni ìdí fún ìdáhùn rẹ́?
7. Irú iṣẹ wo ni ẹnì tí ó bá lọ sí Yunifásítì lè ẹ́?
8. Iṣẹ wo ni ó gba ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀dún láti kọ́?
9. Kí ni pàtàkì ìwé kíkà fún ènìyàn tí ó bá lọ sí ilé-ìwé tí ó sì kàwé yanjú?
10. Irú ìhà wo ni àwọn ọ̀bí kọ sí ìwé kíkà fún àwọn ọ̀mọ́ wọn ní òde-òní?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Mú èyí tó yẹ nínú àwọn wọnyí sí ibi tó bá yẹ.

Check the appropriate category for the following expressions.

Àwọn ọrọ̀	Iṣẹ̀ Àbáláyé	Iṣẹ̀ òde-òní
adájọ	☐	☐
àgbẹ	☐	☐
agbejọ̀rò	☐	☐
akọ̀pẹ	☐	☐
alágbẹ̀dẹ	☐	☐
alápatà	☐	☐
aláró	☐	☐
akọ̀wé	☐	☐
babaláwo	☐	☐
daran-daran	☐	☐
dókítà eyín	☐	☐
dókítà ẹ̀sẹ̀	☐	☐
dókítà obìnrin	☐	☐
dókítà ọ̀mọ̀dé	☐	☐
jagunjagun	☐	☐
mẹ̀kánîkì	☐	☐
nọ̀ọ̀sì	☐	☐
olùkọ	☐	☐
onídìrì	☐	☐
oníròyìn	☐	☐

Iṣẹ́ Ṣíṣe 4

Wá àwọn ọ̀rọ̀ wọ̀nyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

adájọ́, àgbẹ̀, agbẹ̀jọ̀rò, akọ̀pẹ̀, aláró, awakọ̀, ẹ̀lẹ́ran, géńdẹ̀, òyà̀tò, ọ̀lọ̀pàá

a	d	a	g	b	a	k	ọ̀	p	ẹ̀	ì	ẹ̀	a	l	ọ̀
d	e	ń	g	e	ẹ̀	l	e	r	a	n	l	w	ọ̀	l
a	g	b	é	b	ì	l	a	r	ì	a	ẹ̀	a	l	o
j	o	u	ń	a	e	o	à	l	g	k	t	k	ọ̀	u
o	s	o	d	u	d	J	l	s	á	u	i	ọ̀	p	g
i	d	u	é	d	u	d	o	ọ̀	a	r	n	b	à	e
j	a	d	a	d	á	J	ọ̀	r	p	b	ó	o	á	n
a	l	g	e	n	b	l	à	a	ọ̀	a	ì	l	r	d
k	a	y	b	ẹ̀	a	à	y	g	t	a	à	y	o	é
u	r	ẹ̀	d	ẹ̀	l	w	l	a	b	i	g	à	j	o
m	o	m	o	i	j	ẹ̀	a	a	t	a	b	t	ọ̀	l
o	l	o	r	a	b	ọ̀	r	k	k	o	ẹ̀	ọ̀	b	o
i	g	a	b	i	l	a	r	a	o	u	d	u	g	g
a	g	b	e	f	à	a	j	ọ̀	n	o	r	i	a	b
a	k	ẹ̀	a	k	o	p	e	a	b	a	l	e	d	ẹ̀

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wọnyí sílẹ ní èdèe Yorùbá.

Write down the meaning of the following words in Yorùbá.

1. adájọ _____
2. àgbẹ _____
3. agbejọrọ _____
4. akọpẹ _____
5. aláró _____
6. awakọ _____
7. ẹlẹran _____
8. géńdé _____
9. òyàtò _____
10. ọlópàá _____

Chapter 10 - Orí Kẹwàá | HOME SWEET HOME!

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- About ordinals
- How to use reflexives
- Vowel assimilation, vowel lengthening and vowel deletion
- About old and new forms of housing
- About your house

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
ààfin	<i>palace</i>
abẹ	<i>razor</i>
afínjù	<i>clean (person)</i>
alákòwé	<i>educated person</i>
àtíkè (páúdà)	<i>powder</i>
adìẹ	<i>chicken</i>
àga onítimùtìmù	<i>sofa</i>
àjà	<i>story (house levels)</i>
àlejò	<i>guest</i>
amò	<i>clay</i>
aşò ìnura (táwẹ̀ẹ̀lì)	<i>towel</i>
àwùjọ	<i>a gathering (of people)</i>
àwòrán	<i>picture</i>
ayálégbé	<i>tenant</i>
balùwẹ	<i>bathroom</i>
búlọ̀kù	<i>cement</i>
dìódóràntì	<i>deodorant</i>
èékánná	<i>nails</i>
ehoro	<i>rabbit</i>
ẹ̀dá ènìyàn	<i>human beings</i>
fẹ̀rèsẹ̀/wínḡdò	<i>window</i>
fọ̀sẹ̀ẹ̀tì	<i>faucet</i>
fúláàtì	<i>apartment / flat</i>
gbajúmò	<i>important</i>
gòòlù	<i>gold</i>
ibi	<i>place</i>
ibùsùn/bẹ̀ẹ̀dì	<i>bed</i>
ìdòtí	<i>dirt</i>
ìgì ìfọ̀yín/búrọ̀ḡḡ	<i>toothbrush</i>
ìkángun	<i>one end of the house</i>
ìkàşosí/kọ̀bọ̀ḡḡ	<i>closet</i>
ilẹ̀ ìgbọ̀nsẹ̀	<i>toilet</i>
ìlera	<i>good health</i>

ìlú òkèèrè	<i>foreign country</i>
ìmọ̀tótó	<i>cleanliness</i>
ìpara	<i>body lotion</i>
ìrọ̀rí	<i>pillow</i>
ìyanrìn	<i>sand</i>
jííjí	<i>mirror</i>
kábínẹ̀tì	<i>cabinet</i>
kàhìnkàhìn	<i>sponge</i>
kápẹ̀tì	<i>carpet</i>
kóòmù	<i>comb</i>
màràṣáná	<i>'don't buy matches' (it's a type of window)</i>
mèremèrè	<i>precious things</i>
míṣánnàrì	<i>missionary</i>
mọ̀lé-mọ̀lé	<i>brick layer</i>
ògiri	<i>wall</i>
ojúlẹ̀	<i>room</i>
ọ̀gbà	<i>yard</i>
ọ̀lẹ/ ìmẹ̀lẹ̀	<i>laziness</i>
ọ̀ṣẹ̀ ìfọ̀yín (péèṣ̀tì)	<i>toothpaste</i>
pálọ̀	<i>living room</i>
pákò/orín	<i>chewing stick</i>
rédìò	<i>radio</i>
sînhì	<i>sink</i>
tíṣù	<i>tissue</i>
tòlótóló	<i>turkey</i>
tọ̀bù	<i>bathtub</i>

Noun Phrases

apẹ̀rẹ̀ híhun	<i>basket weaving</i>
àsìkòò fọ̀lù	<i>fall season</i>
àsìkòò sípírìngì	<i>spring season</i>
àsìkòò sọ̀mà	<i>summer season</i>
àsìkòò wíntà	<i>winter season</i>
aṣọ̀ òkè híhun	<i>traditional Yoruba cloth weaving</i>
aṣọ̀ pípa láró	<i>tie-dyeing</i>
ènìyàn mímọ̀	<i>familiar face</i>

ẹní híhun	<i>mat weaving</i>
ẹ̀yìn fífò	<i>palm oil extraction</i>
igun ilé	<i>one angle/corner of the house</i>
ilé aláámò	<i>brick house</i>
ilée onísímẹ̀ntì	<i>house built with cement</i>
ilé ìgbònsẹ̀	<i>toilet</i>
ìlẹ̀kẹ̀ sínsín	<i>bead-making</i>
ìyá àgbà	<i>old woman</i>
omi gbígbóná	<i>hot water</i>
omi tútù	<i>cold water</i>
ọ̀sẹ̀ ìfowó	<i>hand soap</i>
ọ̀sẹ̀ ìforun (şampú)	<i>shampoo</i>
ọ̀sẹ̀ ìwẹ̀	<i>bath soap</i>

Verb

kórira	<i>to dislike</i>
--------	-------------------

Verb Phrases

tẹ́pá mọ́sẹ̀	<i>to be hardworking</i>
--------------	--------------------------

Adjectives

téjú	<i>spacious</i>
tónítóní	<i>stainless</i>

Lesson 1 - Ẹkọ Kìíní

Ordinals

Remember in Chapter Four, Lesson 1, we compared numbers and cardinals as found below:

Numbers	Cardinals	English
oókan	kan	<i>one</i>
eéjì	méjì	<i>two</i>
ẹẹta	mẹta	<i>three</i>
ẹẹrin	mẹrin	<i>four</i>
aárùnún	márùnún	<i>five</i>
ẹẹfà	mẹfà	<i>six</i>
eéje	méje	<i>seven</i>
ẹẹjọ	mẹjọ	<i>eight</i>
ẹẹsàńń	mẹsàńń	<i>nine</i>
ẹẹwàá	mẹwàá	<i>ten</i>
oókàńlá	mókàńlá	<i>eleven</i>
eéjìlá	mẹjìlá	<i>twelve</i>

(where eéjìlá implies ‘twelve’ and ìwé mèjìlá implies ‘twelve books’)

Ordinals	
ìkíní	<i>first</i>
ìkejì	<i>second</i>
ìkẹta	<i>third</i>
ìkẹrin	<i>fourth</i>
ìkarùnún	<i>fifth</i>
ìkẹfà	<i>sixth</i>
ìkeje	<i>seventh</i>
ìkẹjọ	<i>eighth</i>
ìkẹsàńń	<i>ninth</i>
ìkẹwàá	<i>tenth</i>
ìkọkàńlá	<i>eleventh</i>
ìkejìlá	<i>twelfth</i>

Like cardinals, ordinals are placed after their nouns. However, since vowel deletion is very common in Yorùbá language, the initial /i/ of the ordinal is deleted when the above ordinals are used as qualifiers as found below.

For example:

Ordinals	
ọjọ kìíní	<i>first day</i>
ọjọ kẹrin	<i>fourth day</i>
ọjọ kẹrìnlá	<i>fourteenth day</i>
ọjọ karùndínlógún	<i>fifteenth day</i>
ọjọ kẹrìndínlógún	<i>sixteenth day</i>
ọjọ kẹtàdínlógún	<i>seventeenth day</i>
ọjọ kejìdínlógún	<i>eighteenth day</i>
ọjọ kọkàndínlógún	<i>nineteenth day</i>
ogúnjọ	<i>twentieth day</i>

The table below compares the numbers to the cardinals, and the cardinals to the ordinals.

Numbers	Cardinals	Ordinals
oókan	kan	ìkíní
eéjì	méjì	ìkejì
ẹẹta	mẹta	ìkẹta
ẹẹrin	mẹrin	ìkẹrin
aárùnún	márùnún	ìkarùnún
ẹẹfà	mẹfà	ìkẹfà
eéje	méje	ìkeje
ẹẹjọ	mẹjọ	ìkejọ
ẹẹsàrán	mẹsàrán	ìkẹsàrán
ẹẹwàá	mẹwàá	ìkẹwàá
oókànlá	mókànlá	ìkọkànlá
eéjìlá	mẹjìlá	ìkejìlá

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Kí ni àwọn ọjọ wọnyí ni Yorùbá?

Provide the Yorùbá equivalents of the following.

Bí àpẹẹrẹ:

7th day = Ọjọ keje _____

1. 21st day = _____
2. 15th day = _____
3. 6th day = _____
4. 18th day = _____
5. 3rd day = _____
6. 11th day = _____
7. 2nd day = _____
8. 50th day = _____
9. 37th day = _____
10. 1st day = _____

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Dáhùn àwọn ìbèérè wònyí ní ẹkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ọjọ wo ni ọjọ kíńfí oṣù kẹta ọdún yìí?

---

2. Ọjọ wo ni ọjọ kejídínlógún oṣù kejì ọdún yìí?

---

3. Ọjọ wo ni ọjọ kọkàndínlógún oṣù kẹrin ọdún yìí?

---

4. Ọjọ wo ni ọjọ kejìlá oṣù kẹfà ọdún yìí?

---

5. Ọjọ wo ni ọjọ kẹtàlélógún oṣù kejọ ọdún yìí?

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Kọ àwọn ojú wònyí ní Yorùbá.

Write the following dates in Yorùbá.

Bí àpẹẹrẹ:

1st January

ọjó kìíní, oṣù kìíní ọdún

1. 17th September

---

2. 21st November

---

3. 9th July

---

4. 31st March

---

5. 11th April

---

6. 23rd May

---

7. 18th October

---

8. 3rd August

---

9. 10th June

---

10. 20th February

Iṣẹ Ẹ́ṣe 4

Kọ àwọn ọjọ ọsẹ wònyí ní Yorùbá.

Write the following days of the week in Yorùbá (using the workday system).

Bí àpẹẹrẹ:

Ọjọ kíńńí ọsẹ = Ọjọ ajé

1. Ọjọ kẹ̀jì ọsẹ = _____
2. Ọjọ kẹ́ta ọsẹ = _____
3. Ọjọ kẹ́rin ọsẹ = _____
4. Ọjọ karùnúń ọsẹ = _____
5. Ọjọ kẹ́fà ọsẹ = _____
6. Ọjọ keje ọsẹ = _____

Iṣẹ Ẹ́ṣe 5

So àwọn tí ó bara mu ní ọwọ́ A àti ọwọ́ B papọ́.

Match the words in column A with those in column B.

A

ọjọ ẹ̀tì
 ọjọ abámẹ́ta
 ọjọbọ
 ọjọ́rú
 ọjọ ìṣẹ́gun
 ọjọ àìkú
 ọjọ ajé

B

Sunday
 Monday
 Friday
 Saturday
 Thursday
 Wednesday
 Tuesday

Iṣẹ Ẹíṣe 6

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ́ A àti ọwọ́ B papọ́.

Match the words in column A with those in column B.

A

Ogún òkè

Ọdún kejìlá

Ìwé mẹfà

Òkè ogún

Ọdún méjìlá

Ìwé kẹfà

B

6 books

12 years

20 floors

6th book12th year20th floor

Lesson 2 - Ẹkọ Kejì:

Reflexives - Vowel Assimilation, Vowel Lengthening, and Vowel Deletion

Reflexives denote what you do by yourself or for yourself as opposed to someone doing it for you. In order to state the former, you use 'fúnrara' followed by a possessive pronoun as found below:

fúnraraà mi	fúnraraa wa
fúnraraà rẹ	fúnraraa yín
fúnraraa rẹ	fúnraraa wọn

For example:

Mo ya irunùn mi fúnraraà mi.   *I combed my hair myself.*

Compare to:

Màamáà mi ya irunùn mi fún mi.	My mother combed my hair for me.
Or	
Màamáà mi bá mi ya irunùn mi.	My mother helped me comb my hair.

Iṣẹ \$íṣe 1

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences with the appropriate reflexive.

1. Èmi ní wẹ _____
2. Òun ní fọ ẹnu _____
3. Àwa ní para _____
4. Àwọn ní bọjú _____
5. Ó ní fọ eyín _____
6. Mò ní ya irun _____
7. À ní fọ ojú _____
8. Àwọn ọkúnrin ní fá irùgbọn _____
9. Àwọn obìnrin ní kun ètè _____
10. Wọn ní fọ ọwọ _____

Iṣẹ́ Ṣíṣe 2

Ṣe àwọn nṣkan wọnyì.

Demonstrate the following gestures.

1. Mo ń fọ eyínìn mi **fúnraraà mi**.
2. O ń ya irunùn rẹ **fúnraraà rẹ**.
3. Ó ń fá irùngbòṇṇon rẹ **fúnraraa rẹ**.
4. A ń fọ ọwọ wa **fúnraraa wa**.
5. Ẹ ń pa ara yín **fúnraraa yín**.
6. Wọ́n ń nu ọwọ́ wọ́n **fúnraraa wọ́n**.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 3

Lo àpẹẹrẹ yìí láti fi dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Use this example to answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Túndé/ eyín → Túndé, fọ eyínìn rẹ fúnraraa rẹ. Kí ni ò ń ṣe?
Mò ń fọ eyínìn mi fúnraraà mi.

1. Tádé/ wẹ ara.
2. Ọgbéni Adé/ fọ aṣọ.
3. Kẹmi àti Títí /ya irun.
4. Ìwọ/ nu ara (conversational context).
5. Èmi/ pa ara.
6. Omidan Ọdúṣọlá/ fọ ọwọ.
7. Ọjògbón Owólabí/ ka ìwé.
8. Ìwọ àti Títí/ jẹ oúnjẹ (conversational context).
9. Ìwọ àti Títí/ jẹ oúnjẹ (non-conversational context).
10. Tósìn/ se oúnjẹ.

Expressions such as ojoojúmọ, ọsọọsán, alaálẹ, ọdọdún etc. indicate what one does every time.

For example, ọdún means **year**. However, ọdọdún implies **every year**.

ojúmọ	(day)	→	ojoojúmọ	(every day)
àárọ	(morning)	→	àràárọ	(every morning)
ọsán	(afternoon)	→	ọsọọsán	(every afternoon)
alẹ	(night)	→	alaálẹ	(every evening)
oşù	(month)	→	oşoooşù	(every month)
ọsẹ	(week)	→	ọsọọsẹ	(every week)
ọdún	(year)	→	ọdọdún	(every year)

Işé Şíşe 4

Ó kàn ẹ. Sọ fún wa àwọn nńkan tí o máa ń şe lójoojúmọ.
It's now your turn. Tell us what you do everyday.

Bí àpẹẹrẹ:

Làràárọ tí mo bá jí, mo máa ń wẹ. Lẹyìn náà, mo máa ń fọ eyínìn mi. Lẹyìn tí
mo bá fọ eyínìn mi tán, mo máa ń..... lẹsọsán, mo máa ń.....

Işé Şíşe 5

Fì ọrọ tí ó bá yẹ dí àwọn àlàfo yìí
Fill in the spaces with appropriate words.

_____ tí mo bá jí ni mo máa ń wẹ. Şùgbọn ní _____ n kò lẹ şalàì má jẹ
oúnjẹ ọsán. Kì í şe pé mo fẹràn oúnjẹ púpọ àmọ, n kì í fi oúnjẹ alẹẹ mi şeré ní
_____. Fún aşọ ọsẹ kan, _____ ni mo máa ń fọ àwọn aşọ mi nítorí pé n
kò ní ààyè láàrin ọsẹ, şùgbọn _____ ni mo máa ń ra aşọ tunun fún ilé-ìwée mi.

Cultural Vignette: Ìmọ̀tótó

Àwọn Yorùbá jẹ afínjú ènìyàn. Wọn kórírá ìdòtí ganan ni. Wọn gbàgbọ pé bí ènìyàn kò tilẹ lówó lówó láti fi ra oríṣíríṣi àṣọ ìgbàlódé, ìwọ̀nba nṣẹ́kàn tí ènìyàn bá ní, kí ènìyàn ẹ́ ẹ̀tọ̀jú rẹ́ kí ó mọ́ tónítóní. Wọn gbàgbọ pé kí ènìyàn jí ní ọ̀wúrọ́ kí ó fọ́ eyínin rẹ́ kí ó dá ẹ́káká, kí ó gé ẹ́ékáná rẹ́, kí ó wẹ́, kí ó tọ̀jú irunun rẹ́, kí ó sì wọ́ asọ́ tí ó mọ́ kí ó tó dábàá láti pé pẹ̀lú àwọn ènìyàn láwùjọ́. Ìdí nìyí tí wọn fi máa ń pa á lówé pé 'Wọ̀mbọ́ wọ̀mbọ́ kọ́ leyín, bẹ́yín bá ẹ́ méjì kí ó ẹ́ ẹ́ funfun'. Èyí túmọ́ sí pé ìmọ̀tótó se pàtàkì fún omọ́lúwàbí. Àwọn Yorùbá gbàgbọ́ pé tí ènìyàn bá jẹ́ onímọ̀tótó nípa títọ̀jú araa wọn, àìsàn àti ààrùn yóò jìnnà réré sí sàkání onítòhún. Wọn tún ní ìgbàgbọ́ pé ìmọ̀tótó ń ẹ́kúnfà ìlera tó péye. Wọn á ní ẹ̀ni tó ní ìlera ló lóhun gbogbo. Fún àwọn Yorùbá, ìlera lẹ́rẹ́ fún ohun gbogbo. Àwọn Yorùbá máa ń kọ́ oríṣíríṣi orin nípa ìmọ̀tótó láti kọ́ àwọn omọ́ wọn ní ẹ́ se pàtàkì ìmọ̀tótó. Bí àpẹẹrẹ́:

‘Ìmọ̀tótó ló lẹ́ ẹ́gun àrùn gbogbo (2x)

Ìmọ̀tótó ilé, ìmọ̀tótó ara, ìmọ̀tótó óúnjẹ

Ìmọ̀tótó ló lẹ́ ẹ́gun àrùn gbogbo’.

àti

‘Wẹ́ kí o mọ́

Gé ẹ́ékáná rẹ́

Jẹun tó dára lásìkò

Má jẹun jù’.

Nítorí àwọn oríṣi ẹ́kọ́ pàtàkì bá yí, àwọn omọ́dé mọ́ pé tí wọn bá jí ní ọ̀wúrọ́, balùwẹ́ ni ibi àkókó tí wọn gbọ́dọ́ lẹ́ láti lẹ́ tọ̀ju araa wọn kí wọn tó ẹ́ ohunkóhun. Ìmọ̀tótó ẹ́ se pàtàkì fún ẹ́dá ènìyàn.

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni ìdí tí àwọn Yorùbá fi kórira ìdòtí?
2. Irú ènìyàn wo ni àwọn Yorùbá jẹ?
3. Kí ni ìrètí àwọn Yorùbá pé kí ènìyàn kọkọ ẹ ní òwúro tí ó bá jí?
4. Àhàfàní wo ní ìmọ́tótó ń ẹ fún àwọn ènìyàn?
5. Kí ni pàtàkì ẹkọ nípa ìmọ́tótó fún àwọn ọmọdé ní ilẹ̀ Yorùbá? Kí ni èrò ẹ nípa orin yìí "Wẹ́ kí o mọ́...?"

Iṣẹ Ṣíṣe 7

Kọ ìtumọ̀ àwọn ọrọ̀ wònyí sílẹ̀ ní èdè Yorùbá.

Write down the meanings of these words in Yorùbá.

1. ìmọ́tótó
2. kórira
3. ìlera lẹ̀rọ̀
4. ẹ̀sọ̀ ìgbàlódé

Iṣẹ Ṣíṣe 8

Kọ ewì kan ní èdè Yorùbá tí ó jẹ mọ́ ìmọ́tótó ní ìlúu ẹ.

Write a poem about cleanliness in your country.

Iṣẹ Ṣíṣe 9

Sọ 'bẹ̀ẹ̀ ní' tàbí 'bẹ̀ẹ̀ kọ' fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are true or false.

	Bẚẚ NÌ	Bẚẚ KỌ
1. Àwọn Yorùbá fẹ̀ràn ìdòtí.	☐	☐
2. Àwọn Yorùbá kò ní ìgbàgbọ̀ nínú eyín funfun.	☐	☐
3. Òtítọ̀ ní pé ìlera ní ọ̀rọ̀.	☐	☐
4. Orin kíkọ̀ kì í ẹ̀ ọ̀nà kan láti kọ̀ àwọn ọ̀mọ̀ ní ẹ̀kọ̀.	☐	☐
5. Tí àwọn Yorùbá bá ti jí, ọúnjẹ ní wọn kọkọ̀ máa ń jẹ.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 10

So àwọn tí ó bara mu ni ọwọ́ A àti ọwọ́ B papọ́.

Match the words in column A with those in column B.

A

ìmọ́tótó

ìdòtí

ìlera

ìgbàgbọ́

àrùn

B

belief

health

illness

cleanliness

dirt

Vowel Assimilation

This is a phonological process by which one vowel assimilates into the other when they are contiguous.

In A below, the process by which the first vowel (V1) assimilates into the next vowel (V2), or the second vowel (V2) in C assimilates into the first vowel (V1) is known as vowel assimilation.

A		B	
<u>V1</u>	<u>V2</u>		
kú	ilé	→	kúulé <i>a greeting to welcome someone into the house</i>
kú	ìrọ̀lẹ́	→	kúùrọ̀lẹ́ <i>good (early) evening</i>

C		D	
<u>V1</u>	<u>V2</u>		
kú	àárọ̀	→	káàárọ̀ <i>good morning</i>
Ojú	irin	→	ojúurin <i>railroad</i>
Ọjà	Ọba	→	Ọjàaba <i>the name of a market in Ìbàdàn city, Nigeria</i>

Assimilation can be either progressive

V1 + V2 → V1V1 in which case kú + ilé → kúuíé,

or regressive

V1+V2 → V2V2 as in kú + alẹ́ → káalẹ́.

Vowel Lengthening

Vowel lengthening occurs when a vowel is duplicated vowel. The assimilation of one vowel by another vowel across word boundaries results in vowel lengthening as in most of B and D above.

Vowel lengthening occurs at vowel + consonant word boundaries in a possessive relationship such as *ilée bàbá* (*bàbá's house*). However, vowel lengthening is unnecessary when it is V+V as in *ilé òyá* (*òyá's house*), which means that vowel lengthening does not necessarily occur because of contiguity of vowels. Examples of vowel lengthening are found in F below where the final vowels of *ilé* and *ajá* become lengthened.

The partitive ti

The genitival particle 'ti' occurs before a noun or a pronoun as in the following examples:

E		F	
Ilé ti ọrẹ	→	ilée tọrẹ	<i>friend's house</i>
Ajá ti àwà	→	ajáa tiwà	<i>our dog</i>

The final vowel in *ilé* and *ajá* before the partitive becomes lengthened in column F above.

Vowel lengthening also occurs when a vowel is duplicated as in the following examples of third person singular object pronouns following their verbs:

mo rí i	<i>I saw it</i>
ó jẹ ẹ	<i>s/he ate it</i>
ó tú u	<i>s/he untied it</i>
Adé bó o	<i>Adé peeled it</i>

Vowel Deletion/Vowel Contraction

Vowel deletion is a product of vowel contraction. Vowel deletion is a step in the phonological process of vowel contraction not assimilation. Assimilation and contraction are two different phonological processes. In the case of vowel contraction, when two vowels are in contiguous relationship across word boundaries, one of them is deleted and the two words contract to become one.

ti ọrẹ	→	tòrẹ	<i>that of a friend(a friend's)</i>
ti àwa	→	tàwa	<i>that of ours(ours)</i>

rí ẹja	→	rẹja	<i>to see fish</i>
ta iṣu	→	taṣu	<i>to sell yam(s)</i>
ra ẹran	→	rẹran	<i>to buy meat</i>

Vowel deletion can occur without contraction when it is not across word boundaries as in the following examples:

Adéọlá → Déọlá
 Ọládépò → Ládépò

Iṣẹ Ẹ́ṣe 11

Vowel lengthening (VL) or vowel contraction (VC)? Write out the complete words.

Bí àpẹẹrẹ:

Kun ojú → kunjú (VC)

1. pa ara → _____
2. bó ojú → _____
3. se ẹja → _____
4. kú ìròlẹ́ → _____
5. ilé ijó → _____
6. ọmọ iṣẹ́ → _____
7. gé igi → _____
8. fọ ẹnu → _____
9. wọ aṣọ → _____
10. gun igi → _____

Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Our House

ILÉ ALÁMỌ ÀTÌ ILÉE SÌMÈNÌTÌ

Ní ilẹ̀ẹ Yorùbá, oríṣi ilé méjì ni ó wà: ilé alámọ àti ilé oní sìmèntì. Ilé alámọ jẹ ilé tí ó wà kí aláyé tó dáyé. Àwọn òyìnbó aláwọ funfun ni wọn gbé ilée búlọ̀kù wá. Ilé alámọ wọpọ ní oko àti ilú kékeré. Ilée sìmèntì ni ènìyàn sáábà máa ń rí tí ènìyàn bá lọ sí àwọn ìlú ńlá bí Èkó àti Ìbàdàn. Erùpẹ amọ pupa àti omi ni wọn pò pọ látí fí kọ ilé alámọ. Mọlémọlé ni orúkọ àwọn tí ó mò nípa bí wọn ẹ ń kọ ilé alámọ. Púpọ nínú ilé alámọ ni wọn máa ń ní fèrèsé tí wọn ń pè ní 'màràsáná'. Fèrèsé náà máa ń kéré ganan ni. Púpọ nínú ilé alámọ ni wọn kì í ní ilé ìgbònsẹ. Nítorí ìdí èyí ni àwọn alákòwé kì í fí gbé ibẹ.

Àwọn òyìnbó aláwọ funfun ni wọn mú àṣàà kíkọ ilée sìmèntì wá. Sìmèntì àti iyanrìn ni wọn sì máa ń lo látí fí kọ ilée sìmèntì. Ilé tí wọn fí sìmèntì kọ máa ń ní agbára ju ilé alámọ lọ nítorí pé sìmèntì àti iyanrìn ní agbára látí mú ilé dúrọ. Ilée sìmèntì wọpọ ní àwọn ìlú ńlá bíi Òsogbo, Ìbàdàn, Èkó, Ilé-Ife àti bẹẹ bẹẹ lọ. Ilé alámọ kì í sáábà ní àjà nítorí pé kò ní agbára bí ilée sìmèntì.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbèèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Oríṣi ilé mélòó ni ó wà ní ilẹ̀ẹ Yorùbá?
2. Dárúkọ àwọn ilé náà.
3. Níbo ni ilé alámọ wọpọ sí?
4. Báwo ni ilé tí wọn fí sìmèntì kọ ẹ dé ilẹ̀ẹ Yorùbá?
5. Àwọn ohun-èlò wo ni a nílò látí fí kọ ilé alámọ?
6. Kí ni ìdí rẹ tí àwọn alákòwé kì í fí gbé ilé alámọ?
7. Kí ni orúkọ tí àwọn ènìyàn máa ń pè àwọn tí wọn ń kọ ilé?
8. Kí ni àwọn ohun-èlò tí wọn máa ń lò fún ilée sìmèntì?
9. Sọ ìdí rẹ tí wọn fí máa ń fí sìmèntì àti iyanrìn kọ ilé lóde-òní.
10. Báwo ni àwọn fèrèsé ilé oní sìmèntì ẹ yàtò sí ti alámọ?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Mú èyí tó yẹ nínú àwọn wònyí sí ibi tó yẹ gégé bí o ṣe rí i kà nínú àyọkà òkè yìí.

Check the appropriate category for the following expressions according to the text (ILÉ ALÁMỌ ÀTI ILÉE SÌMÉTÌ) above.

	Ilé alámọ	Ilée sìmètì
1. Yorùbá	☐	☐
2. Àwọn òyìnbó	☐	☐
3. Búlọ̀dọ̀kù	☐	☐
4. Oko àti ìlú kékeré	☐	☐
5. Erùpẹ amọ pupa	☐	☐
6. Mọ́lémọ́lé	☐	☐
7. Iyanrìn	☐	☐
8. Àjà	☐	☐
9. Agbára	☐	☐
10. Èkó àti ìbàdàn	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ̀ wònyí sílẹ̀ ní èdèe Yorùbá.

Write down the meanings of these words in Yorùbá.

1. búlọ̀dọ̀kù
2. erùpẹ amọ pupa
3. mọ́lémọ́lé
4. iyanrìn
5. àjà

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Sọ **bẹẹ ni** tàbí **bẹẹ kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are **true** or **false**.

	Bẚẚ NI	Bẚẚ KỌ
1. Oríṣi ilé méjì ni ó wà: ilé aláamọ àti ilée pako.	☐	☐
2. Ilé aláamọ wọpọ ní ilú òlókè méjì.	☐	☐
3. Èrùpẹ amọ pupa àti omi ni wọn fi ò kọ ilée sìmẹ̀h̀t̀t̀.	☐	☐
4. Gbogbo ilé aláamọ lo ní ilé ìgbònsẹ	☐	☐
5. Ilé tí wọn fi sìmẹ̀h̀t̀t̀ kọ máa ò ní agbára ju ilé aláamọ lọ.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following questions.

- Ilée _____ wọpọ láàrin àwọn Yorùbá.
- Àwọn _____ ni wọn gbé àṣà ilée sìmẹ̀h̀t̀t̀ wá.
- Ilée _____ ní agbára ju ilée _____ lọ.
- Àwọn _____ fẹ̀ràn láti máa gbé ilée _____.
- _____ àti _____ ni wọn fi ò kọ ilé aláamọ.

Cultural Vignette: Ilé Olókè

Oríṣiríṣi àjà ni àwọn ilé máa ò ní ní ilẹ̀ Yorùbá. Púpọ̀ nínú àwọn ilé tí wọn wà ní oko àti ìgbèríko ni ó máa ò ní àjà kan. Àwọn ilé tí ó wà ní ilú títóbi bíi Èkó, Ìbàdàn, Abẹ̀òkúta, Àkúrẹ̀, Adó-Èkítì àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ máa ò ní àjà méjì, m̀́ta àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Àwọn òyìnbó aláwọ̀ funfun ló mú àṣà ilé alájà méjì wà sí ilẹ̀ Yorùbá. Gégé bíi àwọn akòtàn tí sọ, ilúu Bàdágírì ni wọn kọ́kọ́ kọ́ ilé olókè méjì sí. Ó lé lẹ́gọ̀rùnún ọ̀dún sẹ́yìn tí wọn kọ́ ilé yìí. Àwọn òyìnbó Míṣánnàrì ni wọn kọ́ ilé alájà méjì náà. Ní ilú Ìbàdàn, àdúgbò Kúdeṭì ni wọn kọ́kọ́ kọ́ ilé olókè méjì sí. Ilé olókè jẹ́ ilé tí ó wọn láti kọ́. Àwọn ènìyàn pàtàkì ní àwùjọ ni wọn ní owó àti agbára láti kọ́ ilé olókè méjì ní ilẹ̀ Yorùbá.

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Oríṣi àjà mélóò ni àwọn ilé máa ń ní ní ilẹ̀ Yorùbá?
2. Àjà mélóò ni àwọn ilé tí ó wà ní ìlú títóbi bíi Èkó, Ìbàdàn, Abẹ̀òkúta, Àkúré, Adó-Èkítì àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ máa ń ní?
3. Níbo ni wọn kọkọ kọ ilé olókè méjì sí?
4. Ìgbà wo ni wọn kọ ilé olókè méjì yíí?
5. Àwọn òyìnbó wo ni ó kọ ilé alájà méjì náà?

Iṣẹ Ṣíṣe 7

Sọ bẹ̀ẹ̀ ni tàbí bẹ̀ẹ̀ kọ fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are **true** or **false**.

Bẚẚ NI   Bẚẚ KỌ

1. Ilé alájà jẹ àṣà ìlú òkèèrè.	☐	☐
2. Àwọn ilé tí ó wà ní ìlú kékeré máa ń ní àjà púpọ̀.	☐	☐
3. Ìlú Èkó nìkan ni àṣà ilé alájà púpọ̀ wá.	☐	☐
4. Àwọn Hausa ni wọn mú àṣà ilé alájà kíkọ wa.	☐	☐
5. Ìlú Èpẹ̀ ni wọn kọkọ kọ ilé olókè méjì sí.	☐	☐
6. Àwọn òyìnbó Kọ́rìà ni wọn kọ ọ.	☐	☐
7. Ó ti tó ọgọ́rúnún ọdún tí wọn kọ ilé olókè ní ilẹ̀ Yorùbá.	☐	☐
8. Àwọn òyìnbó míṣánnáń ní wọn kọ ilé alájà méjì náà.	☐	☐
9. Ilé olókè jẹ ilé tí kò wọn látí kọ.	☐	☐
10. Àwọn gbajúmọ̀ láwùjọ̀ nìkan ni wọn lè kọ ilé alájà púpọ̀.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 8

Wá àwọn ọrọ wọnyí.

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

ààfin, afínjú, àjà, alákwé, ayálégbé, ehoró, fèrèsé, góòlù, ibùsùn, ìdòtí

à	à	f	i	n	a	g	b	a	f	i	n	j	u	j
i	g	b	a	ń	l	a	d	f	g	i	a	d	e	a
a	g	ó	ò	l	ù	a	d	a	è	a	i	g	o	g
y	l	í	ọ	à	i	o	l	ọ	y	r	y	a	l	u
á	è	á	ì	p	j	g	n	á	g	a	è	a	k	d
l	á	k	k	ì	ọ	à	ì	í	k	b	l	s	b	i
é	l	j	u	ọ	d	l	á	b	b	ọ	ọ	e	é	u
g	d	è	á	h	w	ọ	e	l	ù	e	w	n	g	í
b	ọ	a	d	o	o	é	t	h	á	s	í	a	m	b
é	s	e	a	r	è	r	á	í	o	w	ù	y	j	u
d	a	g	o	o	l	u	ì	b	d	r	á	n	a	à
a	l	a	w	a	d	l	l	d	a	e	o	d	i	w
i	f	l	b	u	s	u	n	o	ọ	l	d	i	e	y
f	è	r	è	s	e	g	o	o	d	t	e	e	d	í
a	f	í	n	j	ú	á	y	a	l	à	a	f	i	n

Iṣẹ Ṣíṣe 9

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wọnyí sílẹ ní èdè Yorùbá.

Write down the meanings of these words in Yorùbá.

1. ìgbèríko
2. àṣà
3. akòtàn
4. òyìnbóo Míṣánnàrí
5. ènìyàn pàtàkì

Iṣẹ Ṣíṣe 10

Dáhùn àwọn ìbèèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ta ni wọn ń sọrọ nípa fúláàtì rẹ nínú nńkan tí a kà?
2. Irú iṣẹ wo ni wọn ń ẹ?
3. Níbo ni fúláàtì tí a sọrọ rẹ wà ní ìlú Ìbàdàn?
4. Báwo ni a ẹ ẹ àpẹjúwe fúláàtì náà?
5. Ta ni ó ń lo yàrá tí ó tóbi jù nínú fúláàtì yí?
6. Kí ni o rò pé ó jẹ ìdí rẹ tí Lọya Adébímpé kí í fí gba àwọn ènìyàn láàyè láti wọlé láti ẹ pé wọn jẹ ẹni mímò?
7. Irú àwọn ènìyàn wo ni wọn le wọ pàlọ ńlá kejì? Kí ni ìdí èyí?
8. Ọmọ méléó ni Lọya Adébímpé bí? Kí ni orúkọ wọn?
9. Yàrá méléó ni wọn ń lò?
10. Kí ni ẹni tí ó ń sọrọ nípa Lọya Adébímpé fẹràn jùlọ nípa fúláàtì yí? Báwo ni ẹni náà ẹ jẹ sí Lọya Adébímpé?

Iṣẹ Ṣíṣe 11

Sọ **bẹẹ ni** tàbí **bẹẹ kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are **true** or **false**.

	Bẚẚ NI	Bẚẚ KỌ
1. Àpátímẹ̀h̀tì ni àwọn Yorùbá máa ń pé ní fúláàtì	☐	☐
2. Ègbọ̀nọ̀n mà máa mi jẹ agbẹ̀jọ̀rò ní ìlú Ìbàdàn.	☐	☐
3. Pàlọ ńlá méjì àti yàrá ìbùsùn m̀ta ni ó wà ní fúláàtì àbùrò mà máa mi	☐	☐
4. Ènìyàn lè sàdédé wọ fúláàtì àbùrò mà máa mi.	☐	☐
5. Ọmọ kan pére ni àbùrò mà máa mi bí	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 12

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Àwọn _____ ni wọn máa ń gbé àpátímẹẹ̀tì.
  - a. aláḱòwèé
  - b. àgbẹ
  - c. ọḍẹ
  - d. àgbàlagbà

2. _____ ni àwọn Yorùbá máa ń pè ní fúláàtì.
  - a. Ilé olókè
  - b. Ilé onílẹ
  - c. Àpátímẹẹ̀tì
  - d. Fúláàtì

3. Iṣẹ _____ ni àbúrò Màmáà mi ń ẹ.
  - a. aláḱòwèé
  - b. àgbẹ
  - c. ọḍẹ
  - d. agbẹjọrò

4. Àbúrò màámáà mi ń gbé ní àdúgbò _____?
  - a. Mọkọlá
  - b. Bẹrẹ
  - c. Bódìjà Tuntun
  - d. Bódìjà Àtìjọ

5. Ọmọ _____ ni àbúrò màámáà mi bí?
  - a. mẹfà
  - b. méjì
  - c. mẹrin
  - d. márùnún

Lesson 4 - Ẹ̀kọ́ Kẹ̀rin

Our House

Ọ̀rọ̀ àdásọ́ (Monologue)

Ilée wa (Our house)

Ilée wa jẹ ilé alájà méjì. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ojúlẹ̀ ni ilé yìí ní. Àjà kìlíní ní yàrá méjọ, bèẹ̀ sì ni àjà kejì ní yàrá méjọ pẹ̀lú. Bàbáà mi fi gbogbo yàrá méjẹ̀jẹ̀jọ tí ó wà ní àjà kìlíní rẹ̀h̀tì fún àwọn ayálégbé. Àwọn ìdílẹ̀ m̀erin ọ̀tọ̀tọ̀ ni wọn gba àjà kìlíní ní yàrá méjì—méjì. Wọn fi yàrá kan ẹ̀ yàrá ìbùsùnun wọn. Ilé ìdáná méjì, balúwẹ̀ méjì àti ilé ìyàgbé méjì ni ó wà ní àjà kìlíní. Àwọn ayálégbé sì pín wọn ní ìdílẹ̀ méjì sí balúwẹ̀, ilée ìdáná àti ilée ìyàgbé kòòkan.

Yàrá méjọ ni ó wà ní àjà kejì sù̀gbọ̀n èmi àti àwọn ọ̀bìlì mi pẹ̀lú àwọn ẹ̀gbọ̀n àti àbúròò mí nìkan ni à ń gbé ní àjà kejì. A ní pàlọ̀ ńlá kan tí a ti máa ń gba àlejò. A sì tún ní pàlọ̀ kékeré tí awa ọ̀mọ̀ ti máa ń ẹ̀rẹ̀, tí a sì ti máa ń wo tẹ̀lífíṣà̀n. Bàbáà mi ní yàráa ti wọn tí ó ti pàlọ̀ ńlá. Yàrá ìyáà mi sì tẹ̀lé ti bàbáà mi. Ẹ̀gbọ̀nòni mi ọ̀kùnrin tí ó wà ní Yunifásitì ti Ọ̀báfẹ̀mi Awólọ̀wọ̀ ní Ilé-Ifẹ̀ ní yàrá tiwọn lóto, ó sì súnmo pàlọ̀ ti àwa yòókù.

Yàrá àwọn ọ̀mọ̀ ọ̀kùnrin méjì yòókù àti ti awa ọ̀bìnrin wà ní ìkangun ilé. Yàrá ìyáàgbà ni ó tẹ̀lé ti ìyáà mi. Gbogbo yàrá tí ó wà ní àjà kejì ni àwọn ẹ̀bíi mi ń gbé tó bèẹ̀ gẹ̀ tí ó fi jẹ̀ wípé kò sí àyè fún ayálégbé kankan láti gbé pẹ̀lúu wa. Yàrá ìdáná méjì, balúwẹ̀ méjì àti ilé ìyàgbé méjì ni ó wà ní àjà kejì bí ó ti wà ní àjà kìlíní. Sù̀gbọ̀n àwọn ẹ̀bíi mi nìkan ni wọn ń lo gbogbo àwọn yàrá wònyí. Eléyìí fún wa láàyè púpọ̀ láti rí ibi kó ẹ̀rù sí. Kódà ìyáà mi ráàyè sin nìkan ọ̀sinin wọn bíi adìẹ̀, ehoro àti tòlótóló. Bàbáà mi fi ọ̀gbà yí ilée wa ká. Eléyìí sì fún àwa ọ̀mọ̀dé lánfààní láti ẹ̀rẹ̀ sí ibi tí ó bá wùwá nínú ọ̀gbàa wa. Ọ̀gbà ilée wa tóbi gan-an ni, ó sì tẹ̀jú púpọ̀.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Àjà mélòó ni ilé tí a ká nípa rẹ ní?
2. Àwọn ayálégbé mélòó ni wọn ń gbé ilé yìí?
3. Pálò mélòó ni ayálégbé kòòkan ní?
4. Yàrá mélòó ni ó wà ní gbogbo àwọn àjà tí ilé náà ní?
5. Pálò mélòó ni àwọn onílé ní?
6. Níbo ni yàrá ìyáàgbà wà?
7. Balùwẹ mélòó ni gbogbo àwọn ayálégbé ń lò?
8. Kí ló dé tí àwọn ayálégbé kankan kò fi le gbé pẹlú àwọn onílé ní àjà tí wọn?
9. Kí ló dé tí àwọn ọmọdé fi le ọ́rẹ sí ibi tí ó wù wọn ní ilé yìí?
10. Kí ni ìdí tí àyè fi gba ìyá láti sin nńkan ọ̀sìn? Dárúkọ àwọn nńkan ọ̀sìn yìí.

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following questions.

Ilée wa jẹ ilé alájà _____. Àwọn ayálégbé _____ ni wọn wà ní ilée wa.

Gbogbo àpapọ yàráa tí ọ wà ní ilée wá jẹ _____. _____ mi ọkúnrin tí ó wà ní Yunifásítì ti Ọbáfẹmi Awólọwọ ní Ilé-Iṣẹ ní yàráa tiwọn lóṣọ nítorí pé a ní yàráa tí ọ pọ. Kódà, màámá mi ní àhàfààní láti sin àwọn nńkan ọ̀sìn wọn bí i _____, _____ àti _____.

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Kọ ìtumọ àwọn ọ̀rọ wònyí sílẹ ní èdèè Yorùbá.

Write down the meanings of these words in Yorùbá.

1. ayálégbé
2. nńkan ọ̀sìn
3. yàrá ìdáná
4. ilé ìyàgbé
5. ìkangun ilé

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Ó kàn ẹ. Sọ fún wa nípa ilée bàbàà rẹ.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Ní méjì-méjì, ẹ sọ fún araa yín nípa ibi tí ẹ ń gbé.

In pairs, tell your friend about where you live (your dorm, apartment etc)

Ọrọ àdásọ (Monologue)**Tósìn ń sọrọ nípa yàráa rẹ**

Nínúu yàráà mi, mo ní ibùsùn, ìrọrí, àga, tábíìlì ìkàwé, kọbọdù ìkàsọsí, rédìò alágbèéká kékeré kan, kápẹ̀tì (ẹnì àtẹ̀tẹ̀ká) àti bẹ̀ẹ bẹ̀ẹ lọ.

Ní pàlọ, àga onítímùtímù mẹrin ni wọn wà níbẹ, tẹlífíṣàń ńlá kan, rédìò ńlá kan, aago ńlá kan àti oríṣíríṣi àwòrán ara ògiri ni ó wà níbẹ pẹ̀lú. Sítóòfù onígáàsì àti sítóòfù oníkẹrosínì wà nínúu ilé ìdáná. Bẹẹ náà sì ni fírínjì àti sínkì. Ohún-èlò ìdáná oríṣíríṣi bí àwo, abọ, ìkòkò, ńíńí, fọ̀tẹ̀kì àti ọ̀bẹ náà sì wà níbẹ. Èrọ omi, tọ̀bù, ńáwà, sínkì, ọ̀ṣẹ̀ ìwẹ̀ àti táwẹ̀lì wà nínúu balùwẹ.

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Dáhùn àwọn ìbèèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Kí ni ó wà nínúu yàráaTósìn tí ó lè lò láti fi sùn?
2. Kí ni ó wà nínúu yàráaTósìn tí ó lè káṣọ sí?
3. Dárúkọ àwọn nńkan tí ó wà nínúu pàlọ Tósìn?
4. Dárúkọ àwọn nńkan tí ó wà nínú ilé ìdáná Tósìn?
5. Níbo ni ó fẹràn jù nípa ibi tí Tósìn ń gbé?

Iṣẹ Ṣíṣe 7

Sọ **bẹ̀ẹ** ni tàbí **bẹ̀ẹ kọ** fún àwọn gbólóhùn wọnyí.

*State whether the following sentences are **true** or **false**.*

Bẚẚ NI   **Bẚẚ KỌ**

1. Àwọn nńkan tí wọn ẹ pàtàkì wà ní yàráaTósìn.	☐	☐
2. Tósìn máa ní àńfààní láti mọ ohun tó ń lọ lówùjọ.	☐	☐
3. Tósìn máa ní àńfààní láti dáná ní ìgbàkúùgbà tí ó bá wù ú.	☐	☐
4. YàráaTósìn dára láti gbé.	☐	☐
5. Tósìn kò ní láti lọ pọn omi ni ibòmíràn kí ó tó lè wẹ.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 8

Ó kàn ẹ. Ẹ àpẹjúwe yàráà rẹ.

Now it's your turn. Describe your room.

Ọrọ àdásọ (Monologue)

Jídé ń sọrọ nípa ilé-ìwẹẹ rẹ.

(Jídé is talking about his bathroom.)

ILÉ-ÌWẸẸ MI (MY BATHROOM)

Nínú ilé-ìwẹẹ mi, oríṣíríṣi nńkan ni mo ní níbẹ bí ìpara, ìparun, ìyarun, ọṣẹ ìfọyín, ọṣẹ ìwẹ, ọṣẹ ìfowọ, aṣọ ìnura, omi tútù, omi gbígbóná, búróṣì, kábínẹ̀tì, kànhìnkànhìn, tísù, àti àwọn nńkan mìíràn.

Ní gẹ̀lẹ́ tí mo bá ti wọ inú ilé-ìwẹẹ mi, búróṣì mi ni mo kọ́kọ́ máa ń kì mọ́lẹ́ tí mà á fi ọṣẹ ìfọyín sí i. Mo bèrẹ́ sí fọ ẹnu lọ nìyẹn. Lẹ́yìn ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìṣẹ́jú, mà á bu omi yálà tútú tàbí gbígbóná láti fi fọ ẹnuù mi mọ́.

Àwọn Yorùbá ní ìgbàgbọ́ pé omi tútú máa ń jẹ́ kí ara nà dáadáa, àmọ́ tí ọ̀tútù bá mú jù, omi gbígbóná ni mo máa ń fi í wẹ́ pẹ̀lú ọṣẹ́ àti kànhìnkànhìn ní àárọ́ kí gbogbo ìdòtí ara le bá omi lọ. Mo máa fi ìpara àti ìparun ra ara àti irunùn mi. Tí mo bá ti wẹ́ tàn máa sì yarun pẹ̀lú. Lẹ́yìn gbogbo èyí, háà! Oúnjẹ yá láti jẹ nìyẹn!

Iṣẹ Ṣíṣe 9

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Kí ni Jídé máa ń kọ́kọ́ ẹ́e tí ó bá ti jí?
2. Ẹ́ wọ mọ́ bọ́yá Jídé máa ń wẹ́ tí ó bá ti jí? Kọ gbólóhùn kan jade láti inú àyọkà yí láti fi gbe ìdáhùn rẹ lẹ́sẹ́.
3. Njẹ o rò pé Jídé ní ìmọ́-tótó? Kí ni o fi dá wọ lójú?
4. Kí ni àwọn nńkan tí ó ẹ́ pàtàkì tí o rò pé ó yẹ́ kí ó wà nínú ilé-ìwẹẹ Jídé gẹ́gẹ́ bí o ẹ́ rí i kà nínú ayọkà náà?
5. Njẹ o rò pé Jídé fẹ́ràn oúnjẹ? Má sàlì fi gbólóhùn kan gbe ìdáhùn rẹ lẹ́sẹ́.

Iṣẹ Ṣíṣe 10

Dáhùn àwon ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Kí ni a fi ń nura?

Aṣọ ínura tabí táwẹ̀lì ni a fi ń nura

1. Kí ni a fi ń wẹ?

---

2. Kí ni a fi ń fọ ẹnu?

---

3. Kí ni a fi ń wo ojú?

---

4. Kí ni a fi ń ya irun?

---

5. Kí ni a fi ń fọ eyín?

---

6. Kí ni a fi ń nu ọwọ?

---

7. Kí ni àwon ọkùnrin fi ń fá irùgbọn

---

8. Kí ni a fi ń fọ irun?

---

9. Kí ni àwon obìnrin fi ń kun ojú?

---

10. Kí ni a fi ń pa ara?

Chapter 11 - Orí Kọkànlá | NICE STYLE!

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- About different types of clothing
- About seasonal clothings
- The use of the verbs *fi_ lé / fi_ kọ, wọ, dé/gẹ, wé, ró*
- Further use of interrogatives
- Current trends in fashion

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
àpónlẹ̀	<i>respect</i>
àṣà	<i>culture</i>
aṣọ	<i>clothe</i>
bùbá	<i>a shirt or a blouse (Yorùbá style)</i>
búláòsì	<i>blouse (western style)</i>
ẹ̀jìkà	<i>shoulder</i>
filà	<i>hat</i>
gèlẹ̀	<i>a scarflike headgear</i>
gínìnì	<i>guinea</i>
ìborùn	<i>shawl</i>
ìbọ̀sẹ̀	<i>sock(s)</i>
ìbọ̀wọ̀	<i>glove(s)</i>
ìgbéyàwó	<i>wedding</i>
ìmúra	<i>an outfit</i>
ìró	<i>a wrap-around cloth/ wrapper</i>
ìsìnkú	<i>funeral</i>
ìsọmọlórúkọ	<i>naming ceremony</i>
iyì	<i>honor</i>
jákẹ̀tì	<i>jacket</i>
jî̀nsì	<i>jeans</i>
kọ̀júsòkọ̀	<i>'to face one's husband'</i>
kóòtù	<i>coat</i>
obìnrin	<i>female</i>
oko	<i>farm</i>
ọ̀jà	<i>market</i>
ọ̀kùnrin	<i>male</i>
ọ̀yẹ̀	<i>harmattan</i>
pàtàkì	<i>important</i>
ṣòkòtò	<i>a pair of pants</i>
súwetà	<i>sweater</i>
tíṣẹ̀tì	<i>t-shirt</i>
síkẹ̀tì	<i>skirt</i>
yẹ̀tí	<i>earring(s)</i>

Noun Phrases	
àsìkò fọ̀lù	<i>fall season</i>
àkókò kọ̀ọ̀kan	<i>each season</i>
àsìkò m̀érin ọ̀tọ̀tọ̀	<i>four different seasons</i>
aṣọ ẹ̀ẹ̀rùn	<i>clothes for the dry season</i>
aṣọ ọ̀de	<i>formal wear</i>
aṣọ ojoojúmọ́	<i>informal clothing</i>
aṣọ ọ̀jò	<i>clothes for the rainy season</i>
aṣọ ọ̀kẹ̀	<i>woven material</i>
aṣọ léèsì	<i>lace material</i>
aṣọ tẹ́ẹ̀rẹ̀	<i>strip of cloth</i>
àwọn ọ̀lọ́lá	<i>rich people</i>
ẹ̀wùu kòlápá	<i>sleeveless clothing</i>
ìbì ịṣẹ́/ ibiṣẹ́	<i>workplace</i>
ìgbà oorú	<i>hot weather</i>
ilẹ̀ ọ̀kẹ̀èrè	<i>foreign countries</i>
orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà	<i>USA</i>
látàrí oorú	<i>as a result of heat</i>
ṣòkòtò péńpé	<i>short pants/shorts</i>

Verbs	
dé/gẹ̀	<i>to wear, e.g. a hat</i>
gbayì	<i>popular</i>
gbọ̀dọ̀	<i>must</i>
jẹ̀	<i>to be</i>
nípon	<i>thick</i>
ró	<i>to wrap around</i>
wé	<i>to tie, e. g. a headgear</i>
wọ	<i>to wear (clothes, shoes, or other apparel)</i>
wọn	<i>to be expensive</i>

Verb Phrases	
di ìgbàdí	<i>wrap-around waist</i>
fún ... láàyè	<i>allow</i>
irú... wo?	<i>what type?</i>

kò pé	<i>not complete</i>
pa ọ̀we	<i>say proverbially</i>
yàtò sí	<i>different from</i>

Adjectives

oríṣiríṣi	<i>different types</i>
-----------	------------------------

Conjunction

tàbí	<i>or</i>
------	-----------

Prepositional phrase

ní ọ̀nà mìíràn	<i>in another way</i>
----------------	-----------------------

Lesson 1 - Èkọ Kìlíní:

Aṣọ wíwọ ní ilẹ̀ Yorùbá (*Types of Clothing*)

Oríṣì aṣọ méjì pàtàkì ni àwọn Yorùbá máa ń wọ: aṣọ ojoojúmọ́ àti aṣọ ìmúróde. Aṣọ ojoojúmọ́ tí wọn máa ń wọ ni aṣọ àṅkàrá àti aṣọ àdìrẹ. Aṣọ òde tí wọn máa ń wọ ni aṣọ léèsì àti aṣọ òkè. Fún aṣọ ojoojúmọ́, àwọn obìnrin máa ń ró ìró, wọn máa ń wọ búbá, wọn sì tún máa ń wé gèlè. Fún aṣọ òde àwọn obìnrin máa ń ró ìróo léèsì, wọn sì máa ń wọ búbáa rẹ. Bákan náà ni fún aṣọ òkè. Wọn lè fi ìborùn lé tàbí kí wọn fi kọ èjìkà. Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn ọ̀dọ̀mọ̀bìnrin ni wọn máa ń so ìborùnun wọn mọ́ ìdí lode-òní.

Fún aṣọ ìmúróde àwọn ọ̀kùnrin máa ń wọ ẹ̀kòtò léèsì tàbí aṣọ òkè. Wọn máa ń wọ búbáa léèsì tàbí aṣọ òkè. Wọn sì máa ń dé filà. Gèlè wíwé jẹ ara àwọn àṣà ìmúra tí ó gbayì láàárín àwọn obìnrin. Oríṣìṣì gèlè ni ó wà. Wọn máa ń pe gèlè kan ní “kọ́júsọ́kọ.” Àwọn Yorùbá máa ń ẹ̀ ọ̀pọ̀nìlẹ́ tí ó pọ́ fún obìnrin tí ó bá mọ́ gèlè wé dádádára. Nítorí ìdí èyí ni àwọn Yorùbá fi máa ń pá a ní ọ̀wè pé : “Gèlè ọ̀dùn bí i ká mọ́ ọ́ wé, ká mọ́ ọ́ wé kò tó kó yẹni.” Gèlè máa ń gbé ẹ̀wà obìnrin yọ́ jáde gan-an ni.

Àwọn ènìyàn tí sọ ìborùn tó jẹ aṣọ tẹ́rẹ́ tí wọn máa ń fi lé èjìkà di ìgbàdí tí wọn máa ń ró mọ́ ara ìró. Oríṣìṣì ìró ni ó wà. Ìró aṣọ òkè jẹ èyí tí ó wọn jù. Nínú àwọn aṣọ òkè, “sányán” àti “àlàárì” jẹ méjì nínú èyí tí àwọn ọ̀lọ́lá àti ènìyàn pàtàkì máa ń wọ jù. Àwọn obìnrin tún máa ń wọ “àrán.” Aṣọ àrán jẹ ọ̀kànlá lára aṣọ tí wọn máa ń kó wá láti ilẹ̀ ọ̀kèèrè ní ayé àtìjọ.

Ní ilẹ̀ Yorùbá, bí àwọn obìnrin ẹ̀ máa ń wọ aṣọ yàtò sí bí àwọn ọ̀kùnrin ẹ̀ máa ń wọ tiwọn. Fún aṣọ ìmúróde, lẹ́hìn tí àwọn ọ̀kùnrin bá wọ ẹ̀kòtò àti búbá, wọn á wọ agbádá léwọn. Ní ilẹ̀ Yorùbá, filà dídé ẹ̀ pàtàkì fún àwọn ọ̀kùnrin. Ní ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìgbá, apá ọ̀sì ni àwọn ọ̀kùnrin máa ń sáábà gẹ́ filà sí. Ìmúra ọ̀kùnrin kò pé tí kòbá dé filà, àti wí pé, iyí tí ó wà nínú ìmúra ni wí pé kí ọ̀kùnrin dé filà. Oríṣìṣì filà méjì ni ó gbayì púpọ̀ láàárín àwọn ọ̀kùnrin: filà “ìkòrí” àti filà “a-betí-ajá”. Oríṣìṣì ni aṣọ tí wọn fi ń ẹ̀ àwọn filà yìí: aṣọ àṅkàrá, aṣọ àdìrẹ, aṣọ dàmaàsìkì àti aṣọ òkè. Filà gígẹ́ jẹ ọ̀nà tí àwọn ọ̀kùnrin máa ń gbà dé filà.

Àṣà ìbílẹ̀ Yorùbá fún ọ̀kùnrin àti obìnrin ní àyè bí wọn ẹ̀ lè múra. Obìnrin kò gbọ́dọ́ wọ ẹ̀kòtò, bẹ̀ẹ́ ni ọ̀kùnrin kò gbọ́dọ́ ró ìró. Bákan náà, obìnrin nìkan ni ó ní ẹ̀tọ́ láti wọ yẹtí. Fún ìdí èyí, àṣà kí obìnrin máa wọ ẹ̀kòtò tàbí kí ọ̀kùnrin máa wọ yẹtí ní ọ̀de-òní jẹ àṣà tí ó wá láti ilẹ̀ ọ̀kèèrè.

Iṣẹ́ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Oríṣi ìṣòrí aṣọ mèlòó ni àwọn Yorùbá ní? Dárúkọ wọn.
2. Irú àwọn aṣọ wo ni àwọn Yorùbá máa ń wò lọ sí àwọn òde pàtàkì?
3. Báwo ni àwọn obìnrin Yorùbá ṣe máa ń múra gégé bí àṣà ìbílẹ̀ Yorùbá?
4. Báwo ni àwọn ọ̀dọ̀mọ̀bìnrin ṣe ń lo ìborùn ní ayé òde-òní?
5. Irú oríṣi ìró mèlòó ni àwọn obìnrin máa ń ró ni ilẹ̀ Yorùbá? Èwo ni ó wọn jù nínúu wọn?
6. Kí ni ìyàtò tí ó wà láàárín aṣọ obìnrin àti tí ọ̀kúnrin ní ilẹ̀ Yorùbá?
7. Báwo ni àwọn ọ̀kúnrin Yorùbá ṣe gbọ̀dọ̀ múra ni ilẹ̀ Yorùbá?
8. Apá ibo ni wọn sáábà máa ń gẹ̀ filà sí ní ilẹ̀ Yorùbá?
9. Kí ni àwọn ohun tí àṣà aṣọ wíwò ní ilẹ̀ Yorùbá kò fàyè gbà fún ọ̀kúnrin àti obìnrin láti wò?
10. Kí ni èrò rẹ̀ nípa àṣà aṣọ wíwò ní ilẹ̀ Yorùbá?

Iṣẹ́ Ṣíṣe 2

Sọ **bẹ̀ẹ̀** ni tàbí **bẹ̀ẹ̀ kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí

*State whether the following sentences are **true** or **false***

Bẚẚ NI   **Bẚẚ KỌ**

1. Ìṣòrí aṣọ mèta pàtàkì ni àwọn Yorùbá máa ń wò	☐	☐
2. Aṣọ ìmúróde tí awọn Yorùbá máa ń wò ni aṣọ à̀ǹkàrà àti aṣọ à̀dìrẹ	☐	☐
3. Àwọn ọ̀kúnrin Yorùbá máa ń wò bùbá àti sòkòtò	☐	☐
4. Ní ilẹ̀ Yorùbá bákan náà ní aṣọ tí àwọn ọ̀kúnrin àti ọ̀bìnrin.	☐	☐
5. Obìnrin le wò sòkòtò ní ilẹ̀ Yorùbá	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Àwọn Yorùbá máa ń wọ irú oríṣi aṣọ
  - a. mēta
  - b. mērin
  - c. mēfà
  - d. méjì

2. Nínú àṣà Yorùbá ni kí ọ̀bìnrin lo _____.
  - a. fílà
  - b. yẹtí
  - c. ẹ̀kòtò
  - d. agbádá

3. Àwọn ọ̀kúnrin Yorùbá máa ń wọ _____.
  - a. fílà
  - b. kaba
  - c. ìró
  - d. agbádá

4. _____ ẹ̀ pàtàkì nínú ìmúra àwọn ọ̀kúnrin Yorùbá.
  - a. fílà
  - b. ẹ̀kòtò
  - c. bùbá
  - d. agbádá

5. _____ jẹ ọ̀kan lára aṣọ ilẹ̀ ọ̀kèèrè.
  - a. aṣọ ọ̀kè
  - b. àdìrẹ
  - c. aṣọ àrán
  - d. aṣọ léèsì

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

Irú aṣọ wo ni àwọn Yorùbá máa ń wò lọ sí...?

1. ọjà
2. ibi ìgbéyàwó
3. ibi ìsọmọlórúkọ
4. ibiṣẹ
5. ẹ̀dẹ̀sì / ilé-ìsinmi

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Nibo ni àwọn Yorùbá máa ń wò àwọn aṣọ wònyí lọ?

Where do Yorùbá people wear these clothes to?

1. aṣọ àdìrẹ
2. aṣọ àṅkàrá
3. aṣọ léèsì
4. aṣọ òkè
5. aṣọ dàamáásìkì

Lesson 2 - Èkọ Kejì:

More Interrogatives

The following models illustrate the use of interrogatives such as: ‘*kí ni*’, ‘*ta ni*’, ‘*nígbà wo*’, ‘*níbo*’, ‘*kí ló*’, ‘*báwo*’ and ‘*èwo*’.

Who?

Q.	Ta ni ó wà nínúu yàrá nàá?	<i>Who is inside the room?</i>
R.	Ìdáhùn: Kò sí ẹnì kankan nínúu yàrá nàá.	<i>Nobody is inside the room.</i>
Q.	Ìwée ta ni yìí?	<i>Whose book is this?</i>
R.	Ìwée Títí ni.	<i>It's Títí's book.</i>
Q.	Ta ni o fẹràn ni ilé-ìwée rè?	<i>Who do you like in your school?</i>
R.	Mo fẹràn olùkọdọ mí.	<i>I like my teacher.</i>

What?

Q.	Kí ni ò ń ẹ se nísìnyí?	<i>What are you doing now?</i>
R.	Mò ń ka ìwée mí.	<i>I'm reading my book.</i>
Q.	Kí nì yìí?	<i>What is this?</i>
R.	Aáyán ńlá ni. Yéèpà!	<i>It's a big cockroach. Wow!</i>
Q.	Kí ní ò ń kà?	<i>What are you reading?</i>
R.	Mò ń ka ìwée Şóyínká ni.	<i>I'm reading a book by Şóyínká .</i>

When?

Q.	Nígbà wo ni ojọ-ìbílẹ̀ rẹ?	<i>When is your birthday?</i>
R.	Ọlẹ́ ni.	<i>It's tomorrow.</i>

Where?

Q.	Níbo ni ò ń gbé?	<i>Where do you live?</i>
R.	Ní ègbẹ́ ọjà ni mò ń gbé	<i>I live near the market.</i>

Why?

Q. Kí ló dé tí ọ́ n sùnkún?

Why are you crying?

R. N kò rí àpò owóò mi.

*I cannot find my wallet.***How?**

Q. Báwo ni?

How are you?

R. Dáadára ni?

I'm fine.

Q. Báwo ni o ẹ́e máa dé ọ́jà?

How will you get to the market?

R. Mà á gun kẹ́kẹ́ mi ni.

*I will ride my bicycle.***Which one?**

Q. Èwo nínú àwọn ọ̀dọ̀mọ̀dékúnrin yẹn ni o fẹ́ràn?

Which of those boys do you like?

R. Túndé ni mo fẹ́ràn.

I like Túndé.

Q. Títì wo ló lẹ́ sí ẹ̀ṣẹ́ṣẹ́?

Which street leads to the church?

R. Títì ọ̀wọ́ ọ̀sì ni.

*The street on the left.***Ìṣẹ́ Ṣíṣe 1**

Fí àṣẹbẹ̀èrè tó bá yẹ dí àwọn àláfó wònyí

Fill in the spaces below with the appropriate interrogative.

_____ nínú ẹ̀yin akẹ́kọ̀ọ́ ni ọ́jọ̀ ẹ̀bín rẹ̀ jẹ́ ọ́lẹ́? _____ ni o tí máa ẹ́e ọ̀dún ẹ̀bín yí? _____ ni o ẹ́e máa má ẹ́e é? _____ o fẹ́ ẹ́e ọ́jọ̀ ẹ̀bín yí pẹ̀lú? _____ ni ọ̀dún ẹ̀bín yí máa parí?

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 2

Lo àwọn àṣẹbẹ̀èrè wònyí láti ẹ̀dára gbólóhùn.

Use the following interrogatives to form sentences.

1. Kí ni?
2. Ta ni?
3. Níbo ni?
4. Kí ló dé?
5. Báwo ni?

Lesson 3 - Ẹkọ Kẹta:

Verbs fi_lé/fi_ kọ, wọ, dé, wé, ró, gẹ

The following verbs are used with clothing: fi_lé/ fi_ kọ, wọ, dé, wé, ró, gẹ. For instance: Àwọn ọkùnrin máa n wọ búbá àti agbádá. Wọ́n máa n dé filà.

Àwọn obìnrin máa n wọ búbá, ró ìró, wé gèlè. Wọ́n sì máa n fìlborùn kọ / lé èjìkà.
The verb “gẹ” can be used for both “gèlè” and “filà”.

Bí àpẹẹrẹ:

Ọkùnrin ní gẹ filà.

Obìnrin ní gẹ gèlè.

However, **dé** and **wé** are general terms while **gẹ** denotes a particular style of headgear or hat. Below are the different types of clothes for men and women and the manner in which they are worn in Yorùbáland.

Aṣọ okùnrin (Male clothes)	Aṣọ obìnrin (Female clothes)
búbáa léèsì, ṣòkòtò léèsì, agbádáa léèsì, filà aṣọ òkè tàbí filàa dàamáásìkì	búbáa léèsì, ìróo léèsì, gèlèe léèsì tàbí gèlèe dàamáásìkì
búbá àṅkàrá, ṣòkòtò àṅkàrá, agbádá àṅkàrá	búbá àṅkàrá, ìró àṅkàrá, gèlè àṅkàrá
búbá aṣọ òkè, ṣòkòtò aṣọ òkè, agbádá aṣọ òkè, filà aṣọ òkè	búbá àṅkàrá, ìró àṅkàrá, gèlè gidi
dàńṣíkí, ṣòkòtò, filà	búbá aṣọ òkè, ìró aṣọ òkè, gèlè aṣọ òkè tàbí búbáa léèsì, ìró aṣọ òkè, gèlè aṣọ òkè tàbí búbáa léèsì, ìróo léèsì, gèlè aṣọ òkè

Ayé ń lọ à ń tọ ọ (Fashion Trends)

Bí ó tilẹ jẹ pé àṣàà Yorùbá ni pé kí obìnrin wọ búbá, ró ìró, kí wọn sì tún wé gèlè, àti pé kí ọkùnrin wọ búbá, wọ ẹ̀kòtò, kí wọn tún dé filà, oríṣi aṣọ m̀írán tún wà tí wọn le wọ. Ní ọ̀de-òní, oríṣiríṣi àrà ni àwọn ènìyàn ń fi aṣọ à̀h̀kàrá, léèsì, àdìrẹ̀ àtí gínńì dá. Bí ìgbà ẹ̀ ń yí ni àṣà aṣọ wíwọ náà ń yí láàrín àwọn Yorùbá. Kódà ọ̀lájú ti mú kí àṣà aṣọ wíwọ̀ àwọn Yorùbá di ohun tí àwọn ènìyàn láti ilú ọ̀kèèrè ń wá rí fún. Nítorí pé ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn Yorùbá ni wọn jẹ oníṣẹ̀ ọ̀ba, ó ẹ̀rọ láti máa wọ búbá àti ẹ̀kòtò, tàbí kí wọn máa ró ìró tàbí wé gèlè lọ sí ibi isẹ̀ ọ̀òjọ̀ wọn. Ìdí nìyí tó fi jẹ pé oríṣiríṣi àrà ni wọn ń fi à̀h̀kàrá rán: bí i síkẹ̀tì, búlàòsì, súùtù àti kaba. Àṣà fífi àwọn aṣọ bíi à̀h̀kàrá, léèsì, gínńì ati àdìrẹ̀ dá àrà lóríṣiríṣi ti gbilẹ̀ ní ilẹ̀ Yorùbá tó fi jẹ pé púpọ̀ nínú àwọn tẹ̀lẹ̀ (arànṣọ) ni ó ti di olówó àti gbajúmọ̀ nípa bẹ̀ ẹ̀.

Nítorí pé wọn ti ń fi àwọn aṣọ yí dá oríṣiríṣi àrà, àwọn ènìyàn bíi olùkọ̀, ọ̀jọ̀gbọ̀n, oníròyìn àti akòwé lè wọ à̀h̀kàráa súùtù, tàbí àdìrẹ̀ búlàòsì àtí síkẹ̀tì lọ sí ibi isẹ̀. Sùgbọ̀n àwọn isẹ̀ kan wà tí a kò lè wọ àwọn irú aṣọ bá yí lọ bí ó ti wù kí ó mọ̀. Àwọn irú isẹ̀ bá yí ni isẹ̀ agbẹ̀jórò, isẹ̀ àkàtàǹtì àti bẹ̀bẹ̀ bẹ̀bẹ̀ lọ. Dandan ni fún àwọn agbẹ̀jórò àti ọ̀sìṣẹ̀ ilé ìfowópamọ̀ láti wọ súùtù ọ̀yìnbò àti tál lọ sí ibi isẹ̀ wọn. Fún ìdí èyí, àṣà aṣọ wíwọ̀ láàárín àwọn Yorùbá ti yí wọnú ara wọn.

Bó ti lẹ̀ jẹ pé ìró, búbá, gèlè àti ìborùn jẹ aṣọ ìbílẹ̀ tí obìnrin Yorùbá máa ń wọ, tí búbá, ẹ̀kòtò àtí filà sì jẹ aṣọ ìbílẹ̀ fún àwọn ọkùnrin Yorùbá, wọn tún máa ń wọ àwọn aṣọ ọ̀yìnbò gégé bí isẹ̀ tí wọn bá ń ẹ̀ bá ẹ̀ rí. Nítorí ìdí èyí ni àwọn Yorùbá ẹ̀ máa ń pa ọ̀we pé, “bí ẹ̀yẹ̀ bá ẹ̀ fò ní a ẹ̀ ń sọkòò rẹ̀”. Èyí tùmọ̀ sí pé bí ìgbà bá ẹ̀ rí ni a ẹ̀ ń lò ó. Bí àwọn ọkùnrin Yorùbá bá wọ súùtù ọ̀yìnbò lọ síbi isẹ̀ wọn, wọn á de tál, de bẹ̀lítì sí ẹ̀kòtò wọn. Wọn a wọ ìbọ̀sẹ̀ àti bàtà. Wọn á dī bíi akòwé. Àwọn obìnrin Yorùbá pàápàá tó ń ṣìṣẹ̀ ìjọ̀ba náà á wọ súùtù tàbí kí wọn wọ síkẹ̀tì àti búlàòsì. Wọn á sì tún wọ bàtà ọ̀yìnbò. Gbogbo wọn á máa tẹ̀lẹ̀ “ko-ko-kà”. Lóòótọ̀ ayé ti dayé ọ̀lájú. Gbogbo nńkan ló sì ti yí padà.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Báwo ni àwọn ọkùnrin àtí obìnrin Yorùbá ẹe máa ń wọṣọ tàbí múra gégé bí àṣàa Yorùbá?
2. Kí ló dé tí àwọn ará ìlú òkèèrè fi ń wá fún àṣà aṣọ wíwọ láàrín àwọn Yorùbá lóde-òní?
3. Kí ni ìdí rẹ tí wọn fi ń fi àwọn aṣọ ìbílẹ́ b́í àhàkára dá oríṣíríṣi àrà ní òde-òní?
4. Yàtò si búbá, ìró àtí ẹ̀kòtò, kí ni a tún le fi àhàkára, léèsì tàbí àdìrẹ rán ?
5. Kí ni nṣ́kan pàtàkì tí fífí àwọn aṣọ ìbílẹ́ dá oríṣíríṣi àrà tí ẹe fún àṣàa Yorùbá?
6. Kí ni ìdí rẹ tí àwọn ènìyàn b́í agbẹ́jórò àtí ọ̀sìṣẹ́ ilé ìfowópamọ kò ẹe lè wọ àwọn aṣọ ìbílẹ́ lẹ́ sibi iṣẹ́?
7. Kí ni èrò rẹ nípa bí ó ti jẹ dandan fún àwọn agbẹ́jórò láti wọ súùtù ọ̀yìnbo lẹ́ sibi iṣẹ́?
8. Kí ló dé tí àwọn Yorùbá fi máa ń pa ọ̀we pé “bí ẹyẹ ẹe fò ní a ẹe ń sòkò rẹ?”
9. Sọ ìyàtò tó wà láàárín aṣọ iṣẹ obìnrin àtí ọkùnrin tí ó ń ṣisẹ́ ìjọba.
10. Njẹ́ àhààní kankan wà nínú ọ̀lájú tí àwọn Yorùbá gbà láàyè nínú àṣà aṣọ wíwọ wọn?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

So àwọn tí ó bara mu ni ọ̀wọ́ A àtí ọ̀wọ́ B papọ́.

Match the words in column A with those in column B.

A

gèlè

fílà

ìró

ṣòkòtò

ìborùn

B

wọ

wé

fí_ lé /fí_ kọ èjìkàá

dé

ró

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Wá àwọn ọrọ wọnyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

aṣọ, búbá, fílà, gèlè, ìborùn, ìró, ìṣọmọlórúkọ, iyì, ọjà, ṣòkòtò

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí ní èkúnréré.

Complete the following sentences.

1. _____ kì í ṣe ọkan lára àwọn aṣọ obínrin lówùjọ Yorùbá.
  - a. Bùbá
  - b. Ìró
  - c. Gèlè
  - d. Fílà
2. Àwọn ọkúnrin Yorùbá kí ì wọ _____.
  - a. búbá
  - b. agbádá
  - c. búládòsì
  - d. sùùtù
3. Àwọn ọkúnrin Yorùbá máa ń wọ _____.
  - a. gèlè
  - b. ìró
  - c. ìborùn
  - d. búbá
4. _____ kì í ṣe aṣọ ìbílẹ́ẹ Yorùbá.
  - a. Aṣọ àṅkára
  - b. Aṣọ léèsì
  - c. Aṣọ àdìrẹ
  - d. Aṣọ sùùtù
5. _____ kì í ṣe aṣọ tí àwọn ènìyàn ń wọ lọ sí ibi iṣẹ ní òde-òní.
  - a. Sùùtù òyìnbó
  - b. Síkẹ̀ẹ̀ti
  - c. Búládòsì
  - d. Bùbá

Iṣẹ Ṣíṣe 5

State the equivalence of this proverb in English and explain its relevance in today's activities.

“bí ẹyẹ bá ṣe fò ní a ṣe ń sọkòò rẹ”

Ìlẹ̀kẹ̀ tító ní ilẹ̀ Yorùbá

Àwọn Yorùbá jẹ akíkanjú nínú isẹ ọwọ́ síṣe. Wọn kì í ṣe ọlẹ tàbí ìmélẹ̀. Wọn jẹ ènìyàn tí ó tẹ́pá mọ́ṣẹ́. Nínú àwọn isẹ ọwọ́ tí wọn máa ń ṣe ni aṣọ òkè híhun, ẹní apẹrẹ híhun, aṣọ pípa láró, apẹrẹ híhun, ẹyìn fífọ, ìlẹ̀kẹ̀ sínsín àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Àwọn ènìyàn pàtàkì bíi ìdílé Ọba, ìdílé oyè àti ìdílé ọlẹ ní wọn máa ń wọ ìlẹ̀kẹ̀ ní ayé àtijọ́. Ìlẹ̀kẹ̀ tí ó sí wọpọ nígbà náà ni iyùn. Iyùn jẹ ìlẹ̀kẹ̀ olówó iyebíye. Sùgbón ní òde-òní, nńkan tí yàtò. Gbogbo ènìyàn tí o bá wù ni ó lè lo ìlẹ̀kẹ̀. Kò sì pọ́n dandan pé kí ó jẹ iyùn. Idí ni pé oríṣíríṣi ìlẹ̀kẹ̀ ní ó ti wà ní òde-òní nítorí ìmọ-ẹrọ tí ó ń gbilẹ̀ jẹ kí a lè rí ìlẹ̀kẹ̀ oníke dípò ìlẹ̀kẹ̀ gidí. Àpẹrẹ àwọn ìlẹ̀kẹ̀ gidí ni ojú ológbò, ìlẹ̀kẹ̀ fífọ, kírisítààlì. Oríṣíríṣi nńkan ní a lè to ìlẹ̀kẹ̀ fún. A lè to ìlẹ̀kẹ̀ láti fi ṣe ẹgbà ọrùn, ẹgbà ọwọ́, ẹgbà ẹsẹ, bàtà ẹsẹ, àpò ìmúròde àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Onírúurú ni àwọ àwọn ìlẹ̀kẹ̀ tí ó wà ní òde-òní – pupa, funfun, dúdú, àti búlúú.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 6

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹ̀rẹ̀.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Irú ènìyàn wo ni àwọn Yorùbá?
2. Dárúkọ isẹ ọwọ́ tí àwọn Yorùbá máa ń ṣe.
3. Irú àwọn ènìyàn wo ni wọn ń lo ìlẹ̀kẹ̀ ní ilẹ̀ Yorùbá?
4. Kí ni ó fà á tí ìlẹ̀kẹ̀ oníke fi wà ní ayé òde-òní?
5. Dárúkọ irú àwọn àwọ ìlẹ̀kẹ̀ tí wọn wà ní ayé òde-òní.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 7

Kọ ìtumọ̀ àwọn ọrọ̀ wònyí sílẹ̀ ní èdè Yorùbá.

Write the meanings of these words in Yorùbá.

1. Akíkanjú
2. Iyùn
3. Ìdílé oyè
4. Ọlájú
5. Àṣà

Iṣẹ Ṣíṣe 8

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

Àwọn Yorùbá jẹ ènìyàn _____. Wọn kì í ṣe _____. Lára àwọn iṣẹ tí wọn máa ń ṣe ni _____. Ní ayé àtíjọ, àwọn ìdílé _____ ni wọn máa ń wọ ìlẹkẹ tẹlẹ ẹ̀̀gbọ̀n ní òde-òní, gbogbo ènìyàn ló lè lo ìlẹkẹ nítorí _____ tí ó ti gba ayé kan. _____ jẹ ìlẹkẹ tí ó pàtàkì láwùjọ Yorùbá.

Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Seasonal Clothings

Oríṣiríṣi aṣọ ni àwọn ènìyàn máa ń wọ ní àṣìkòò fọ̀lù, wíńtá, sípírínḡì, sọmà àti àkókò ọyẹ.

Bí àpẹẹrẹ:

Ní fọ̀lù

- súwẹ̀tá tí kò níṣọ̀n
- jákẹ̀tẹ̀tì
- jīnsì
- tíṣẹ̀tẹ̀tì

Ní wíńtá

- kóòtù wíńtá
- súwẹ̀tá
- ìbọ̀wọ̀
- ìbọ̀sẹ̀

Ní sípírínḡì

- súwẹ̀tá tí ó níṣọ̀n
- jákẹ̀tẹ̀tì
- jīnsì

Ní sọmà

- sọ̀tẹ̀tì
- tíṣẹ̀tẹ̀tì
- síngílẹ̀tẹ̀tì
- búládòsì

Aṣọ òjò ní èrùn

Àwọn Yorùbá ní ìgbàgbọ̀ pé kò yẹ kí ènìyàn máa wọ aṣọ òjò ní èrùn nítorí pé ìgbà ara ni à á búra, ẹ̀nikan kì í bú Ẹ̀ngó ní èrùn. Oríṣiríṣi aṣọ ni àwọn ènìyàn máa ń wọ ní àkókò kọ̀ọkan. Aṣọ òjò yàtò sí ti èrùn, bẹ̀ẹ̀ ti ọyẹ̀ kò fi ara jọ ti ìgbà oorú. Bí ó ẹ̀ wà ní ilẹ̀ Yorùbá náà ni ó wà ní gbogbo ibi tí ó fi dé orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà.

Àṣìkò mẹrin ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀ ni a lè rí ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà. Àṣìkòò wíńtá, sípírínḡì, sọmà àti fọ̀lù. Ní gbogbo àwọn àṣìkò yìí, oríṣiríṣi aṣọ ni àwọn ènìyàn máa ń wọ. Ní àṣìkòò wíńtá, àwọn ènìyàn máa ń wọ àwọn aṣọ bíi kóòtù, súwẹ̀tá, ìbọ̀wọ̀ àti ìbọ̀sẹ̀. Àṣìkò sípírínḡì, ni àwọn ènìyàn máa ń wọ súwẹ̀tá tí ò níṣọ̀n, jákẹ̀tẹ̀tì àti jīnsì.

Ní àṣìkòò sọmà, àwọn aṣọ tí kò níṣọ̀n rára bí i ẹ̀wùu kòlápá, ẹ̀kòtò péhépé, síkẹ̀tẹ̀tì àti búládòsì ni àwọn ènìyàn máa ń wọ látàrí oorú tí ó máa ń mú ni àṣìkòò yìí. Tí ó bá wá di àṣìkòò fọ̀lù, nítorí pé ọ̀tútù ti máa ń fẹ̀ bẹ̀rẹ̀ láti mú. Àwọn ènìyàn máa ń wọ àwọn aṣọ bí i súwẹ̀tá tí kò níṣọ̀n, jákẹ̀tẹ̀tì, jīnsì àti tíṣẹ̀tẹ̀tì.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni ó dé tí ènìyàn kò fi lè wọ aṣọ òjò ní èrùn?
2. Ṣàlàyé ohun tí ó máa ń ṣẹlẹ ní àsìkòò wíńtà.
3. Irú aṣọ wo ni àwọn ènìyàn máa ń wọ ní àsìkòò sípírínḡì?
4. Ṣé lóòótọ ni pé aṣọ ti kò níṣọ ni àwọn ènìyàn máa ń wọ ní àsìkòò fọlù? Ṣe àlàyé.
5. Tí ó bá di àsìkòò sọmà, irú aṣọ wo ni ìwọ fẹràn láti máa wọ?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

1. Àwọn Yorùbá máa ń bú Ṣàngó ní _____?
 a. àsìkòò fọ̀lù
 b. àsìkòò wíńtà
 c. àsìkòò ẹ̀ẹ̀rùn
 d. àsìkòò ọ̀jò

2. Irú àsìkòò mélòó ni a le rí ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà?
 a. mẹ̀ta
 b. méjì
 c. mẹ́fà
 d. mẹ̀rin

3. Àsìkòò mélòó ni a le rí ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà?
 a. mẹ̀ta
 b. méjì
 c. mẹ́fà
 d. mẹ̀rin

4. Ní àsìkòò sọ̀mà, àwọn ènìyàn máa ń wọ _____?
 a. kóòtù
 b. súwẹ̀tà
 c. ìbọ̀wọ̀
 d. ẹ̀kọ̀tò péńpé

5. _____ jẹ aṣọ tí àwọn ènìyàn máa ń wọ jù ní àsìkòò wíńtà?
 a. Jákẹ̀tì
 b. Jínnsì
 c. Tíṣẹ̀tì.
 d. Kóòtù

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Sọ **bẹẹ ni** tàbí **bẹẹ kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí
*State whether the following sentences are **true** or **false***

	Bẚẚ NI	Bẚẚ KỌ
1. Àwọn Yorùbá fẹràn aṣọ òjò ní ẹẹrùn.	☐	☐
2. Kò sí ìyàtọ láàrin àṣìkò òjò àti àṣìkò ẹrùn ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà.	☐	☐
3. Òtútù máa ń pọ ní àṣìkò fọ̀lù ju àṣìkò wíntà lọ.	☐	☐
4. Tíṣẹ̀tì ní àwọn ará orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà máa ń wọ ní àṣìkò wíntà.	☐	☐
5. Àṣìkò méjì péré ní a lè rí ní orílẹ̀-èdè Àmẹ́ríkà.	☐	☐

The Interrogative ‘Nígbà wo?’, and ‘Nígbà tí’

Nígbà wo is an interrogative marker that denotes *when*. **Nígbà tí** can be used as a response to **nígbà wo**.

For instance:

Nígbà wo ni wà á lọ sí ilé?

When are you going home?

Mà á lọ sí ilé **nígbà tí** mo bá parí ìwé tí mò ń kà.

I will go home when I finish with the book I'm reading.

Nígbà wo ni ilé-ẹ̀kọ́ gíga Yunifásítì tí Texas ní Austin ń bèrẹ̀ lódún?

When does the school year begin at the University of Texas at Austin?

Ní oṣù kejọ ọdún ni.

It's in the eighth month of the year.

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Nígbà wo ni àsìkò òjò ni ìlúù rẹ?
2. Nígbà wo ni o máa ń jẹun àárọ?
3. Nígbà wo ni bàbáa rẹ máa ń ti ibi iṣẹ dé?
4. Nígbà wo ni wà á lọ sí ọjà?
5. Nígbà wo ni o máa ń sùn?
6. Nígbà wo ni o máa ń wọ aṣọ òtútù?
7. Nígbà wo ni àsìkò ẹrùn ni ìlúù rẹ?
8. Irú aṣọ wo lo fẹràn láti wọ nígbàa sọmà?
9. Irú aṣọ wo lo fẹràn láti wọ nígbà òjò?
10. Nígbà wo ni àsìkò òtútù ni ìlúù rẹ?

Iṣẹ Ṣíṣe 5

O yà, ó kàn ẹ. Lo 'nígbà wo' láti bèèrè lówọ ọrẹẹ rẹ ohun tí ó máa ń ẹ ní ọsẹ. Má ẹ jẹ kí ó ju ìbéèrè márùn-ún lọ.

It's now your turn. Use 'nígbà wo' to ask your friend some questions. Do not ask more than five questions.

Iṣẹ Ṣíṣe 6

Dáhùn àwọn ìbéèrè wọnyí.

Answer the following questions.

1. Nígbà wo ni àwọn Yorùbá máa ń wọ súwétà?
2. Nígbà wo ni àwọn ọmọ ilú Àmẹ́ríkà máa ń wọ kóòtù àti ìbọwọ?
3. Ẹ́ ẹ̀nìyàn lè wọ ẹ̀ṣọ̀tì ní àkókò wíńtá?
4. Nígbà wo ni àwọn ọmọ ilú Àmẹ́ríkà máa ń wọ aṣọ péńpé?
5. Nígbà wo ni ìwọ máa ń fẹràn láti wọ jákẹ̀tì?

Chapter 12 - Orí Kejìlá | CAMPUS LIFE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- About the school system
- How to tell your friend about your course schedule
- How to describe your school's facilities to your friend
- About life on campus

Àwọn ọ̀rọ̀ (Vocabulary)

Nouns	
áàtì/ọ̀nà	<i>arts</i>
adájọ̀	<i>judge</i>
agbára	<i>strength</i>
agbègbè	<i>area</i>
àjànàkú / erin	<i>elephant</i>
akégbẹ̀ẹ̀	<i>colleague</i>
àkọ́dà	<i>first to establish</i>
àkọ̀sọ́rí	<i>memory verse</i>
alákòòso	<i>governing council</i>
àhàfààní	<i>opportunity</i>
apá	<i>section/arm</i>
àpọ̀nlé	<i>exaggeration</i>
àyè	<i>opportunity</i>
àyẹ̀wò	<i>experiment</i>
BÍ-EÈ	<i>B.A.</i>
BÍ-Ẹ̀Ẹ̀DÌ	<i>B. Ed.</i>
BÍ-Ẹ̀Ẹ̀SÌ	<i>B.Sc.</i>
dáná	<i>cook</i>
èsì	<i>result(s)</i>
ẹ̀kọ̀	<i>course(s)</i>
ẹ̀lòmíń	<i>another person</i>
Ẹ̀M-EÈ	<i>M.A.</i>
Ẹ̀M-Ẹ̀Ẹ̀DÌ	<i>M. Ed.</i>
Ẹ̀M-Ẹ̀Ẹ̀SÌ	<i>M. Sc.</i>
ẹ̀njínà	<i>engineer</i>
ibùgbé	<i>residence</i>
ibùjókòó	<i>office</i>
ìdàrayá	<i>entertainment</i>
ìdánwò	<i>examination</i>
ìgboyè	<i>the degree of</i>
Ilé-ìkàwé	<i>library</i>
imọ̀-ẹ̀kọ̀	<i>education (as a discipline)</i>
Ìmọ̀-ẹ̀rọ̀	<i>engineering (as a discipline)</i>

irun	<i>hair</i>
ìṣẹ́jú	<i>minute</i>
ìṣirò	<i>math</i>
ìṣòro	<i>challenges, problems</i>
kàntīnì	<i>canteen/restaurant</i>
kẹ́míkà	<i>chemical</i>
kíkẹ́kọ̀ọ̀	<i>the study of</i>
kọ́kọ̀	<i>first</i>
láàbù	<i>laboratory</i>
lítírésọ̀	<i>literature</i>
obìnrin	<i>female</i>
odindin	<i>whole</i>
ojoojúmọ̀	<i>everyday</i>
oko	<i>farm</i>
olùkọ̀	<i>teacher</i>
òmìnira	<i>independence</i>
ọ̀mọ̀wé	<i>a person who holds a Ph.D</i>
oníròyìn	<i>journalist</i>
òtítọ̀	<i>truth</i>
ósítẹ̀lì	<i>hostel</i>
ọ̀kùnrin	<i>male</i>
ọ̀ọ̀lù	<i>hall</i>
òpópónà	<i>street</i>
ọ̀tun	<i>new</i>
politẹ́kínìkì	<i>polytechnic</i>
sáyẹ̀hì	<i>science</i>
simẹ́sítà/sáà	<i>semester</i>
títì	<i>street</i>
wákàtí	<i>hour</i>

Noun Phrases

bọ̀ọ̀lù àfẹ̀sẹ̀gbá	<i>soccer</i>
bọ̀ọ̀lù àfọ̀wọ̀gbá	<i>handball</i>
bọ̀ọ̀lù àjùsáwọ̀n	<i>basketball</i>
òfin àti ìlànà ìtọ̀ sọ̀nà	<i>rules and regulations</i>
ẹ̀ka ẹ̀kọ̀	<i>branches of study</i>

Ẹ̀ka àṣà àtí ijó	<i>Department of Culture and Dance</i>
Ẹ̀ka ẹ̀kọ́ olùkónì	<i>Faculty of Education</i>
Ẹ̀ka ẹ̀kọ́ iṣẹ́-ọ̀nà	<i>Faculty of Arts</i>
Ẹ̀ka ẹ̀kọ́ iṣẹ́ àgbẹ́	<i>Faculty of Agriculture</i>
ẹ̀kọ́ èdèe Yorùbá ẹ̀kọ́ onípò àkókọ́	<i>Yoruba language course first degree</i>
ẹ̀nu-ọ̀nà àbáwọ̀lé	<i>entrance</i>
ìbà mú pẹ̀lú òfin ilé-ìwé	<i>in accordance with university rules</i>
igba ènìyàn	<i>200 people</i>
ilé alárábarà	<i>house with designs</i>
Ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndìrì àgbà	<i>Senior Secondary School (SSS)</i>
Ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndìrì kékeré	<i>Junior Secondary School (JSS)</i>
ilé-ìfowópamọ̀sì	<i>bank</i>
ilé gogoro	<i>tall building/tower</i>
Ilé-ẹ̀kọ́ aláṣẹ̀bẹ̀rẹ̀	<i>primary/ elementary school</i>
ilé- ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndìrì	<i>secondary school (high school)</i>
ìmọ́ iṣẹ́ àgbẹ́	<i>agricultural science/farming</i>
iṣẹ́-ọ̀nà alárábarà	<i>artistic work</i>
ìwádíí ìjìnlẹ̀	<i>research</i>
kíláàsì sáyẹ̀nsì lẹ́kísọ́ tiatà	<i>science class lecture theater</i>
odidi ọ̀dún méfà	<i>a whole/ good six years</i>
oyè ìmọ́ ìjìnlẹ̀	<i>Ph.D</i>
ọgbà àwọn ẹ̀ranko	<i>zoo</i>
ọgbàa yunifásítì/kámpọ̀sì	<i>university campus/campus</i>
Ọba'birin Èlísábẹ̀tì	<i>Queen Elizabeth</i>
ọmọ ilé-ẹ̀kọ́ yàrá ìgbẹ̀kọ́	<i>student classroom</i>
tiatà ìdánìlẹ̀kọ́	<i>lecture theatre</i>
Yunifásítì tí àgíríńkì/ ìmọ́ iṣẹ́ àgbẹ́	<i>University of Agriculture</i>
Yunifásítì tí tẹ̀kínlọ́jì/ ìmọ́-ẹ̀rọ	<i>University of Technology</i>

Verbs

jọ̀rọ̀	<i>to enjoy the benefits</i>
pegedé	<i>to succeed</i>
rántí	<i>to remember</i>
retí	<i>to expect</i>

rojó/ wíjọ	<i>to complain</i>
rójú	<i>to hang in there</i>
tán	<i>to end</i>
yàtò	<i>different</i>
yìn	<i>to praise</i>

Verb Phrases

(dá)_sílẹ̀	<i>establish</i>
dojú kọ	<i>to be faced with</i>
fí ọ̀rọ̀ jomi toro ọ̀rọ̀	<i>discuss/ deliberate</i>
gba ìgbéga	<i>to be promoted</i>
kò rọ̀rùn	<i>not easy</i>
kú iṣẹ̀	<i>well done!</i>
má ṣẹ̀yọ̀nu	<i>don't worry/never mind</i>
múra sí èkọ̀	<i>be more studious</i>
ri dájú wipe	<i>ensure that</i>
ṣe kí n ri ẹ̀	<i>show what you can do</i>
wò ____ lẹ̀rùn	<i>to be overwhelmed</i>

Adjectives

gbámúṣẹ̀	<i>very good/very nice</i>
lálẹ̀pẹ̀	<i>very soon</i>
ní gẹ̀lẹ̀	<i>as soon as</i>

Adverb

káàkiri	<i>all around/everywhere</i>
---------	------------------------------

Other Expressions

já fáfá	<i>smart</i>
tí ó tóbi	<i>that is big</i>
tó mòye	<i>that are knowledgeable</i>
tó ń gbowó ẹ̀pẹ̀tẹ̀	<i>making big bucks</i>
wò ó!	<i>hey, you see...!</i>

Lesson 1 - Èkọ Kìlíní: Ilé-Ìwé (School System)

Ní ilẹ̀ Yorùbá, àwọn ọmọ máa ń bèrè sí lọ sí ilé-ẹ̀kọ́ láti bí ọdún mẹ́fà. Ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bèrè ni àwọn òbí máa ń kọ́kọ́ fi ọmọ wọn sí. Ní ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bèrè, oríṣíríṣi ẹ̀kọ́ ni àwọn olùkọ́ máa ń kọ́ àwọn ọmọ. Ẹ̀kọ́ bí ẹ̀kọ́ èdè Yorùbá àti èdè Òyìnbó. Àkọ́sọ́rí tún wà lára ẹ̀kọ́ tí àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bèrè máa ń kọ́. Àwọn àkọ́sọ́rí yí jẹ́ ọ̀nà tí àwọn olùkọ́ máa ń gbà láti fi jẹ́ kí àwọn ọmọ ilé-ìwé mọ́ ọ̀nà tí ènìyàn máa ń gbà láti rántí nńkan. Odindi ọdún mẹ́fà ni àwọn ọmọ máa ń lò ní ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bèrè kí wọn tó lọ sí ilé-ìwé mẹ́fà.

Ní ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì, àwọn akẹ́kọ́ ní àyè láti mú kí láàsì tí wọn bá fẹ́. Àwọn ọmọ ilé-ẹ̀kọ́ tí wọn fẹ́ràn ìṣirò ló máa ń lọ kí láàsì sáyẹ́nsì. Àwọn tí ó bá fẹ́ràn lítírésẹ́ ni wọn máa ń lọ sí ààtì. Oríṣíríṣi ìdánwò ni àwọn akẹ́kọ́ máa ń ẹ́ láti gba ìgbéga láti kí láàsì kan sí ìkejì. Apá méjì ni ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì pín sí. Apá aláṣọ̀kọ́ ni sẹ́kọ́ndírì kékeré, ti ẹlẹ́ẹ́kejì ni sẹ́kọ́ndírì àgbà. Ọdún mẹ́ta mẹ́ta ni akẹ́kọ́ ń lò ní apá kọ̀ọkan. Apá kejì jẹ́ ti àwọn àgbà. Lẹ́yìn ọdún mẹ́fà ni ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì. Àwọn akẹ́kọ́ tí ó bá pegedé ni wọn ní àhàfàà láti tẹ̀síwájú nínú ẹ̀kọ́ wọn.

Ilé-ẹ̀kọ́ gíga ni ó tẹ́lé ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì. Oríṣíríṣi ilé-ìwé gíga ni ó wà. Àwọn èyí tí ó wà fún àwọn tí ó kọ́ nípa ìmọ́ ẹ̀kọ́ yàtò sí àwọn èyí tí ó wà nípa ìṣe ọwọ́. Ilé-ẹ̀kọ́ gíga kan tún wà tí wọn ń pè ni ilé ẹ̀kọ́ gbogbo-ń-ṣe tí a tún máa jẹ́ polítékíníkì. Nínú gbogbo ilé-ẹ̀kọ́ gíga, ti yunifásítì ni ó ga jù. Àwọn tí ó bá fẹ́ di dókítà, àdajọ́, ọ̀mọwé àti bèbẹ́ bẹbẹ́ lọ ni ó máa ń lọ sí yunifásítì. Yunifásítì tún pín sí ọ̀nà oríṣíríṣi. Yunifásítì tí ó wà fún ìmọ́ ìṣe àgbẹ́ ni wọn ń pè ní Yunifásítì ti àgírínkì. Èyí tí ó wà fún ìmọ́-ẹ̀rọ ní wọn ń pè ní Yunifásítì ti tẹ́kinolójì.

Ìṣe Ẹ́ṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní ẹ̀kúnrẹ́rẹ́.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Àti ọmọ ọdún mélòó ni àwọn ọmọ tí máa ń bèrè ilé-ìwé lílọ ní ilẹ̀ Yorùbá?
2. Báwo ni àwọn olùkọ́ ilé-ẹ̀kọ́ aláṣọ̀bèrè ẹ́ máa ń ran àwọn akẹ́kọ́ lọwọ́ láti le rántí nńkan?
3. Ilé-ìwé wo ló tẹ́lé ilé-ìwé aláṣọ̀bèrè?
4. Irú kí láàsì wo ni àwọn akẹ́kọ́ tí wọn fẹ́ràn lítírésẹ́ máa ń lọ ní ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì?
5. Ilé-ẹ̀kọ́ wo ni ó ga jùlọ́ nínú ètò ẹ̀kọ́ ní ilẹ̀ Yorùbá?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

So àwọn ọrọ tí ó bara mu ni ọwọ A àti ọwọ B papọ.
Match the words in column A with those in column B.

A

onímọ-ẹrọ

èdè

àkọsọrí

ìṣirò

áàtì

ìdánwò

adájọ

oníròyìn

ìmọ-ẹrọ

àyẹwò

B

memory verse

math

arts

language

engineer

experiment

engineering

judge

examination

journalist

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wọnyí sílẹ ní èdè Yorùbá.
Write the meanings of these words in Yorùbá.

1. àkọsọrí
2. ilé-ẹkọ aláḱòṣẹrẹ
3. oníròyìn
4. ìmọ-ẹrọ
5. àyè

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Ní ilẹ̀ Yorùbá, àwọn ọmọ máa ń bèrẹ̀ sí lọ sí ilé-ẹ̀kọ́ láti bí ọdún mélòó?
  - a. méjì
  - b. mẹ́ta
  - c. márùn-ún
  - d. mẹ́rin

2. Ọdún mélòó ni àwọn ọmọ máa ń lò ní ilé-ìwé aláṣẹbẹ̀rẹ̀ kí wọn tó lọ sí ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì ?
  - a. márùn-ún
  - b. mẹ́fà
  - c. mẹ́rin
  - d. méje

3. Oríṣíríṣi apá mélòó ni ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì pín sí?
  - a. mẹ́ta
  - b. mẹ́rin
  - c. méjì
  - d. márùn-ún

4. Ilé-ẹ̀kọ́ gíga tí ó ga jù ni?
  - a. Politékíníkì
  - b. Yunifásítì
  - c. Ilé-ẹ̀kọ́ sẹ́kọ́ndírì
  - d. Ilé-ẹ̀kọ́ gíga olùkọ̀ni

5. Àwọn tí ó bá fẹ́ di _____ ni wọn máa ń lọ sí Yunifásítì.
  - a. olùkọ́
  - b. dókítà
  - c. aránṣọ
  - d. aránbàtà

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Kí ni èròò rẹ nípa ẹ̀kọ́ kíkọ́ láàárín àwọn Yorùbá àti àwọn ará orílẹ̀-èdèè rẹ?

Lesson 2 - Èkọ Kejì: University Course Schedules

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Tádé àti Bùsólá ń sọrọ nípa kíláàsì wọn ní Yunifásítì tí Texas ní Austin. Tádé ń kẹkọọ láti gba oyè nínú ìmọ̀-ẹ̀rọ̀. Bùsólá ń kọ̀ ẹ̀kọ̀ ìròyìn. Ó fẹ́ di oníròyìn tí ó bá parí ẹ̀kọ̀ọ̀ rẹ̀. Ọdún kẹta Tádé àti Bùsólá nìyí ní ilé-ẹ̀kọ̀ gíga. Wọn pàdé ní ìpàdé egbẹ́ ọmọ́ Áfíríkà (ASA – African Students Association). Àwọn méjéèjì fi ọ̀rọ̀ jomitooro ọ̀rọ̀ nípa ìsòrọ̀ tí wọn ń dojú kọ̀ nínú ẹ̀kọ̀ọ̀ wọn.

Bùsólá: Tádé, ìyẹ́ o mò pé kíláàsì márùnún ni mo ní ni simẹ́sítà yìí?

Tádé: Háà! Hun ùn. Tìrẹ̀ mà dára à. Kíláàsì márùnún ni èmi náà ni, pẹ̀lú láàbù. Mò ń ẹ̀ kákúlọ̀sì, fíṣíṣì, ẹ̀kọ̀ èdè Yorùbá, kẹ́mísírì àti sitatísííkì. Iṣẹ́ náà wò mí lẹ̀rùn nítorí pe ojoojúmọ́ ni mo máa ń lọ sí láàbù. Mo ń ẹ̀ àyẹ̀wò kan lẹ̀wọ̀ nísinsìnyí fún ìdánwò. N kò sì mò bí mo ti máa rí kẹ́míkà tí màá lò pẹ̀lú àyẹ̀wò náà láti fi rí èsì tí mò ń retí nínú àyẹ̀wò náà.

Bùsólá: Háà! Mo yìn ẹ̀ o. Iṣẹ́ ńlá ni ò ń ẹ̀. Èmi kò ní láàbù, bèyè ni n kò sì ní iṣẹ́ ojoojúmọ́. Nítorí náà kò yẹ́ kí n máa rojọ́. Kú iṣẹ́ o, Tádé.

Tádé: O o, O ẹ́ o. Wò ó, níṣe ni mo ń retí kí simẹ́sítà yìí tán o jàrẹ.

Bùsólá: Má ẹ̀ ìyọnu Tádé, gbogbo rẹ̀ tí ń tán lọ. Láìpẹ́ ìwọ náà yóò di ẹníníà tó

mòye, tó ń gbówó rẹ̀pẹ̀tẹ̀.

Tádé: Lóòótọ̀ ni o sọ Bùsọ́lá, ẹ̀gbọ̀n kíkẹ̀kọ̀ọ̀ gboyè ẹníníà kò rọ̀rùn rárá.

Bùsọ́lá: Tádé, má sọ ẹ̀bẹ̀ mọ. Kò sí ẹ̀kọ̀ ìwé kankan tí ó rọ̀rùn rárá. Ẹ̀gbọ̀n tí ẹ̀nìyàn báá rọ́jú, ẹ̀nìyàn á jọ̀rọ̀ rẹ̀.

Tádé: Otítọ̀ ni ọ̀rọ̀ rẹ̀ o, Bùsọ́lá. Mo ti gbọ̀ ohun tí o sọ. Maa rọ́jú.

Bùsọ́lá: Ó dára ẹ̀bẹ̀. Jẹ́ kí n kọ ẹ̀ lórín tí bàbáa mi máa ń kọ látí gbàwá nìyànjú kí a ba à lẹ̀ múra sí ẹ̀kọ̀ wa.

Bàtà rẹ̀ á dún ko ko kà
 Bàtà rẹ̀ á dún ko ko kà
 Bí o bá kàwé rẹ̀, bàtà rẹ̀ á dún ko ko kà
 Bùsọ́lá kàwé rẹ̀, bàtà rẹ̀ á dún ko ko kà
 Tádé kàwé rẹ̀, bàtà rẹ̀ á dún ko ko kà
 Bàtà rẹ̀ á wọ ẹ̀rẹ̀rẹ̀ nílẹ̀ o
 Bàtà rẹ̀ á wọ ẹ̀rẹ̀rẹ̀ nílẹ̀ o
 Bí o ò bá kàwé rẹ̀ bàtà rẹ̀ á wọ ẹ̀rẹ̀rẹ̀ nílẹ̀.

Tádé: Háà! Bùsọ́lá, O ti fún mi ní agbára ọ̀tun látí kàwé síí.

Bùsọ́lá: Ó dára o, alágbára ìwé.

Ìṣẹ́ Ṣíṣe 1

Sọ ẹ̀bẹ̀ ni tàbí ẹ̀kọ̀ sí àwọn gbólóhùn wònyí

*State whether the following sentences are **true** or **false***

	BÈÈ NI	BÈÈ KỌ
1. Tádé àti Bùsọ́lá ń sọrọ̀ nípa ìṣẹ́ oko.	☐	☐
2. Ọmọ ẹ̀gbẹ̀ kan náà ni àwọn méjéèjì.	☐	☐
3. Kílààsì Bùsọ́lá pọ̀ ju ti Tádé lọ.	☐	☐
4. Tádé ní ìṣẹ́ láàbù lójojúmọ.	☐	☐
5. Èkọ̀ nípa ìmọ̀-ẹ̀rọ̀ ni Tádé ń kọ.	☐	☐
6. Bùsọ́lá ń gba Tádé nìyànjú pé kí ó má ẹ̀ààrẹ̀ nípa ìṣẹ́ rẹ̀.	☐	☐
7. Bùsọ́lá fẹ̀ di oníròyìn.	☐	☐
8. Látí kẹ̀kọ̀ọ̀ gboyè ẹníníà rọ̀rùn púpọ̀.	☐	☐
9. Bùsọ́lá kọ orin fún Tádé látí mú u lẹ̀kàn le.	☐	☐
10. Orin náà dára púpọ̀.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following sentences.

1. _____ ni Tádé àti Bùsọlá?
  - a. Ọtá
  - b. Ọmọ ìyá
  - c. Ọré
  - d. Ẹbí

2. Bùsọlá fẹ di _____ ní ẹyìn ọlẹ?
  - a. aláḵòwèé
  - b. àgbẹ
  - c. oníròyìn
  - d. agbẹjórò

3. _____ ni Tádé nífẹẹ láti dà?
  - a. Oníròyìn
  - b. Agbẹjórò
  - c. Ẹnjínfà
  - d. Aláḵòwèé

4. Kíláàsì _____ ni Bùsọlá ní ni simésítà yìí?
  - a. mẹfà
  - b. méjì
  - c. mẹrin
  - d. márùn-ún

5. _____ jẹ ọkan lára iṣẹ tí Tádé n ẹ?
  - a. Bàfílọjì
  - b. Èkọ èdèe Yorùbá
  - c. Kẹmísírì
  - d. Kákúlọ̀ọ̀sì

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Ṣàlàyé orin yìí ní èdèe Yorùbá gégé bí o ṣe rí i kà nínú àyọkà òkè yìí.

Explain this song in Yorùbá based on what you have read in the passage above.

Bàtà rẹ á dún ko ko kà
 Bàtà rẹ á dún ko ko kà
 Bí o bá kàwé rẹ, bàtà rẹ á dún ko ko kà
 Bùsọlá kàwé rẹ, bàtà rẹ á dún ko ko kà
 Tádé kàwé rẹ, bàtà rẹ á dún ko ko kà
 Bàtà rẹ á wó ẹrẹrẹ nílẹ o
 Bàtà rẹ á wó ẹrẹrẹ nílẹ o
 Bí o ò bá kàwé rẹ bàtà rẹ á wó ẹrẹrẹ nílẹ.

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Sọ fún wa nípa ilé-ẹkọọ rẹ tàbí yunifásítìì rẹ.

Tell us about your school or your university.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Kọ ìtumọ àwọn ọrọ wònyí sílẹ ní èdèe Yorùbá.

Provide the meaning of the following words in Yorùbá.

1. oníròyìn
2. àyẹwò
3. ìpàdé ẹgbẹ
4. jomitooro
5. gbà níyànjú

Lesson 3 - Èkọ Kẹta: Facilities

Yunifásítì ti Ìbàdàn

Oríṣíríṣi Yunifásítì ni ó wà ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Ọ̀kan pàtàkì ni Yunifásítì ti Ìbàdàn ní ìlú Ìbàdàn ní Ìpínlẹ̀ Ọ̀yọ́. Ọ̀hun ni Yunifásítì àkọ́kọ́ ní orílẹ̀-èdè Nàìjíríà. Àwọn Ọ̀yìn bó aláwọ́ funfun ni wọ́n dá a sílẹ̀ ní ọ̀dúnun 1948 bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé wọ́n yí orúkọ rẹ́ padà sí Yunifásítì ti Ìbàdàn lẹ́yìn ìgbà tí orílẹ̀-èdè Nàìjíríà gba òmìnira ní ọ̀dúnun 1960.

Gbogbo ọ̀nà ni ó wọ́ Yunifásítì ti Ìbàdàn. Bí ènìyàn bá ń bọ́ láti agbègbè Sàngo, ní gélẹ̀ tí ènìyàn bá ti dé iwájúú Yunifásítì yìí ni ènìyàn á ti rí ẹ̀nu-ọ̀nà àbáwọ́lé sí ilé-ẹ̀kọ́ gíga yìí pèlú ìṣẹ́-ọ̀nà aláràbarà. Ọ̀pópónà méjì ni ènìyàn á rí ní kété tí ènìyàn bá ti wọ́lé: ọ̀kan fún àwọn tí ó

ń lọ sí inú ọgbà ilé-ìwé yíí nígbá tí ìkejì dúró fún àwọn tí wọn bá ń jade kúrò nínú ilé-ìwé yíí.

Ilé gogoro ní ibi tí aago ti ó ń ka wákàtí àti ìṣẹ́jú ni ènìyàn á kọ́kọ́ rí tí ènìyàn bá ti wọ inú ọgbà ilé-ìwé yíí tí ènìyàn bá rìn síwájú díẹ̀. Nínú ilé tí ó wà ní tòsí ilé gogoro yíí, tíí ẹ̀ ibùjókòó àwọn aláakòóso ọgbà ni gbogbo àṣẹ àti òfin ti ń wá. Oríṣíríṣi ẹ̀kọ́ ni wọn ń kọ́ àwọn àkẹ́kọ́ ní Yunifásítì ti Ìbàdàn. Nínúu wọn ni ẹ̀kọ́ onípò àkẹ́kọ́ tí amọ́ sí BÍ-EÈ, BÍ-ẸẸ̀DÌ, BÍ-ẸẸ̀SÌ àti àwọn onípele ńlá tí ń jẹ́ Ẹ̀M-EÈ, Ẹ̀M-ẸẸ̀DÌ, Ẹ̀M-ẸẸ̀SÌ, tíí dé àwọn oyè imọ̀ ìjìnlẹ̀ tí wọn ń pè ní Ph.D.

Oríṣíríṣi ẹ̀ka ẹ̀kọ́ ni ó wà nínú ọgbà Yunifásítì ti Ìbàdàn. Láraa wọn ni a ti rí ẹ̀ka ẹ̀kọ́ olùkọ̀nì, ẹ̀ka ẹ̀kọ́ iṣẹ́ àgbẹ̀, ẹ̀ka ẹ̀kọ́ iṣẹ́ ọ̀nà àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Nínú ọgbà Yunifásítì ti Ìbàdàn, oríṣíríṣi ibùgbé tí a mọ́ sí ọ̀dòlù ni ó wà fún àwọn akẹ́kọ́ láti gbé. Àti ọ̀kúnrin àti obìnrin ni wọn ní àhààní láti gbé inú ọ̀dòlù wònyí. Ọ̀dòlù Ọ̀babìnrin Èlísábẹ̀tì àti Ídíá ni ti àwọn obìnrin, Nnamdi Azikiwe, Kùtì, Mellanby àti àwọn yòókù ni ti àwọn ọ̀kúnrin nígbá tí Tafawa Balewa jẹ́ ọ̀kan lára ti àwọn akẹ́kọ́ onípele tó gajù.

Ṣé àwọn àgbà bọ́ wọn ní b'ọ̀mọ́ bá ẹ̀ iṣẹ́ déédé, ó yẹ kí ó ní àsìkò àti ẹ̀rẹ̀. Èyí tùmọ́ sí pé lẹ́yìn iṣẹ́ ọ̀òjọ́, àsìkò yẹ kó wà fún ìdàrayá. Pápá ẹ̀rẹ̀ wà nínú ọgbà Yunifásítì ti Ìbàdàn fún bọ̀dòlù àfẹ̀sẹ̀gbá, bọ̀dòlù àfọ̀wọgbá àti bọ̀dòlù àjùsáwọn. Bẹ̀ẹ̀ náà ni ọgbà àwọn ẹ̀ranko níbi tí a ti lè rí ejò, kìnìún, ọ̀bọ́, ìjàpá, ẹ̀yẹ lóríṣíríṣi àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ wà nínúu ọgbà Yunifásítì ti Ìbàdàn. Ọgbà ilé-ìwé Yunifásítì ti Ìbàdàn tóbi ká má parọ́. Èyí ló jẹ́ kí n gbà pé àkọ́dá gan-an ni ní tòótọ́.

Ìṣẹ́ Ẹ́ṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní ẹ̀kúnrẹ̀rẹ̀.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Àwọn wo ni wọn dá Yunifásítì ti Ìbàdàn sílẹ̀?
2. Nígbà wo ni wọn dá Yunifásítì ti Ìbàdàn sílẹ̀?
3. Ní ilù wo àti ìpínlẹ̀ wo ni Yunifásítì ti Ìbàdàn wà?
4. Kí ni orúkọ ọ̀pópónà tí a lè gbá wọ inú ọgbà Yunifásítì ti Ìbàdàn?
5. Níbo ni àṣẹ àti òfin ilé-ìwé yíí ti ń wá?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Orúkọ ọ̀dọ̀lù mélòò ni a dá nínúu àyọkà òkè yìí?
  - a. méjì
  - b. mẹfà
  - c. mẹrin
  - d. mètàlá

2. _____ kò sí nínú àwọn ọ̀dọ̀lù tí a le rí nínú ọgbàa Yunifásítì tí Ìbàdàn?
  - a. Ọ̀dọ̀lù Ọbabìnrin Èlísábẹ̀ẹ̀tì
  - b. Ọ̀dọ̀lù Nnamdi Azikiwe
  - c. Ọ̀dọ̀lù Mọremí

3. Èka èkọ mélòò ni a dárúkọ lára àwọn èka èkọ tí ó wà nínú ọgbàa Yunifásítì tí Ìbàdàn?
  - a. mẹta
  - b. méjì
  - c. mẹrin
  - d. n kò mò

4. _____ ni wọn yí orúkọ Yunifásítì tí Ìbàdàn padà?
  - a. Ní ọdúnun 1960
  - b. Ní ọdúnun 1948
  - c. Kí ó tó dí 1960
  - d. Lẹyìn ọdúnun 1960

5. Ọ̀pópónà mélòò ni ó wọ inú ọgbàa Yunifásítì tí Ìbàdàn?
  - a. mẹta
  - b. méjì
  - c. mẹrin
  - d. mètàlá

Ọrọ àdásọ (Monologue)

Túndé ń sọrọ nípa ilé gogoro ni ilé-ìwée rẹ
(*Túndé is talking about the tallest building at his school.*)

Ọpọlọpọ ilé-ìwé ló wà ní tòótò, àmọ ti ilé-ìwée mi yàtò gan-an ni. Ilé-ìwée mi yàtò sí àwọn ilé-ìwé yòókù. Ọrọ mi yìí kọjá àpọnlé, bèẹ̀ kì í ẹ̀ àpọnlú. Àwọn Yorùbá ní bí a kò bá dé oko baba ẹlomíràn wò, a kò lè mọ èyí tí ó tóbi jù nínú oko baba ẹni àti baba ẹlomíràn.

Èmi ti dé ilé-ìwé míràn, mo sì ti rí i dájú pé àjànàkú kọjá mo ri nńkan firí. Mo ti rí erin, mo sì mọ pé erin ni. Ẹ́é ti àwọn olùkọ́ tí wọn gbámúṣé ni kí n sọ ni tàbí ti àwọn ilé alárábarà tí wọn wà ni kí n wí?

Ká mú t'ẹ̀gàn kúrò, ká tún fi t'ẹ̀gàn kun, ilé-ìwé ni ilé-ìwée mi. Yunifásítì ti Texas ní Austin ni mò ń sọ. Gbogbo ọ̀nà ni o lè gbà wọ ilé-ìwé mi yìí. Tí o bá wá gba iwájú ilé-ìfowópamọ́sì wọlé, kí o kàn gbé ojú wo ọ̀ṣkàn, wà á rí ilé gogoro. Gígaa rẹ̀ fẹ́ ẹ̀ lè kan ọrun. Ilé yìí ni wọn ń pè ní "UT Tower". Ibẹ̀ gan-an ni gbogbo ètò àti àṣẹ ilé-ìwée mi ti ń wá. Ènìyàn kò gbọdọ̀ gbókè wòran rára. Tí o bá gbìyànjú dé iwájú ilé yìí tàbí tí o ní àhààní láti wọ inúu rẹ̀, wà á kí ajé kú ìkàlẹ̀. Ilé-ìwée mi dára t'ẹ̀gan lókù. Ìwọ gbìyànjú kí o wá, ìròyìn kò tó àfojúbà.

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Sọ **bẹẹ ni** tàbí **bẹẹ kọ** fún àwọn gbólóhùn wònyí
*State whether the following sentences are **true** or **false***

Bẚẚ NI   **Bẚẚ KỌ**

1. Ọmọ ilé-ìwée Yunifásítì tí Texas ní Austin ni Túndé.	☐	☐
2. Ọ̀nà kan ló wọ ilé-ìwée Túndé.	☐	☐
3. Oko bàbáa Túndé ni Túndé ń ṣàlàyé.	☐	☐
4. Texas ni ilé-ìwée Túndé wà.	☐	☐
5. Àwọn olùkọ ilé-ìwée Túndé kò mọ nṣkan kan.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Kọ ìtumọ àwọn ọ̀rọ̀ wònyí sílẹ̀ ní èdè Yorùbá.
Write the meaning of the following words in Yorùbá.

1. àpónlẹ̀
2. àpónlu
3. àjànàkú
4. gbámúṣé
5. ilé aláràbarà
6. ẹ̀gà
7. ilé-ìfowópamọ̀sì
8. ilé gogoro
9. ìyànjú
10. àfojúbà

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Ó kàn ẹ, sọ nípa ilé-ìwé rẹ fún wa.
Now it's your turn, tell us about your school.

Lesson 4 - Èkọ Kẹrin: Campus Life

Oríṣíríṣi Yunifásítì ní ó wà ní ìlẹ̀ Yorùbá. Nínúu wọn ní Yunifásítì ìmọ̀-ẹ̀rọ, ìmọ̀ olùkọ̀ni, ìmọ̀ agbẹ̀ àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Ọ̀jọ̀gbọ̀n ní orúkọ̀ tí wọn ń pe àwọn olùkọ̀ ilé-ẹ̀kọ̀ Yunifásítì. Iṣẹ́ẹ̀ wọn ní láti kọ̀ àwọn ọ̀mọ̀ ilé-ẹ̀kọ̀ àti láti rí i dájú wí pé wọn ẹ̀ ṣẹ́ẹ̀ wọn ní ìbámú pẹ̀lú òfin ilé-ẹ̀kọ̀.

Yàrá ìgbẹ̀kọ̀ ńlá ní wọn ń pè ní tiatà ìdánilẹ̀kọ̀. Àwọn lẹ́kísọ̀ tiatà tí ó tóbi lè gba igba ènìyàn. Gbogbo ẹ̀ka-ẹ̀kọ̀ ní ó ní tiatà ìdánilẹ̀kọ̀ tìrẹ̀. Àwọn yàrá ìkàwé kéékèèké tún wà káàkiri ọ̀gbà ilé-ẹ̀kọ̀. Àwọn ẹ̀ka ẹ̀kọ̀ sáyẹ̀ǹsì máa ń ní yàrá ìmọ̀ ìwádìí ìjìnlẹ̀. Ẹ̀ka àṣà àti ìjọ̀ ní gbọ̀ngán ìdàrayá. Nínúu gbọ̀ngán ìdàrayá ní wọn ti máa ń ẹ̀ ìdánwò ẹ̀-é-kí-ń-rí-ẹ̀. Àwọn ọ̀mọ̀ ilé-ẹ̀kọ̀ ní àyè láti wo eré àti ijọ̀ nínúu gbọ̀ngán ìdàrayá.

Ibùgbé àwọn ọ̀mọ̀ ilé-ìwé ní wọn ń pè ní ọ̀dọ̀lù. Ọ̀dọ̀lù tàbí ósítẹ̀lì àwọn ọ̀kùnrin yàtò sí ti àwọn obìnrin. Púpọ̀ nínúu àwọn ọ̀dọ̀lù yìí ní wọn dá sílẹ̀ pẹ̀lú orúkọ̀ àwọn ènìyàn pàtàkì ní àwùjọ̀. Ọ̀dọ̀lù púpọ̀ ní ó wà ní ilé-ẹ̀kọ̀ Yunifásítì ti ìbàdàn. Díẹ̀ nínúu àwọn ọ̀dọ̀lù yìí ní Ọ̀dọ̀lù Ọ̀babìrin Èlísábẹ̀tì, Kútì, Awólọ̀wọ̀, Mellanby àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ. Àwọn olùdarí ọ̀dọ̀lù kì í jẹ́ kí ọ̀kùnrin wọ ọ̀dọ̀lù àwọn obìnrin láti àárọ̀ títí di agogo mẹ́rin. Àwọn alá mójútó ọ̀dọ̀lù ní láti rí i wí pé àyíká ọ̀dọ̀lù mọ̀ tónítóní.

Àwọn ibùgbé alá dàáni wà káàkiri agbègbè ibi tí Yunifásítì bá wà. Àwọn ti alá dàáni máa ń wọn ju tí ìjọ̀ba lọ. Àwọn ènìyàn lè wọ ibùgbé ti alá dàáni ní àsìkò tí ó bá wù wọn.

Aṣọ̀ oríṣíríṣi ní àwọn ọ̀mọ̀ Yunifásítì máa ń wọ. Wọn lè wọ aṣọ̀ òyìnbó, wọn sí tún lè wọ ti ìbílẹ̀. Púpọ̀ nínú àwọn obìnrin ní ilé-ẹ̀kọ̀ gíga Yunifásítì ní wọn máa ń wọ ṣòkòtò. Àwọn ọ̀mọ̀ ilé-ẹ̀kọ̀ gíga kì í sáábà rayè dáná. Nítorí ìdí èyí ní púpọ̀ nínúu wọn ẹ̀ máa ń lọ sí kàntínì láti lọ ra oúnjẹ̀ jẹ. Yàtò sí ẹ̀kọ̀ ìwé, oríṣíríṣi ẹ̀kọ̀ ní àwọn ọ̀mọ̀ máa ń kọ̀ ní ilé-ẹ̀kọ̀ gíga Yunifásítì. Ìdi nìyí tí ó fi jẹ́ pe ọ̀mọ̀ ní láti já fáfá tí ó bá fẹ́ wọ yunifásítì. Bí bẹ̀ẹ̀ kọ̀ irú ọ̀mọ̀ bẹ̀ẹ̀ yóò dojú kọ̀ lṣòro láti ọ̀dọ̀ àwọn olùkọ̀ àti àwọn akẹ̀gbẹ́ẹ̀ rẹ̀ ní ilé-ẹ̀kọ̀.

Ilé-ìwé gíga ti Yunifásítì gbayì láàárín àwọn Yorùbá. Gbogbo àwọn òbí ní wọn sì máa ń fẹ́ kí ọ̀mọ̀ wọn lọ sí ibẹ̀. Tí ọ̀mọ̀ bá kàwé gboyè ní ilé-ẹ̀kọ̀ gíga, iyì àti oríire ńlá ní fún àwọn òbí. Nítorí náà ní àwọn Yorùbá ẹ̀ máa ń kọ̀rin pé:

Yunifásítì dára níbi táwọn ọ̀jọ̀gbọ̀n wà
Ìbẹ̀ lómọ̀ mi yó lọ
Olúwa yó mú un débẹ̀ o.

Iṣẹ Ṣíṣe 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnrẹrẹ.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Oríṣi Yunifásítì mélòó ni a dárúkọ nínú àyọkà yìí?
2. Kí ni orúkọ tí wọn ń pe àwọn olùkọ ní Yunifásítì?
3. Dárúkọ àwọn ọ̀dẹ̀lù tí ó rí nínú àyọkà yìí.
4. Njẹ́ ó rò pé ààyè wà fún àwọn akẹ̀kọ̀ọ́ láti ẹ̀se ohun tí ó bá wù wọn ní Yunifásítì? Ẹ̀se àlàyé.
5. Kí ni àwọn àhààní tí ó wà nínú kí ènìyàn lọ sí Yunifásítì?

Iṣẹ Ṣíṣe 2

Sọ **bẹ̀ẹ̀** ni tàbí **bẹ̀ẹ̀ kọ** sí àwọn gbólóhùn wònyí.

*State whether the following sentences are **true** or **false**.*

	Bẚẚ NI	Bẚẚ KỌ
1. Yunifásítì dára láti lọ.	☐	☐
2. O dára kí ọ̀mọ́ já fáfá kí ó tó bẹ̀rẹ̀ Yunifásítì.	☐	☐
3. Kò pọ̀n dandan kí ọ̀mọ́ lọ sí ilé-ẹ̀kọ́ alákọ̀ọ́bẹ̀rẹ̀ kí ó tó lọ sí Yunifásítì.	☐	☐
4. Iṣẹ́ àwọn Ọ̀jọ̀gbọ̀n ní Yunifásítì ni láti rí i pé akẹ̀kọ̀ọ́ gbáraḍì fún ìdánwò.	☐	☐
5. Àwọn ọ̀bí kò fẹ́ran kí ọ̀mọ́ wọn lọ sí Yunifásítì.	☐	☐

Iṣẹ Ṣíṣe 3

Ó kàn ẹ́, sọ fún wa nípa yàrá tí ọ́ ń gbé.

Now it's your turn. Tell us about your room.

Iṣẹ Ṣíṣe 4

Parí àwọn gbólóhùn wọnyí.

Complete the following questions.

Gégé bí mo ẹe rí i kà nínú àyọkà òkè yìí _____ jẹ ibi tí àwọn akẹkọọ ti ń kọ ẹkọ.

_____ ni orúkọ ibi tí wọn ń gbe. Àwọn akẹkọọ máa ń lọ jẹun ní _____ tí ebi

bá ń pa wọn. Oríṣi aṣọ _____ ni wọn máa ń wọ. Àwọn obìnrin tilẹ máa ń wọ

_____ nígbá mìíràn.

Iṣẹ Ṣíṣe 5

Ṣàlàyé orin yìí ní èdè Yorùbá gégé bí o ẹe rí i kà nínú àyọkà òkè yìí.

Explain this song in Yorùbá based on what you have read in the passage above.

Yunifásítì dára níbi táwọn ọjọgbọn wà
 Ìbẹ lómọ mi yó lọ
 Olúwa yó mú un débẹ o.

APPENDIX

Fáwẹ̀lì Yorùbá (*Yorùbá Vowels*)

/a/

ajá	n.	<i>dog</i>
ara	n.	<i>body</i>
àwa	pr.	<i>we</i>
àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
àlá	n.	<i>dream</i>
àlọ	n.	<i>riddle</i>
abà	n.	<i>hut</i>
àrà	n.	<i>style</i>
àgbára	n.	<i>strength</i>
àga	n.	<i>chair</i>

Tone practice:

àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
apá	n.	<i>arm</i>
àpá	n.	<i>scar</i>

Tongue twisters:

Àjàlá jẹ àjẹkùu Jídé.
Àjàlá ate Jídé's leftovers.

Adé jẹ ejaa Jayé
Adé ate Jayé's fish.

/e/

ewé	n.	<i>leaf</i>
èwe	n.	<i>youth</i>
eré	n.	<i>play, game</i>
erè	n.	<i>python</i>
edé	n.	<i>shrimp</i>
èdè	n.	<i>language</i>
èpè	n.	<i>curse</i>
pélé	n.	<i>a type of facial mark</i>
gèlè	n.	<i>headwear(female)</i>
ètè	n.	<i>lip</i>

Tone practice:

edé	n.	<i>shrimp</i>
èdè	n.	<i>language</i>
eré	n.	<i>play, game</i>
erè	n.	<i>python</i>
èrè	n.	<i>benefit / gain</i>
eruku	n.	<i>dust</i>
èkuru	n.	<i>a type of meal made with black eyed peas</i>

Tongue twisters:

Wíwè là á wè ká lè jàré ọyẹ. (Proverb)
Taking birth prevents one's body from feeling cold.

Délé dé adé ọba.
Délé wore the king's crown.

/ẹ/

ẹdá	n.	<i>human being</i>
kẹkẹ	n.	<i>bicycle</i>
ẹrẹkẹ	n.	<i>cheek</i>
ẹyẹ	n.	<i>bird</i>
ẹyẹ	n.	<i>honor</i>
jẹjẹ	adv.	<i>gently</i>
ẹgẹ	n.	<i>cassava</i>
ẹsẹ	n.	<i>leg</i>
ẹpà	n.	<i>peanut</i>
ẹní	n.	<i>mat</i>
ẹkùn	n.	<i>leopard</i>

Tone practice:

ìşẹ	n.	<i>work</i>
ìşẹ	n.	<i>poverty</i>
ẹjẹ	n.	<i>blood</i>
ẹjẹ	n.	<i>pledge, oath</i>

Tongue twisters:

Ọdẹ jẹ ẹjá lórí kẹkẹ.

The hunter ate fish on the bike.

Pẹlẹpẹlẹ ọdẹ ní dẹgbẹ. (Proverb)

A hunter hunts carefully.

/i/

ìgì	n.	<i>tree, stick</i>
ìrì	n.	<i>dew</i>
ìbí	n.	<i>birth</i>
Bísí	n.	<i>name of a person</i>
ìdì	n.	<i>bundle</i>
ìdí	n.	<i>butt, the reason why</i>
iyì	n.	<i>honor</i>
ìdẹ	n.	<i>brass</i>
ìdílé	n.	<i>family, household</i>
ìdíwọ	n.	<i>obstacle</i>

Tone practice:

ife	n.	<i>cup</i>
ìfé	n.	<i>whistle</i>
ìdì	n.	<i>bundle</i>
ìdí	n.	<i>butt, the reason why</i>

Tongue twisters:

Ìrírí Rísí ní ìrìnàjòò rẹ yànì lẹnu.

Rísí's experience on her trip surprised everyone.

Ìdí ìgì ní Jídé wà.

Jídé is by the tree.

Bísí dúró ní ìdí ìgì gíga.

Bísí stands by the tall tree.

/o/

owó	n.	<i>money</i>
òwò	n.	<i>trade</i>
opó	n.	<i>widow</i>
òpó	n.	<i>pillar</i>
òkúta	n.	<i>stone</i>
Òjọ	n.	<i>name of a male person</i>
ojo	n.	<i>coward</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
olówó	n.	<i>rich person</i>
òróró	n.	<i>ground nut oil, peanut oil</i>

Tone practice:

Òjọ	n.	<i>name of a person (male)</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
opó	n.	<i>widow</i>
òpó	n.	<i>pillar, post</i>
owó	n.	<i>money</i>
òwò	n.	<i>trade</i>

Tongue twisters:

Òjọ gbowó lẹwọ olówó l'Ówódé.
Òjọ got the money from the wealthy person in Owódé town.

Olú dóróró sínú odóo Màmáa Tolú.
Olú poured the peanut oil into Tolú's mother's mortar.

/ɔ/

owó	n.	<i>hand</i>
owò	n.	<i>broom</i>
òwò	n.	<i>respect</i>
Òwò	n.	<i>name of a Yorùbá town</i>
okó	n.	<i>hoe</i>
òkò	n.	<i>spear</i>
okò	n.	<i>vehicle</i>
okọ	n.	<i>husband</i>
òpòlò	n.	<i>toad</i>
opọlọ	n.	<i>brain</i>
kòlòkòlò	n.	<i>fox</i>
kòkòrò	n.	<i>key</i>

Tone practice:

òkò	n.	<i>spear</i>
ọkọ	n.	<i>hoe</i>

ọpọlọ	n.	<i>brain</i>
òpòlọ	n.	<i>frog</i>

Tongue twisters:

Ọpọlọ ọdọ náà ń ọ́sẹ́ bí ọpọlọ kòlẹkòlẹ
The brain of the young person works like the brain of a fox. (S/he is canny like a fox.)

Ọlá jẹkọ sọkọ ọgáà rẹ.
Ọlá threw a spear at the vehicle of his boss.

/u/

kúkúró	adj.	<i>short</i>
burúkú	adj.	<i>bad</i>
dúdú	adj.	<i>black/dark</i>
kú	v.	<i>to die</i>
lù	v.	<i>beat</i>
tutù	v./adj.	<i>to be cold</i>
lú	v.	<i>to mingle</i>
tú	v.	<i>untie</i>
fọ	v.	<i>to wash</i>
ìlù	n.	<i>drum</i>

Tone practice:

lú	v.	<i>to mingle</i>
lù	v.	<i>to beat</i>
lu	v.	<i>to make a hole(under)</i>
tú	v.	<i>untie</i>
tù	v.	<i>to ease, to soothe</i>
tu	v.	<i>to uproot</i>

Tongue twisters:

Mo lu ìlùu dùndún nílúu Lolú.
I beat the dùndún drum in Lolú's town.

Ooru búrukú mú Olú ní òru.
Olú was very hot in the middle of the night.

Pronunciation and Tone Practice

Oral Vowels - Part I (No tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[a]	[e]	[ɛ]	[i]	[o]	[ɔ]	[u]
1. Ìbà <u>d</u> àn							
2. ẹy <u>e</u>							
3. o <u>j</u> ú							
4. ig <u>i</u>							
5. ed <u>e</u>							
6. ọm <u>o</u>							
7. ow <u>o</u>							
8. èd <u>e</u>							
9. ọk <u>o</u>							
10. àd <u>a</u>							
11. aj <u>a</u>							
12. òw <u>o</u>							
13. ọk <u>o</u>							
14. àj <u>a</u>							
15. ọw <u>o</u>							
16. ọk <u>o</u>							
17. od <u>o</u>							
18. ọw <u>o</u>							
19. od <u>o</u>							
20. òd <u>o</u>							

Oral Vowels - Part II (Tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[à]	[á]	[a]	[è]	[é]	[e]	[è]	[é]	[ẹ]
1. ìbàdà <u>n</u>									
2. ẹyẹ <u>ẹ</u>									
3. ọyẹ <u>ẹ</u>									
4. Ifẹ <u>ẹ</u>									
5. ọfẹ <u>ẹ</u>									
6. èdè <u>ẹ</u>									
7. edé <u>ẹ</u>									
8. eré <u>ẹ</u>									
9. èrẹ <u>ẹ</u>									
10. àpá <u>ẹ</u>									
11. apá <u>ẹ</u>									
12. ẹsẹ <u>ẹ</u>									
13. àr <u>ẹ</u>									
14. ẹsẹ <u>ẹ</u>									
15. ar <u>ẹ</u>									
16. àr <u>ẹ</u>									
17. ẹja <u>ẹ</u>									
18. er <u>ẹ</u>									
19. àpẹẹr <u>ẹ</u>									
20. ìbéèr <u>ẹ</u>									
21. apẹr <u>ẹ</u>									
22. afẹfẹ <u>ẹ</u>									
23. ad <u>ẹ</u>									
24. ọgẹd <u>ẹ</u>									
25. ìbẹr <u>ẹ</u>									

Oral Vowels - Part II (Tones tested) Continued

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is an oral vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined oral vowel belongs.

òrò	[ì]	[i]	[í]	[ò]	[o]	[ó]	[ò]	[ɔ]	[ó]	[ù]	[u]	[ú]
1. ìjì												
2. ojú												
3. òjò												
4. abó												
5. ìdí												
6. ojó												
7. àbò												
8. òjó												
9. osù												
10. ìsu												
11. etí												
12. òbò												
13. opó												
14. òpó												
15. ìwé												
16. irú												
17. igi												
18. òwó												
19. ìka												
20. ẹ̀rù												
21. ẹ̀rú												
22. okó												
23. okó												
24. şíbí												
25. òkúta												

Nasal Vowels

Standard Yorùbá language has five nasal vowels: -an; -en; -in; -on; -un

/an/

iyán	n.	<i>pounded yam</i>
ìran	n.	<i>generation</i>
itan	n.	<i>thigh</i>
ìtàn	n.	<i>story</i>
ọsán	n.	<i>afternoon</i>
ìbàdàn	n.	<i>name of a Yorùbá city</i>

Tone practice:

itan	n.	<i>thigh</i>
ìtàn	n.	<i>story</i>
ọsàn	n.	<i>orange</i>
ọsán	n.	<i>afternoon</i>

/on/

ìbọn	n.	<i>gun</i>
ọpọn	n.	<i>wooden bowl</i>
àpọn	n.	<i>a bachelor</i>
ahọn	n.	<i>tongue</i>
ọgbọn	n.	<i>wisdom</i>
ọgbọn	n.	<i>thirty</i>
àgbọn	n.	<i>coconut</i>
agbọn	n.	<i>basket</i>
àgbọn	n.	<i>chin</i>

Tone practice:

ọgbọn	n.	<i>wisdom</i>
ọgbọn	n.	<i>thirty</i>
àgbọn	n.	<i>coconut</i>
agbọn	n.	<i>basket</i>
àgbọn	n.	<i>chin</i>

/en/

ìyẹn	adj.	<i>that one</i>
------	------	-----------------

ẹnẹn	adv.	<i>yes</i>
ẹn-ẹn-ẹn!	adv.	<i>really? Is that so?</i>
yẹn	pr.	<i>that</i>

It is important to note that not very many words end in /**ẹn**/ in Yorùbá.

/in/

eyín	n.	<i>tooth</i>
ẹyìn	n.	<i>back</i>
ẹyin	pr.	<i>you (plural)</i>
ìgbín	n.	<i>snail</i>
ìpín	n.	<i>portion</i>
irin	n.	<i>iron, metal</i>
ìrìn	n.	<i>walk</i>
ẹrín	n.	<i>laughter</i>
ẹṣin	n.	<i>horse</i>
ìsìn	n.	<i>worship</i>
ẹsín	n.	<i>shame</i>

Tone practice:

ẹyìn	n.	<i>back</i>
ẹyin	pr.	<i>you (plural)</i>
irin	n.	<i>iron, metal</i>
ìrìn	n.	<i>walk</i>

/un/

irun	n.	<i>hair</i>
ìdun	n.	<i>bed bug</i>
ẹfun	n.	<i>chalk</i>
òbùn	n.	<i>a dirty person</i>
okùn	n.	<i>rope</i>
òkun	n.	<i>ocean</i>
òrun	n.	<i>heaven</i>
ọrùn	n.	<i>neck</i>
ọdún	n.	<i>year</i>
adùn	n.	<i>sweetness, flavor</i>

Tone practice:

okùn	n.	<i>rope</i>
------	----	-------------

òkun	n.	<i>ocean</i>
òrun	n.	<i>heaven</i>
orùn	n.	<i>neck</i>

Nasal Vowels - Part I (No tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a nasal vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined nasal vowel belongs.

òrò	[an]	[ɛn]	[in]	[ɔn]	[un]
1. ̀bàdà <u>n</u>					
2. òòr <u>u</u> n					
3. Ọ <u>s</u> un					
4. ọgb <u>o</u> n					
5. ikà <u>n</u>					
6. àgb <u>o</u> n					
7. ọgb <u>o</u> n					
8. ir <u>i</u> n					
9. ik <u>u</u> n					
10. òyì <u>n</u> bó					
11. òòr <u>u</u> n					
12. òòg <u>u</u> n					
13. iyá <u>n</u>					
14. ah <u>o</u> n					
15. er <u>i</u> n					
16. ik <u>u</u> n					
17. ọjọgb <u>o</u> n					
18. iyà <u>n</u>					
19. àgb <u>o</u> n					
20. eyí <u>n</u>					
21. obì <u>n</u> rin					
22. ibùs <u>u</u> n					
23. orí <u>n</u>					
24. ọdù <u>n</u> kún					
25. ita <u>n</u>					
26. or <u>i</u> n					
27. àkìt <u>a</u> n					
28. igu <u>n</u>					
29. ày <u>e</u> n					
30. ik <u>u</u> n					

Nasal Vowels - Part II (Tones tested)

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a nasal vowel underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined nasal vowel belongs.

òrò	[àn]	[án]	[an]	[èn]	[én]	[en]	[ìn]	[ín]	[in]	[òn]	[ón]	[on]	[ùn]	[ún]	[un]
1. ɪbàdà <u>̀</u> n															
2. òòrù <u>̀</u> n															
3. Ọs <u>̀</u> un															
4. ọgb <u>̀</u> on															
5. ịkà <u>̀</u> n															
6. àgb <u>̀</u> on															
7. ọgb <u>̀</u> on															
8. ịr <u>̀</u> in															
9. aáyá <u>̀</u> n															
10. òy <u>̀</u> lnbó															
11. òòrù <u>̀</u> n															
12. òògù <u>̀</u> n															
13. iyá <u>̀</u> n															
14. ah <u>̀</u> on															
15. er <u>̀</u> in															
16. ịkù <u>̀</u> n															
17. Ọj <u>̀</u> ogb <u>̀</u> on															
18. iyà <u>̀</u> n															
19. àgb <u>̀</u> on															
20. ey <u>̀</u> ín															
21. ob <u>̀</u> lnrin															
22. ịbùsù <u>̀</u> n															
23. or <u>̀</u> ín															
24. ọdùnkù <u>̀</u> n															
25. ịt <u>̀</u> an															
26. or <u>̀</u> in															
27. àk <u>̀</u> làn															
28. ịg <u>̀</u> un															
29. ịy <u>̀</u> en															
30. ịk <u>̀</u> un															

The syllabic [m] and [n]

[m] and [n] are considered nasal consonants. They are allophones of the same phoneme/n/. However, they can act in capacity as syllabic nasals because they behave like vowels on which tones can be marked. In other words, they can stand on their own just like a syllable. Examples of the syllable /n/ can be found in the following:

Adéńrelé	a/dé/ń/re/lé	name of a person
dùńdú	dù/ń/dú	fried yam
Bánkẹ	bá/n/kẹ	a girl's name
gbangba	gba/n/gba	open arena
kòńkò	kò/ń/kò	toad
gbàńgbà	gbà/ń/gbà	very big
Déńdè	Dé/ń/dè	name of a male person
Bọlálá	Bọ/lá/lá	name of a person
aláńgbá	a/lá/ń/gbá	lizard

àṅkàrá	à/ṅ/kà/rá	<i>a type of fabric</i>
àṅfààní	à/ṅ/fà/à/ní	<i>benefit</i>

Examples of the syllable /m/ can be found in the following:

Bímbólá	Bí/m/bọ/lá	<i>name of a person</i>
Bímpé	Bí/m/pé	<i>name of a boy or girl</i>

Kòńsónàntì Yorùbá (*Yorùbá Consonants*)

Yorùbá consonants are depicted below in various environments in which they can occur: *word initially* (at the beginning of a word), *intervocalically* (between vowels), or *word finally* (at the end of a word).

/b/

bàbá	n.	<i>father</i>
bó	v.	<i>to peel</i>
bẹ̀rẹ̀	v.	<i>to start; to squat</i>
Bísí	n.	<i>name of a male or female Yorùbá person</i>
bàtà	n.	<i>shoe</i>
bò	v.	<i>to cover</i>
bẹ̀	v.	<i>to jump; to puncture</i>
bẹ̀rù	v.	<i>to fear</i>
bùburú	adj.	<i>wicked</i>
ìbínú	v.	<i>anger</i>

Tone practice:

bí	v.	<i>to deliver a baby</i>
bì	v.	<i>to throw up</i>
bi	v.	<i>to ask</i>
bọ	v.	<i>to be free</i>
bò	v.	<i>to boil/parboil</i>
bọ	v.	<i>to worship</i>

Tongue twisters:

Bísí bá bàbá bọ bàtà.
Bísí helped father take off his shoe(s).

Drum song

Bá a bá léni
 Bá a bá bání
 Ìwọ̀n là á báníí ọ̀tá ọ̀

Translation:

If we pursue people in order to wickedly hurt them and we fail to get a hold on them, we should stop pursuing them. It is not good to be an eternal enemy to people.

/d/

èdá	n.	<i>human being</i>
ìdámú	n.	<i>worry</i>
ìdálẹ̀	n.	<i>a foreign country, city, town, village</i>
òòdẹ̀/òdẹ̀dẹ̀	n.	<i>backyard</i>
dàríjì	v.	<i>to forgive</i>
ìdáwó	n.	<i>money contribution</i>
dáwó	v.	<i>to contribute money</i>
dánílójú	adv.	<i>to be sure of, to be certain</i>
òdẹ̀	n.	<i>a stupid person</i>
ọdẹ̀	n.	<i>a hunter</i>

Tone practice:

dé	v.	<i>to cover, to arrive, to wear(e.g a crown / a hat)</i>
dẹ	v.	<i>to tie down</i>
dẹ	v.	<i>to soften</i>
dẹ	v.	<i>to trap</i>
edé	n.	<i>shrimp</i>
èdẹ	n.	<i>language</i>
òdẹ	n.	<i>a stupid person</i>
ọdẹ	n.	<i>a hunter</i>

Tongue Twisters:

Adé dé adé ọba ní Ayédé.

Adé (name of a person) wore the crown of the king in the city of Ayédé.

Dàda tutù bí ẹyẹ àdàbà.

Dàda (name of a boy) is gentle like a dove.

/f/

Ifẹ	n.	<i>a Yorùbá city in Nigeria</i>
ìfẹ	n.	<i>love</i>
afẹfẹ	n.	<i>breeze</i>
funfun	adj.	<i>white</i>
ìfàkì	n.	<i>a Yorùbá town in Nigeria</i>
fẹrà̀n	v.	<i>to like</i>
ẹfun	n.	<i>chalk</i>
fún	v.	<i>to give</i>
filà	n.	<i>hat, cap</i>
Fẹmi	n.	<i>name of a person</i>

Tone practice:

fẹ	v.	<i>to blow</i>
fẹ	v.	<i>to widen</i>
fọ	v.	<i>to wash</i>
fọ	v.	<i>to break</i>

Tongue Twisters:

Fẹmi fẹrànan filà funfun.
Fẹmi likes white hats.

Afẹfẹ fẹ ìyẹ funfun náà lọ.
The breeze blew away the white feather.

Fọlá fọṣọ funfun fún Fẹmi.
Fọlá washed the white clothe for Fẹmi.

/g/

ògá	n.	<i>boss</i>
ògo	n.	<i>glory</i>
ogún	n.	<i>twenty; inheritance</i>
ogun	n.	<i>war</i>
Ògún	n.	<i>god of iron</i>
ògèdè	n.	<i>plantain</i>
agogo (aago)	n.	<i>clock, wristwatch, time</i>
igi	n.	<i>tree</i>
àga	n.	<i>chair</i>
gé	v.	<i>to cut</i>

Tone practice:

gùn	v.	<i>to climb</i>
gùn	adj.	<i>to be lengthy, tall</i>
gún	v.	<i>to pound, to mash</i>

Tongue twisters:

Gbénga gé igi gíga.
Gbénga cut a tall tree.

Proverb:

Igi gogoro má gùn-ún mi lójú, òkèèrè la ti ń wò ó.
Be mindful of impending troubles.

The [kp] and [gb] are referred to as plosive consonants. They have double places of articulation (labial and velum).. Hence they are labio-velar consonants. Their manner of articulation is plosive. Hence, they are both labiovelar plosives. Their difference is in voicing. The sounds indicate double articulation. The letter /p/ is represented as [kp] in Yorùbá pronunciation. The /k/ and the /p/ in the [kp], and the /g/ and the /b/ in [gb] are not separate but pronounced together.

/gb/

gbogbo	adj.	<i>all</i>
gbòhgbò	n.	<i>root</i>
àgbà	n.	<i>the elderly</i>
ẹgbẹ	n.	<i>group, people, association, organization</i>
ẹgbẹ	prep.	<i>beside, side</i>
agbádá	n.	<i>Yorùbá men's flowing garment</i>
àgbàdo	n.	<i>corn</i>
aláhgbá	n.	<i>lizard</i>
agbòdòrùn	n.	<i>umbrella</i>
ìgbàgbọ	n.	<i>faith, belief</i>

Tone practice:

agbọ̀n	n.	<i>basket</i>
àgbọ̀n	n.	<i>coconut</i>
agbọ́n	n.	<i>wasp</i>
àgbàrá	n.	<i>flood</i>
agbára	n.	<i>power</i>

Tongue Twisters:

Gbogbo àgbààgbà lọ sí ọjàa Gbági.
All the elderly people went to Gbagi market.

Gbogbo aláhgbá ń sá láhgbáláhgbá nínú àgbàlá.
All the lizards are running around in the compound.

/h/

ihò	n.	<i>pit, hole</i>
wàhálà	n.	<i>trouble</i>
Wọ́lé	n.	<i>name of a male person</i>
hó	v.	<i>to peel</i>
há	v.	<i>to distribute</i>
há	adj.	<i>tight; narrow</i>
ahọ̀n	n.	<i>tongue</i>
ẹlẹ̀hàá	n.	<i>a veiled woman</i>
họ	v.	<i>to scratch; to run away</i>
ìhà	n.	<i>side; region</i>

Tone practice:

han	v.	<i>to scream</i>
hàn	v.	<i>to appear</i>
hán	v.	<i>to grasp (something)</i>
há	v.	<i>to be tight; to distribute</i>
ha	v.	<i>to scratch</i>

Tongue Twisters:

Híhanrun tí bàbáa Délé ní hanrun jẹ wàhálà.
The snoring of Délé's father is a problem.

/j/

[dʒ]

jó	v.	<i>to dance</i>
àjò	n.	<i>trip, travel</i>
ọjà	n.	<i>market</i>
ìjì	n.	<i>storm</i>
jà	v.	<i>to fight</i>
ọjọ	n.	<i>day</i>
òjò	n.	<i>rain</i>
óúnjẹ	n.	<i>food</i>
ijù	n.	<i>jungle</i>
ìjà	n.	<i>fight</i>

Tone practice:

ẹjẹ	n.	<i>blood</i>
ẹjẹ	n.	<i>oath</i>

Tongue Twisters:

Ìjì jà ní ọjọ ọjà ní ìjeje.
There was a storm on market day seven days ago.

Jùmọkẹ jùdí ní ajoyí.
Jùmọkẹ shook her butt at the dance association.

/k/

ọkà (àmàlà)	n.	<i>cooked yam flour</i>
ọkà	n.	<i>cobra</i>
oríkì	n.	<i>praise name</i>

kíákíá	adv.	<i>quickly</i>
eku	n.	<i>rat</i>
kẹ̀kẹ̀	n.	<i>bicycle</i>
ọ̀kùnrin	n.	<i>man, male</i>
ẹ̀rẹ̀kẹ̀	n.	<i>cheek</i>
ẹ̀ké	n.	<i>gossip</i>
ẹ̀kùn	n.	<i>leopard</i>

Tone practice:

ọ̀kọ̀	n.	<i>vehicle</i>
ọ̀kọ	n.	<i>husband</i>
ọ̀kọ	n.	<i>hoe</i>
ọ̀kọ	n.	<i>spear</i>

Tongue twisters:

Kẹ̀mi kí Kíkẹ̀ káàárò.

Kẹ̀mi (a name of a female person) greeted Kíkẹ̀ (a name of a female person) 'good morning.'

Kíkẹ̀ kí Kẹ̀mi káàárò

Kíkẹ̀ (a name of a female person) greeted Kẹ̀mi (a name of a female person) 'good morning.'

Proverb:

Kíkẹ̀ré nì abẹ̀rẹ̀ ń kẹ̀ré, kì í ẹ̀ se mí mí fún adìẹ

Though the needle is small, it cannot be swallowed by a hen.

//

lẹ	v.	<i>to chase</i>
lẹ	v.	<i>can, to be able to</i>
lẹ	adj.	<i>to be lazy</i>
lù	v.	<i>to beat</i>
ọ̀lá	n.	<i>honor; wealth</i>
Lékan	n.	<i>name of a male person</i>
labalábá	n.	<i>butterfly</i>
Àlàbá	n.	<i>name given to the second child born after twins</i>
àlá	n.	<i>dream</i>
látì	prep.	<i>in order to; from</i>

Tone practice:

lọ	v.	<i>go, went</i>
lọ	v.	<i>to blend</i>
là	v.	<i>to cut; to be free</i>
lá	v.	<i>to lick</i>

Tongue twister:

Lọlá lá àlá lábà Àlàbá.

Lọlá dreamed in Àlàbá's hut.

/m/

méjì	adj.	two
ìmọ	n.	knowledge
ọmọwé	n.	a PhD degree holder
ọmọ	n.	child
amọ	n.	clay
ọmọbìnrin	n.	a young female person
ọmọkùnrin	n.	a young male person
màamá	n.	mother
omi	n.	water
mọlémmọlé	n.	builder

Tone practice:

mọ	adj.	to be clean
mọ	v.	to know

Tongue twisters:

Mo mu omi ní ilée màràá Máýọwá.

I drank water at Máýọwá's mother's house.

Màràá mi mu omi mi.

My mom drank my water.

/n/

ní	v.	to have
níbí	adv.	here
níbo	interro.	where?
nípon	adj.	thick
níwájú	adv.	in front of, ahead
nísinyí	adv.	now
níbẹyẹn	prep.	over there
nìkan	adj.	only, alone
nù	v.	to clean
náírà	n.	náírà (Nigerian currency)

Tone practice:

ní	v.	<i>to have</i>
ni	v.	<i>to be</i>
ná	v.	<i>to haggle or bargain</i>
nà	v.	<i>to beat (someone)</i>

Tongue Twisters:

Níyì ná náírà nílẹ̀ ànaa rẹ.
Níyì spent náírà at the in-law's house.

Níran nàwó nínàákúnàá.
Níran spent money extravagantly.

/p/ = [kp]

àpá	n.	<i>scar</i>
ẹ̀pà	n	<i>peanut</i>
epo	n.	<i>cooking oil, gas for vehicle</i>
àpò	n.	<i>bag</i>
pòtòpòtò	n.	<i>puddle</i>
pátápátá	adv.	<i>completely</i>
pín	n.	<i>divide</i>
pátá	n.	<i>underwear</i>
páálí	n.	<i>cardboard, cardboard box</i>
pàtàkì	adj.	<i>important, crucial</i>

Tone practice:

apá	n.	<i>arm</i>
àpà	n.	<i>a wasteful person</i>
pọ̀n	adj.	<i>to be ripe</i>
pọ̀n	v.	<i>to carry on the back (e.g. a baby)</i>

Tongue Twisters:

Pàkútée Péjú pa ẹyẹ àparò.
Péjú's trap killed the partridge.

Paríọlá pín ẹ̀pà náà.
Paríọlá (name of a male person) divided the peanuts.

Pàdé (name of a male person) pejò ní pápáa bọ̀lù Àpápá .
Pàdé killed a snake on Àpápá soccer field.

/r/

ara	n.	<i>body</i>
rí	v.	<i>to see</i>
rà	v.	<i>to buy</i>
rere	adj.	<i>nice, good</i>
rẹ̀rìnín	v.	<i>to laugh</i>
rára	adv.	<i>not at all</i>
ronú	v.	<i>to think</i>
rojọ	v.	<i>to complain</i>
ròyìn	v.	<i>to report</i>
rántí	v.	<i>to remember</i>

Tone practice:

rò	v.	<i>to think, to stir</i>
ró	v.	<i>to tie as in wrapper/cloth</i>
eré	n.	<i>game, play</i>
èrè	n.	<i>profit</i>
erè	n.	<i>boa constrictor</i>
ère	n.	<i>statue</i>

Tongue Twisters:

Rírí tí Rẹ̀mí rí ọ̀rẹ̀ẹ̀ mi Rántí mú inuù Rẹ̀mí dùn.
Rẹ̀mí became happy on seeing my good friend Rántí.

Rẹ̀mí ra ìrẹ̀sì ní Rẹ̀mọ.
Rẹ̀mí bought rice in Rẹ̀mọ.

/s/

ìrẹ̀sì	n.	<i>rice</i>
ìwọ̀sí	n.	<i>insult</i>
sùúrù	n.	<i>patience</i>
ẹ̀sẹ̀	n.	<i>leg</i>
ìsìn	n.	<i>worship</i>
sọ̀rọ̀	v.	<i>to speak</i>
Similólú	n.	<i>name of a female person</i>
sinmi	n.	<i>to rest</i>
àìsàn	n.	<i>sickness</i>
àsẹ̀	n.	<i>a party, a get-together</i>

Tone practice:

sìn	v.	<i>to worship</i>
sín	v.	<i>to sneeze</i>
sin	v.	<i>to bury</i>

ìsìn	n.	<i>worship</i>
ẹsín	n.	<i>shame, reproach</i>
ẹsín	n.	<i>religion</i>

Tongue Twisters:

Similólá sinmi lójó ìsinmi.
Similólá rested on Sunday.

Sanmí (name of a male person) binú sí Sánní.
Sanmí was mad at Sánní.

/ṣ/

/ṣ/ is pronounced as 'sh' as in 'shy'.

ṣòkòtò	n.	<i>a pair of pants</i>
ẹṣin	n.	<i>horse</i>
ìṣu	n.	<i>yam</i>
aṣo	n.	<i>cloth, fabric</i>
aláṣo	n.	<i>the seller/owner of fabric/cloth</i>
Ṣadé	n.	<i>name of a female person</i>
Ṣolá	n.	<i>name of a person</i>
ṣòro	adj.	<i>to be difficult</i>
àṣà	n.	<i>custom, tradition</i>
àṣá	n.	<i>hawk</i>
àṣẹ	n.	<i>command</i>

Tone practice:

ṣẹ	v.	<i>to break</i>
ṣẹ	v.	<i>to sin, to commit a crime</i>

àṣà	n.	<i>custom, tradition</i>
àṣá	n.	<i>hawk</i>

Tongue Twisters:

Ṣadé ṣubú níwájúu Ṣolá.
Ṣadé fell in front of Ṣolá.

Ṣé Ṣọlá ní ṣiṣẹ ní sọ̀òbù Ṣẹ̀yẹ?
Does Ṣọlá work in Ṣẹ̀yẹ's shop?

/t/

atégùn	n.	<i>air</i>
àtẹlẹwọ	n.	<i>palm of the hand</i>
àti	conj.	<i>and</i>
ata	n.	<i>pepper</i>
ọtẹ	n.	<i>conspiracy</i>
otí	n.	<i>alcoholic beverage</i>
gbókìtì	v.	<i>to summersault</i>
tẹlẹtẹlẹ	adv.	<i>originally, before</i>
òtítọ	n.	<i>truth</i>
bàtà	n.	<i>shoe</i>

Tone practice:

[Sáńgo] Ọ̀tà	n.	<i>name of a Yorùbá town</i>
ọ̀tá	n.	<i>enemy</i>

tọ	v.	<i>to urinate</i>
tọ	v.	<i>to raise, e.g. a child</i>

Tongue Twister:

Títí ta atá ní títì.
Títí sold peppers on the street.

Proverb:

Atètè sùn làtètè jí.
Early to bed, early to rise.

/w/

ìwé	n.	<i>book</i>
ìwà	n.	<i>behavior</i>
wéréwéré	adv.	<i>quickly</i>
wẹwẹ	adj.	<i>small, little</i>
wàhálà	n.	<i>trouble</i>
wọ	v.	<i>to be crooked</i>
wù	v.	<i>to like</i>
wà	v.	<i>to exist</i>
wá	v.	<i>to come</i>
Wọlé	v.	<i>name of a male person</i>

Tone practice:

ìwé	n.	<i>book</i>
iwe	n.	<i>gizzard</i>
wọlé	v.	<i>to enter</i>
Wẹmímọ	adj.	<i>name of a person</i>

Tongue Twisters:

Wálé wọlé Wẹmímọ.
Wálé entered Wẹmímọ's house.

Wálé wọlé Wọlé.
Wálé entered Wọlé's house.

Wálé wale mi.
Wálé came to my house.

/y/

ìyanrìn	n.	<i>sand</i>
yàtò	adj.	<i>different</i>
yìnyín	n.	<i>ice</i>
yànmùyánmù	n.	<i>mosquito</i>
yọjú	v.	<i>to appear</i>
yìn	v.	<i>to praise</i>
Yínká	n.	<i>name of a person</i>
Yẹmí	n.	<i>name of a person</i>
yọyínyọyín	n.	<i>a dentist</i>
ẹyìn	n.	<i>back</i>

Tone practice:

yò	v.	<i>to rejoice, to slip</i>
yọ	adj.	<i>to be slimy</i>

yàrá	n.	<i>room</i>
yarí	n.	<i>to refuse</i>

Tongue Twisters:

Ọyàyà ìyáa Yẹmi máyé yẹ ẹ.
Yẹmi's mom's enthusiasm is rewarding.

Ayé yẹ Yẹlé ní ìlú Ọyọ.
Life is pleasant with Yẹlé in Ọyọ town.

Consonants

Listen to your teacher for the pronunciation of the words in the left column. There is a consonant underlined in the word. Check the appropriate box where the underlined consonant belongs.

òrò	[b]	[d]	[f]	[g]	[gb]	[h]	[j]	[k]	[l]	[m]	[n]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]	[t]	[w]	[y]
1. adé																		
2. labalábá																		
3. igi																		
4. aṣo																		
5. asé																		
6. bàtà																		
7. fílà																		
8. ọgá																		
9. abẹ																		
10. ahọn																		
11. ọbọ																		
12. lgbálẹ																		
13. adájọ																		
14. hanrun																		
15. lǝkòdò																		
16. omi																		
17. apá																		
18. èkúté																		
19. yàrá																		
20. àdà																		
21. oko																		
22. apẹrẹ																		
23. lǝwó																		
24. owó																		
25. sùúrù																		
26. agbègbè																		
27. òwò																		
28. lǝwó																		
29. àṣẹ																		
30. ọpọlọpọ																		

SYLLABIC NASALS

Examples of the syllabic /n/ can be found in the following:

Adéńrelé	a/dé/ń/re/lé	<i>name of a person</i>
dùńdú	dù/ń/dú	<i>fried yam</i>
Bánkẹ	bá/n/kẹ	<i>a girl's name</i>
gbangba	gba/n/gba	<i>open arena</i>
kọńkọ	kọ/ń/kọ	<i>toad</i>
gbàńgbà	gbà/ń/gbà	<i>very big</i>
Déńdè	Dé/ń/dè	<i>name of a male person</i>
Bọlánílé	Bọ/lá/ń/lé	<i>name of a person</i>
aláńgbá	a/lá/ń/gbá	<i>lizard</i>
àńkára	à/ń/kà/rá	<i>a type of fabric</i>
àńfààní	à/ń/fà/ní	<i>benefit</i>

Examples of the syllable /m/ can be found in the following:

Bímbọlá	Bí/m/bọ/lá	<i>name of a person</i>
Bímpé	Bí/m/pé	<i>name of a boy or girl</i>

Proverb

“Iyán l’óúnjẹ, ọkà l’oògùn,
Àírí rárá là á j’ ẹkọ ,
K’ẹnu má dilẹ ni ti gúgúrú.”

*“Pounded yam is food,
Ọkà is medicine.
Solid pap is a last resort,
Popcorn is a snack.*

A Poem on the city of Ìbàdàn

Ìbàdàn

Ìbàdàn
Ìlú ẹbá ọdan, olú ìpínlẹ Ọyọ
Ìlú àwọn jagunjagun
Ìlú Lágelú àtOlúyòlé
Ìlú Ìbíkúnlé òun Ọgúnmọlá
Ogun kò kóbàdàn rí
Ìbàdàn ló kó gbogbo wọn yéye
Ìlú tó gbẹ àlejò, tó gbẹ oníle
Ìbàdàn ló fẹ fẹ fẹ
To kojáa Mọníyà lònà Ọyọ
Títí ó fi dé Ọmí Àdìó lònà Abẹ̀òkúta.
Onídùndú lònà Ifẹ àti Onígàhàbàrí lònà Ìjẹbú
Ìbàdàn, ìlú ológunlọgò òrùlé
Elérò ènìyàn bí ẹṣu yako
Bẹ ẹ débàdàn, ẹ bá mi kí wọn lójà Ọjé
Lójààaba, Dùgbẹ àt'Alẹṣinlọyẹ oun Gbagi tuntun
Ní bi ti wọn ti n ẹ kátàkàrà
Tówó ti n wólé sápo ìṣòwò ní pẹṣu
Olúbàdàn mo ẹ ọ ní kábíyèsí
Ọba ìlú Ìbàdàn, mo gbóṣú bàhàbà
Ìlú olókè púpọ lẹbá ọdàn
Òkè Àdó, Òkè Mápó, Òkè Ààṣe
Òkè Séeńì, Òkè Bọlà, Òkè Bíòkú
Òkè Èlẹyẹlẹ, Òkè èbàdàn!
Òkè èbàdàn dákun gbè mí o
Bí o ti gbe ara iwájú o
Ẹni to fapá ẹ, fẹsẹ ẹ nìbàdàńán gbè
N ó ẹṣẹkára ní tẹmì.

By

Professor Adédòtun Ọgúndẹjì
Dean, Faculty of Arts
University of Ibadan
Ibadan, Nigeria
June 2006